

Raport z badania

**„Używanie alkoholu i narkotyków
przez młodzież szkolną
w Krakowie
w ocenie nauczycieli”**

na zlecenie:

Urzędu Miasta Krakowa

badanie wykonane przez:

MIRABO Pracownię Badawczo-Psychologiczną

Warszawa, wrzesień 2015 r.

I. WPROWADZENIE.	9
II. METODOLOGIA BADANIA.....	17
1. Osoby badane.....	18
1.1. Płeć i wiek	
1.2. Staż pracy w szkole	
1.3. Funkcja pełniona w szkole	
2. Metoda badawcza.....	23
3. Procedura badania.....	25
4. Analiza danych	26
 III. PREZENTACJA WYNIKÓW BADANIA	 28
1. Najpoważniejsze problemy wychowawcze - opinie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych	 29
1.1. Problemy wychowawcze w klasie.....	30
1.2. Problemy wychowawcze w szkole.....	34
1.3. Ranking problemów wychowawczych	37
2. Doświadczenia uczniów z używaniem subst. psychoaktywnych w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych.....	 40
2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w klasie i w szkole	 41
2.2. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów w klasie i w szkole	 44

2.3. Rozpowszechnienie upijania się uczniów w klasie i w szkole	47
2.4. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w klasie i w szkole	50
2.5. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie – porównanie roczników.....	53
2.6. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole.....	56
2.7. Ocena rozpowszechnienia używania substancji w szkole a staż pracy badanych.....	57
2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów z rodzicami	58
2.9. Wiedza wychowawców i pedagogów/psychologów na temat rozpowszechnienia picia alkoholu przez uczniów poza szkołą.....	61
2.10. Wiedza wychowawców nt. rozpowszechnienia używania narkotyków przez uczniów poza szkołą	62
2.11. Wiedza wychowawców nt. rozpowszechnienia używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą	63
2.12. Wiedza wychowawców nt. udziału uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą	64

3. Dostępność substancji psychoaktywnych dla uczniów w środowisku lokalnym w ocenie nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych	65
3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych w opinii pedagogów i wychowawców	66
3.2. Ocena dostępności substancji – porównanie: gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne	68
3.3. Ocena dostępności alkoholu i papierosów wg kryterium trudno, średnio i łatwo dostępne.....	70
3.4. Ocena dostępności narkotyków wg kryterium trudno, średnio i łatwo dostępne.....	72
3.5. Ocena dostępności substancji a ocena rozpowszechnienia ich używania przez uczniów.....	74
4. Rozpowszechnienie różnych form przemocy pomiędzy uczniami w oczach nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych	75
4.1. Przemoc werbalna i psychiczna.....	76
4.2. Przemoc fizyczna.....	79
4.3. Nasilenie przemocy rówieśniczej w szkole w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych.....	81
4.4. Nasilenie przemocy w szkole a nasilenie rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów	82

5. Percepcja profilaktyki szkolnej wśród badanych wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych	83
5.1. Tematyka programów profilaktycznych realizowanych w klasie	84
5.2. Osoby prowadzące programy profilaktyczne w klasie.....	86
5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców	87
5.4. Ocena własnej wiedzy na temat wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie.....	89
5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych	91
6. Klimat społeczny szkoły w ocenie nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych.....	93
6.1. Szacunek okazywany przez uczniów nauczycielom w szkole.....	94
6.2. Szacunek okazywany przez uczniów innym pracownikom szkoły.....	95
6.3. Odczucia związane z pracą w szkole	96
6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli	101
6.5. Poczucie braku wpływu i wsparcia w miejscu pracy	105
6.6. Ocena jakości klimatu społecznego szkoły w ocenie badanych.....	106

6.7. Jakość klimatu społecznego szkoły a ocena rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych przez uczniów	108
7. Ocena współpracy z rodzicami	109
7.1. Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami - wskaźnik ogólny.....	110
7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami/psychologami szkolnymi.....	111
7.3. Jakość relacji z rodzicami w ocenie wychowawców, pedagogów i psychologów szkolnych.....	113
8. Kondycja zawodowa badanych.....	114
8.1. Rozpowszechnienie poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole	115
8.2. Poczucie bezradności w związku z postawami rodziców	116
8.3. Poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy	117
8.4. Poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą	118
8.5. Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy	119
8.6. Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych	120
8.7. Poczucie sensu pracy	121
8.8. Poczucie dokonania wielu wartościowych rzeczy w pracy	122
8.9. Przekonanie o umiejętności rozwiązywania problemów w pracy	123
8.10. Poczucie wypalenia zawodowego	124
8.11. Ocena klimatu społecznego szkoły a kondycja zawodowa badanych..	125
8.12. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole	126

9. Potrzeby szkoleniowe w zakresie wsparcia zawodowego i psychologicznego	128
9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców, pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym	129
9.2. Ocena osobistych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego	131
9.3. Ocena potrzeb innych nauczycieli w zakresie wsparcia zawodowego...	132
9.4. Potrzeby szkoleniowe wychowawców, pedagogów oraz psychologów szkolnych	133
9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych.....	134
9.6. Czy dokonując raz jeszcze wyboru zawodu wybrałbyś ponownie zawód nauczyciela/pedagoga.....	136
 IV. Podsumowanie wyników.....	 137

Podstawowe dane o projekcie

Projekt badawczy pn:

„Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Krakowie w ocenie nauczycieli.”

Klient: Urząd Miasta Krakowa

**Wykonawca: Pracownia Badawczo-Psychologiczna MIRABO
Mirosława Prajsner**

**Autor raportu: Pracownia Badawczo-Psychologiczna MIRABO
Mirosława Prajsner**

**Konsultacja naukowa projektu: dr hab. Jacek Pyżalski,
profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

Koordynacja i realizacja badań: Bogusław Prajsner

**Wnioski i rekomendacje: dr hab. Jacek Pyżalski,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

**Metoda badawcza: badanie ilościowe w formie wywiadów
indywidualnych (z zapewnieniem anonimowości)**

Próba badawcza: 130 osoby

Termin realizacji prac terenowych: maj 2015

I. Wprowadzenie

Jak pokazują wyniki badań (m.in. ESPAD), w latach 90. w Polsce bardzo nasiliło się zjawisko używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież.

Projekty badawcze diagnozujące rozpowszechnienie zjawiska przemocy rówieśniczej w szkołach pokazały także nasilenia agresywnych zachowań wśród uczniów; niektóre ich przykłady, tragiczne w skutkach, odbiły się szerokim echem w mediach i były powodem podjęcia przez Ministerstwo Edukacji Narodowej szeroko zakrojonych programów zapobiegawczych i interwencyjnych w szkołach.

Jednym z rodzajów działań mających duży zasięg i służących przeciwdziałaniu uzależnieniom i innym szkodom związanym z substancjami, a także przemocą rówieśniczą są tzw. **szkolne programy profilaktyczne**.

Przygotowanie i realizacja programów profilaktycznych adekwatnych do potrzeb odbiorców oraz możliwości lokalnej społeczności wymaga m.in. dogłębnej diagnozy zachowań problemowych dzieci i młodzieży.

Wśród takich zachowań szczególnym wyzwaniem dla profilaktyki jest picie alkoholu i upijanie się, sięganie po narkotyki i dopalacze, palenie papierosów, używanie leków bez zalecenia lekarza, a także podejmowanie zachowań agresywnych (stosowanie przemocy) w środowisku rówieśniczym. Określenie rozpowszechnienia używania substancji wśród młodzieży szkolnej uczącej się na terenie miasta Krakowa oraz odbiór zajęć profilaktycznych dotyczących tego problemu było jednym z zasadniczych celów projektu badawczego pn: ***Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną na terenie Krakowa***. Badanie to było w pełni porównywalne z międzynarodowym projektem badań wśród młodzieży szkolnej znanych pod nazwą ESPAD. Opierało się na kwestionariuszu ww. badań poszerzonym o kilka dodatkowych bloków pytań opracowanych przez Instytut Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Badanie takie zrealizowano na terenie miasta Krakowa w czerwcu 2011 roku na reprezentatywnej próbie młodzieży szkolnej z klas 3 gimnazjum i drugih klas szkół ponadgimnazjalnych (zgodnie z metodologią ESPAD). Równolegle do wspomnianego badania (w tym samym czasie) przeprowadzono badania pn: ***Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Krakowie w ocenie nauczycieli***. Badanie to zrealizowano wśród wychowawców klas 3 gimnazjum oraz klas 2 szkół ponadgimnazjalnych.

Dodatkowo **do badanej populacji włączono pedagogów i psychologów szkolnych** pracujących w wylosowanych szkołach.

Przyjęto, że taki sposób diagnozowania skali zachowań problemowych uczniów oraz oceny realizowanych w szkołach zajęć profilaktycznych pozwoli przyjrzeć się im z dwóch perspektyw - nie tylko uczniów (co robi się zazwyczaj), ale także ich wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych.

Szkolny program profilaktyki

Od kilku lat jednym z zadań szkoły jest skonstruowanie i realizacja tzw. szkolnego programu profilaktyki. Przygotowanie takiego programu dla zespołu pracującego w szkole stało się szansą na samodzielne kreowanie planu działań profilaktycznych, ale i poważnym wyzwaniem. Jak pokazują analizy takich programów (m.in. J. Szymańska, Program profilaktyki w praktyce szkolnej, CMPPP, 2005) w części szkół zadanie to realizowane jest w sposób profesjonalny, w wielu jednak program stał się tylko dokumentem zawierającym deklaracje i życzenia. Szkolne programy profilaktyki najczęściej zawierają działania adresowane do uczniów, przeważają w nich zajęcia informacyjno-edukacyjne, a tematem jest zdrowy styl życia, uzależnienia, agresja i przemoc oraz stres.

Nie zawsze taka oferta jest adekwatna do problemów i potrzeb. Utrudnieniem w stworzeniu oferty, która spełniałaby ten warunek jest zbyt mała wiedza nauczycieli na temat metod diagnozy, ewaluacji, psychologii rozwoju oraz brak umiejętności stosowania aktywnych form pracy z grupą, brak wsparcia ze strony specjalistów spoza szkoły, niesprzyjający klimat w zespole nauczycielskim, brak wsparcia ze strony samorządów. Warto podkreślić, że jednym z najistotniejszych powodów takiego stanu rzeczy jest lęk pracowników szkoły przed ujawnianiem poważnych problemów w szkole.

Dlatego zajęcia profilaktyczne prowadzone w ramach szkolnego programu (zarówno przez nauczycieli, jak i osoby spoza szkoły) spotykają się z różną oceną uczniów oraz wychowawców, dotyczy to zarówno ich tematyki, jak i korzyści wynoszonych przez młodzież, wreszcie przebiegu samej realizacji. Specjaliści z zakresu profilaktyki i wychowania (m.in. Z. Gaś, Profilaktyka w szkole, CMPPP, 2005) wskazują, że działania profilaktyczne realizowane w szkole powinny wykorzystywać kilka strategii: informacyjne, edukacyjne, alternatyw, wczesnej interwencji, a także zmian środowiskowych i zmian przepisów. Oznacza to, że powinny m.in. dostarczać pomocy w rozwiązywaniu trudności, dostarczać rzetelnych informacji, skupiać się na tworzeniu możliwości nabywania i rozwijania umiejętności konstruktywnego zaspokajania potrzeb oraz eliminowaniu/osłabianiu w środowisku wychowawczym dziecka czynników ryzyka i wprowadzaniu czynników chroniących takich jak np. rozwijanie kompetencji społecznych, emocjonalnych i moralnych.

Szkoła to niezwykle ważne miejsce z punktu widzenia realizacji profilaktyki zachowań problemowych młodzieży. To jedno z nielicznych środowisk, gdzie jest możliwy tak szeroki dostęp do młodych ludzi z różnych grup wiekowych, gdzie istnieje możliwość obserwacji ich zachowań i śledzenia przebiegu procesów rozwoju w różnych obszarach funkcjonowania. Szkoła oprócz tego, że jest miejscem realizacji działań profilaktycznych, jest także środowiskiem, gdzie pojawiają się różnorodne czynniki ryzyka. Wśród nich warto wymienić niskie osiągnięcia szkolne, brak współpracy z rodzicami, niesprzyjający klimat społeczny, depersonalizację uczniów, słabe więzi osób pracujących w szkole z uczniami. **Oznacza to, że profesjonalna profilaktyka prowadzona w środowisku szkolnym wymaga zarówno wdrażania dobrych jakościowo programów, odpowiadających potrzebom i skali problemów w szkole, jak również działań służących polepszeniu klimatu szkoły oraz podnoszeniu kompetencji osobistych i zawodowych grona pedagogicznego.**

Planowanie i realizacja takiej profilaktyki wymaga więc nie tylko zdiagnozowania rozpowszechnienia zachowań problemowych wśród uczniów, ale również diagnozy funkcjonowania środowiska szkolnego, w tym zwłaszcza stopnia radzenia sobie przez grono pedagogiczne z trudnymi zachowaniami uczniów, identyfikacji potrzeb szkoleniowych nauczycieli w zakresie podnoszenia kompetencji zawodowych i osobistych, podnoszenia jakości współpracy zespołu nauczycielskiego w szkole oraz współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami uczniów.

Miejsce profilaktyki szkolnej w oddziaływaniach lokalnych

Warto podkreślić, że oddziaływania prowadzone w szkole powinny stanowić tylko jeden z elementów pracy w obszarze zapobiegania zachowaniom problemowym młodzieży.

Szkoła funkcjonuje w określonym środowisku lokalnym. Dlatego nowoczesne strategie profilaktyczne polegają na łączeniu edukacji szkolnej z oddziaływaniami w społeczności lokalnej.

Jak pokazują doświadczenia innych krajów (m.in. przykład projektu *Midwest Prevention Project* realizowanego w USA) w nowoczesnych wszechstronnych programach profilaktycznych dołącza się do działań skierowanych bezpośrednio do uczniów szereg nowych elementów, takich jak:

- angażowanie rodziców oraz angażowanie i promocja liderów rówieśniczych,
- kampanie edukacyjne i informacyjne w mediach,
- organizowanie ciekawych pozaszkolnych form spędzania wolnego czasu,
- nawiązywanie i/lub poprawa współpracy pomiędzy różnymi sektorami funkcjonującymi w społeczności lokalnej – policją, służbą zdrowia, oświatą.

W tak wszechstronnie planowanych działaniach profilaktycznych nie chodzi już tylko o zmianę zachowań jednostki, ale również o modyfikację systemu społecznego, w którym uczy się lub mieszka określona populacja (np. młodzież).

Bardzo ważne miejsce zajmuje w nich komponent oddziaływań szkolnych, ale obok niego również tworzenie lokalnej koalicji instytucji i organizacji działających na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych. Równolegle obok działań w szkole budowany jest więc w społeczności lokalnej klimat jednoznacznie niesprzyjający używaniu substancji przez uczniów - interwencje w sytuacji łamania prawa (także tego dotyczącego sprzedaży uczniom papierosów i alkoholu), motywowanie dorosłych do reagowania w sytuacji, gdy są świadkami picia, palenia przez uczniów itp. Chodzi o to by w społeczności funkcjonował jednoznaczny przekaz mówiący o braku akceptacji dla picia, palenia i używania narkotyków przez uczniów oraz dowody na to, że jeśli ta zasada nie jest respektowana - zawsze wyciągane są konsekwencje, a reakcje dorosłych członków społeczności - jednoznaczne (brak przyzwolenia). Tak jak wspomniano na początku, aby takie działania planować i realizować konieczne jest określenie potrzeb i zasobów lokalnych, między innymi tych, które dotyczą funkcjonowania instytucji na co dzień pracujących z młodzieżą.

W badaniu pn: ***Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Krakowie w ocenie nauczycieli***, wychowawcy klas oraz pedagodzy/psychologowie szkolni stanowili bardzo ważne źródło wiedzy w procesie takiej diagnozy. W związku z tym **celem zaprojektowanych badań** była identyfikacja opinii wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych nt. rozpowszechnienie zachowań problemowych wśród uczniów (takich jak agresja, picie, palenie, używanie narkotyków), a także ich ocena codziennego funkcjonowania szkoły i jej klimatu społecznego. **Celem badań było także** poznanie opinii badanych na temat zajęć profilaktycznych realizowanych wśród uczniów 3 klas gimnazjum oraz 2 klas szkół ponadgimnazjalnych w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem.

Wprowadzenie 6/7

W badaniu scharakteryzowane zostały takie obszary jak:

- Rozpowszechnienie zachowań problemowych wśród młodzieży szkolnej w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych
- Najpoważniejsze zachowania problemowe uczniów z punktu widzenia codziennej pracy nauczycieli : przemoc rówieśnicza, używanie alkoholu, narkotyków, palenie papierosów oraz rozpowszechnienie agresywnych zachowań wobec wychowawców;
- Dostępność substancji psychoaktywnych dla młodzieży w środowisku lokalnym
- Najpoważniejsze problemy i deficyty w zakresie współpracy z rodzicami uczniów,
- Relacje i współpraca pomiędzy osobami tworzącymi grono pedagogiczne w szkole, a także relacje pomiędzy nauczycielami i uczniami;
- Percepcja profilaktyki szkolnej wśród badanych - m.in. ocena korzyści wnoszonych przez uczniów uczestniczących w programach profilaktycznych w szkole
- Wiedza i kompetencje w radzeniu sobie z trudnymi zachowaniami uczniów oraz w tzw. sytuacjach kryzysowych w szkole, ze szczególnym wskazaniem obszarów deficytowych w tym zakresie m.in. poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole,
- Zapotrzebowanie na wsparcie zawodowe w środowisku lokalnym oraz potrzeby szkoleniowe badanych.

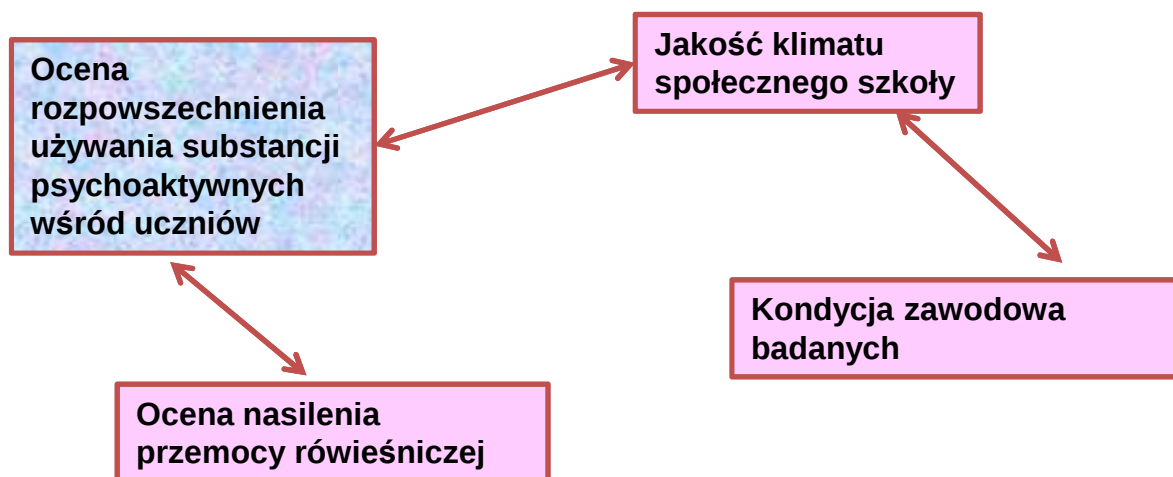

Wprowadzenie 7/7

W badaniu pytano także o związki pomiędzy wymienionymi obszarami problemowymi m.in. pomiędzy:

- Oceną klimatu społecznego szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów ;
- Oceną klimatu społecznego szkoły a poczuciem bezradności badanych w radzeniu sobie z problemowymi zachowaniami uczniów;
- Poczuciem bezradności badanych w radzeniu sobie z problemowymi zachowaniami uczniów a oceną rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów
- Oceną stopnia trudności w radzeniu sobie z różnymi obszarami pracy w szkole a oceną klimatu społecznego szkoły

Rys.1 Związki pomiędzy wybranymi obszarami analizowane w badaniu.

II. Metodologia badania

1. Osoby badane

Badanie przeprowadzono na łącznej próbie 130 wychowawców i pedagogów/psychologów z losowo wybranych szkół znajdujących się na terenie miasta Krakowa (lista wszystkich szkół została przekazana przez Zleceniodawcę). W badaniu wzięli udział wychowawcy trzecich klas gimnazjum (50 osób) oraz drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (50 osób) a także pedagodzy/psychologowie szkolni pracujący w tych szkołach (16 osób w gimnazjach i 14 w szkołach ponadgimnazjalnych). Były to te same szkoły, które wylosowano do badania dotyczącego uczniów. Podczas charakterystyki wyników badania niektóre z analiz prowadzono w odniesieniu do wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych, inne z uwagi na treść zadawanych pytań tylko w odniesieniu do wychowawców klas. Informują o tym szczegółowo liczebności podane przy każdym z wykresów.

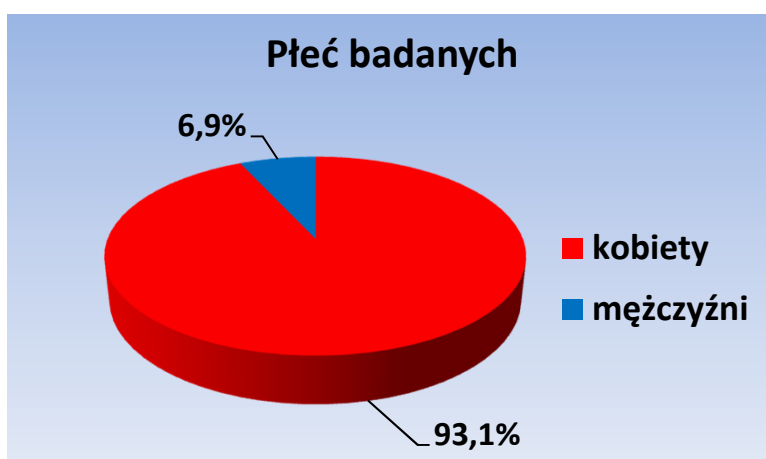
Tabela 1: Liczebności poszczególnych grup badanych.

Badani	Liczba badanych	Odsetek wszystkich badanych
Wychowawcy 3 klas gimnazjum	50	38,5%
Wychowawcy 2 klas szkół ponadgimnazjalnych	50	12,3%
Pedagodzy/psychologowie pracujący w gimnazjach	16	38,5%
Pedagodzy/psychologowie ze szkół ponadgimnazjalnych	14	10,8%
Razem	130	100%

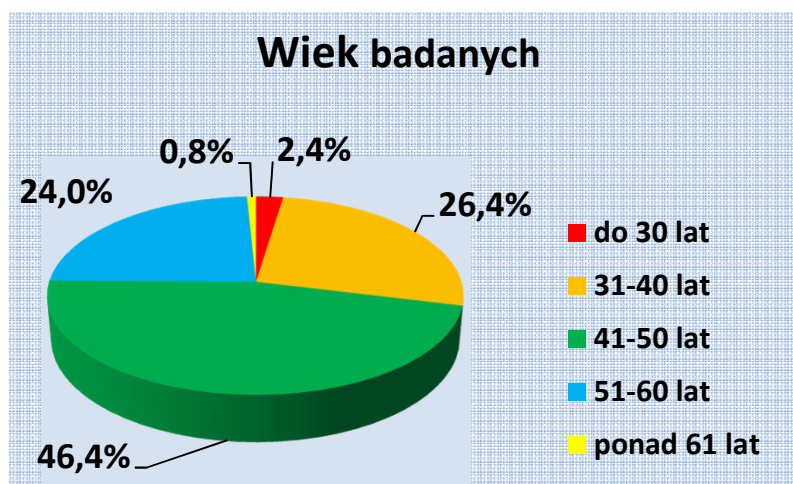

1.1. Płeć i wiek badanych

Ponad 93% badanej populacji stanowiły kobiety, a jedynie 6,9% mężczyźni. Z uwagi na małą liczebność mężczyzn wśród badanych, zrezygnowano w toku dalszych analiz z przedstawiania wyników w podziale na płeć. Średni wiek badanych nauczycieli wynosił 45,54 lat ($SD = 7,83$). Najmłodszy badany miał 25 lat, zaś najstarszy 67 lat. Największy odsetek stanowiły osoby w wieku 41-50 lat (46,4%), w następnej kolejności badani w wieku 31-40 lat (26,4%). Średnio co czwarty badany wychowawca i pedagog miał ponad 50 lat (24,8%). Do najmłodszej grupy wiekowej tj. 25-30 lat należało jedynie 2,4% badanych nauczycieli.

Wykres 1:
Płeć badanych N=130

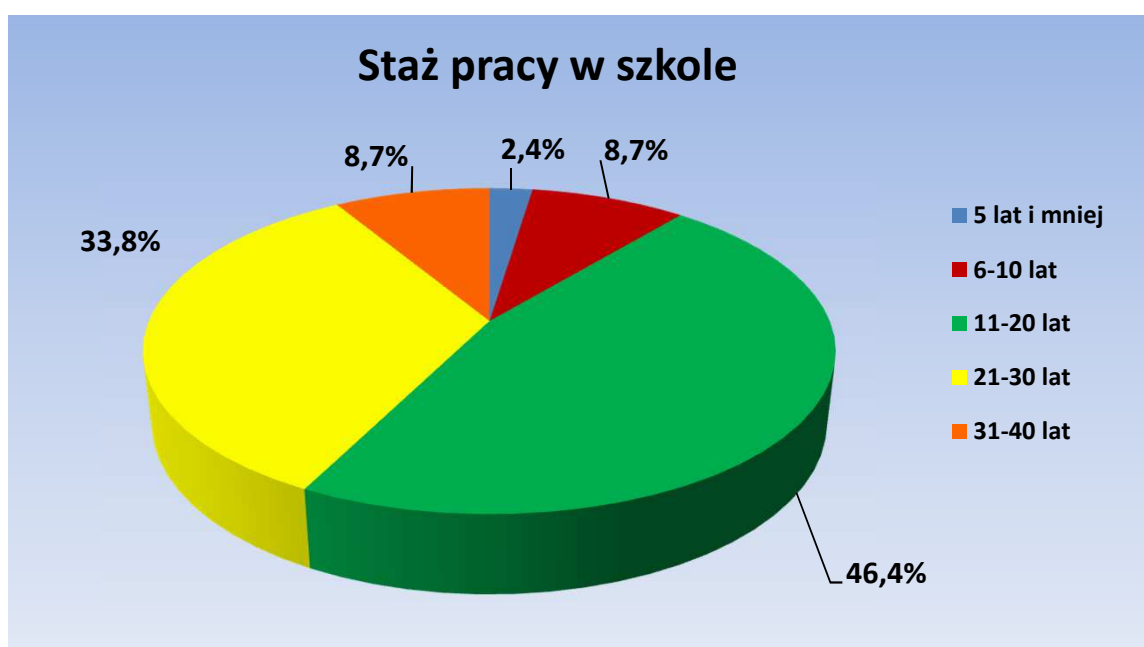

Wykres 2:
Wiek badanych N=130

1.2. Staż pracy w szkole

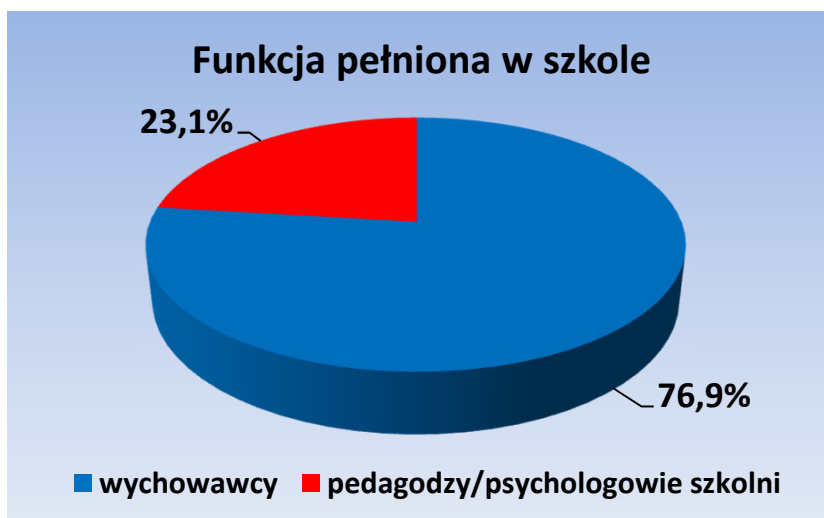
Średni staż pracy wychowawców i pedagogów wynosił 20,08 lat ($SD=7,83$). Najkrótszy odnotowany staż to jeden rok, zaś najdłuższy 36 lat. Niemal połowa spośród uczestniczących w badaniu wychowawców i pedagogów przepracowała w szkole 11-20 lat (46,5%). Co trzeci z respondentów ma za sobą 21-30 lat doświadczeń związanych z pracą w środowisku szkolnym. 8,7% badanych stanowiły osoby z najdłuższym stażem pracy tj. 31-40 lat. Identyczny okazał się odsetek respondentów, których staż pracy mieścił się w przedziale 6-10 lat (8,7%). Najmniejszą frakcję badanych tworzyli nauczyciele i pedagodzy, którzy przepracowali w szkole nie więcej niż 5 lat (2,4%). Podsumowując należy podkreślić, że zdecydowaną większość badanych stanowiły osoby mające ponad 10-letni staż pracy w szkole (89,1% badanych).

Wykres 3: Staż pracy w szkole, N=130

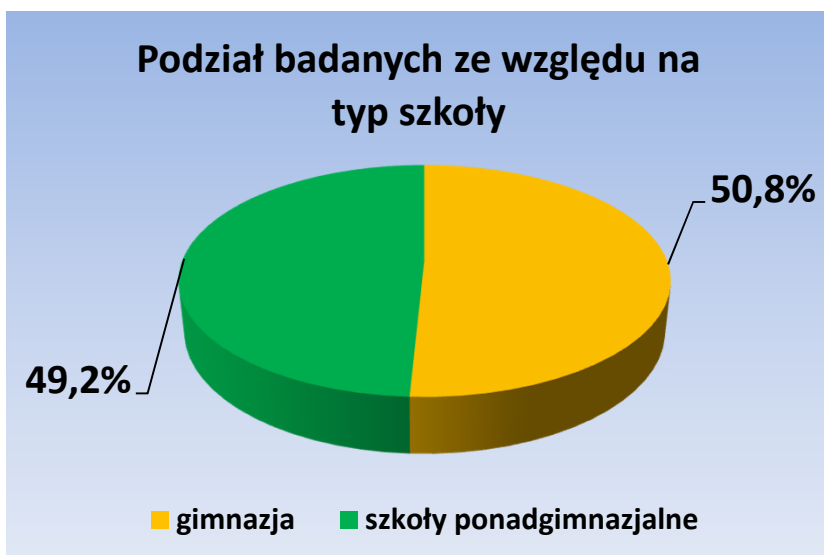

1.3. Funkcja pełniona w szkole

Wykres 4: Funkcja pełniona w szkole. N=130

Jak pokazuje **wykres 4** ponad $\frac{3}{4}$ badanych stanowili wychowawcy klas (76,9%), a $\frac{1}{4}$ pedagogzy i psychologowie szkolni (23,1%).

Wykres 5: Typ szkoły, w której pracują osoby badane. N=130

Jak pokazuje **wykres 5** połowa uczestniczących w badaniu respondentów pracowała w gimnazjach (50,8%) a druga (niemal identyczna) połowa w szkołach ponadgimnazjalnych (49,2%).

W badaniu zastosowano autorski kwestionariusz składający się z 33 pytań; większość stanowiły pytania zamknięte (z możliwością wyboru jednej lub kilku odpowiedzi zgodnie z instrukcją zawartą w każdym pytaniu). Pierwszą część kwestionariusza stanowiła metryczka, w której uczestnicy badania określali swoją płeć, wiek, staż pracy w szkole oraz to jaką funkcję pełnią w miejscu pracy (wychowawcy czy pedagoga/psychologa szkolnego).

Pierwszy blok składał się z 12 pytań dotyczących rozpowszechnienia zachowań problemowych wśród uczniów w ocenie badanych. Znalazły się tam pytania o to, jak poważnym problemem w skali klasy i szkoły jest używanie przez uczniów substancji psychoaktywnych, wagarowanie, wulgarne zachowania, zaburzenia odżywiania itp., które z nich wydają się badanym najpoważniejsze, jaka część uczniów w klasie i szkole używa substancji, jaka była w ostatnich 12 miesiącach częstotliwość różnych form przemocy rówieśniczej w szkole.

W kolejnym bloku zamieszczono 3 pytania o to, jak często konieczne były rozmowy badanych z rodzicami w związku z używaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych (alkoholu, papierosów, narkotyków i dopalaczy).

Na trzeci blok złożyły się pytania o częstotliwość w ost. 12 miesiącach zachowań agresywnych uczniów wobec badanych wychowawców i pedagogów, częstotliwość przypadków picia alkoholu przez uczniów poza szkołą, a także dostępność różnych substancji psychoaktywnych dla uczniów w środowisku lokalnym. W bloku tym zapytano badanych także o ocenę ich wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży szkolnej oraz na temat wpływu różnych substancji na zdrowie człowieka. Czwarty blok pytań poświęcono realizacji w szkole w ostatnich 12 miesiącach (a więc de facto w bieżącym roku szkolnym 2014/2015) programów profilaktycznych wśród uczniów wybranych roczników. Pytano o tematykę programów, osoby prowadzące zajęcia, a także o ocenę przydatności zajęć dla uczniów.

2. Metoda badawcza

2/2

Blok piąty dotyczył poczucia bezradności nauczycieli w związku z problemowymi zachowaniami uczniów, a także jakości współpracy rodziców oraz wychowawców/pedagogów szkolnych. Badanym zadano m.in. pytanie o ocenę stopnia radzenia sobie w codziennej pracy w szkole z różnymi sytuacjami np. zachowaniami problemowymi uczniów, pracą z uczniami mającymi problemy w nauce, współpracą z rodzicami oraz gronem pedagogicznym. Blok składał się z pięciu pytań.

W szóstym bloku znalazły się pytania na temat potrzeb szkoleniowych badanych dotyczących różnych obszarów ich funkcjonowania zawodowego. Pytano także o to, czy mogą liczyć na wsparcie ze strony innych osób pracujących w szkole oraz o dostępność specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli w środowisku lokalnym. Ankietę zamykały pytania o potrzeby badanych w zakresie takiego wsparcia oraz potrzeby innych osób z grona pedagogicznego w szkole. Wspomniany blok składał się z ośmiu pytań.

3. Procedura badawcza

Badanie poprzedził pilotaż, który pokazał m.in. że czas realizacji jednego wywiadu wynosi od 20-30 minut.

Realizację badania prowadzili przeszkoleni ankieterzy, którzy za zgodą dyrektorów szkół, po ich uprzednim zawiadomieniu pismem przesłanym przez Urząd Miasta Krakowa, osobiście przekazywali wychowawcom oraz pedagogom/psychologom szkolnym ankietę w kopercie, którą po wypełnieniu badani zwracali ankieterowi (w zaklejonej kopercie).

Osoby uczestniczące w badaniu były poinformowane, iż służy ono poznaniu ich opinii na temat problemów ważnych w kontekście codziennej pracy w szkole oraz działań profilaktycznych skierowanych do młodzieży, a także ich oczekiwań w zakresie możliwości pogłębiania ich kompetencji zawodowych i osobistych ważnych z punktu widzenia pracy wychowawcy i pedagoga/psychologa szkolnego.

Badani nie kontaktowali się między sobą podczas wypełniania ankiety i nie mieli możliwości zapoznania się z kwestionariuszem wypełnionym przez inną osobę. Badanie miało charakter całkowicie anonimowy. Warto podkreślić, że nikt z badanych nie odmówił udziału w projekcie.

Projekt został przeprowadzony za wiedzą, zgodą i przy współpracy Urzędy Miasta Krakowa.

Zebrane dane zostały zakodowane, utworzono komputerową bazę danych pozwalającą na dokonywanie zarówno prostych jak i zaawansowanych analiz statystycznych. Każda z ankiet w trakcie procesu kodowania była poddana indywidualnej analizie pod kątem spójności odpowiedzi na pytania logicznie ze sobą powiązane.

W pierwszym etapie przeprowadzono analizę danych pozwalającą na poznanie rozkładów procentowych odpowiedzi na poszczególne pytania ankiety (frekwencje).

W analizach zastosowano pakiet statystyczny SPSS 18.0.

Dalszym krokiem było grupowanie odpowiedzi na kilka pytań i tworzenie wskaźników zmiennych w oparciu o sumę punktów wyliczoną na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania. Analiza statystyczna pokazała, że odpowiedzi na pewne grupy pytań charakteryzuje wysoka spójność wewnętrzna, dlatego możliwe było utworzenie skal do pomiaru zmiennych takich jak: klimat szkoły, przemoc rówieśnicza w szkole, jakość współpracy z rodzicami, rozpowszechnienie używania substancji przez uczniów.

Wszystkie utworzone skale charakteryzują się wysoką rzetelnością (Alfa Cronbacha równa co najmniej 0,7). Przykładowo: tworząc wskaźnik zmiennej o nazwie: **jakość klimatu społecznego szkoły**, zsumowano punkty na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania wchodzące w skład skali. Podobnie postępowano w przypadku tworzenia wskaźnika zmiennej: **jakość współpracy z rodzicami** oraz **rozpowszechnienie używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów w ocenie badanych**. Opis tworzenia wskaźników innych zmiennych został przedstawiony w poszczególnych rozdziałach raportu. Po utworzeniu wskaźników, analizie poddano związki pomiędzy wybranymi zmiennymi.

W opisie wykresów i tabel przedstawiających wyniki badania stosowano następujące symbole:

- **3 G** - klasy trzecie gimnazjum (15 lat)
- **2 PG** – klasy drugie szkół ponadgimnazjalnych (17 lat)
- **G** - gimnazja
- **SPG** – szkoły ponadgimnazjalne
- **p<0,001; p<0,01, p<0,05** – różnica istotna statystycznie na poziomie 0,001; 0,01; 0,05.
- **n.i.**- różnica nieistotna statystycznie
- **CHI²**- wynik testu Chi kwadrat – do oceny istotności różnic
- **Test Fischera**- do oceny istotności różnic przy liczebności przypadków <30.
- **ANOVA**- jednoczynnikowa analiza wariancji – do oceny istotności różnic pomiędzy średnimi wartościami zmiennych.
- **N** - podstawa procentowania - **może zmieniać się w każdym z roczników w zależności od liczby badanych, którzy udzielili odpowiedzi na określone pytanie (pomijano braki danych-na ogół pojedyncze przypadki oraz tzw. systemowe braki danych). Analizując kolejne wykresy warto każdorazowo zwracać uwagę na podstawy procentowania.**

III. Prezentacja wyników badania

1. Najpoważniejsze problemy wychowawcze - opinie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

1.1. Problemy wychowawcze w klasie 1/4

Z uwagi na specyfikę środowiska szkoły gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej, a także fakt, iż młodzież ucząca się w tych szkołach znajduje się w różnych momentach rozwojowych, **analizy dotyczące zachowań problemowych uczniów w ocenie badanych przeprowadzono w podziale na typ szkoły (gimnazja vs. szkoły ponadgimnazjalne).**

W pierwszej kolejności, badanych **wychowawców** zapytano o to, czy wymienione w kwestionariuszu zachowania uczniów są **poważnym problemem w klasie**, w której pracują. Jak pokazują wykresy 6 i 7, jako **poważny problem w skali klasy** wychowawcy najczęściej wskazywali **przemoc i agresję pomiędzy uczniami**. Taką opinię wyraziła **ponad połowa badanych nauczycieli (52% w gimnazjach oraz 56% w szkołach ponadgimnazjalnych)**. Warto podkreślić, iż **w badaniach z 2011 r. odsetek ten był wielokrotnie niższy (12% w gimnazjach i jedynie 5% w szkołach PG)**. Co spowodowało tak istotną zmianę opinii nauczycieli w tym zakresie? Co zmieniło się w okresie ostatnich 4 lat? Jakie są przejawy i konsekwencje tej agresji dla relacji rówieśniczych oraz klimatu społecznego panującego w szkole? Tak poważna zmiana wymaga pogłębionej analizy jakościowej oraz postawienie szeregu dodatkowych pytań. Z pewnością potrzebna jest także szczerza i otwarta debata, która naświetli ten problem z różnych perspektyw.

Drugim w kolejności poważnym problemem w klasie, na który zwracają uwagę zarówno wychowawcy w gimnazjach (G), jak i w szkołach ponadgimnazjalnych (SPG) jest **wagarowanie uczniów (odpowiednio: 34% w G oraz 52% w SPG)**. W tym zakresie **nie odnotowano istotnych zmian w stosunku do wyników badań z 2011 r.** Odsetki nauczycieli dostrzegających ten problem w swojej klasie są zbliżone do tych, jakie uzyskano 4 lata temu (w 2011 r. – taki pogląd wyraziło 40% respondentów w G i 46% w SPG). Trzecią pozycję na liście poważnych problemów w klasie - w opinii nauczycieli krakowskich gimnazjów zajmują - **palenie papierosów przez uczniów (24%) oraz wulgarne zachowanie i braku kultury osobistej uczniów (24%)**. Problem palenia papierosów przez uczniów podkreślają także wychowawcy SPG, którzy również lokują go na trzecim miejscu wśród najpoważniejszych problemów w klasie. **Warto zauważyć, iż odsetek badanych nauczycieli, którzy wskazali na ten problem – ciągu ostatnich 4 lat zwiększył się o ponad 1/3 (z 38% w 2011 do 52% w 2015).**

Kolejne dwa miejsca – na liście poważnych problemów w klasie wskazywanych przez nauczycieli z gimnazjów zajmują: **niszczenie mienia szkolnego (12%) oraz agresywne zachowania przemocowe pomiędzy uczniami w tzw. cyberprzestrzeni (przy użyciu Internetu i telefonów komórkowych) – 10%.**

W szkołach ponadgimnazjalnych wychowawcy klas najczęściej, jako poważny problem w klasie – wskazywali także: wulgarne zachowanie i braku kultury osobistej uczniów (14%), picie alkoholu przez uczniów (14%), zaburzenia odżywiania – bulimia, anoreksja (14%) oraz przemoc i agresja w stosunku do nauczycieli (10%).

1.1. Problemy wychowawcze w klasie 2/4

Porównując wyniki badań wychowawców klas gimnazjalnych z wychowawcami nieco starszej młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych należy podkreślić, że:

- w obu typach szkół respondenci równie często (na pierwszym miejscu) wymieniali jako poważny problem wychowawczy w klasie **przemoc i agresję pomiędzy uczniami** – **ponad połowa badanych (52% w G i 56% w SPG)**, w grupie nauczycieli krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych odnotowano aż **10-krotny wzrost odsetka nauczycieli wyrażających tego typu opinię (w 2011 – 5% zaś w 2015 – 56%) !!!**
- **wagarowanie uczniów** – w opinii wychowawców – jest zdecydowanie **częściej wskazywane jako problem wśród młodzieży ponadgimnazjalnej (52%)**, niż w grupie gimnazjalistów (34%);
- **palenie papierosów** to kolejny istotny problem wskazywany przez nauczycieli z obu badanych frakcji; jest on **prawie 2-krotnie częściej wymieniany przez wychowawców i pedagogów ze SPG niż z gimnazjów** (odpowiednio: 52% nauczycieli młodzieży ponadgimnazjalnej i 24% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych);
- problem **picia alkoholu przez młodzież** jest **ponad 3-krotnie częściej wskazywany przez wychowawców szkół ponadgimnazjalnych (14%)**, niż przez respondentów pracujących w gimnazjach (4%);
- jedynie 4% wychowawców z krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych przyznało, iż poważnym problemem w ich klasie jest **używanie narkotyków przez uczniów**; w gimnazjach na problem ten nie zwraca uwagi ani jeden wychowawca;
- **brak kultury osobistej i wulgarne zachowania młodzieży** – wśród wychowawców gimnazjalistów częściej niż w grupie wychowawców starszej młodzieży, jako poważny problem w klasie wymieniany jest **wandalizm czyli niszczenie mienia szkolnego** – na ten rodzaj zachowania wskazywał co ósmy badany pracujący w gimnazjum (13%) i **2-krotnie niższy odsetek respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych (6%)**;
- niewielką różnicę pomiędzy badanymi z obu typu szkół odnotowano w zakresie rozpowszechnienia **przemocy elektronicznej wśród młodzieży (realizowanej za pomocą Internetu lub telefonu komórkowego)** – zjawisko to wskazuje, jako poważny problem w klasie co dziesiąty wychowawca z gimnazjum (10%) i tylko 8% wychowawców pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych;
- **zaburzenia odżywiania (bulimia, anoreksja)** wskazuje jako problem w klasie **6% wychowawców ze szkół gimnazjalnych i ponad 2-krotnie więcej wychowawców starszej młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych (14%)**;
- w obu typach szkół odnotowano zbliżony odsetek badanych, którzy stwierdzili, iż **przemoc i agresja w stosunku do nauczycieli** jest poważnym problemem w ich klasie – odpowiednio: 6% w gimnazjach i 10% w szkołach PG;

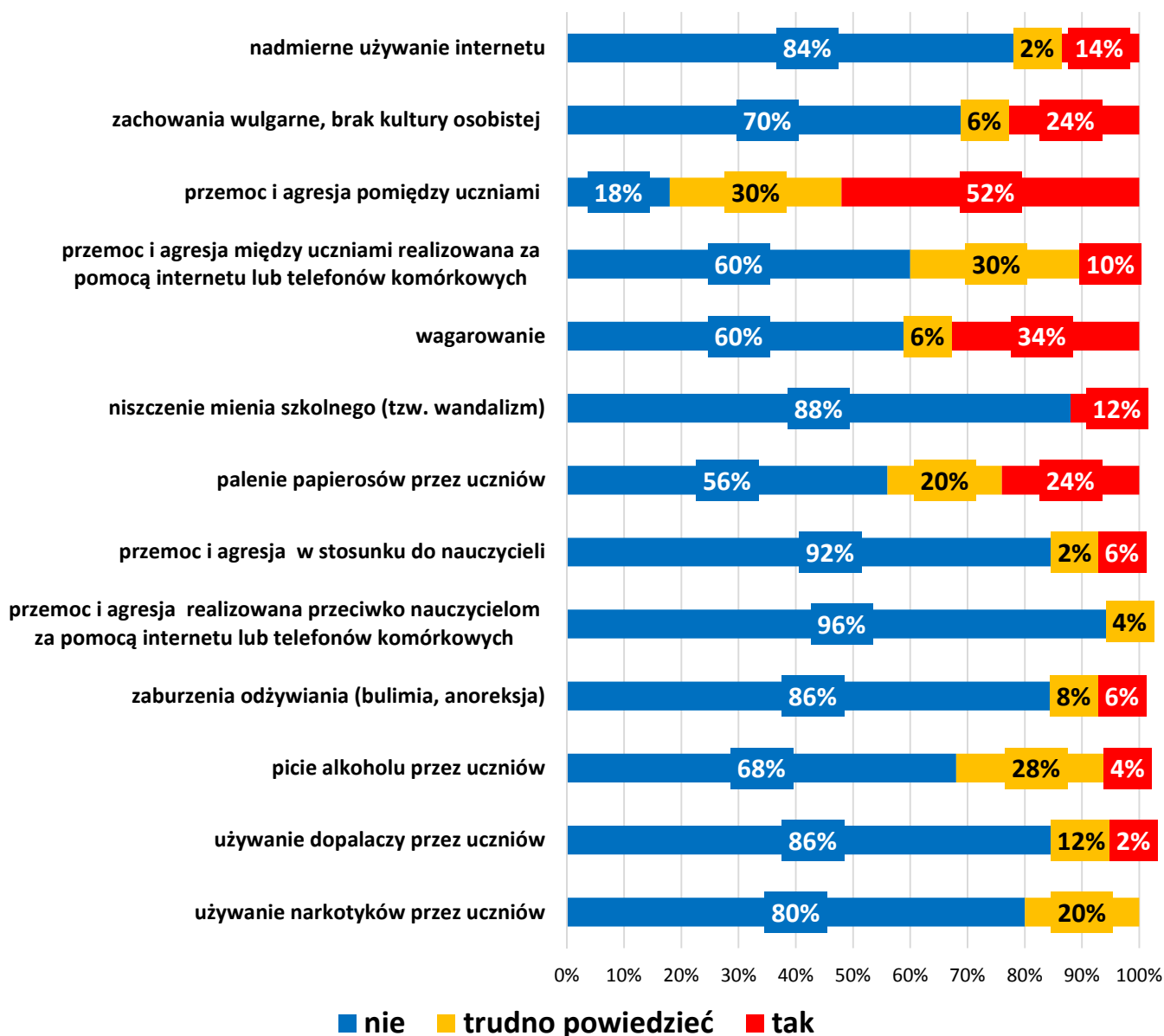

1.1. Problemy wychowawcze w klasie - wychowawcy klas III gimnazjum

3/4

Wychowawcy trzecich klas gimnazjów. N=50

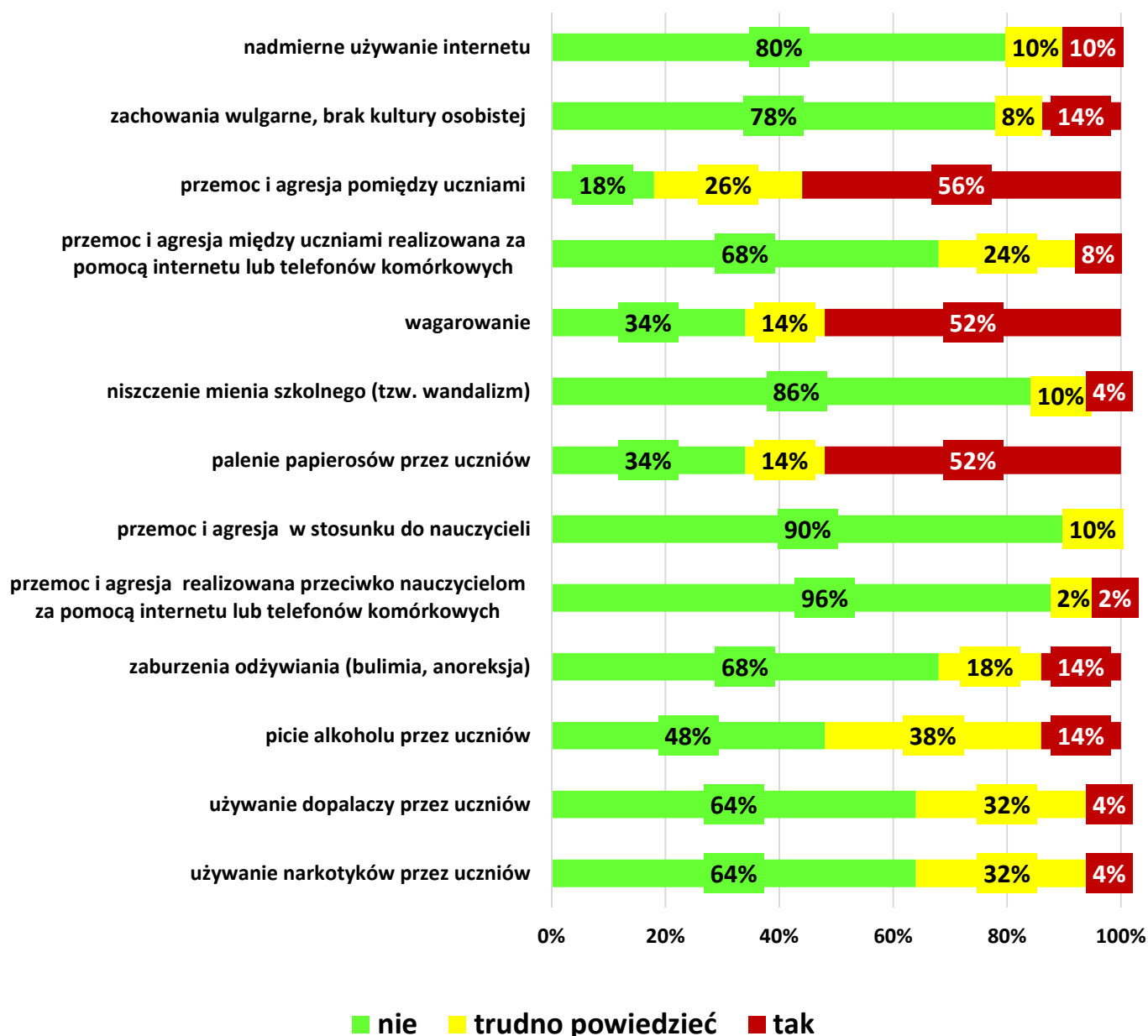

Wykres 6: Poważne zachowania problemowe uczniów w klasie - ocena wychowawców trzecich klas gimnazjów. N=64

1.1. Problemy wychowawcze w klasie - wychowawcy kl. II szkół ponadgimnazjalnych 4/4

Wychowawcy drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

Wykres 7: Poważne zachowania problemowe uczniów w klasie - ocena wychowawców drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

1.2. Problemy wychowawcze w szkole 1/3

Badanych wychowawców, a także pedagogów szkolnych zapytano również o to, czy wymienione w kwestionariuszu zachowania problemowe są poważnym problemem w szkole, w której pracują (wcześniej bowiem pytano o kontekst klasy).

Jak pokazują wykresy 8 i 9, jako poważny problem W SKALI SZKOŁY badani wychowawcy oraz pedagodzy/psychologowie pracujący w gimnazjum najczęściej wymieniali przemoc i agresję pomiędzy uczniami. Taka opinię wyraziło prawie 2/3 badanych (64%). Warto podkreślić, iż w badaniu zrealizowanym w 2011 r. odsetek nauczycieli, którzy wyrazili podobną opinię był 2-krotnie niższy (32%) !!!

Drugim problemem najczęściej wskazywanym przez respondentów z krakowskich gimnazjów jest **wagarowanie**. Zwraca na to uwagę niemal połowa badanych nauczycieli w tej kategorii szkół (48%). Kolejnymi problemami najczęściej wymienianymi przez nauczycieli w gimnazjach są: **wulgarne zachowanie i brak kultury osobistej uczniów (42%)**, a także **palenie papierosów przez uczniów (39%)**.

Ponad 2/3 nauczycieli z krakowskich liceów, techników oraz szkół zawodowych, jako poważny problem w swojej szkole wskazało **palenie papierosów przez uczniów (69%)**. Ten sam problem był także najczęściej wymieniany w badaniu przeprowadzonym w 2011 r. (71%). Można więc sądzić, iż mimo podejmowanych w szkołach działań profilaktycznych nic się w tym zakresie nie zmieniło. Kolejnymi istotnymi problemami, na które najczęściej zwracali uwagę nauczyciele ze szkół ponadgimnazjalnych były: **wagarowanie (66%)** oraz **przemoc i agresja pomiędzy uczniami (63%)**.

Co czwarty badany pedagog i wychowawca w tej grupie (25%) przyznał, iż poważnym problemem w jego szkole jest **picie alkoholu przez uczniów** a co dziesiąty (10%) zwrócił uwagę na problem **używania dopalaczy przez uczniów**. W tym kontekście warto także podkreślić, iż **ponad 40% respondentów nie miało w tej sprawie jednoznacznej opinii i wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”** (odpowiednio: 45% w kwestii **używania dopalaczy przez uczniów** oraz 44% w kwestii **używania narkotyków przez uczniów**). W szkołach gimnazjalnych odsetki badanych, którzy uważali, że **używanie dopalaczy lub narkotyków przez uczniów były wyraźnie niższe**. Jedynie 5% badanych nauczycieli przyznało, iż używanie dopalaczy przez uczniów to istotny problem w ich szkole, a sprawie narkotyków podobną opinię wyraził tylko 1% respondentów.

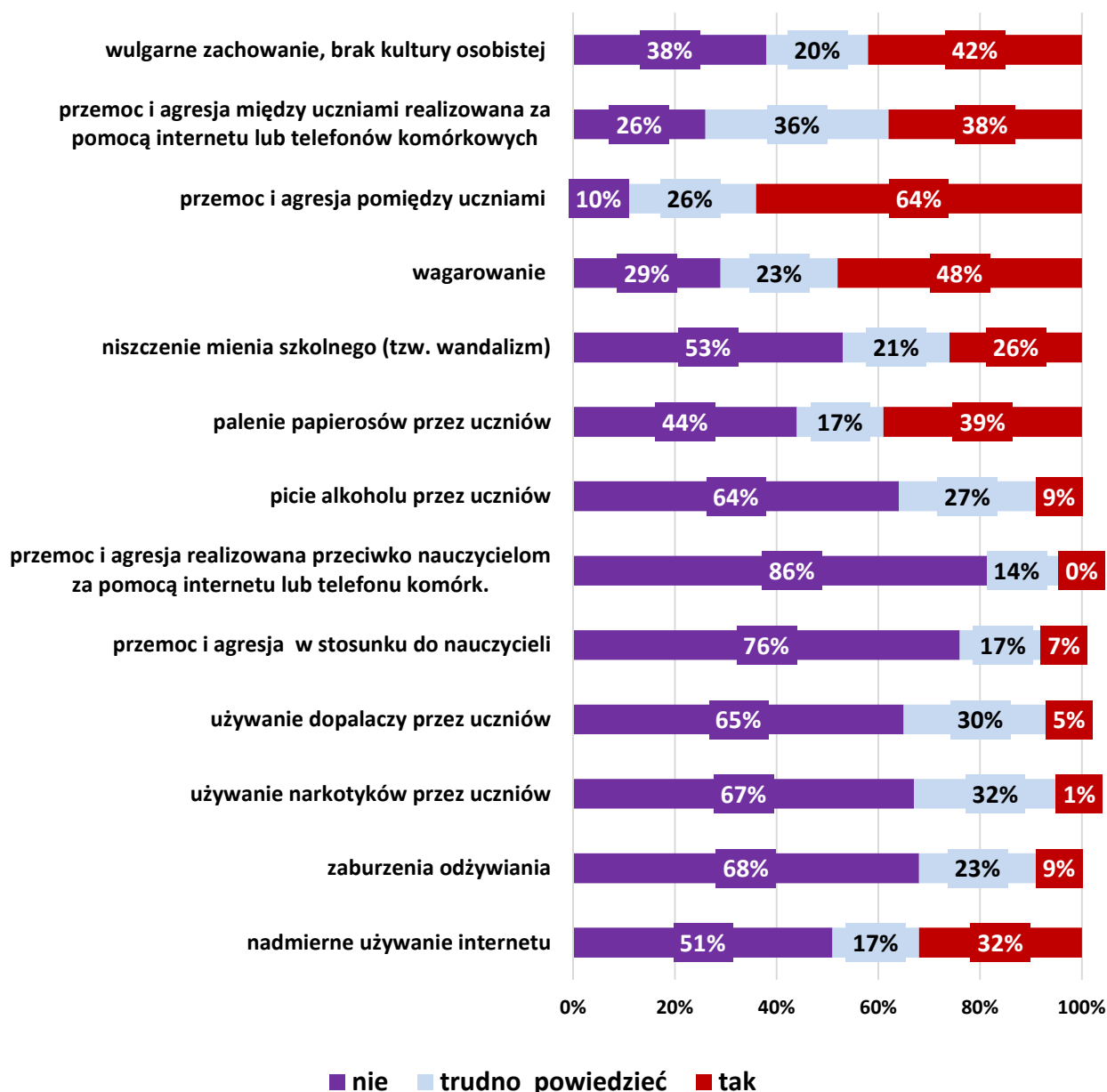

1.2. Problemy wychowawcze w szkole

2/3

Wychowawcy oraz pedagodzy/psychologowie szkolni z gimnazjum. N=66

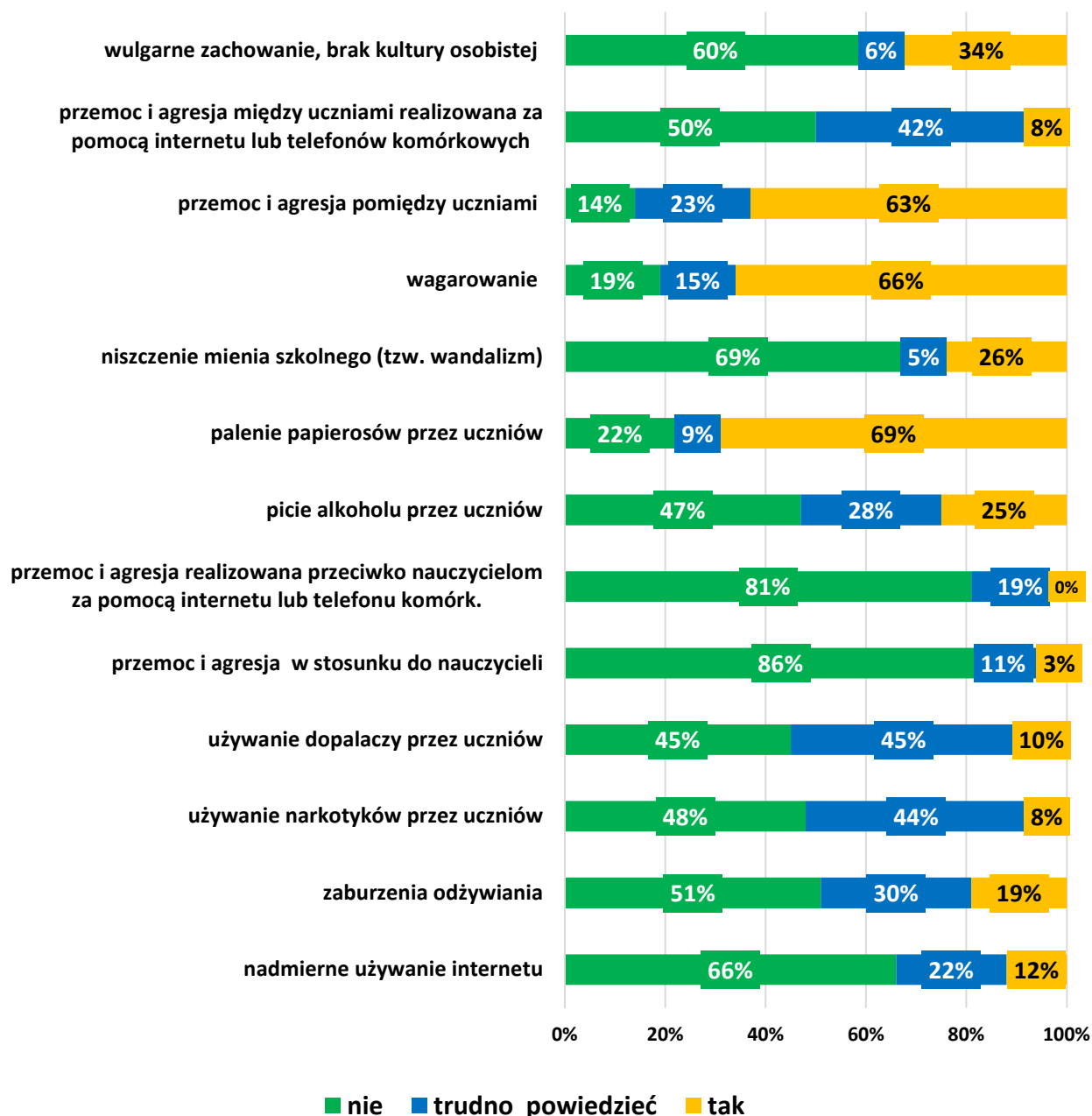

Wykres 8: Poważne zachowania problemowe uczniów w szkole - ocena wychowawców oraz pedagogów/psychologów szkolnych z gimnazjum. N = 66

1.2. Problemy wychowawcze w szkole 3/3

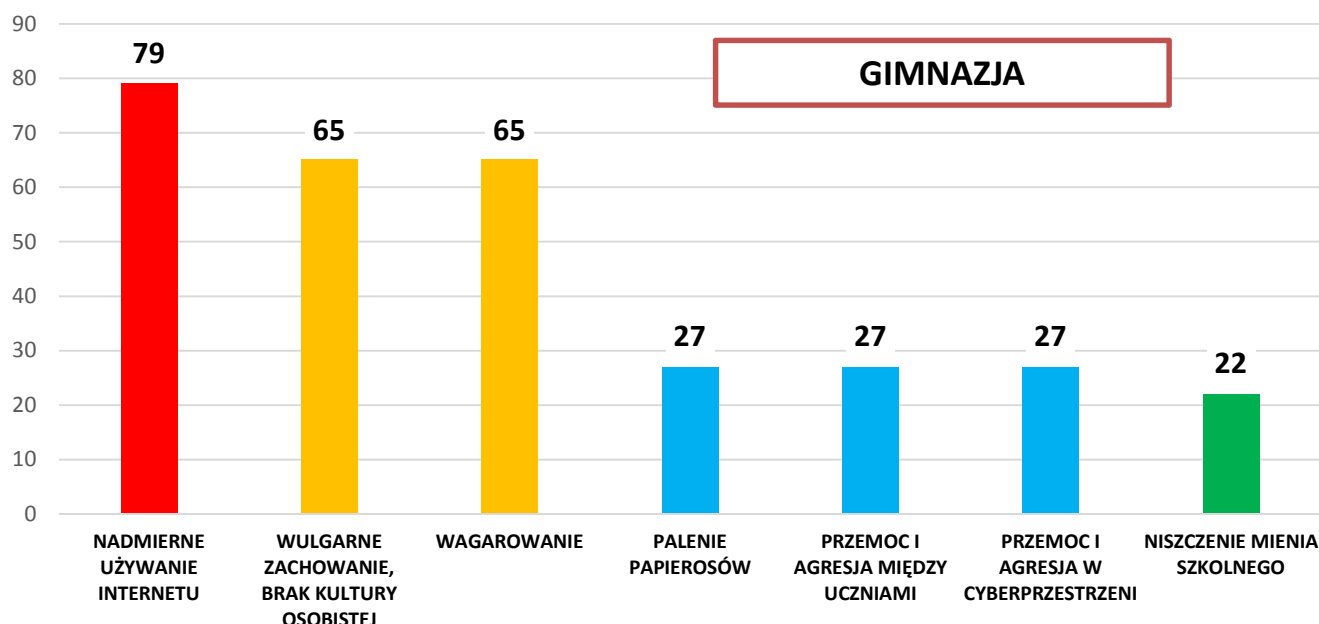
Wychowawcy i pedagodzy/psychologowie ze szkół ponadgimnazjalnych. N=64

Wykres 9: Poważne zachowania problemowe uczniów w szkole - ocena wychowawców i pedagogów/psychologów ze szkół ponadgimnazjalnych. N = 64

1.3. Ranking problemów wychowawczych w gimnazjach

1/3

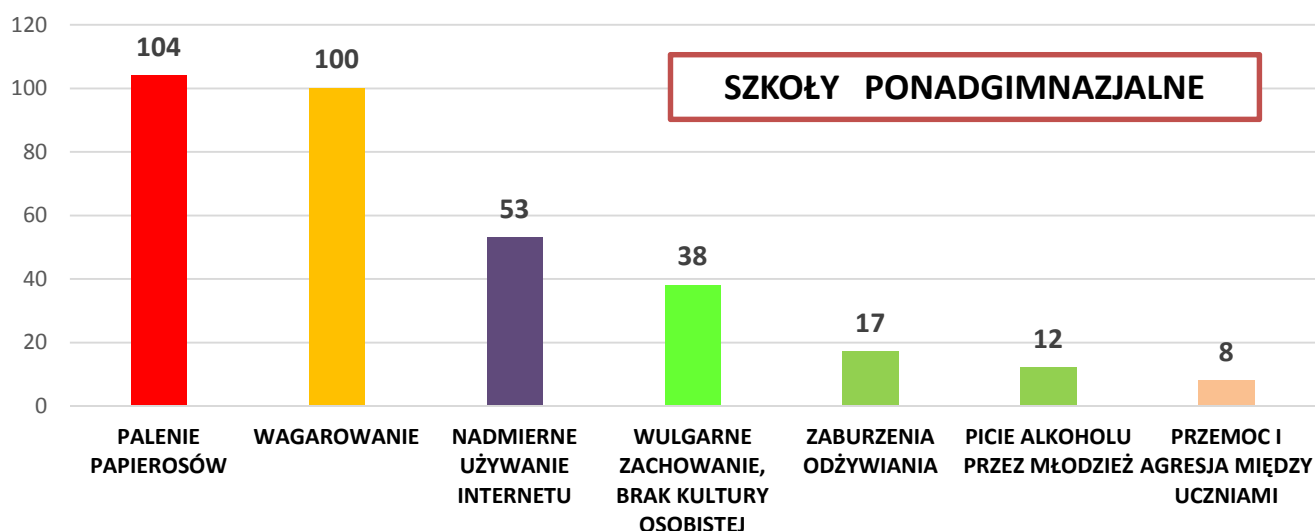
Wykres 10: Ranking najpoważniejszych zachowań problemowych wśród uczniów w szkole. Ocena wychowawców i pedagogów/psychologów z gimnazjów. N=66

W badaniu zapytano wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych o to, które z zachowań uczniów, wymienionych w ankiecie (lista na str. 34 niniejszego raportu) **stanowi według nich najpoważniejszy problem w szkole, w której pracują**. Badani mogli wymienić 3 takie zachowania, przy czym wpisanie określonego zachowania na pierwszym miejscu oznaczało, że stanowi ono najpoważniejszy problem. W toku analiz zachowaniom, które wymieniono na pierwszej pozycji przypisano 3 punkty, na drugim - 2 punkty, zaś na trzecim - 1 punkt. Następnie zsumowano punkty dla każdego z zachowań. W ten sposób powstał ranking najpoważniejszych zachowań problemowych, który przedstawia **wykres 10**.

W ocenie osób badanych pracujących w gimnazjach, największym problemem jest **nadmierne używanie Internetu** (79 pkt). Kategorii tej nie było w poprzednich badaniach w 2011 r. dlatego trudno jest oceniać dynamikę tego zjawiska. Jego wprowadzenie potwierdziło intuicję badaczy związane z percepcją tego problemu w środowisku szkolnym. Na kolejnych miejscach pojawiły się problemy wskazywane, jako najpoważniejsze także w poprzednim badaniu (w 2011 r.) tj. **wulgarne zachowanie i brak kultury osobistej uczniów** (65 pkt) oraz **wagarowanie** (65 pkt), a następnie **palenie papierosów przez uczniów** (27 pkt), problem **przemocy i agresji pomiędzy uczniami** (27 pkt) oraz **problem przemocy i agresji z wykorzystaniem Internetu lub telefonów komórkowych** (27 pkt) czyli w tzw. cyberprzestrzeni.

1.3. Ranking problemów wychowawczych w szkołach ponadgimnazjalnych 2/3

Wykres 11: Ranking najpoważniejszych zachowań problemowych wśród uczniów w szkole. Ocena wychowawców, pedagogów/psychologów ze szkół PG. N=64

W taki sam sposób, jak opisano na stronie 36, analizowano również odpowiedzi wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych.

Jak pokazuje **wykres 11**, w ich ocenie **najważniejszym problemem w szkole jest palenie papierosów przez uczniów** (104 pkt). Na **drugim miejscu** respondenci postawili problem **wagarowania** (100 pkt). **Trzecim w kolejności** najpoważniejszym problemem w tych szkołach – w opinii badanych nauczycieli - jest **nadmierne używanie Internetu** (53 pkt.). Wysoka pozycja tego problemu w prezentowanym zestawieniu otwiera szereg dodatkowych pytań m.in. o konsekwencje, jakie dostrzegają nauczyciele w kontekście tego typu zachowań wśród młodzieży. Kolejne pozycje w rankingu zajmują: **wulgarne zachowanie uczniów i brak kultury osobistej** (38 pkt) oraz **zaburzenia odżywiania** (bulimia, anoreksja). Na szóstej pozycji wśród najpoważniejszych problemów w szkołach ponadgimnazjalnych znalazł się problem **picia alkoholu przez młodzież** (12 pkt.) a następnie **przemoc i agresja między uczniami** (8 pkt). Warto zauważyć, iż żaden z uczestniczących w badaniu nauczycieli nie wskazał jako najpoważniejszego problemu w swojej szkole **przemocy i agresji w stosunku do nauczycieli**, który pojawił się w rankingu w poprzednim badaniu w 2011 r. (zarówno w gimnazjach, jak i w szkołach PG).

1.3. Ranking problemów wychowawczych w szkole – podsumowanie 3/3

Wśród zachowań stanowiących problem w szkole nie pojawiają się na „czołowych pozycjach” picie alkoholu (w gimnazjach), używanie dopalaczy lub narkotyków. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy może być fakt, iż palenie przez uczniów papierosów to problem dokuczliwy i łatwy do zaobserwowania na co dzień – uczniowie palą w szkolnych toaletach lub przed budynkiem szkolnym, natomiast picie alkoholu lub sięganie po dopalacze, czy narkotyki to zachowania, które mają miejsce głównie poza szkołą (wyjątkiem mogą być wycieczki szkolne, ale są to stosunkowo rzadkie wydarzenia).

Potwierdzają to kolejne wykresy, które pokazują rozpowszechnienie używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów w szkole w ocenie badanych wychowawców i pedagogów. Skala rozpowszechnienia picia alkoholu jest oceniana podobnie jak skala palenia papierosów, a jednak to drugie zachowanie jest wymieniane znacznie częściej jako poważny problem w szkole.

2. Doświadczenia uczniów z używaniem substancji psychoaktywnych w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych

2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów przez uczniów - w klasie i w szkole

W badaniu poproszono wychowawców, aby oszacowali, jak wielu uczniów w ich klasie pali papierosy, pije alkohol, upija się, spróbowało już narkotyków oraz używa narkotyków. Jak pokazuje wykres 12 **co szósty wychowawca trzecich klas gimnazjum** (18%) stwierdził, iż w jego klasie nie ma palących papierosy uczniów. Prawie $\frac{3}{4}$ badanych w tej kategorii (74%) przyznało, że w klasie pali papierosy **kilku uczniów** a 6% stwierdziło, iż sięga po nie **mniej więcej połowa klasy**. 2% badanych nauczycieli uznało, że papierosy pali większość uczniów w ich klasie. W porównaniu do wyników badań z 2011 r. dwukrotnie zwiększył się odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili, że w ich klasie żaden z uczniów nie pali papierosów (w 2011 – 9%).

Nieco inaczej wygląda to w **szkołach ponadgimnazjalnych**. Szczegółowo ilustruje tę sytuację wykres nr 13. Odnotowano tu zdecydowanie niższy niż w gimnazjach odsetek wychowawców, którzy stwierdzili, że w „ich klasie” nie ma palących uczniów. Tylko 4% nauczycieli pracujących w tego typu szkołach (licea, technika, ZSZ) uważa, że w klasie, w której są wychowawcami żaden z uczniów nie pali papierosów. Tak jak w gimnazjach najliczniejsza jest grupa badanych, którzy są zdania, że w klasie pali jedynie kilku uczniów (63%). **Co czwarty badany nauczyciel (25%) uważa, iż pali mniej więcej połowa klasy. Odsetek ten jest 4-krotnie wyższy niż w grupie wychowawców pracujących w gimnazjach (6%). 8% badanych uznało, że w klasie pali większość młodzieży.**

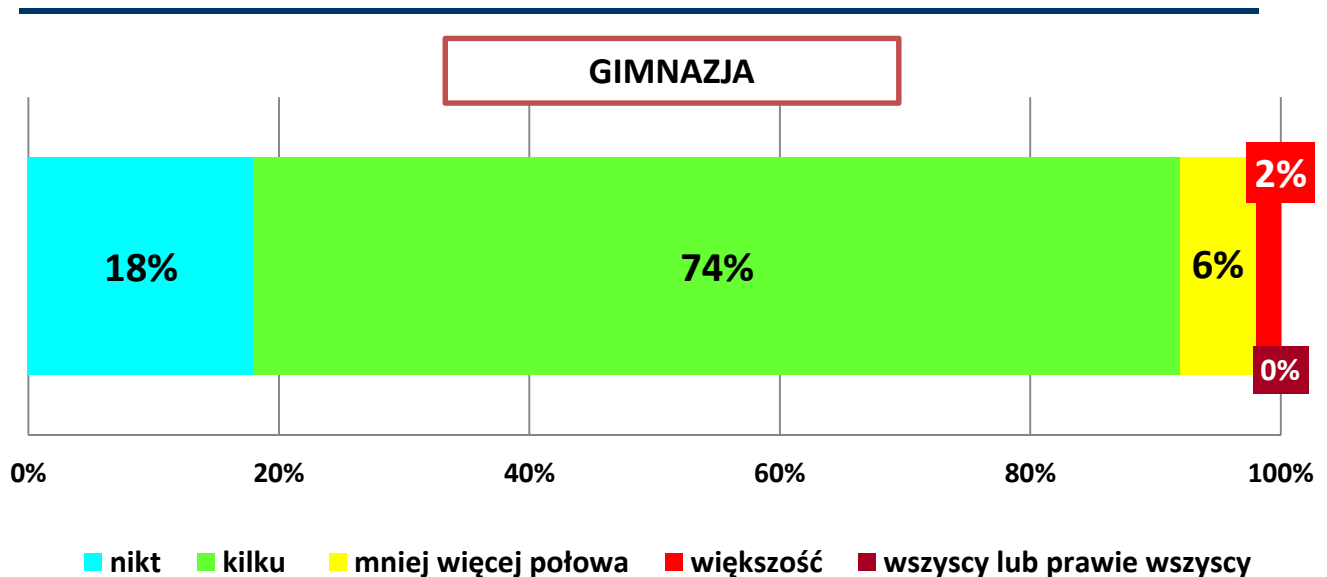
W opinii **nauczycieli krakowskich gimnazjów** rozpowszechnienie palenia papierosów **przez uczniów w szkole**, w której pracują (wykres 14) **jest nieco wyższe do tego**, jakie występuje w „ich klasie” (w której są wychowawcami). Jedynie 3% badanych nauczycieli stwierdziło, że w „ich szkole” żaden z uczniów nie pali papierosów. Co trzeci badany (32%) przyznał, iż papierosy pali jedynie **kilku uczniów w szkole**. Prawie $\frac{2}{3}$ wychowawców i pedagogów z gimnazjów (62%) wyraziło przekonanie, że w ich szkole jest **kilkudziesięciu uczniów palących papierosy**. 2% badanych nauczycieli krakowskich gimnazjalistów uważa, że papierosy pali **mniej więcej połowa uczniów w szkole**, a 1% twierdzi, że robi to **większość** uczniów.

Znacznie wyższe wyniki odnotowano w grupie wychowawców i pedagogów pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych. Ponad $\frac{2}{5}$ spośród nich przyznało, iż w ich szkole pali papierosy **mniej więcej połowa młodzieży** (41%). 6% badanych uważa, że papierosy pali **większość uczniów** w szkole. 47% badanych jest zdania, że po papierosy sięga **kilkudziesięciu** uczniów, a kolejne 5% uważa, że **problem ten dotyczy tylko kilku uczniów w szkole**. W porównaniu do wyników badań z 2011 r. **istotnie wzrósł odsetek badanych, którzy stwierdzili, że po papierosy sięga mniej więcej połowa młodzieży w szkole** (w 2011 r. – 23% zaś w 2015 r. – 41%). Zmniejszył się natomiast odsetek nauczycieli, którzy uważali, że papierosy pali większość młodzieży w ich szkole (z 13% w 2011 r. do 6% w 2015 r.).

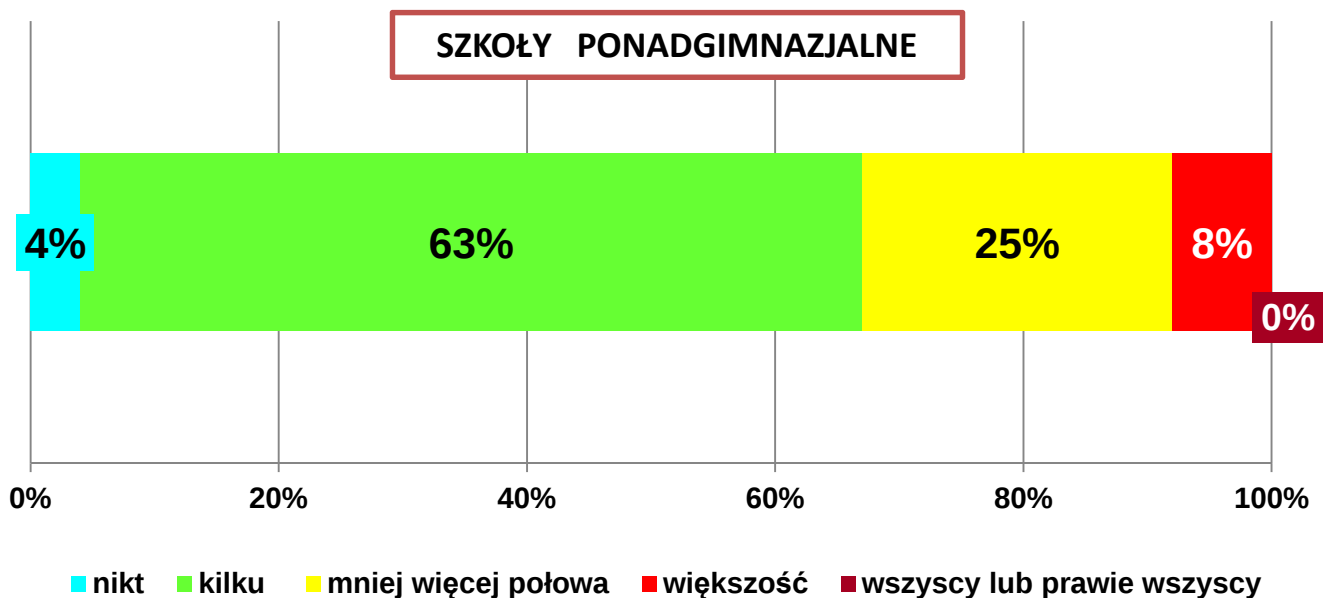

2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów - w klasie

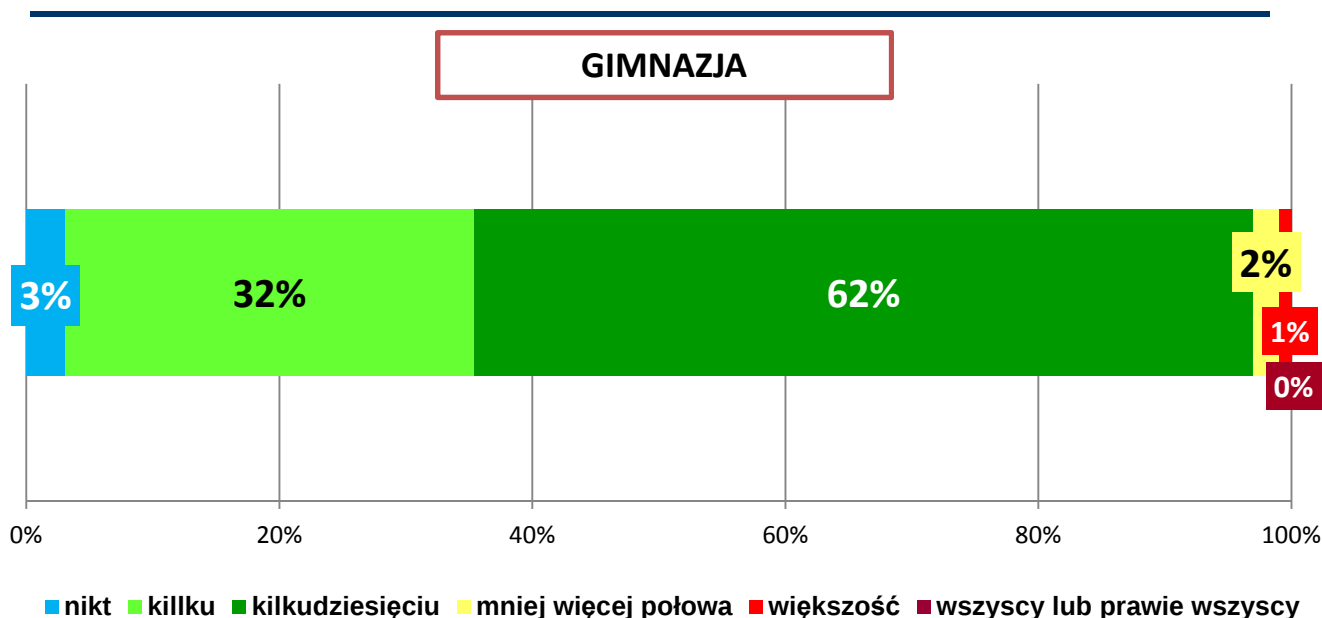

Wykres 12: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w klasie w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum. N=50

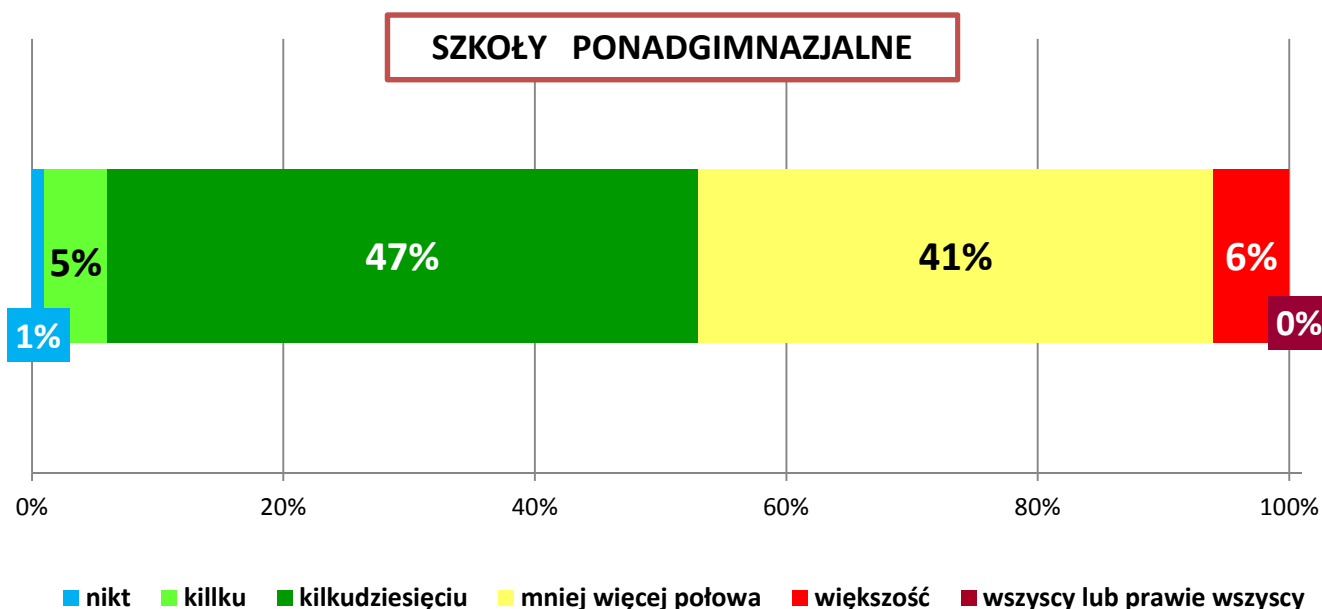

Wykres 13: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w klasie w ocenie wychowawców 2 klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów - w szkole

Wykres 14: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum i pedagogów/psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66

Wykres 15: Rozpowszechnienie palenia wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 2 klas szkół PG i pedagogów/psychologów szkolnych z ww. szkołach. N=64

2.2. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów - w klasie i w szkole

Nauczyciele uczestniczący w badaniu zostali również poproszeni o oszacowanie rozpowszechnienia picia napojów alkoholowych przez młodzież. Jak pokazuje wykres 16 **niemal 1/3 wychowawców z gimnazjum (29%)** stwierdziła, iż **w „ich klasie” żaden z uczniów nie pije napojów alkoholowych**. Prawie 2/3 respondentów w tej kategorii (63%) przyznało, że w klasie sięga po alkohol tylko kilku uczniów a 6%, że pije go **mniej więcej połowa klasy**. Jedynie 2% badanych było zdania, że alkoholu używa **większość** uczniów w klasie.

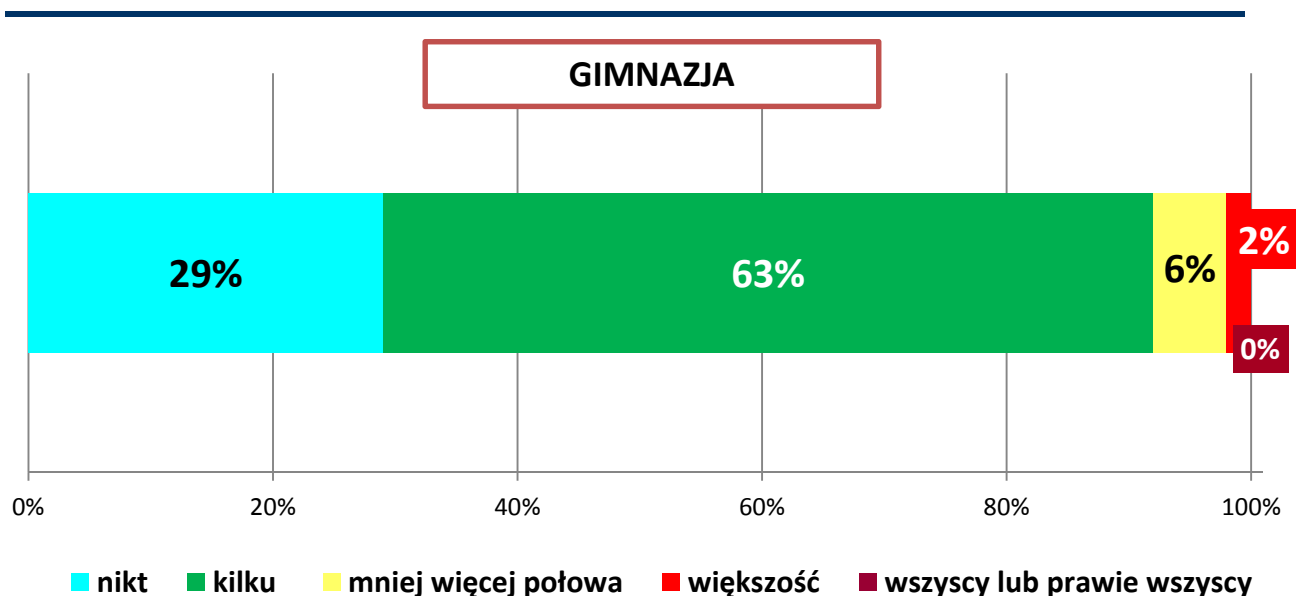
Nieco inaczej wygląda to **w szkołach ponadgimnazjalnych**. Szczegółowo ilustruje to wykres 17. Co dziesiąty wychowawca drugich klas tego typu szkół (liceum, technikum, ZSZ) uważa, że w „jego klasie” żaden z uczniów nie pije alkoholu (11%). Podobnie jak w gimnazjach najliczniejsza jest grupa badanych, którzy są zdania, że w „ich klasie” pije jedynie **kilku uczniów (49%)**. Średnio **co piąty badany (22%)** wyraził przekonanie, iż **w klasie sięga po alkohol połowa uczniów**, a co szósty (16%) stwierdził, że robi to **większość** młodzieży. **2% badanych** przyznało, że po alkohol sięgają **wszyscy lub prawie wszyscy** uczniowie w klasie.

W opinii **nauczycieli z gimnazjum** rozpowszechnienie picia alkoholu **przez uczniów szkoły**, w której pracują (wykres 18) **jest nieco większe** niż w klasie, w której są wychowawcami. Jedynie 7% respondentów stwierdziło, że w „ich szkole” **nikt z uczniów nie pije alkoholu**. Sześciu na dziesięciu badanych nauczycieli uważa, że po alkohol sięga **kilku uczniów w szkole (59%)**, a co czwarty jest zdania, że w „jego szkole” jest **kilkudziesięciu uczniów** pijących alkohol (27%). **Jedynie 5% badanych** w tej kategorii respondentów wyraziło opinię, że napoje alkoholowe pije **mniej więcej połowa** gimnazjalistów w szkole, a **2%** stwierdziło że robi to **większość**.

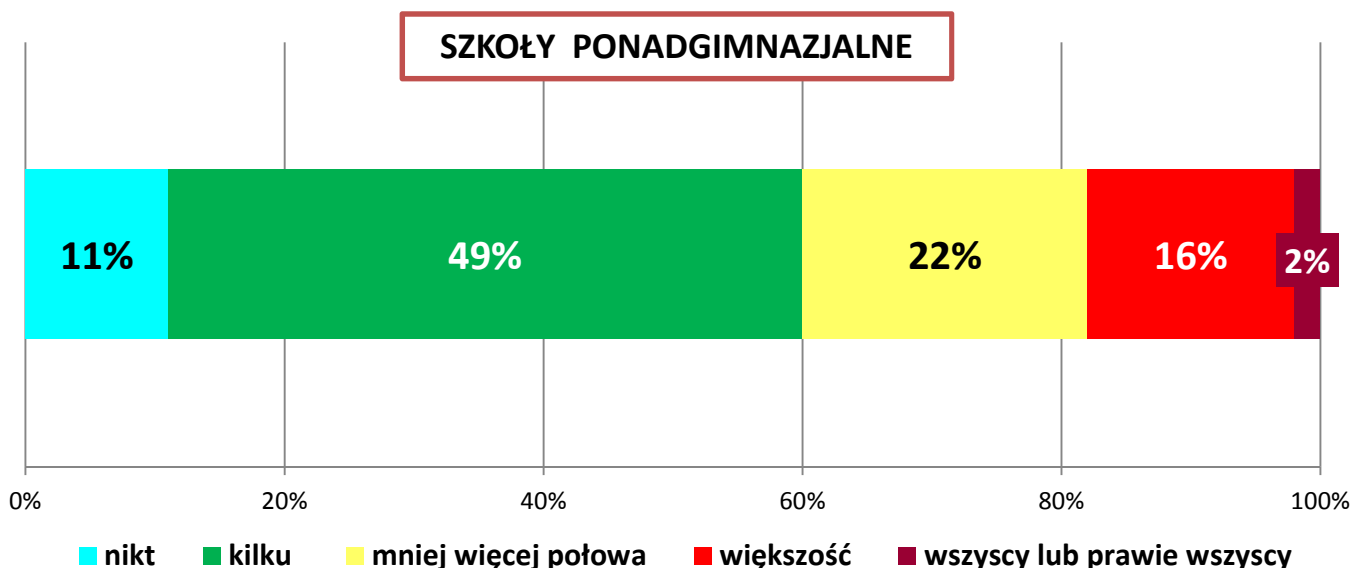
W grupie wychowawców i pedagogów ze szkół ponadgimnazjalnych odnotowano ponad **5 razy więcej nauczycieli, niż w gimnazjach**, według których po napoje alkoholowe sięga **mniej więcej połowa uczniów** w szkole. Jeszcze większe różnicowania dotyczyły grupy respondentów, według których **pije alkohol większość uczniów w szkole**. Taką opinię wyraził **co ósmy wychowawca i pedagog** pracujący w szkole ponadgimnazjalnej (13%) i tylko 2% w gimnazjach.

2% nauczycieli w krakowskich liceach, technikach i ZSZ stwierdziło, że po alkohol sięgają **prawie wszyscy uczniowie z ich szkoły**.

2.2. Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów - w klasie

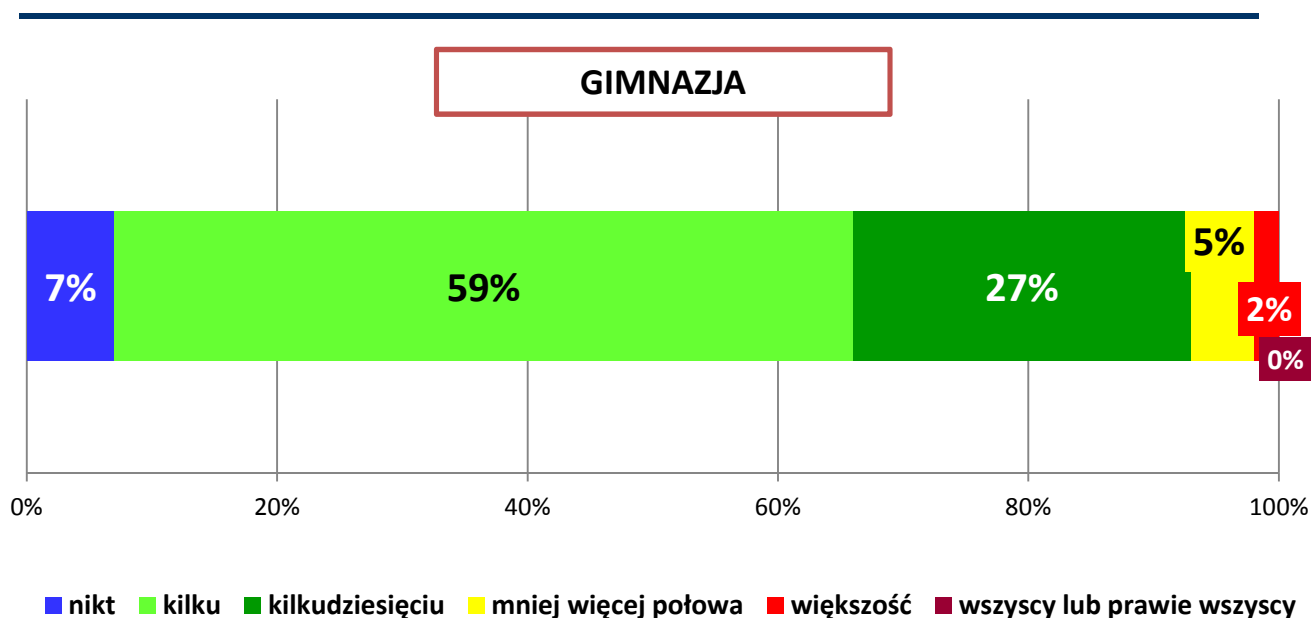

Wykres 16: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum. N=50

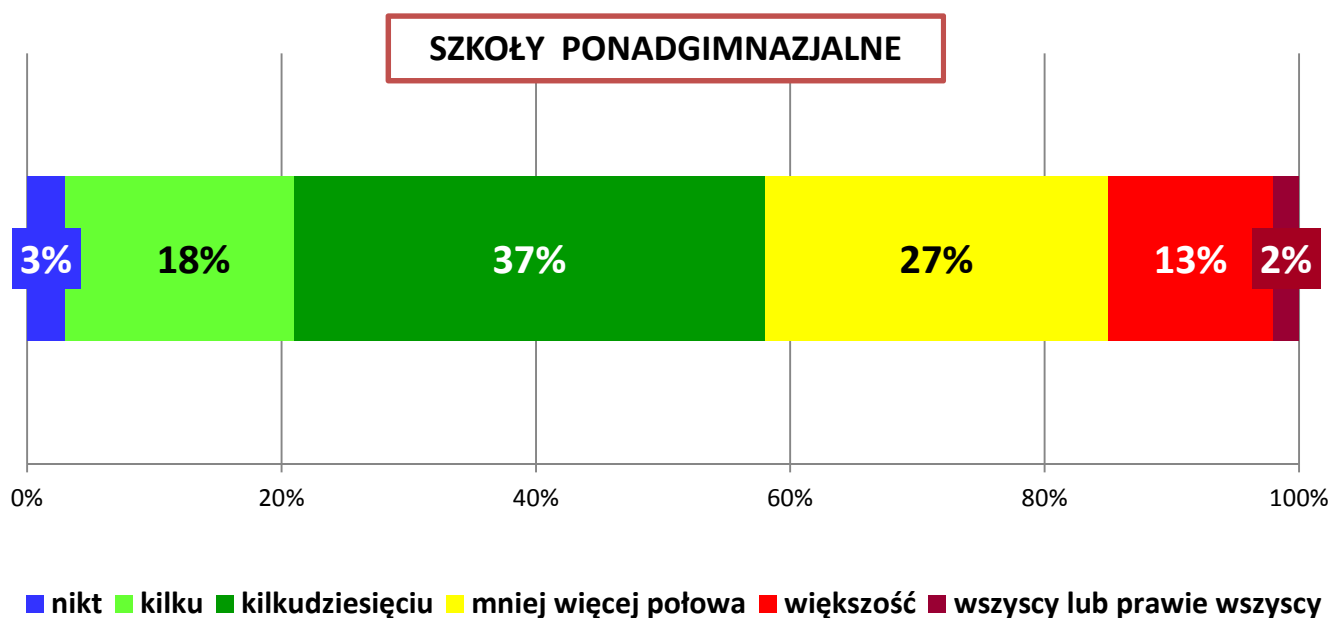

Wykres 17: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców 2 klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

2.2. Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów - w szkole

Wykres 18: Rozpowszechnienie **picia alkoholu** wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum i pedagogów/psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66

Wykres 19: Rozpowszechnienie **picia alkoholu** wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 2 klas szkół PG i pedagogów/psychologów szkolnych z ww. szkół. N=64

2.3. Rozpowszechnienie upijania się uczniów - w klasie i w szkole

Kolejnym obszarem analizowanym w badaniu była **ocena rozpowszechnienia upijania się młodzieży**. Jak pokazuje wykres 20 siedmiu na dziesięciu wychowawców trzecich klas gimnazjum (70%) stwierdziło, iż w ich klasie **żaden z uczniów nie upija się alkoholem**. Co czwarty badany w tej kategorii (28%) przyznał, że w jego klasie **upija się kilku uczniów** a 2% stwierdziło, że problem ten dotyczy mniej więcej połowy uczniów w klasie. Warto zaznaczyć, iż w tym zakresie wyniki badań z 2011 r. są zbliżone do wyników tegorocznych (2015).

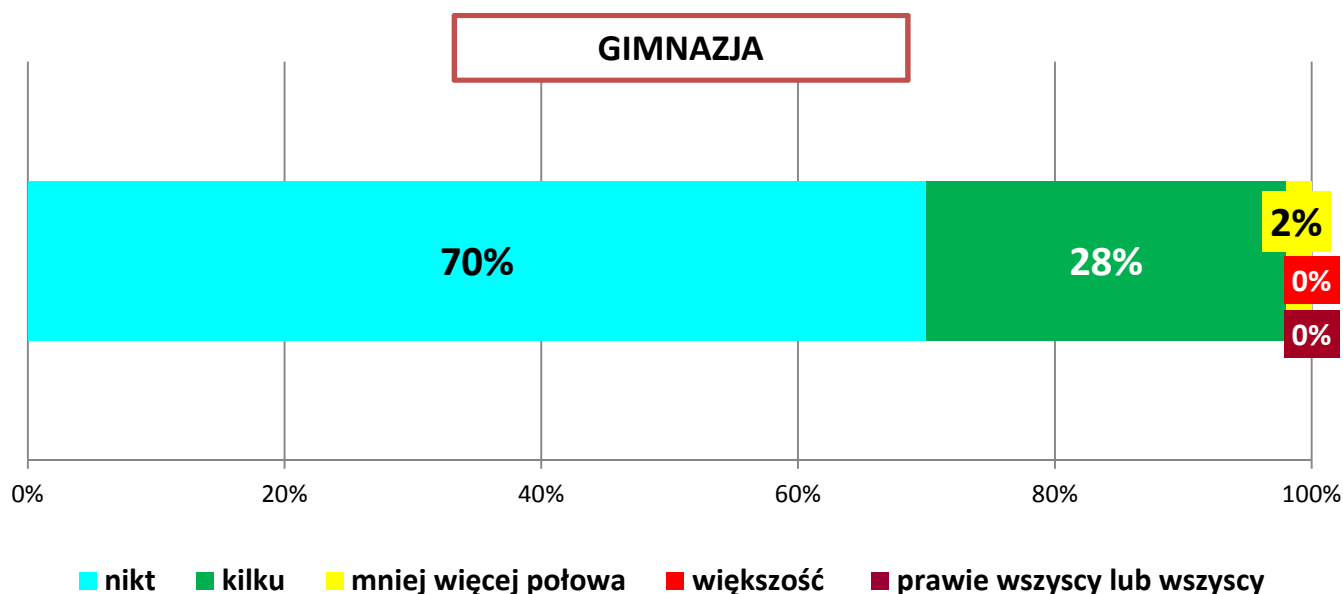
W opinii wychowawców drugich klas szkół ponadgimnazjalnych rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów jest nieco wyższe niż w gimnazjach. Prawie 2/3 nauczycieli pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych (64%) stwierdziło, że w ich klasie **nikt się nie upija**, a co trzeci badany (34%) przyznał, że **zdarza się to kilku uczniom**. Tylko 2% wychowawców pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych stwierdziło, że w „ich klasie” **upija się mniej więcej połowa uczniów**. W 2015 r. odnotowano istotnie wyższy odsetek nauczycieli, którzy uznali, że w ich klasie **żaden z uczniów nie upija się** (w 2011 – 54% zaś w 2015 – 64%). Konsekwentnie odnotowano także wyraźnie niższy procent badanych, według których przynajmniej kilku uczniów w klasie upija się (w 2011 - 43% zaś w 2015 – 34%).

W tym kontekście można stwierdzić, iż w opinii nauczycieli krakowskich szkół ponadgimnazjalnych odsetek upijającej się młodzieży jest obecnie nieco niższy niż przed 4 laty.

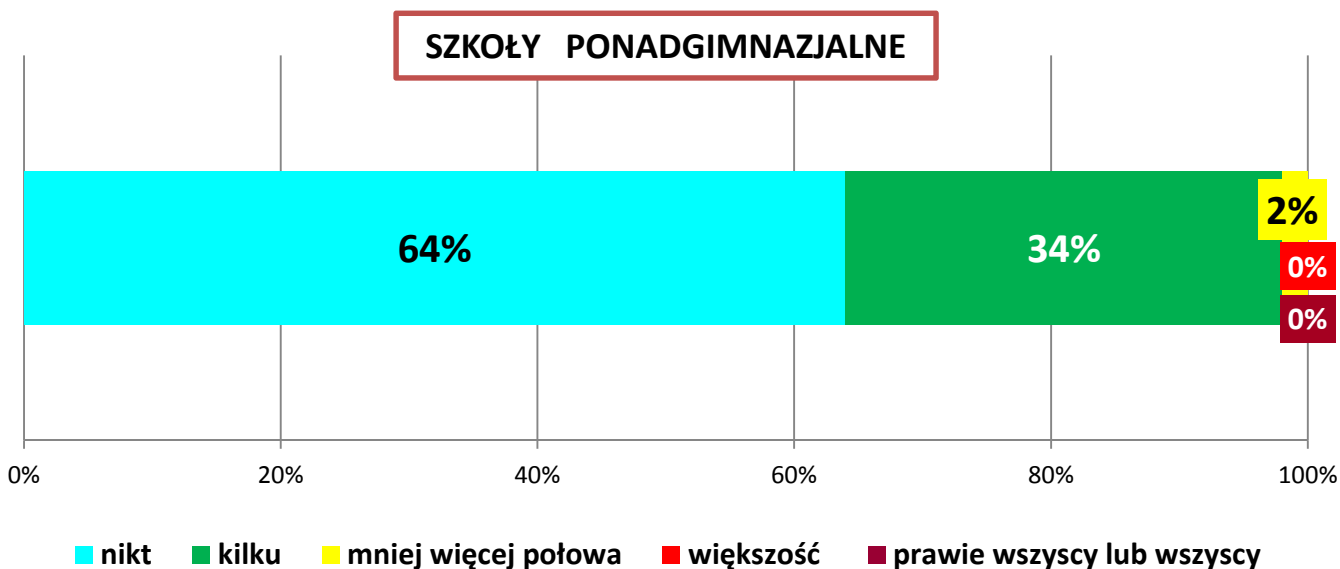
Analizując problem **upijania się nastolatków z perspektywy całej szkoły** możemy również zauważyć istotne zmiany w stosunku do wyników badań przeprowadzonych w 2011 r. Wyraźnie zmniejszył się odsetek pedagogów i wychowawców w szkołach gimnazjalnych, którzy wyrazili opinię, iż w „ich szkole” **żaden z uczniów nie upija się**. W 2011 r. takiego zdania było 23% badanych a w 2015 r. – 33%. **Zdecydowanie zmniejszył się także odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili że w ich szkole upija się kilkudziesięciu uczniów (w 2011 r. – 13% zaś w 2015 r. – 5%).**

Warto także zauważyć kilka istotnych różnic pomiędzy opiniami wychowawców pracujących w gimnazjach oraz ich starszych kolegów i koleżanek ze szkół ponadgimnazjalnych. **W krakowskich liceach, technikach i szkołach zawodowych (ZSZ) odnotowano ponad 5-krotnie wyższy odsetek nauczycieli niż w gimnazjach, którzy stwierdzili że „w ich szkole” upija się kilkudziesięciu uczniów** (odpowiednio: 26% w SPG i 5% w gimnazjach). 7% badanych nauczycieli przyznało, iż w ich szkole upija się **mniej więcej połowa uczniów**.

2.3. Rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów - w klasie

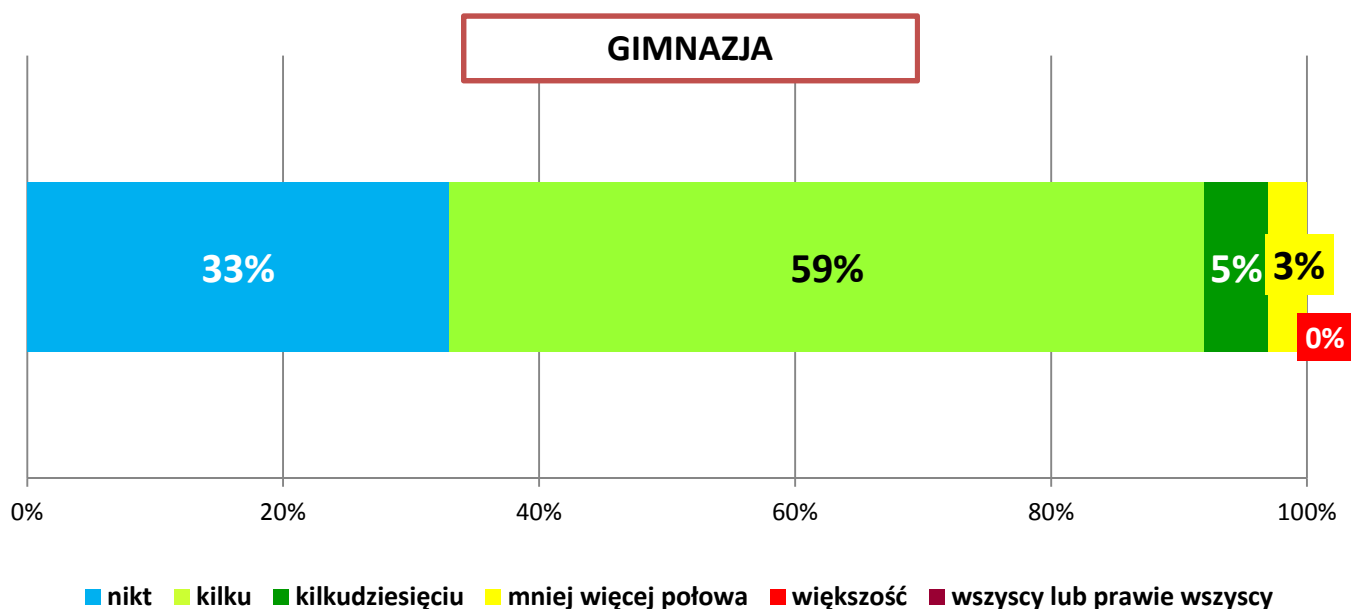

Wykres 20: Rozpowszechnienie upijania się wśród uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum. N=50

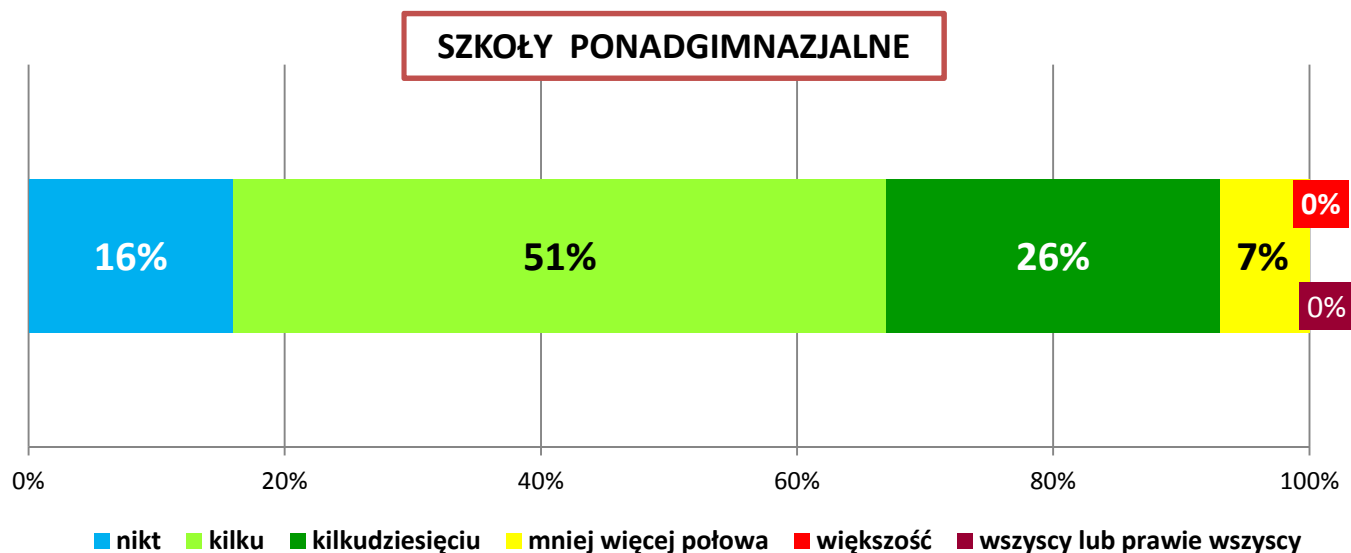

Wykres 21: Rozpowszechnienie upijania się wśród uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców 2 klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

2.3. Rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów - w szkole

Wykres 22: Rozpowszechnienie upijania się wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum i pedagogów/psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66

Wykres 23: Rozpowszechnienie upijania się wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 2 klas szkół PG i pedagogów/psychologów z ww. szkół. N=64

2.4. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów - w klasie i w szkole

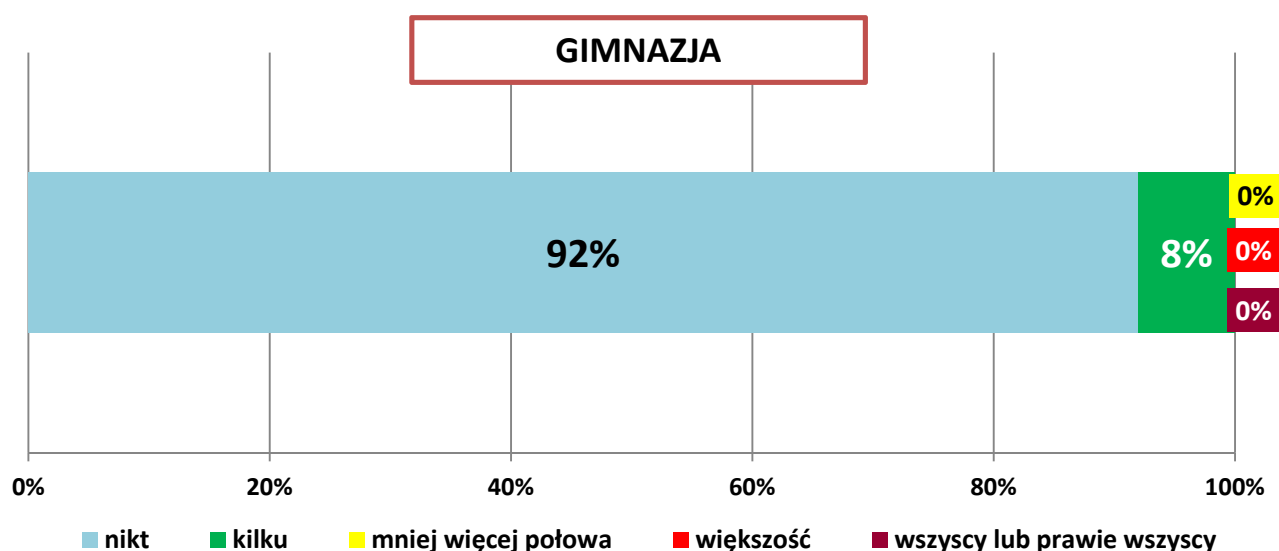
Ponad 90% wychowawców trzecich klas gimnazjum - jak pokazuje wykres 24 - stwierdziło, iż w ich klasie żaden uczeń nie używa narkotyków (92%). Co dwunasty badany w tej kategorii (8%) przyznał, że w jego klasie sięga po narkotyki *kilku* uczniów. Gorsze rezultaty odnotowano wśród wychowawców drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Odsetek nauczycieli, którzy przyznali, że w ich klasie co najmniej kilku uczniów sięga po narkotyki był ponad 2-krotnie wyższy niż w gimnazjach. Co siódmy badany nauczyciel krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych przyznał, że w klasie w której jest wychowawcą *kilku* uczniów używa narkotyków (17%) a kolejne 2% uznało, że problem ten dotyczy mniej więcej połowy klasy.

Warto zauważyć, iż w momencie, gdy pytamy o skalę problemów narkotykowych w szkole (a nie w klasie) pojawia się wyraźne zróżnicowanie wyników pomiędzy opiniami wychowawców i pedagogów szkolnych nt. rozpowszechnienia używania narkotyków w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Dla części badanych przyznanie się do tego, iż w „ich klasie” niektórzy uczniowie mają problemy narkotykowe – wydaje się zbyt trudne i nieco ryzykowne. Dużo łatwiej mówić o tym zjawisku z perspektywy całej szkoły, kiedy odpowiedzialność za podejmowanie działań (albo ich zaniechanie) rozkłada się na całe grono pedagogiczne oraz dyrekcję szkoły.

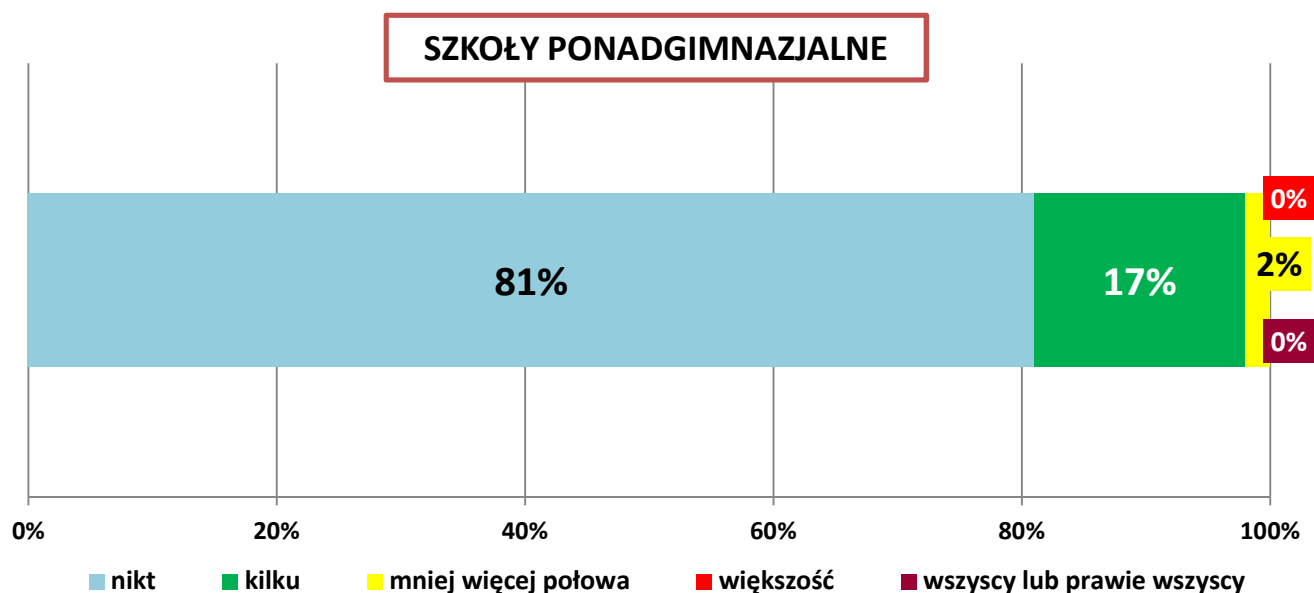
W grupie nauczycieli pracujących w gimnazjach odsetek tych, którzy uważają, w ich szkole żaden z uczniów nie używa narkotyków jest prawie 2 krotnie niższy niż wtedy, gdy to samo pytanie dotyczyło problemu narkotykowego w „ich klasie”. Ponad 40% badanych uważa, że w ich szkole sięga po narkotyki *kilku* uczniów. W szkołach ponadgimnazjalnych skala tego problemu jest znacznie poważniejsza. Prawie 80% respondentów przyznało, że w szkole są uczniowie używający narkotyków (z perspektywy klasy takie problemy dostrzegało jedynie 19% respondentów), a co piąty badany stwierdził, że jest ich nawet *kilkudziesięciu* (19%). W badaniach przeprowadzonych w 2011 r. odsetek ten był istotnie niższy i wynosił 9%. Wyższy był także odsetek badanych pedagogów, którzy uważali, że żaden z uczniów w „ich szkole” nie bierze narkotyków (w 2011 r. - 30% zaś w 2015 r. - 21%).

2.4. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów - w klasie

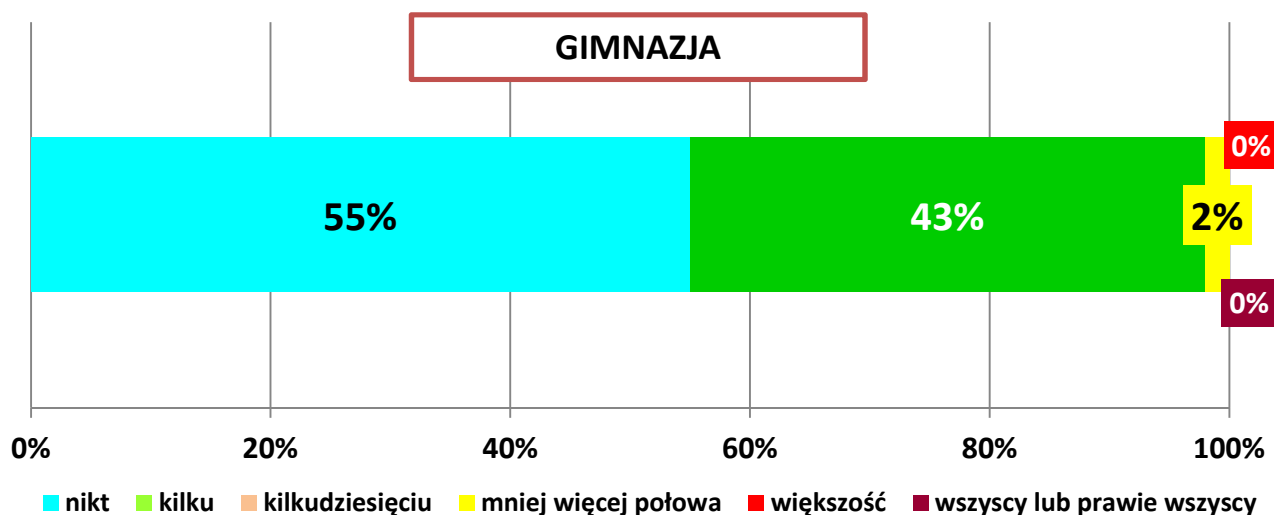
Wykres 24: Rozpowszechnienie używania narkotyków wśród uczniów w klasie w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum. N=50

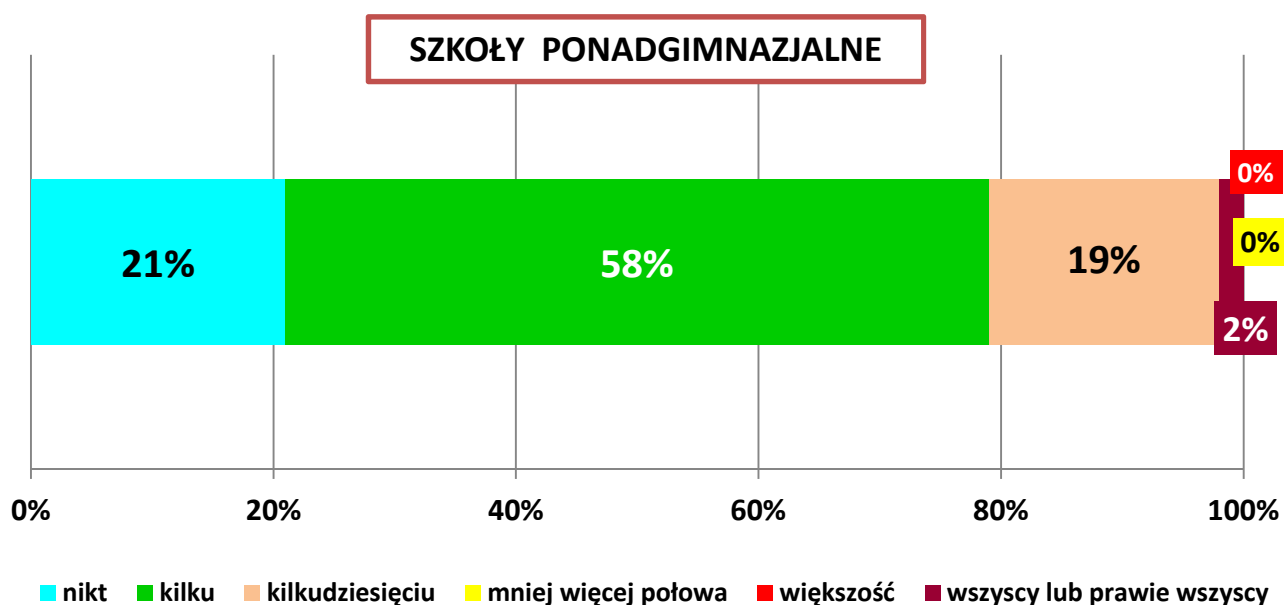
Wykres 25: Rozpowszechnienie używania narkotyków wśród uczniów w klasie w ocenie wychowawców 2 klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

2.4. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów - w szkole

Wykres 26: Rozpowszechnienie **używania narkotyków** wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum i pedagogów/psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66

Wykres 27: Rozpowszechnienie **używania narkotyków** wśród uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 2 klas szkół PG i pedagogów/psychologów ww. szkół. N=64

2.5. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów - w klasie i w szkole

W opinii wychowawców gimnazjalistów **poziom rozpowszechnienie używanie dopalaczy przez młodzież jest podobny do poziomu używania narkotyków**. Jak pokazuje wykres 28 **co szósty wychowawca trzecich klas gimnazjum (16%) przyznał, iż w „jego klasie” kilku uczniów używa dopalaczy**. W szkołach ponadgimnazjalnych skala tego zjawiska jest znacznie większa. **Co piąty badany wychowawca drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych (22%) stwierdził, że ma w klasie kilku uczniów sięgających po dopalacze**, a 2% stwierdziło, że problem ten dotyczy połowy uczniów w klasie. **Odsetek ten jest nieznacznie wyższy niż w przypadku używania narkotyków** (19% wychowawców deklarowało, że w ich klasie są uczniowie sięgający po narkotyki).

Zdecydowana większość badanych – w obu kategoriach szkół - jest zdania, iż w „ich klasie” **żaden z uczniów się sięga po dopalacze** (84% w gimnazjach i 76% w szkołach PG).

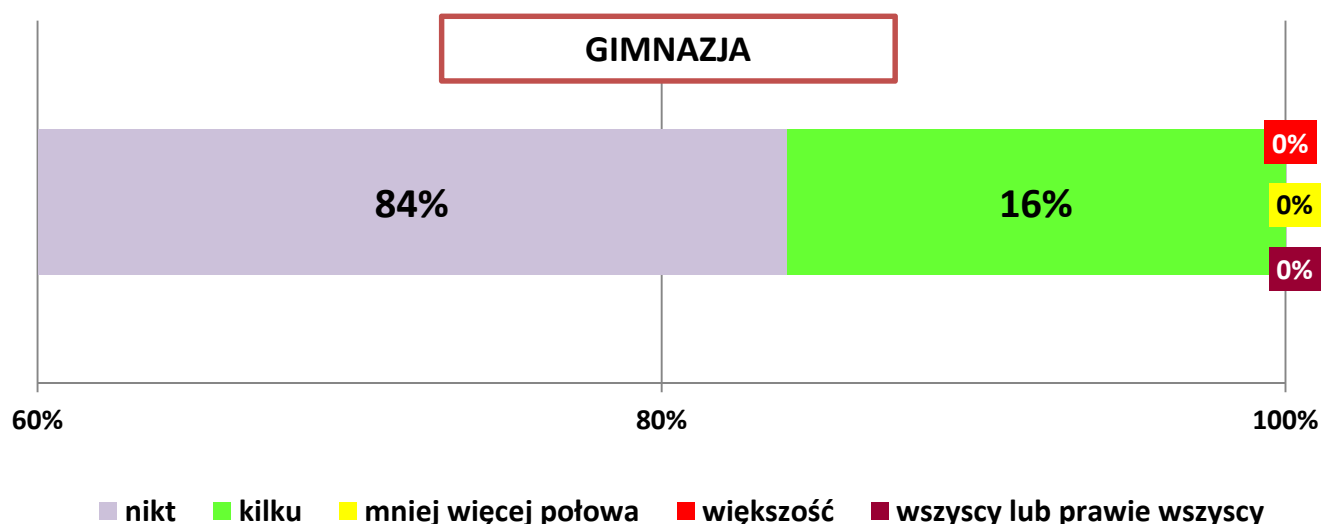
Inaczej kwestia ta wygląda z perspektywy szkoły. W tym przypadku skala rozpowszechnienia używania dopalaczy wydaje się zdecydowanie większa. W badaniu odnotowano wyraźne zmniejszenie się odsetka respondentów, którzy uważają, że żaden z uczniów (w ich szkole) nie używał dopalaczy (odpowiednio: 51% i 24%). **Ponad 40% nauczycieli w gimnazjach i połowa w szkołach PG stwierdziła, iż w szkole, w której pracują jest kilku uczniów używających dopalaczy**. (odpowiednio: 43% w gimnazjach i 51% w szkołach ponadgimnazjalnych).

5% nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach i co piąty pracujący w szkole ponadgimnazjalnej (25%) przyznał, że w jego szkole po dopalacze sięga **kilkudziesięciu uczniów**.

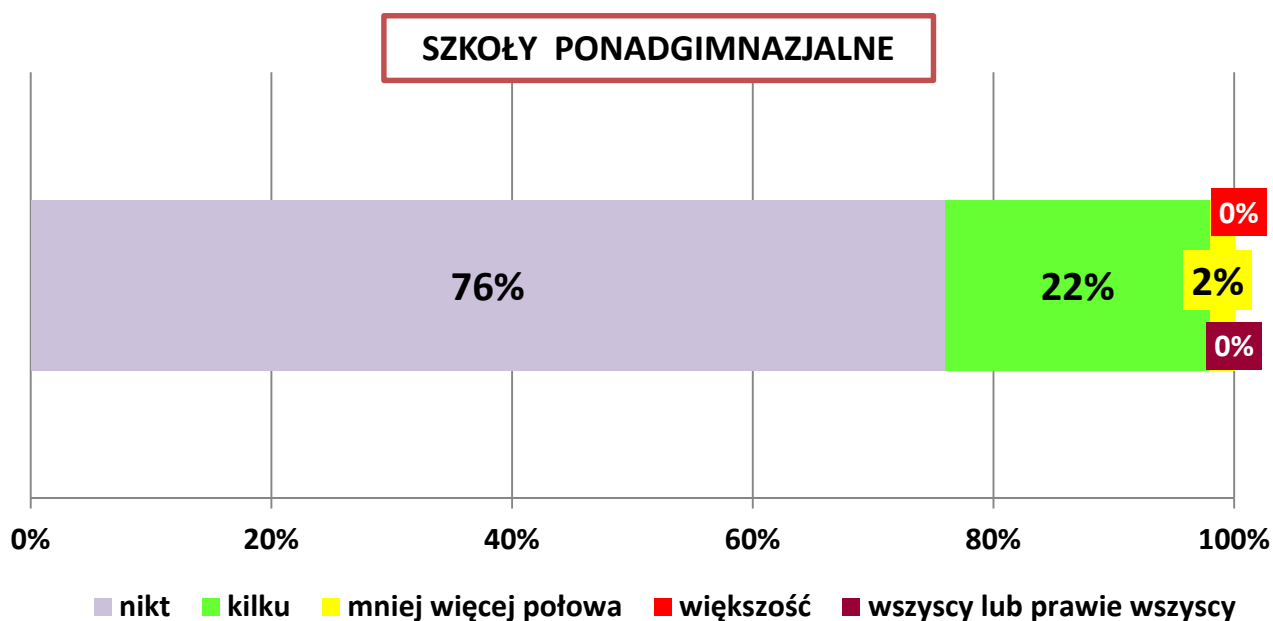
Porównując wyniki tegorocznych badań (2015) z wynikami z 2011 r. odnotowano istotnie wyższy odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili, że w szkole, w której pracują **żaden z uczniów nie używa dopalaczy**. W 2015 r. taką opinię wyraziła ponad połowa badanych pedagogów i wychowawców w krakowskich gimnazjach (51%) zaś w 2011 r. taki pogląd wyraził co trzeci badany nauczyciel (34%). Odmienne wyniki odnotowano w grupie nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych. W 2015 r. zwiększył się odsetek badanych, którzy stwierdzili, że w ich szkole sięga po dopalacze **kilkudziesięciu uczniów** (odpowiednio: w 2015 r. – 25% zaś w 2011 r. – 16%).

2.5. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów – w klasie

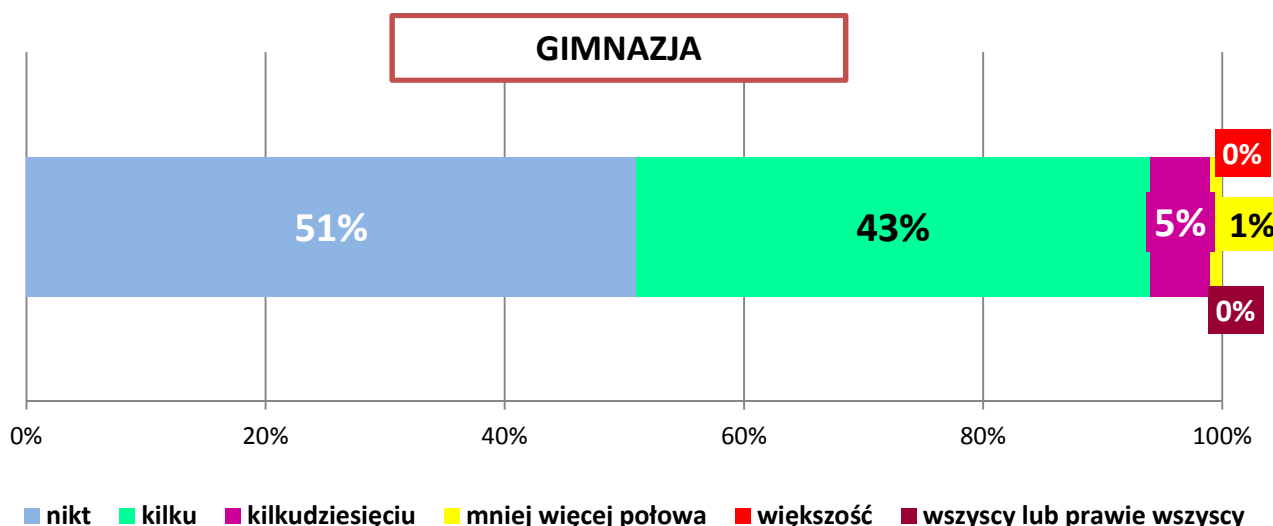
Wykres 28: Rozpowszechnienie **używania dopalaczy** przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców 3 klas gimnazjum. N=50

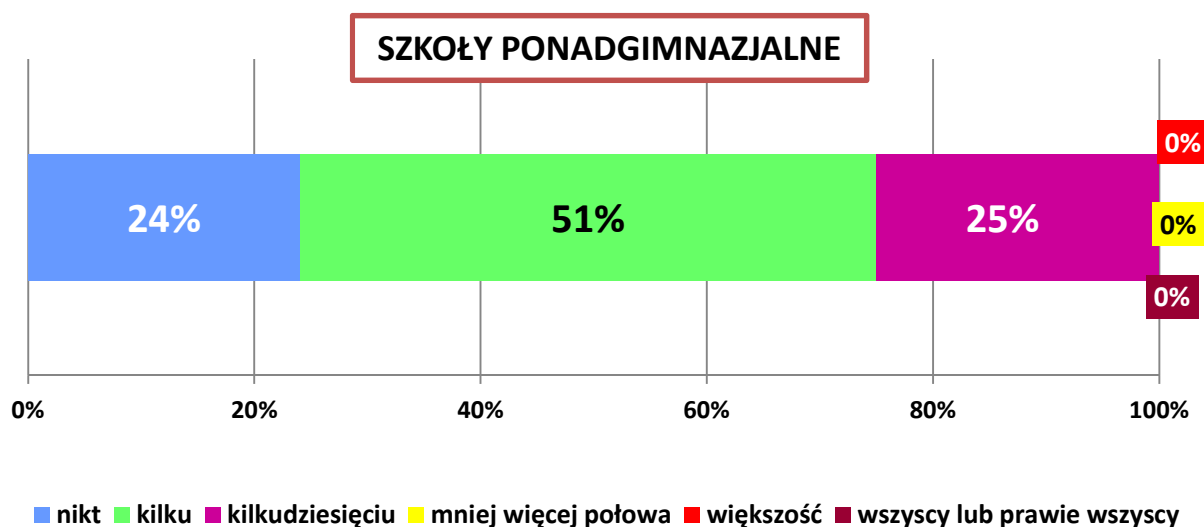
Wykres 29: Rozpowszechnienie **używania dopalaczy** przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców 2 klas szkół ponadgimnazjalnych. N=50

2.5. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów - w szkole

Wykres 30: Rozpowszechnienie **używania dopalaczy** przez uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 3 kl. gimnazjum i pedagogów/psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66

Wykres 31: Rozpowszechnienie **używania dopalaczy** przez uczniów **w szkole** w ocenie wychowawców 2 kl. szkół PG i pedagogów/psychologów szkolnych z ww. szkół. N=64

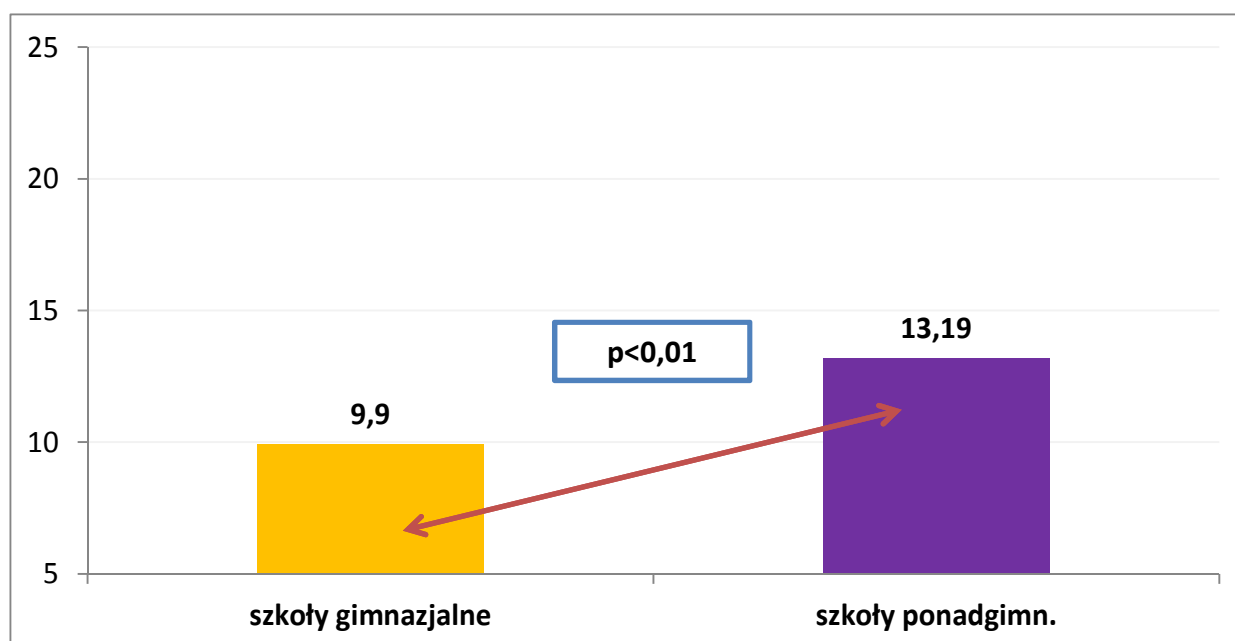
2.6. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole

- wychowawcy i pedagodzy

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 5 skal dotyczących postrzegania rozpowszechnienia używania substancji w szkole stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. **Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania 9A - 9E ankiety. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił: 0,852. Zmienna może przyjmować wartości od 5 - 25. Średnia wartość wyniosła w klasach III G M=9,9, SD=2,68, a w klasach II PG: M=13,19, SD=2,77. Analizowano związek pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a typem szkoły, w jakiej pracują badani. Analizy wykazały, że rozpowszechnienie używania substancji przez uczniów w szkole **jest oceniane istotnie wyżej wśród badanych pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych niż w gimnazjach** (wykres 32).

Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole według wychowawców i pedagogów – wartości średnich

Wykres 32: Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole – porównanie średnich: wychowawcy i pedagodzy z gimnazjów vs. wychowawcy i pedagodzy ze szkół ponadgimnazjalnych.

2.7. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a staż pracy badanych w szkole

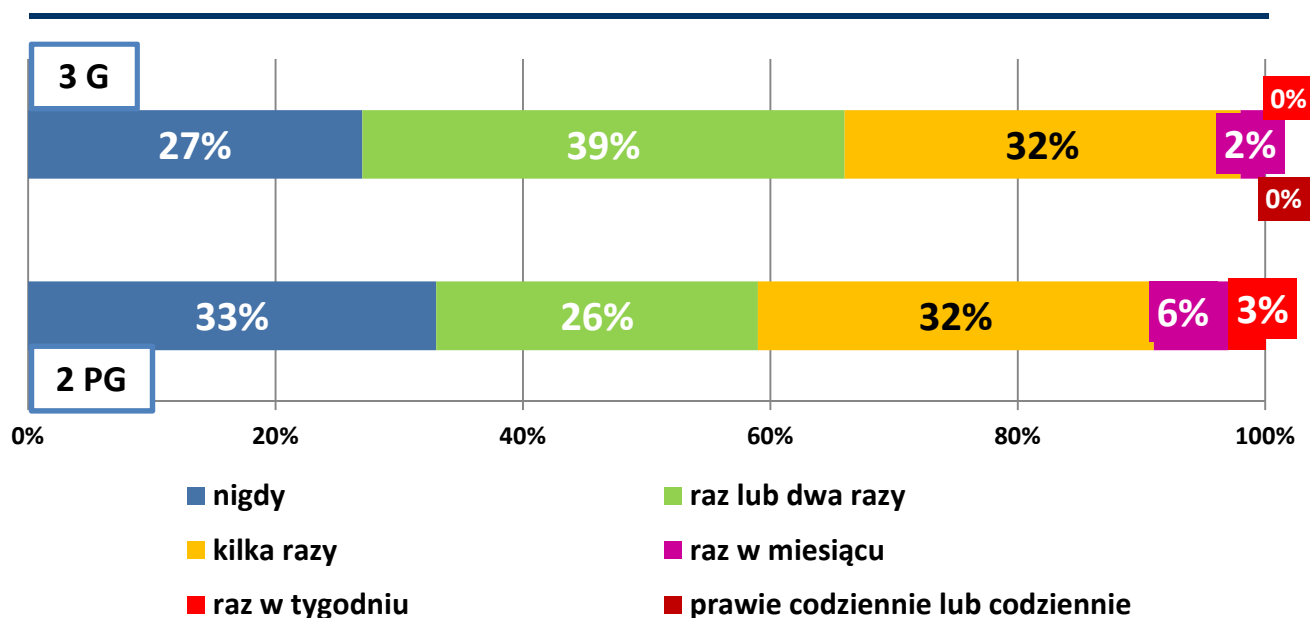
Tabela 2: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: „ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów” w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów a „staż pracy w szkole”.

TYP SZKOŁY			Staż pracy w szkole	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
GIMNAZJUM	Staż pracy w szkole	Korelacja Pearsona	1	-,181
		Istotność (dwustronna)		,167
		N	64	60
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji	Korelacja Pearsona	-,181	1
		Istotność (dwustronna)	,167	
		N	60	61
PONADGIMNAZJALNA	Staż pracy w szkole	Korelacja Pearsona	1	-,226
		Istotność (dwustronna)		,110
		N	63	51
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji	Korelacja Pearsona	-,226	1
		Istotność (dwustronna)	,110	
		N	51	52

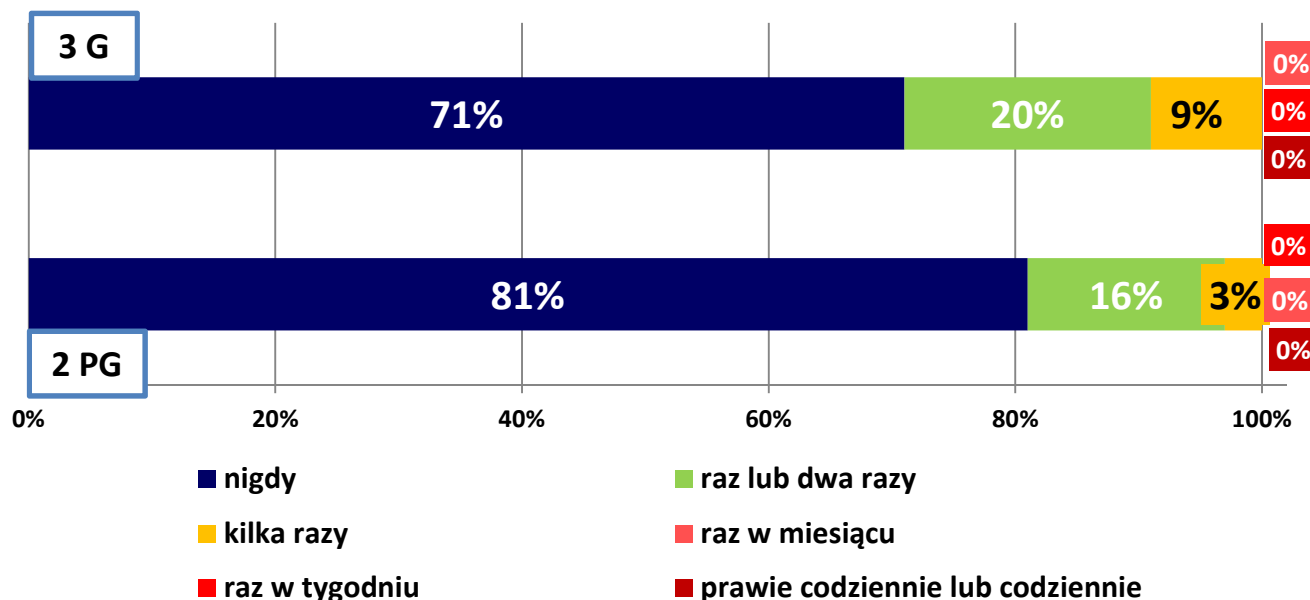
*Korelacje nieistotne statystycznie

W badaniu nie stwierdzono istotnej ujemnej korelacji pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów w szkole a stażem pracy badanych w szkołach ponadgimnazjalnych. Oznacza to, że badani pracujący w szkole dłużej jak i ci pracujący krócej oceniali podobnie rozpowszechnienie używania substancji wśród uczniów.

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów z rodzicami 1/2

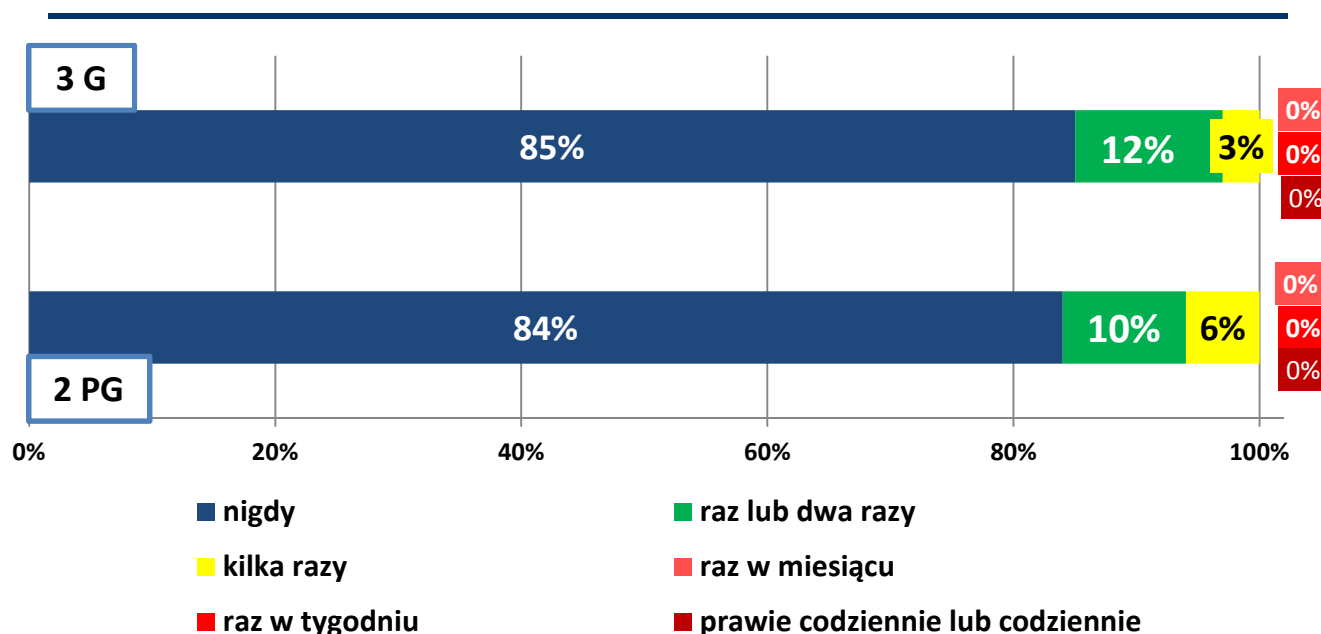

Wykres 33: Częstotliwość rozmów z rodzicami uczniów w szkole z powodu palenia przez nich papierosów – w ostatnich 12 miesiącach. G=66, SPG=64

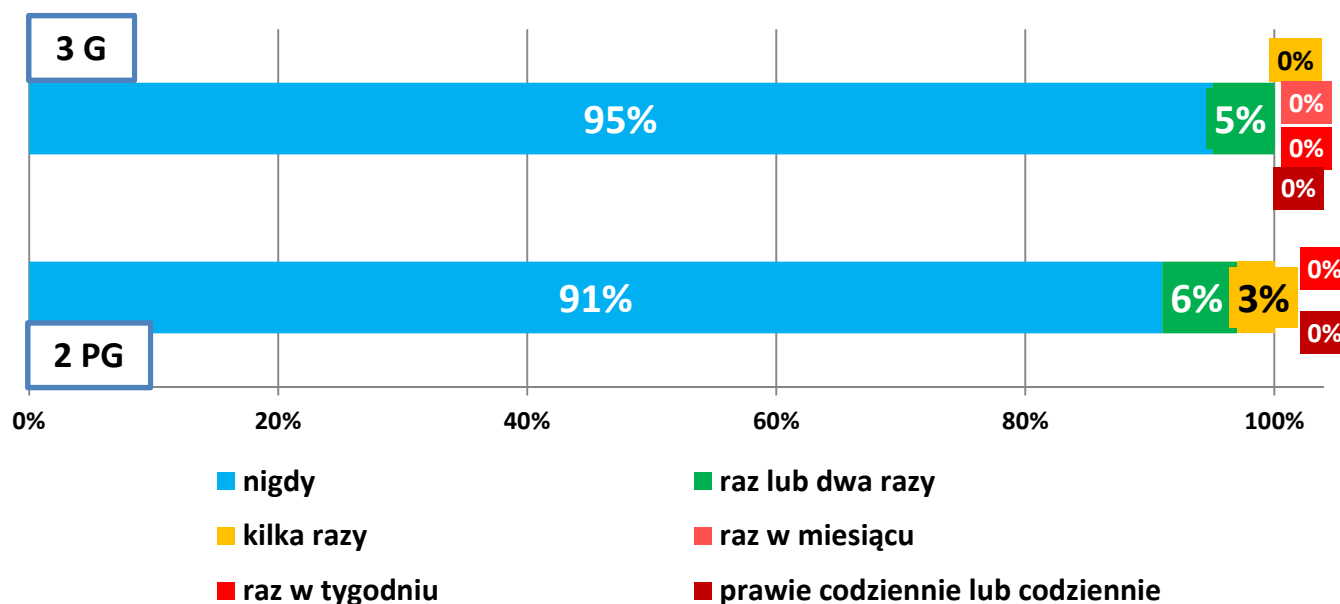

Wykres 34: Częstotliwość rozmów z rodzicami uczniów w szkole z powodu picia przez nich alkoholu – w ostatnich 12 miesiącach. G=66, SPG=64

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów z rodzicami 2/2

Wykres 35: Częstotliwość rozmów z rodzicami uczniów w szkole z powodu używania przez nich narkotyków – w ostatnich 12 miesiącach. G=66 PG=64

Wykres 36: Częstotliwość rozmów z rodzicami uczniów w szkole z powodu używania przez nich dopalaczy – w ostatnich 12 miesiącach. G=66 PG=64

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów z rodzicami

Analiza danych przedstawionych na **wykresie 33** wskazuje, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy **rozmowy z rodzicami na temat palenia przez uczniów papierosów musiało przeprowadzić prawie 3/4 nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach oraz 2/3 badanych ze szkół ponadgimnazjalnych (odpowiednio: 73% w gimnazjach i 67% w szkołach PG)**. Prawie 2/5 nauczycieli z gimnazjum (39%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (26%) podejmował takie rozmowy **raz lub dwa razy w roku**. Nieco częściej tj. **kilka razy w roku** rozmawiał na ten temat z rodzicami uczniów **co trzeci wychowawca i pedagog zarówno z gimnazjum (32%), jak i szkoły ponadgimnazjalnej (32%)**. **Co najmniej raz w miesiącu lub częściej** na temat palenia papierosów przez młodzież rozmawiało z rodzicami uczniów 2% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych oraz 9% z liceów, techników i szkół zawodowych.

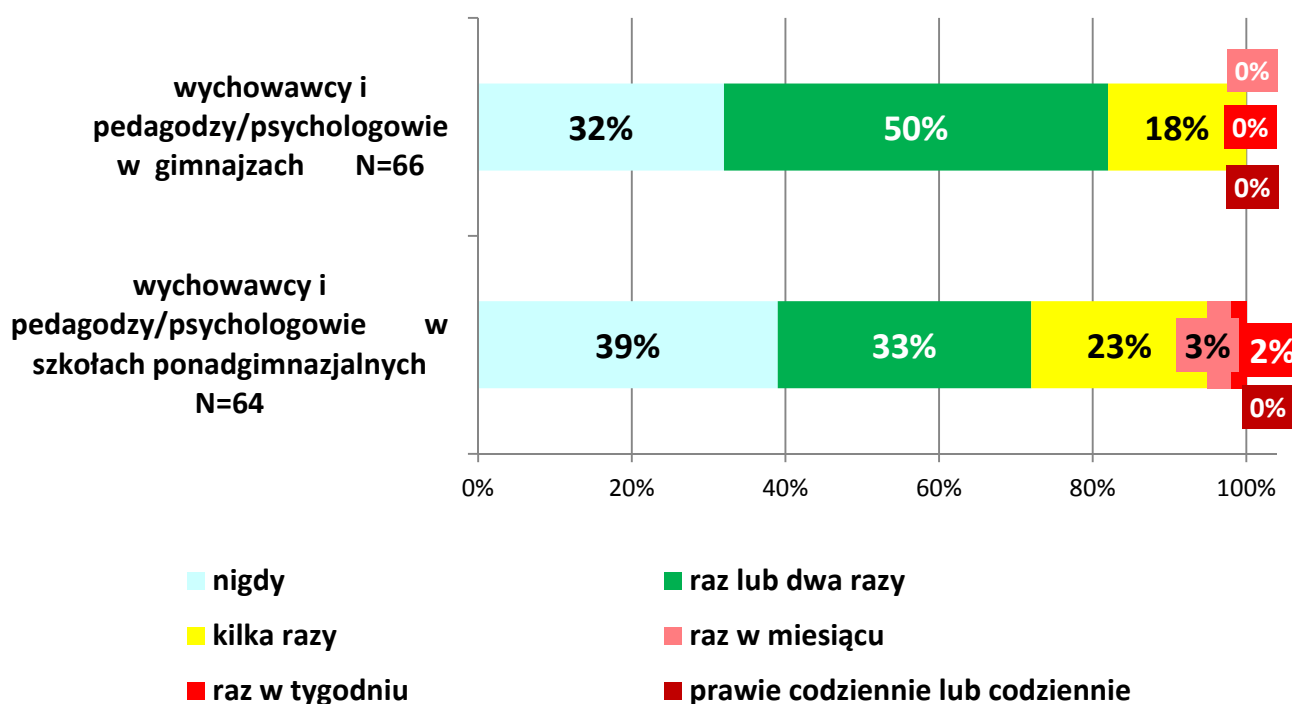
Rzadziej do podobnych rozmów z rodzicami dochodziło z powodu **picia alkoholu przez młodzież**. Częściej prowadzili je nauczyciele pracujący w gimnazjach. **Prawie co trzeci z nich (29%) przyznaje, iż w ostatnim roku odbył 1-2 razy rozmowy z rodzicami uczniów w związku z piciem przez nich alkoholu**. W grupie respondentów pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych, **co piąty badany (19%) zadeklarował, iż jeden lub dwa razy przeprowadził podobne rozmowy z rodzicami**. Zaledwie kilku nauczycieli w obu badanych typach szkół stwierdziło, iż odbyło kilka takich rozmów w ciągu roku - 9% w gimnazjach i 3% w szkołach PG.

Co szósty badany nauczyciel – zarówno w gimnazjum, jak i w szkole ponadgimnazjalnej – przyznał, iż **w ostatnim roku zmuszony był przeprowadzić rozmowę z rodzicami ucznia (-ów) na temat używania przez niego narkotyków** (odpowiednio: 15% w gimnazjach i 16% w szkołach PG).

Niższe odsetki badanych odnotowano w kontekście rozmów nauczycieli z rodzicami w sprawie **używania przez uczniów dopalaczy**. **Co dziesiąty nauczyciel z liceum, technikum lub szkoły zawodowej** stwierdził, iż w ciągu ostatniego roku raz lub dwa razy odbył tego typu **rozmowę z rodzicami uczniów (9%)**. W gimnazjach odnotowano nieznacznie niższy odsetek respondentów, którzy stwierdzili, że rozmawiali z rodzicami uczniów sięgających po dopalacze (5%).

Przedstawione powyżej wyniki są zbliżone do rezultatów poprzednich badań zrealizowanych w 2011 r.

2.9. Wiedza wychowawców na temat rozpowszechnienia picia alkoholu przez uczniów poza szkołą

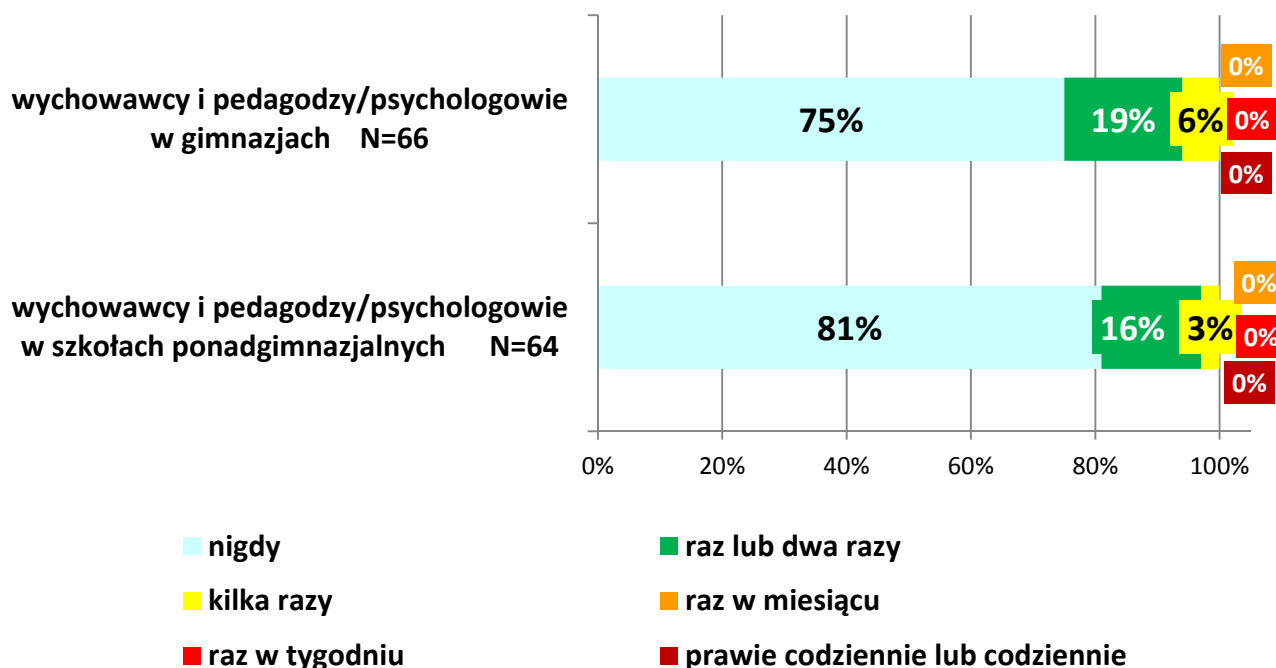
Wykres 37: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ost. 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą ?

W badaniu analizowano także, jak często wychowawcy i pedagodzy a także psychologowie szkolni dowiadywali się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą np. w takich miejscach jak pub, park, ulica, prywatka czy dyskoteka.

Taką sytuację odnotowało 2/3 nauczycieli pracujących w gimnazjach (68%) i niecałe 40% ze szkół ponadgimnazjalnych. **Częściej o takich zdarzeniach wspominali wychowawcy gimnazjalistów.** Połowa spośród nich (50%) słyszała o takich sytuacjach **raz lub dwa razy w roku** a kolejne 18% nieco częściej - **kilka razy w roku**.

W grupie nauczycieli i pedagogów ze szkół ponadgimnazjalnych co trzeci badany przyznał, iż **raz lub dwa razy w roku** docierały do niego informacje o tego typu sytuacjach (33%). Co czwarty nauczyciel w tej grupie (23%) przyznaje, że takie sytuacje zdarzały się **kilka razy w roku**, a 5% przyznało, iż miały one miejsce co najmniej **raz w miesiącu lub częściej**. Porównując te wyniki do rezultatów badań z 2011 r. warto zauważyć **zmniejszenie się odsetka nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych, którzy dowiadywali się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą – z 73% w 2011 do 61% w 2015 r.**

2.10. Wiedza wychowawców na temat rozpowszechnienia używania narkotyków przez uczniów poza szkołą

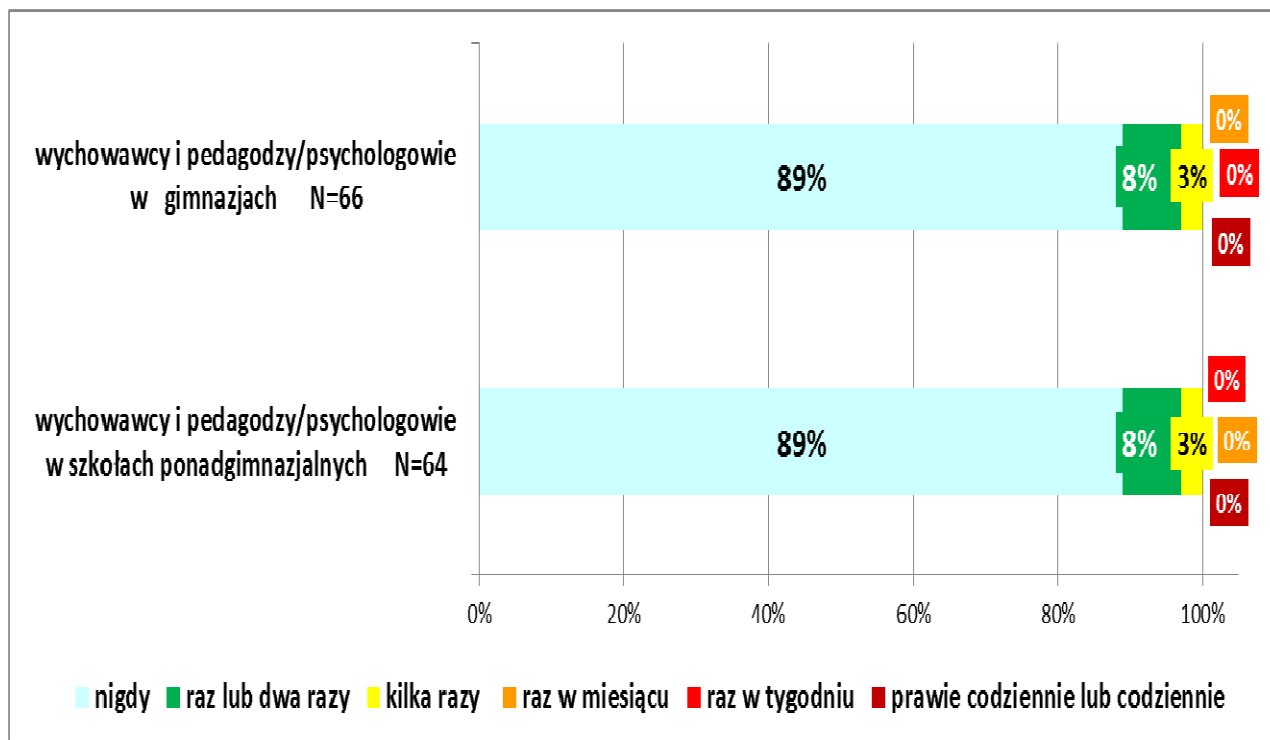

Wykres 38: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ost. 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach używania narkotyków przez uczniów poza szkołą?

Znacznie rzadziej niż w przypadku picia alkoholu przez uczniów poza szkołą do badanych nauczycieli docierały informacje na temat **używania narkotyków przez młodzież szkolną**. Co czwarty badany wychowawca pracujący w gimnazjum (25%) i co piąty ze szkoły ponadgimnazjalnej (19%) stwierdził, iż w okresie ostatnich 12 miesięcy dowiedział się o tego typu sytuacjach. Większość badanych przyznaje, iż były to pojedyncze zdarzenia (raz lub dwa razy w roku) a kilka procent stwierdziło, że miały one miejsce kilkakrotnie (odpowiednio: 6% w gimnazjach i 3% w szkołach PG). W badaniu nie odnotowano istotnych różnic w zakresie **częstotliwości uzyskiwania tego typu informacji** przez nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz ponadgimnazjalnej.

Porównując te wyniki do rezultatów badań z 2011 r. warto zauważyć istotne **zmniejszenie się odsetka nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych**, którzy w okresie ostatniego roku dowiadywali się o przypadkach używania narkotyków przez uczniów poza szkołą – z 32% w 2011 do 19% w 2015 r. W grupie nauczycieli szkół gimnazjalnych odnotowano wyniki zbliżone do tych, jakie otrzymano w 2011 r.

2.11. Wiedza wychowawców na temat rozpowszechnienia używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą

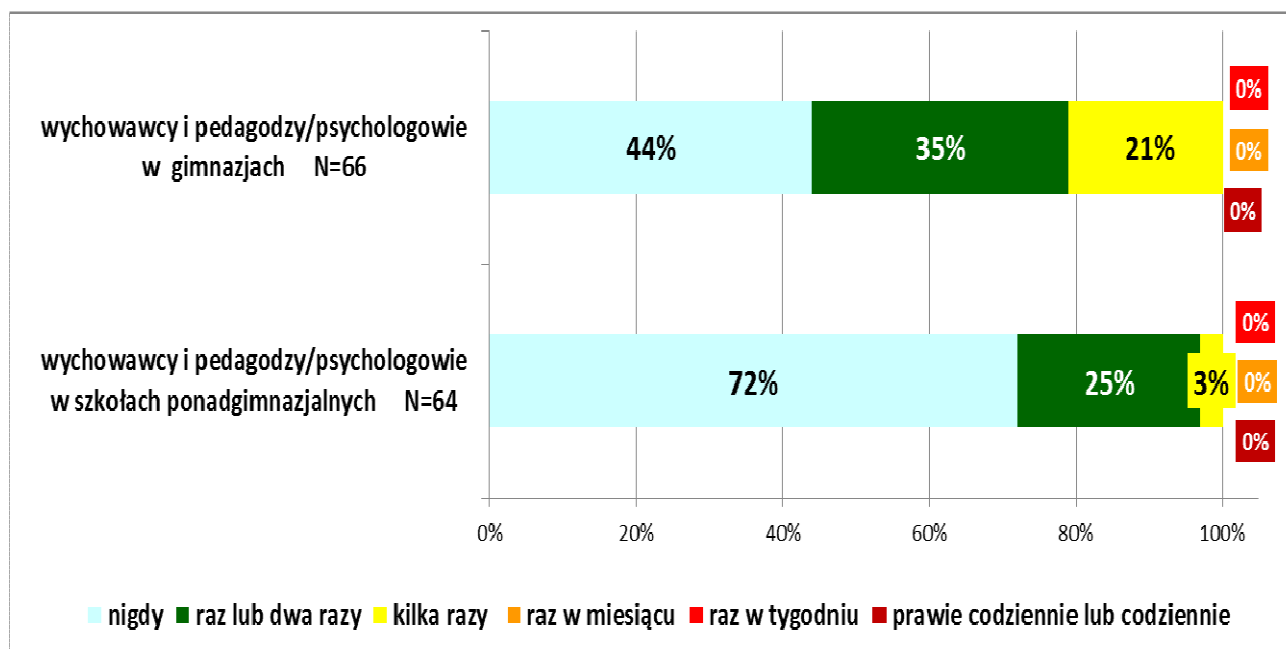
Wykres 39: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą ?

Co dziewiąty wychowawca z gimnazjum i ze szkoły ponadgimnazjalnej (taki sam wynik: 89%) przyznał, iż w ciągu ostatniego roku dowiedział się o przypadkach używania dopalaczy przez uczniów, poza terytorium szkoły.

8% badanych w obu wspomnianych grupach wychowawców i pedagogów oraz psychologów szkolnych przyznało, iż dowiedziało się o takiej sytuacji **raz lub dwa razy w roku**, a 3% nieco częściej - **kilka razy**.

Porównując uzyskane wyniki do rezultatów badań z 2011 r. warto podkreślić istotne **zmniejszenie się odsetka nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych**, którzy w okresie ostatniego roku **dowiadali się o przypadkach używania narkotyków przez uczniów poza szkołą** – z 25% w 2011 do 11% w 2015 r. Wśród nauczycieli szkół gimnazjalnych nie odnotowano takiej zmiany.

2.12. Wiedza wychowawców na temat udziału uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą

Wykres 40: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy dowiadywali się o udziale uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą ?

W badaniu analizowano także, jak często wychowawcy i pedagodzy oraz psychologowie szkolni **dowiadywali się o przypadkach przemocy pomiędzy uczniami np. bójce lub innych, podobnych wydarzeniach**, do których dochodziło poza szkołą.

Wśród wychowawców pracujących w gimnazjach odnotowano zdecydowanie wyższy odsetek badanych niż w grupie nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych, którzy w okresie ostatnich 12 miesięcy dowiedzieli się o bójce lub innym akcie przemocy rówieśniczej, w którym uczestniczyli ich uczniowie. **Ponad połowa wychowawców i pedagogów z gimnazjów (56%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (28%) przyznał, iż w ostatnim roku dowiedział się o różnych aktach przemocy, w których uczestniczyli uczniowie z jego szkoły. Co trzeci nauczyciel badany w gimnazjum (35%) przyznał, iż takie informacje docierały do niego raz lub dwa razy w ciągu roku, a co piąty (21%) stwierdził, że zdarzały się nieco częściej – kilka razy w roku.**

W szkołach ponadgimnazjalnych co czwarty nauczycieli zetknął się z taką sytuacją raz lub dwa razy w okresie ostatnich 12 miesięcy (25%) a 3% nieco częściej - kilka razy w roku. W porównaniu do wyników badań z 2011 r. warto zauważyć istotne **zmniejszenie się odsetka nauczycieli z gimnazjów**, którzy przyznali, że w ostatnim roku **dowiadywali się o udziale swoich uczniów w bójce lub innych formach przemocy poza szkołą** – z 77% w 2011 do 56% w 2015 r. Wśród nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych nie odnotowano takich zmian.

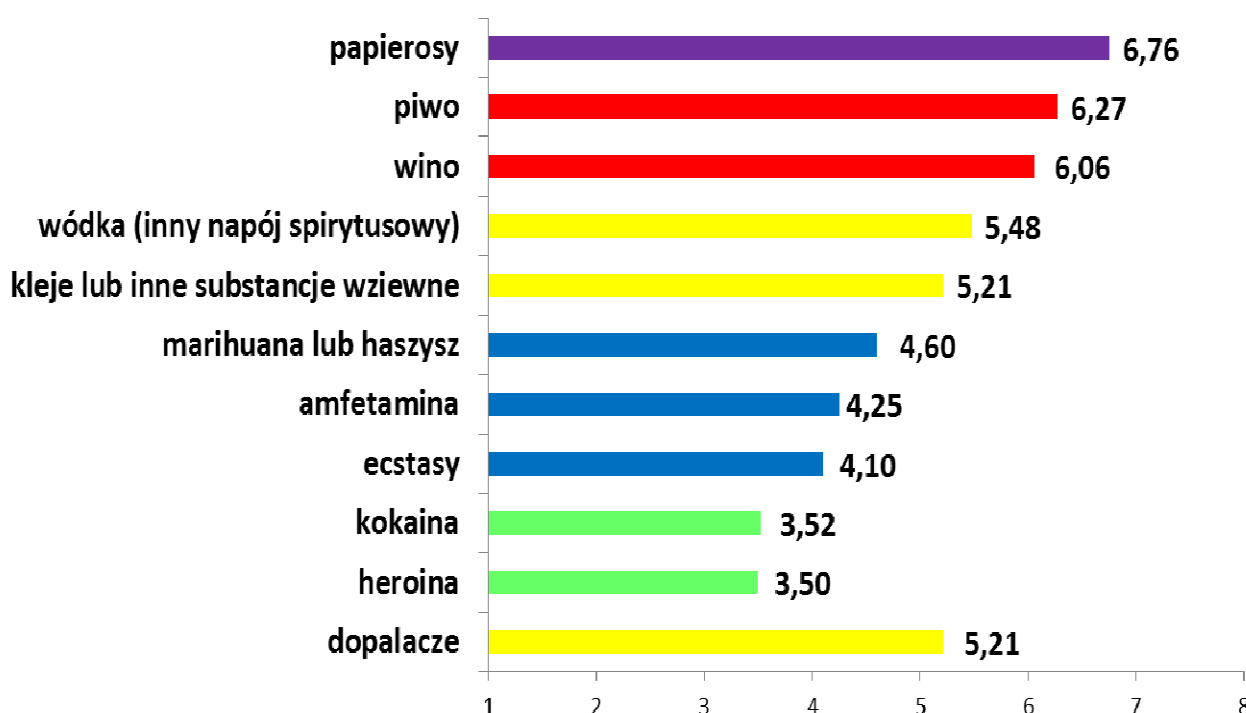
**3. Dostępność substancji
psychoaktywnych dla uczniów
w środowisku lokalnym
w ocenie nauczycieli
i pedagogów/psychologów szkolnych**

3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - w opinii pedagogów i wychowawców III kl. gimnazjum

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów III klas gimnazjalnych
w opinii wychowawców i pedagogów ze szkół gimnazjalnych
- porównanie wartości średnich -
skala 7 punktowa, gdzie 1 oznacza "bardzo trudno" a 7 "bardzo łatwo"

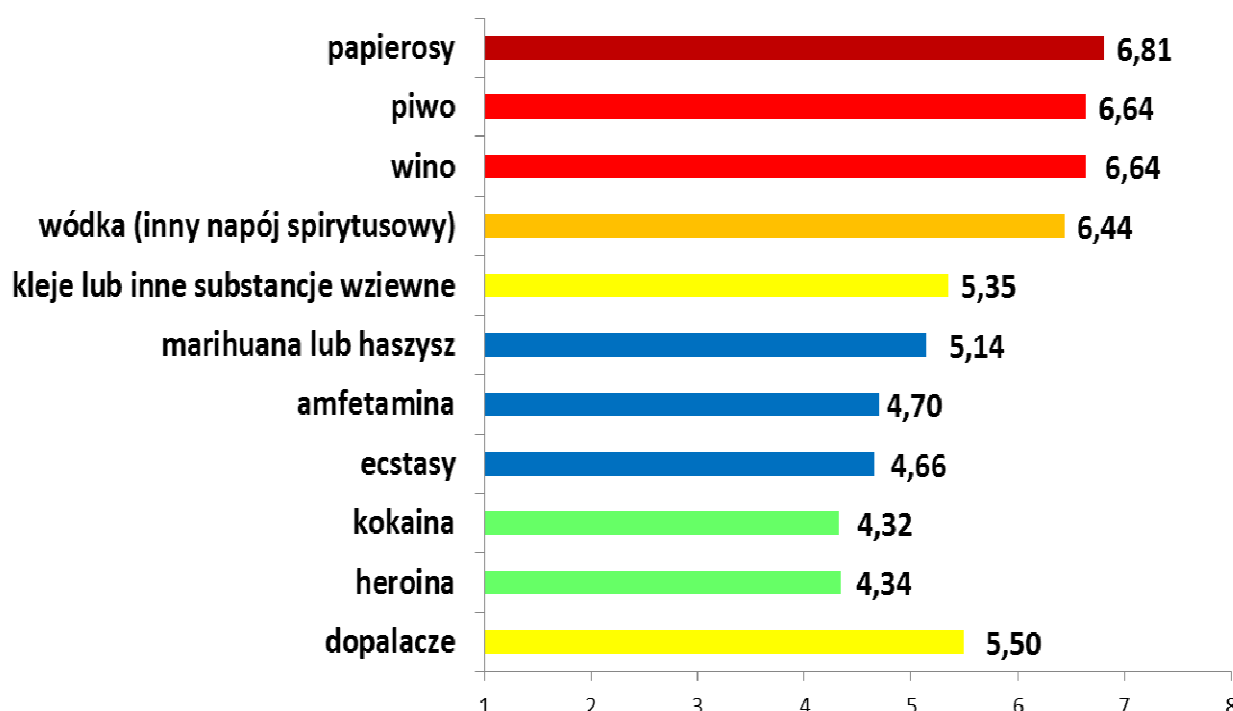
Wykres 41: Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Krakowie w opinii nauczycieli gimnazjów - porównanie średnich; N=66

Wychowawcy i pedagodzy/psychologowie z krakowskich gimnazjów uznali, że **najłatwiej dostępne dla młodzieży są papierosy, a następnie piwo i wino**. Nieco trudniej w ocenie badanych jest zdobyć młodemu ludziom wódkę oraz kleje (lub substancje wziewne), a także dopalacze. **Najtrudniejszy w ocenie badanych jest dostęp do narkotyków, zwłaszcza kokainy i heroiny**. Nieco łatwiej – w ocenie nauczycieli pracujących w gimnazjach – młodzież może zdobyć marihuanę lub haszysz, a także amfetaminę i ecstasy.

3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - w opinii pedagogów i wychowawców II kl. szkół ponadgimnazjalnych

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych w opinii wychowawców i pedagogów ze szkół ponadgimnazjalnych - porównanie wartości średnich - skala 7 punktowa, gdzie 1 oznacza "bardzo trudno" a 7 "bardzo łatwo"

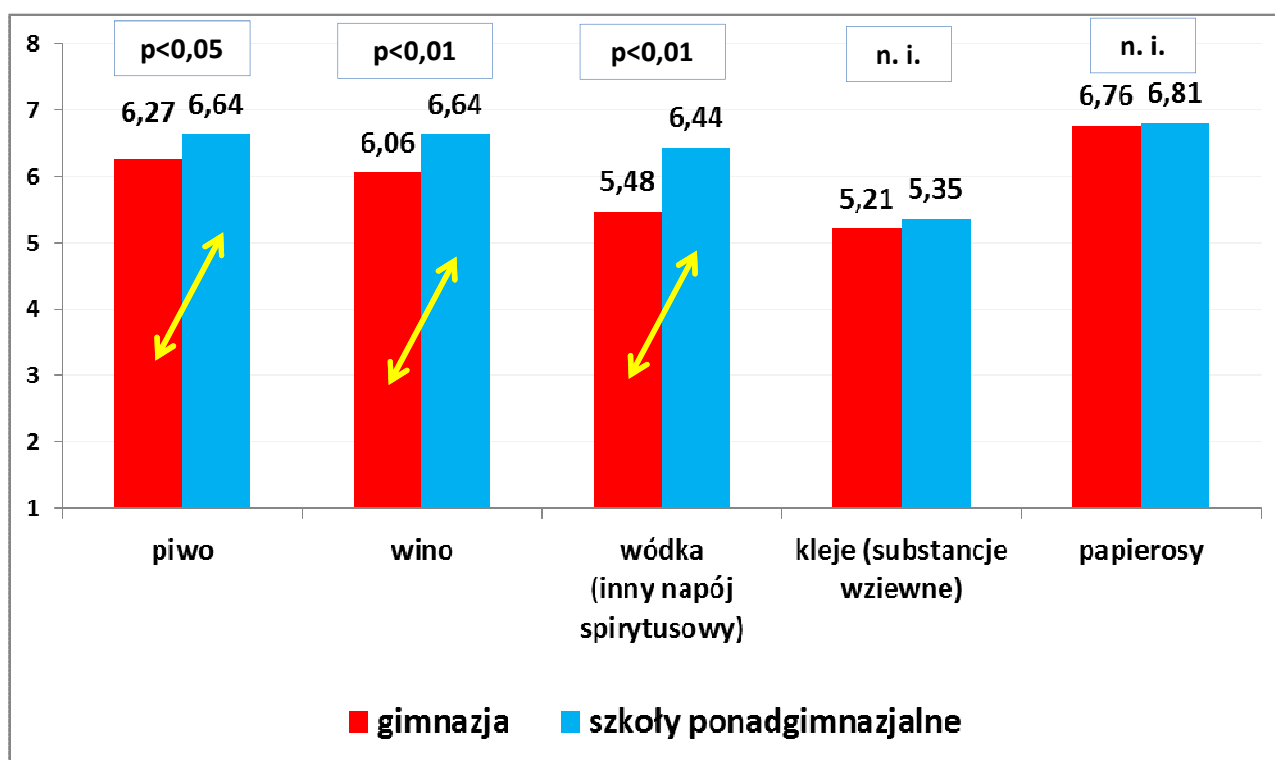

Wykres 42:

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Krakowie w opinii nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych - porównanie średnich; N=64

Wychowawcy i pedagodzy/psychologowie pracujący w krakowskich szkołach ponadgimnazjalnych – podobnie jak w gimnazjach - stwierdzili, że **najłatwiej dostępne dla młodzieży - są papierosy, a następnie piwo, wino oraz napoje spirytusowe (wódka)**. Nieco trudniej – w opinii badanych – jest zdobyć dopalacze i kleje (substancje wziewne). **Najtrudniejszy natomiast jest dostęp do narkotyków - zwłaszcza kokainy i heroiny a także ecstasy i amfetaminy**. Nieco łatwiej, w porównaniu z ww. substancjami można zdobyć – według badanej grupy nauczycieli – marihuanę lub haszysz.

3.2. Porównanie ocen dot. dostępności substancji wśród wychowawców i pedagogów w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych

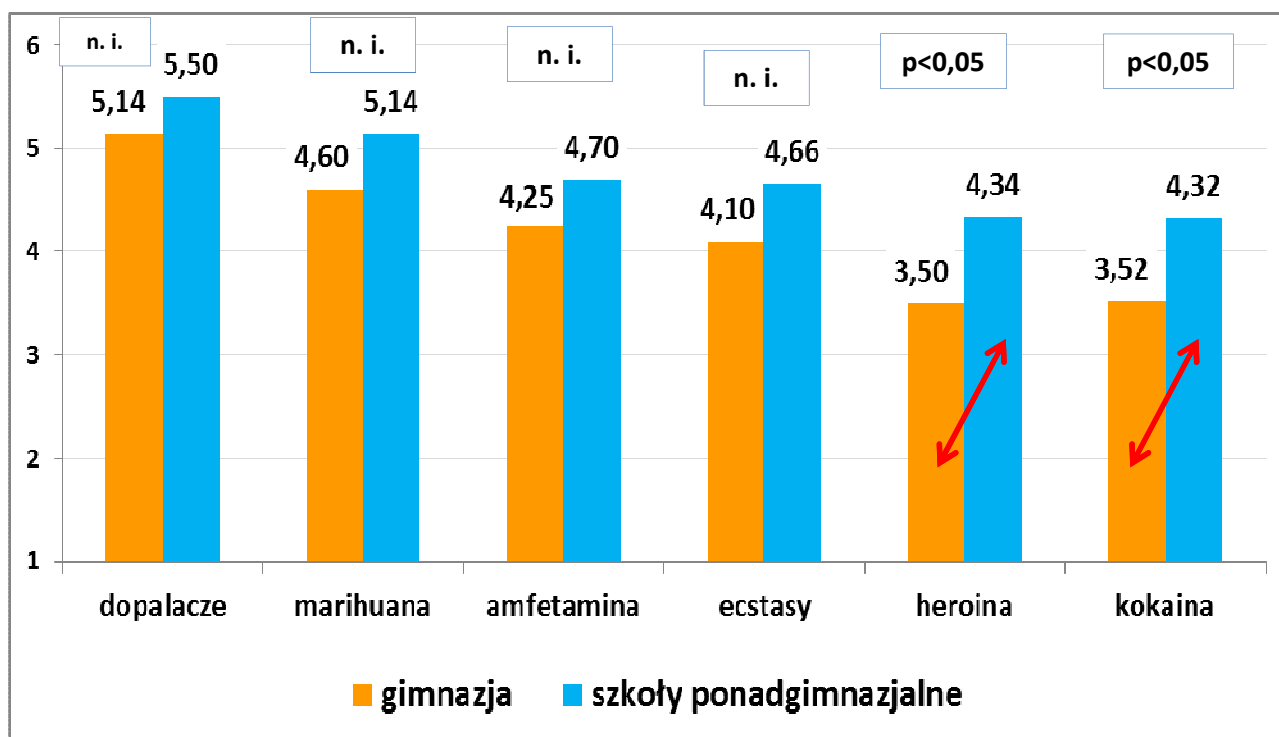

Wykres 43: Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Krakowie w opinii wychowawców i nauczycieli - porównanie średnich ocen pomiędzy typami szkół. G=66, PG=64.

Wychowawcy i pedagodzy/psychologowie ze szkół ponadgimnazjalnych istotnie wyżej niż nauczyciele pracujący w krakowskich gimnazjach ocenili dostępność dla młodzieży wszystkich legalnych substancji psychoaktywnych, takich jak: piwo, wino, wódka (w przypadku piwa odnotowane zróżnicowanie jest na granicy istotności statystycznej) oraz klejów czyli tzw. substancji wziewnych.

W przypadku papierosów ocena dostępności wyrażona przez nauczycieli w obu badanych grupach była na podobnym poziomie.

3.2. Porównanie dostępności substancji psychoakt. w ocenie wychowawców i pedagogów w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych

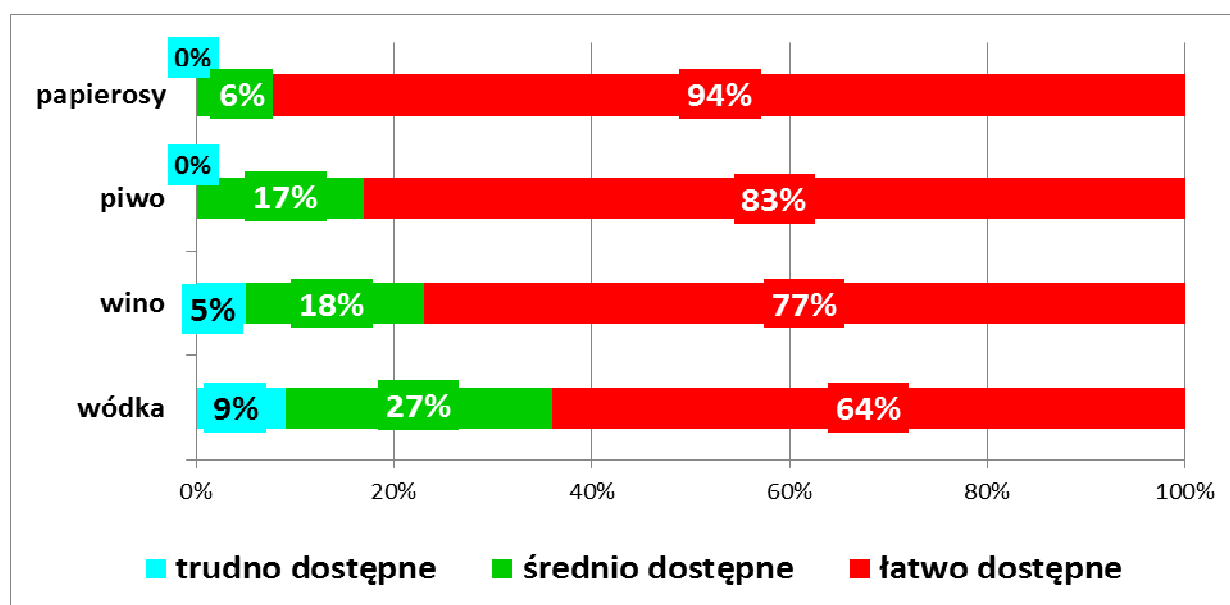
Wykres 44: Ocena dostępności nielegalnych substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Krakowie w opinii wychowawców i nauczycieli - porównanie średnich ocen pomiędzy typami szkół. G=64, PG=66

Co ciekawe w badaniu nie stwierdzono żadnych istotnych statystycznie różnic w ocenie dostępności dla młodzieży niektórych narkotyków. Pedagodzy i wychowawcy pracujący w szkołach ponadgimnazjalnych w **podobny sposób, jak ich koledzy i koleżanki pracujące w gimnazjach** ocenili dostępność dla młodzieży **dopalaczy oraz marihuany**. Amfetamina oraz ecstasy są w opinii nauczycieli **nieco łatwiej dostępne dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych niż dla gimnazjalistów**, jednak **różnice te nie są istotne statystycznie**. Również w przypadku tzw. twardych narkotyków tj. kokainy i heroiny nie odnotowano istotnych różnic w opiniach nauczycieli, które pozwalałyby jednoznacznie stwierdzić, że ich dostępność do młodzieży w obu typach szkół wyraźnie się różni.

Zarówno gimnazjaliści, jak i uczniowie krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych, w opinii pracujących tam nauczycieli równie łatwo może zdobyć wszystkie nielegalne narkotyki.

3.3. Ocena dostępności alkoholu i papierosów wg kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

Wykres 45: Dostępność papierosów i alkoholu – w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w **gimnazjum**, N=66.

W dodatkowych analizach przyjęto, że oceny badanych mieszczące się na skali w przedziale 1-2 oznaczają, że określone substancje są **trudno dostępne**, oceny 3-5, że są **średnio dostępne**, zaś oceny 6-7 – **łatwo dostępne**.

Jak pokazuje wykres 45, **aż 94% badanych wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach uznało, że dla 15-letniej młodzieży (trzecioklasistów) w Krakowie łatwo dostępne są papierosy.** Tylko 6% nauczycieli stwierdziło, że są one średnio dostępne. Żaden z badanych wychowawców nie uznał, iż krakowskim gimnazjalistom trudno jest zdobyć papierosy.

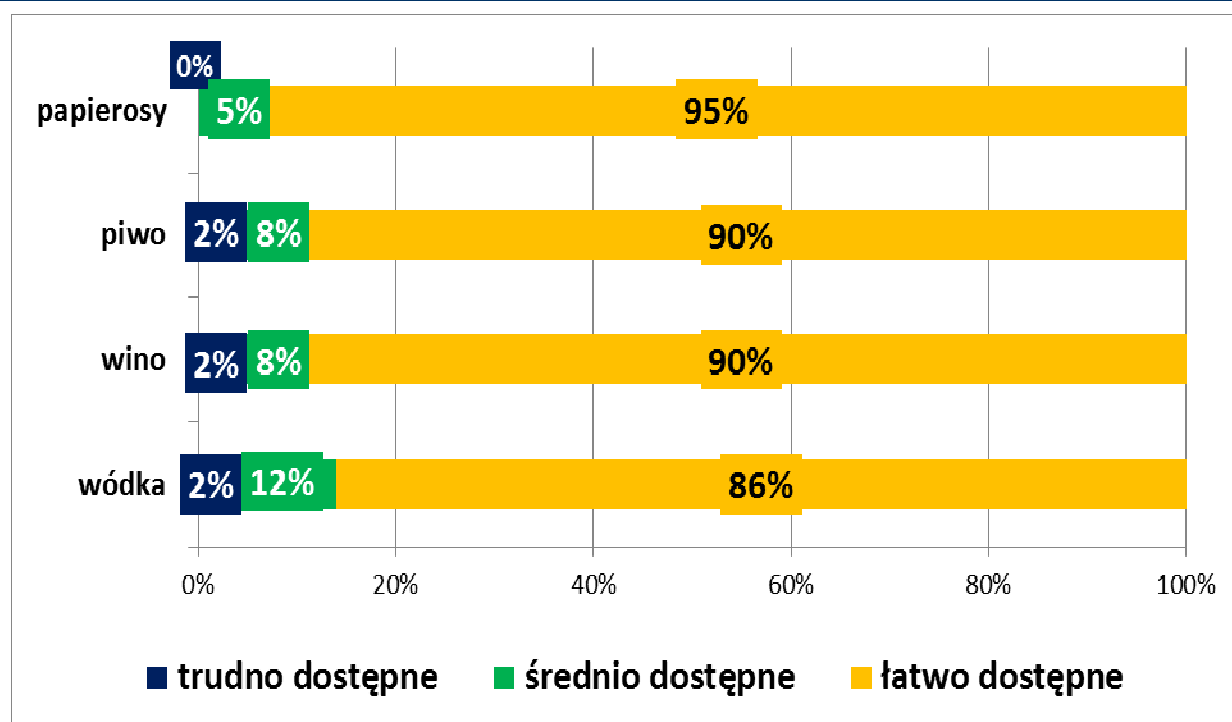
83% respondentów stwierdziło również, że dla gimnazjalistów łatwo dostępne jest piwo. Ani jeden nauczyciel pracujących w gimnazjum nie był innego zdania. Co szósty badany nauczyciel (17%) określił poziom jego dostępności dla tej grupy młodzieży, jako średni.

Wino, jako łatwo dostępne dla gimnazjalistów uznało ponad 3/4 badanych wychowawców i pedagogów (77%). Przeciwną opinię w tej sprawie miało jedynie 5% respondentów.

Spośród legalnych substancji psychoaktywnych, w opinii badanych nauczycieli najtrudniej dostępna dla młodzieży gimnazjalnej jest wódka. Jednak i w tym przypadku odnotowano zaskakująco wysoki odsetek nauczycieli – **aż 64% !!!** - którzy przyznali, że dla uczniów krakowskich gimnazjów jest ona **łatwo dostępna**. Innego zdania był co dziesiąty badany nauczyciel (9%) a co czwarty uważał wódkę za średnio dostępną dla 15-letniej młodzieży (27%).

3.3. Ocena dostępności alkoholu i papierosów wg kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

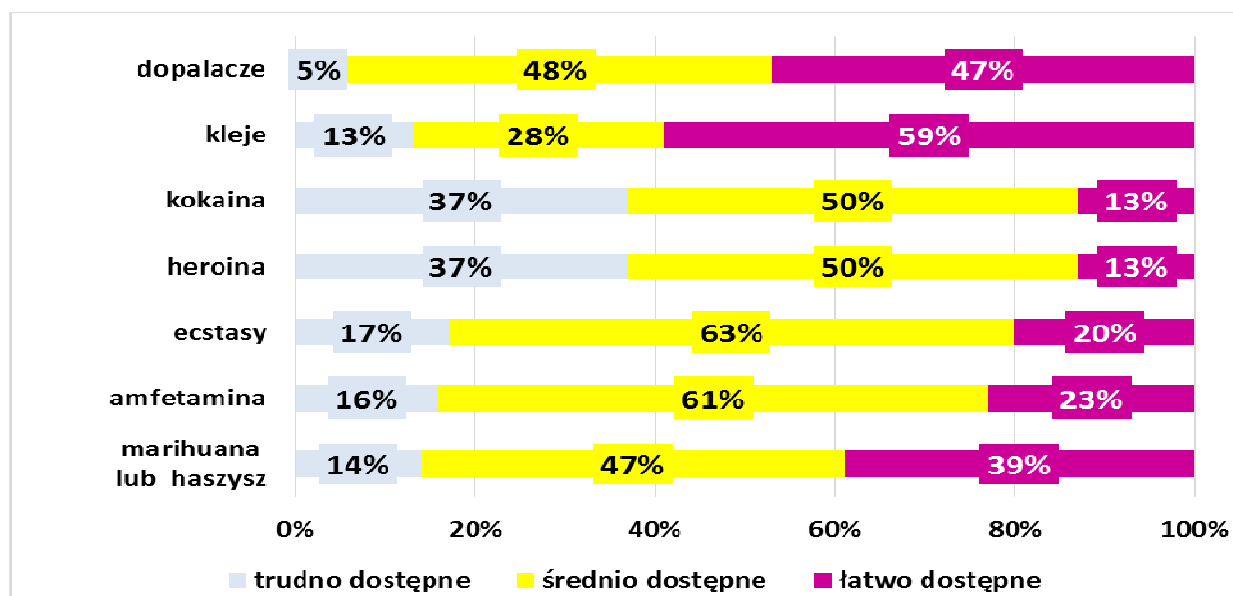
Wykres 46 : Ocena dostępności papierosów i alkoholu dokonana przez wychowawców i pedagogów/psychologów ze szkół ponadgimnazjalnych. N=64

Jak wynika z wykresu 46, ok. 90% badanych nauczycieli krakowskich szkół ponadgimnazjalnych uznało, iż dla 17-letniej młodzieży uczącej się w tych szkołach piwo, wino i wódka są „łatwo dostępne”. W przypadku papierosów wszyscy badani nauczyciele stwierdził, że są one łatwo dostępne dla ww. grupy nastolatków. Jedynie 2% wychowawców i pedagogów pracujących w tych szkołach była przeciwnego zdania uważając, że wszystkie napoje alkoholowe są „trudno dostępne” dla wspomnianej frakcji młodzieży. 5%-8% badanych stwierdziło, że poziom dostępności papierosów oraz piwa i wina jest „średnio trudny”. Wyniki te jednoznacznie wskazują, iż poziom dostępności napojów alkoholowych oraz papierosów dla niepełnoletniej młodzieży z krakowskich szkół ponadgimnazjalnych jest prawie nieograniczony.

W przypadku wódki odnotowano nieco niższy odsetek nauczycieli, którzy uznali, że jest ona łatwo dostępna dla młodzieży, niż w przypadku piwa, czy wina. Opinię taką wyraziło 86% respondentów w tej grupie badanych, a co ósmy stwierdził, że wódka jest średnio dostępna (12%). W porównaniu do wyników badań z 2011 r. istotnie zwiększyła się dostępność wódki. Odsetek badanych nauczycieli, którzy uznali, iż wódka jest „łatwo dostępna” dla ww. młodzieży wzrósł z 62% (w 2011) do 86% (w 2011 r.).

3.4. Ocena dostępności narkotyków wg kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

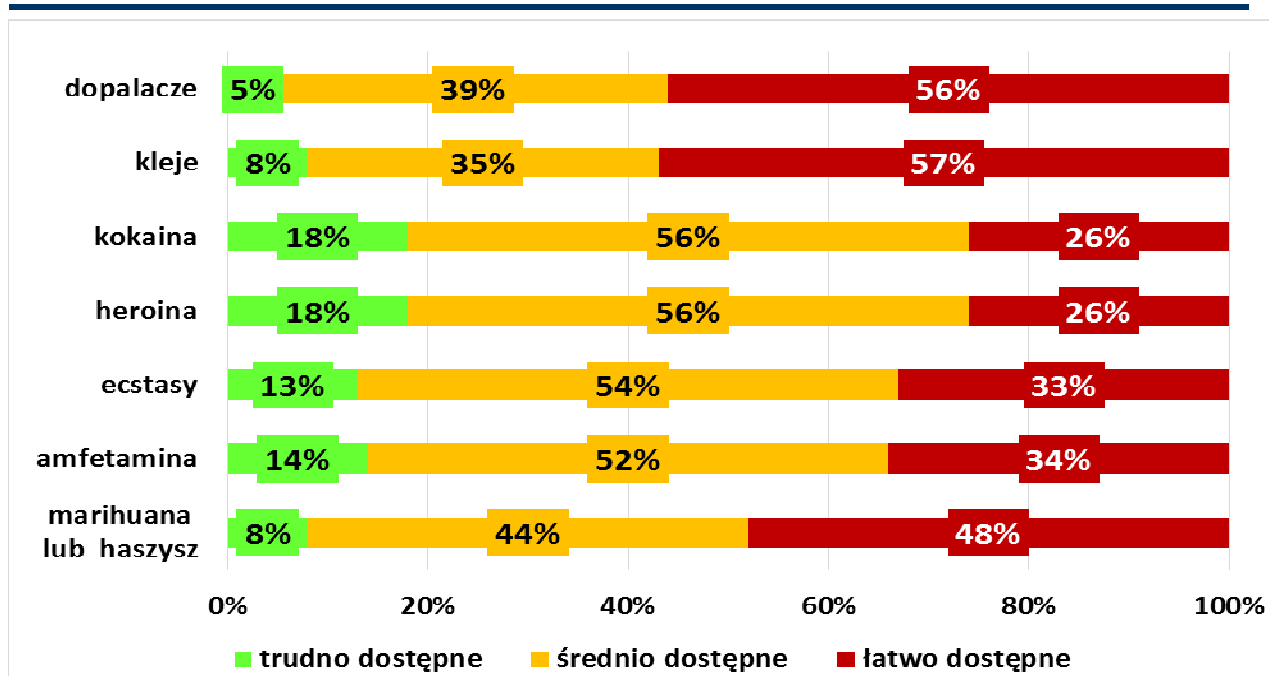
Wykres 47: Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dokonana przez wychowawców i pedagogów/psychologów z gimnazjów. N=66.

Niemal połowa wychowawców i pedagogów pracujących w krakowskich gimnazjach (47%) uznała, iż dopalacze są łatwo dostępne dla młodzieży gimnazjalnej. Tylko 5% nauczycieli w tej grupie było przeciwnego zdania, uznając iż substancje te są trudno dostępne. W badaniu odnotowano także wysoki poziom dostępności klejów i innych substancji wziewnych (używanych w celu odurzania się). Sześciu na dziesięciu badanych nauczycieli przyznało, że są one łatwe do zdobycia (59%).

Prawie 40% badanych w tej grupie respondentów wyraziło opinię, że dla krakowskich gimnazjalistów łatwo dostępna jest marihuana (39%). Co czwarty nauczyciel pracujący w gimnazjum (23%) stwierdził, że łatwo dostępna dla uczniów jest także amfetamina. Przeciwnego zdania był co szósty badany w tej grupie (16%), a 61% uznało ten narkotyk za średnio dostępny. Podobnie jak amfetaminę oceniano także dostępność ecstasy. 20% badanych nauczycieli z gimnazjów przyznało, że młodzież łatwo może zdobyć ten narkotyk. Najtrudniej dostępna dla krakowskich gimnazjalistów – w opinii ich wychowawców i nauczycieli – jest heroina i kokaina. Uważa tak co trzeci badany nauczyciel gimnazjum (37%). Połowa badanych jest zdania, iż poziom dostępności obydwu ww. narkotyków dla gimnazjalistów jest średni (50%), a 13% przyznaje, że są one „łatwo dostępne”. W porównaniu do wyników badań z 2011 r. wyraźnie zmniejszyła się dostępność tzw. „twardych narkotyków” – kokainy, heroiny a także ecstasy i amfetaminy. Odsetek badanych nauczycieli, którzy uznali, iż heroina i kokaina są „łatwo dostępne” dla ww. młodzieży spadł z 25-30% (w 2011) do 13% (w 2011 r.), zaś w przypadku amfetaminy z 32% (2011 r.) do 23% w 2015 r.

3.4. Ocena dostępności narkotyków wg kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

Wykres 48: Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dokonana przez wychowawców i pedagogów/psychologów ze szkół ponadgimnazjalnych. N=64

Średnio co drugi badany nauczyciel liceum, technikum i szkoły zawodowej stwierdził, że **dopalacze oraz marihuana są łatwo dostępne dla uczniów krakowskich szkół ponadgimnazjalnych** (odpowiednio: 56% i 48%). Przeciwnego zdania było jedynie 5-8% badanych w tej grupie respondentów. Wysoki poziom dostępności odnotowano również w przypadku amfetaminy i ecstasy. Co trzeci badany nauczyciel uznał, iż narkotyki te są łatwo dostępne dla krakowskich licealistów (odpowiednio: 34% i 33%). Jedynie co siódmy wychowawca i pedagog miał w tej sprawie przeciwną opinię uważając, że wspomniane narkotyki są trudne do zdobycia (odpowiednio: 14% i 13%). Co czwarty badany nauczyciel stwierdził, że uczniowie krakowskich szkół ponadgimnazjalnych mogą łatwo zdobyć heroinę i kokainę (w obu przypadkach - 26%). W grupie nauczycieli ze szkół gimnazjalnych podobnego zdania było 13% badanych tj. 2-krotnie mniej niż w szkołach ponadgimnazjalnych.

W badaniach z 2011 r. odnotowano podobne odsetki nauczycieli przekonanych o łatwym dostępie do narkotyków wśród uczniów krakowskich szkół. Jedyna istotna zmiana w tym zakresie dotyczy opinii nauczycieli nt. dostępności marihuany i haszyszu. W badaniu zrealizowanym w 2011 r. średnio co trzeci nauczyciel szkoły ponadgimnazjalnej (36%) był zdania, że wspomniany narkotyk jest łatwo dostępny dla uczniów. **W tegorocznych badaniach (2015) odsetek respondentów, którzy uznali marihuanę za łatwo dostępną wzrósł o 1/3 i wynosi – 48%.**

3.5. Ocena dostępności substancji a ocena rozpowszechnienia ich używania przez uczniów w szkole

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 11 skal dotyczących postrzegania dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Krakowie, stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. Ocena dostępności substancji dla młodzieży, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania 15-1 do 15-11 ankiety. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił: 0,936. Analizowano związek pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a oceną dostępności substancji dla młodzieży w Krakowie. Analizy wykazały, że pomiędzy wymienionymi zmiennymi nie istnieje związek. Oznacza to, że badani, którzy wyżej oceniali dostępność substancji psychoaktywnych dla uczniów szacowali rozpowszechnienie ich używania wśród młodych ludzi podobnie jak ci, którzy niżej oceniali dostępność substancji.

TYP SZKOŁY			Ocena dostępności subst. psychoaktywnych	Ocena rozpowszechnienia używanie substancji wśród uczniów
GIMNAZJUM	Ocena dostępności subst. Psychoaktywnych	Korelacja Pearsona	1	-,021
		Istotność (dwustronna)		,878
		N	60	56
	Ocena rozpowszechnienia używanie substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	-,021	1
		Istotność (dwustronna)	,878	
		N	56	61
PONADGIMNAZJALNA	Ocena dostępności subst. Psychoaktywnych	Korelacja Pearsona	1	,051
		Istotność (dwustronna)		,723
		N	61	50
	Ocena rozpowszechnienia używanie substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	,051	1
		Istotność (dwustronna)	,723	
		N	50	52

Tabela 3: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów a ocena dostępności substancji dla młodzieży w Krakowie.

Korelacje nieistotne statystycznie

4. Rozpowszechnienie różnych form przemocy pomiędzy uczniami w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów

Uczniowie używali wobec siebie słów obraźliwych, wulgarnych	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	0%	1%	38%	8%	20%	33%
szkoły ponadgimnazjalne	9%	22%	25%	8%	13%	23%

Uczniowie wyśmiewali się z innego ucznia	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	0%	12%	41%	20%	15%	12%
szkoły ponadgimnazjalne	16%	25%	31%	11%	12%	5%

Uczniowie zastraszali innego ucznia lub grozili mu	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	18%	47%	24%	8%	3%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	61%	20%	13%	6%	0%	0%

Uczniowie zmuszali innego ucznia do oddania cennego przedmiotu	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	81%	11%	8%	0%	0%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	90%	7%	3%	0%	0%	0%

Tabela 4: Częstotliwość występowania przemocy werbalnej i psychicznej wśród uczniów w ost. 12 miesiącach, w opinii wychowawców i pedagogów/psychologów – 3 klas gimnazjum oraz 2 klas szkół ponadgimnazjalnych (G=66, PG=64).

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów

Analizując rozpowszechnienie zjawiska przemocy wśród uczniów wyróżniono jej dwie kategorie: **przemoc werbalną i psychiczną oraz przemoc fizyczną.**

W ramach przemocy werbalnej i psychicznej w badaniu analizowano częstotliwość takich zachowań jak: używanie przez uczniów wulgarnych słów, wyśmiewanie się z innych uczniów, zastraszanie oraz zmuszanie innego ucznia do oddania cennego przedmiotu. W badaniu pytano nauczycieli o ich opinię nt. skali tych zachowań w szkole.

Jak pokazuje **tabela 4**, **najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy wśród uczniów wg. badanych wychowawców i pedagogów jest używanie przez uczniów wulgaryzmów i obraźliwych słów.** Co trzeci nauczycieli pracujących w gimnazjum (33%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (23%) stwierdził, iż takie zachowania występują **codziennie lub prawie codziennie**. Co czwarty pedagog badany w gimnazjum (28%) jest zdania, iż wulgarne zachowania wobec kolegów/koleżanek w szkole zdarzają się **co najmniej raz w miesiącu** a nawet **raz w tygodniu**. Podobną opinię w grupie nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych miało 21% respondentów.

Drugą w kolejności najbardziej rozpowszechnioną zdaniem badanych formą przemocy wśród uczniów jest **wyśmiewanie się**. W grupie nauczycieli pracujących w gimnazjach co dziesiąty (12%) przyznał, że do takich zachowań dochodzi **prawie codziennie lub codziennie**, a co trzeci że zdarzają się **raz w miesiącu** a nawet **raz w tygodniu** (35%). **W szkołach ponadgimnazjalnych rozpowszechnienie tego typu zachowań jest zdecydowanie mniejsze.** Tylko 5% badanych przyznało, że zdarzają się one niemal codziennie a co czwarty (23%) stwierdził, iż dochodzi do nich **raz w miesiącu** a nawet **raz na tydzień**. Ponad połowa nauczycieli badanych w tej grupie wyraziła opinię, że tego typu zachowania zdarzyły się jedynie raz lub kilka razy w roku (56%).

Kolejną poważną formą przemocy, jednak znacznie rzadziej rozpowszechnioną w gimnazjach jest **zastraszanie lub grożenie innemu uczniowi**. Co dziewiąty nauczyciel pracujący w tego typu szkole (11%) stwierdził, że takie zachowania zdarzają się **przynajmniej raz w miesiącu lub częściej** (raz w tygodniu lub prawie codziennie). W szkołach ponadgimnazjalnych podobną opinię wyraziło 6% nauczycieli. 61% badanych w tej grupie uznało, że nigdy nie spotkało się w taką sytuacją a co piąty (20%) że zdarzyła się raz lub dwa razy. **Co piąty nauczyciel gimnazjum (19%) przyznał, iż raz lub kilka razy w roku zdarzyło się, że uczniowie zmuszali innego ucznia do oddania jakiejś wartościowej rzeczy.** W szkołach **ponadgimnazjalnych zjawisko to jest jeszcze radsze** – aż 90% badanych wyraziło przekonanie, iż taka sytuacja nigdy nie zdarzyła się w ich szkole, a **co dziesiąty (10%), że wystąpiła raz lub kilka razy.** **W porównaniu do 2011 r. odnotowano istotny spadek odsetka nauczycieli ze szkół gimnazjalnych, którzy wskazali na tego typu zachowania wśród młodzieży (z 49% w 2011 r. do 19% w 2015 r.)**

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów

Uczniowie byli agresywni wobec innego ucznia za pomocą internetu, telefonu komórkowego	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	18%	45%	24%	9%	2%	2%
szkoły ponadgimnazjalne	59%	28%	11%	0%	2%	0%

Tabela 5: Częstotliwość występowania przemocy psychicznej wśród uczniów w ostatnich 12 miesiącach, w tzw. cyberprzestrzeni, w opinii wychowawców i pedagogów/psychologów – 3 kl. G oraz 2 kl. szkół PG. (G=66, PG=64).

Jedną z form przemocy psychicznej coraz częściej pojawiającą się wśród młodzieży jest agresja w tzw. cyberprzestrzeni (wyśmiewanie, rozpowszechnianie nieprawdziwych lub poufnych informacji dot. przede wszystkim życia prywatnego oraz relacji interpersonalnych). Podstawowym urządzeniami wykorzystywanymi w ramach tego typu zachowań jest Internet i telefon komórkowy.

Jak pokazuje tabela 5 rozpowszechnienie tego typu zachowań jest zróżnicowane i uzależnione od typu szkoły. Ponad 80% wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach (82%) przyznaje, iż w ciągu ostatniego roku zetknęło się ze zjawiskiem przemocy w „cyberprzestrzeni”. Czterech na dziesięciu badanych w tej grupie nauczycieli (45%) uważa, że tego typu zdarzenia były incydentalne i zdarzyły się najwyżej *raz lub dwa razy w roku*. Co czwarty badany nauczyciel (24%) stwierdził, że takie sytuacje miały miejsce co najmniej *kilka razy w roku* a co ósmy (13%) przyznał, iż dochodziło do nich co najmniej *raz w miesiącu* a nawet częściej – *raz w tygodniu* lub *niemal codziennie*.

Poziom rozpowszechnienia tego typu form przemocy w szkołach ponadgimnazjalnych jest wyraźnie niższy. Ponad 40% nauczycieli z krakowskich liceów, techników lub szkół zawodowych (41%) stwierdził, iż w jego szkole pojawiły się tego typu zachowania przemocowe, przy czym zdecydowana większość (28%) podkreśliła ich incydentalny charakter (*jeden lub dwa razy*).

W porównaniu do wyników badań z 2011 r. należy podkreślić istotny wzrost agresywnych zachowań gimnazjalistów wobec swoich kolegów z wykorzystaniem Internetu lub telefonu komórkowego. W 2011 r. tego typu zachowania potwierdziło 59% nauczycieli krakowskich gimnazjów. W 2015 r. o odsetek ten był wyższy aż o 1/3 i wyniósł 79%.

4.2. Przemoc fizyczna wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów

Uczniowie popychali się lub szarpali	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	0%	17%	47%	7%	14%	15%
szkoły ponadgimnazjalne	37%	22%	27%	3%	5%	6%

Uczniowie bili się	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
gimnazja	20%	40%	32%	5%	3%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	64%	20%	12%	2%	2%	0%

Tabela 6: Częstotliwość występowania przemocy fizycznej wśród uczniów w ost. 12 miesiącach, w opinii wychowawców i pedagogów/psychologów – III klas gimnazjum oraz II klas szkół ponadgimnazjalnych (N=66, N=64).

Jak pokazuje **tabela 6** 100% wychowawców i pedagogów/psychologów pracujących w gimnazjach w ciągu ostatnich 12 miesięcy odnotowało przypadki *popychania się lub szarpania wśród uczniów*. Co trzeci badany w tej grupie nauczyciel (29%) przyznał, iż do tego typu zachowań dochodzi *co najmniej raz w tygodniu* a nawet *częściej tj. niemal codziennie*. Prawie połowa badanych w tej frakcji nauczycieli (47%) jest zdania, że takie sytuacje zdarzają się *kilka razy w roku*.

W szkołach ponadgimnazjalnych skala tego typu zachowań jest zdecydowanie mniejsza. Jedynie co dziewiąty badany nauczyciel z krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych (11%) uważa, że przypadki *popychania się lub szarpania przez uczniów* zdarzają się w „ich szkołach” *co najmniej raz w tygodniu* lub *częściej* (w grupie nauczycieli gimnazjalnych podobną opinię miało prawie 3-krotnie więcej badanych – 29%).

Bójki pomiędzy uczniami w szkole odnotowało 80% nauczycieli w gimnazjach i 36% w szkołach ponadgimnazjalnych. Co dwunasty nauczyciel pracujący w gimnazjum (8%) stwierdził, iż był świadkiem takiej sytuacji co najmniej *raz w miesiącu* lub *częściej*. Częstotliwość przemocy fizycznej pomiędzy uczniami w szkołach ponadgimnazjalnych jest wyraźnie niższa. Raz lub kilka razy w roku z takimi wydarzeniami spotkał co trzeci nauczyciel liceum, technikum lub szkoły zawodowej (32%) i prawie $\frac{3}{4}$ nauczycieli gimnazjów (72%). W badaniach z 2011 r. odnotowano zbliżone rezultaty

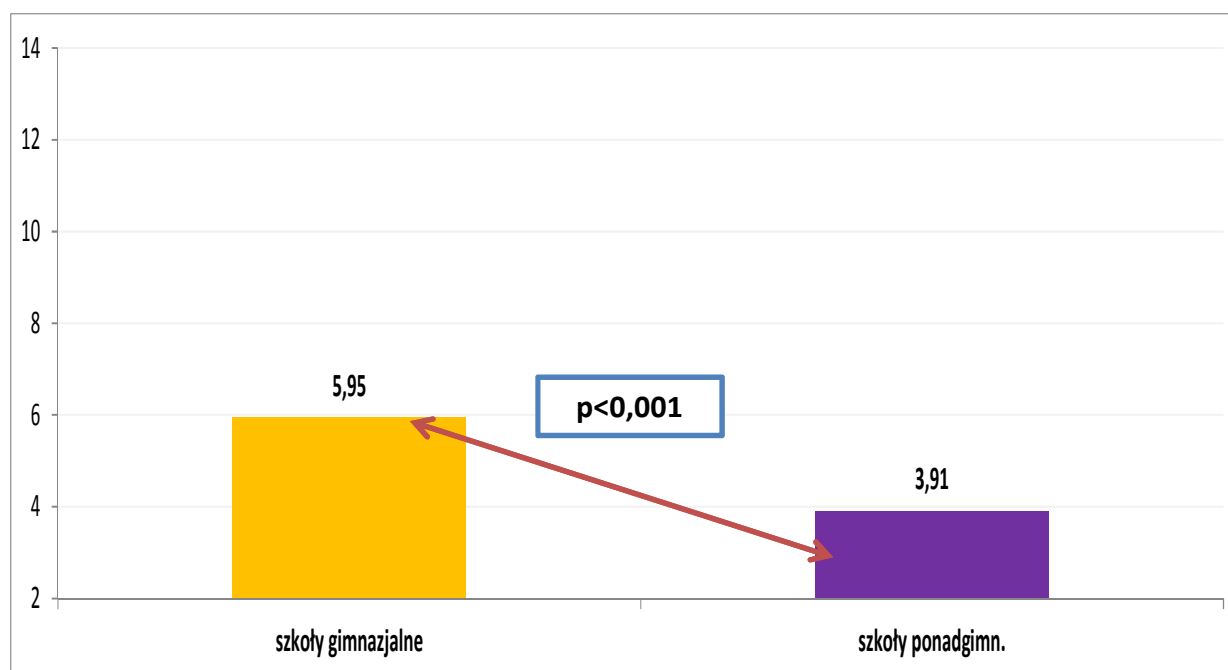
4.2. Przemoc fizyczna wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali na którą złożyły się pytania o częstotliwość przemocy fizycznej wśród uczniów wyniosła 0,731. Zmienna może przyjmować wartości od 2-14. Średnia wartość zmiennej wyniosła w gimnazjach 5,95 (SD=1,95), w szkołach ponadgimnazjalnych 3,91 (SD=2,17).

Analizowano związek pomiędzy nasileniem przemocy fizycznej a typem szkoły, w której pracują badani.

Odnotowano istotną różnicę, co oznacza, że średnia wartość zmiennej była istotnie wyższa w gimnazjach niż w szkołach ponadgimnazjalnych ($p < 0,001$).

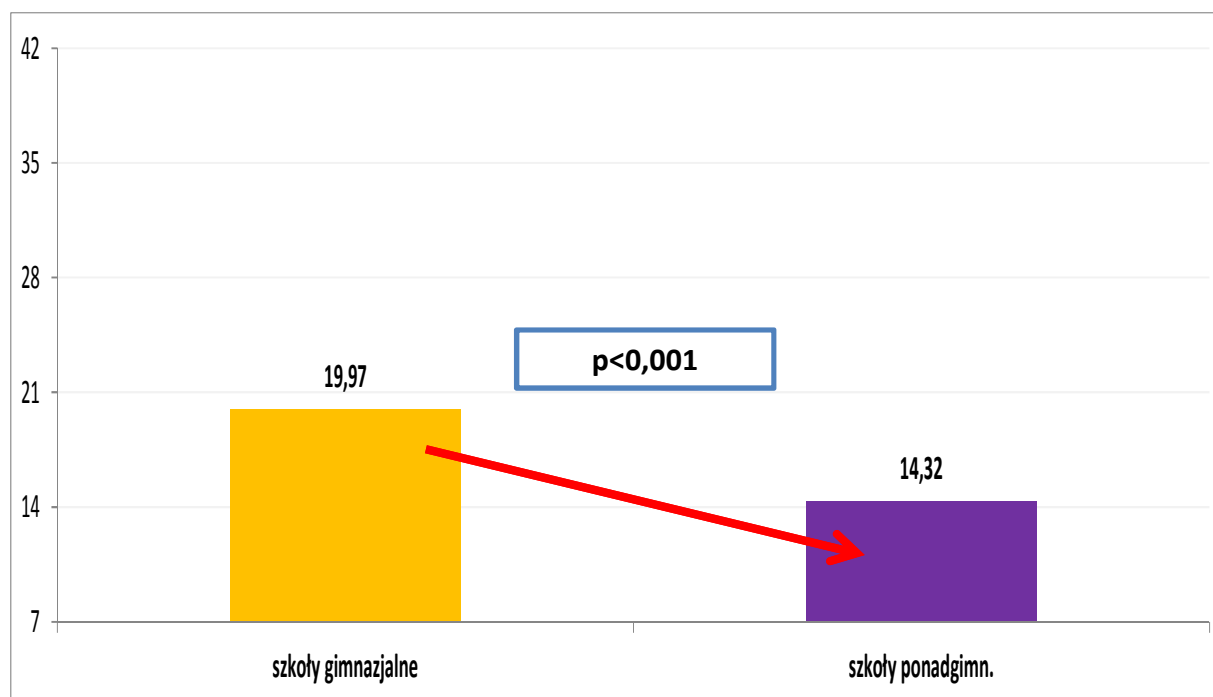
Wykres 49 A: Nasilenie **przemocy fizycznej** wśród uczniów a typ szkoły - porównanie średnich w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

4.3. Nasilenie przemocy rówieśniczej w szkole w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

Analizy wykazały także, że wskaźnik sumaryczny z 7 skal dotyczących częstotliwości stosowania przemocy przez uczniów w szkole (w ost. 12 mies.) stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. **Nasilenie przemocy w szkole w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania 11A-11F ankiety.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił 0,860. Zmienna może przyjmować wartości od 7-42. Średnia wartość zmiennej wyniosła w szkołach gimnazjalnych $M=19,97,30$ $SD=5,30$, w ponadgimnazjach: $M=14,32$ $SD=5,51$. Analizowano związek pomiędzy nasileniem przemocy wśród uczniów w szkole w ocenie badanych wychowawców i pedagogów/psychologów a typem szkoły, w jakiej pracują. **Analizy wykazały, że nasilenie przemocy wśród uczniów w szkole jest oceniane istotnie wyżej w szkołach gimnazjalnych niż w szkołach ponadgimnazjalnych (odnotowana różnica jest istotna statystycznie na poziomie $p<0,001$).**

Wykres 49 B: Nasilenie **przemocy fizycznej** wśród uczniów a typ szkoły - porównanie średnich w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

4.4. Nasilenie przemocy w szkole a nasilenie rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów - w ocenie wychowawców i pedagogów

Tabela 7: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: nasilenie przemocy w szkole w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów a ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów .

TYP SZKOŁY			Ocena dostępności subst. psychoaktywnych	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
GIMNAZJUM	Ocena dostępności subst. psychoaktywnych	Korelacja Pearsona	1	,320
		Istotność (dwustronna)		,013
		N	61	59
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	,320	1
		Istotność (dwustronna)	,013	
		N	59	63
PONADGIMNAZJALNA	Ocena dostępności subst. psychoaktywnych	Korelacja Pearsona	1	,347
		Istotność (dwustronna)		,013
		N	52	51
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	,347	1
		Istotność (dwustronna)	,013	
		N	51	60

Korelacja istotna na poziomie $p < 0,01$

Jak pokazuje Tabela 7, w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w badaniu odnotowano istotny dodatni związek pomiędzy nasileniem przemocy w szkole w ocenie badanych a oceną rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów.

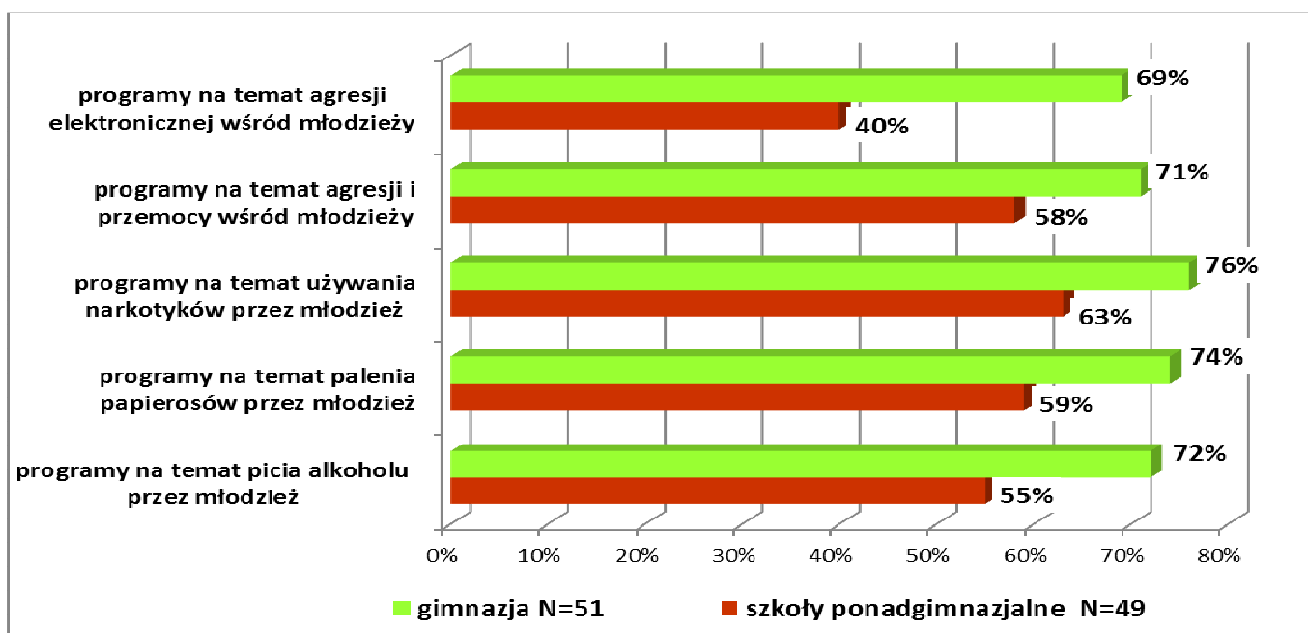
Oznacza to, że im wyższa ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów, tym większe nasilenie przemocy wśród uczniów w percepcji badanych.

5. Percepcja profilaktyki szkolnej wśród badanych wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

5.1. Tematyka programów profilaktycznych realizowanych w klasie - ost. 12 miesięcy

Wykres 50: Tematy programów profilaktycznych realizowanych w szkołach - wskazania wychowawców kl. III gimnazjów i kl. II szkół ponadgimnazjalnych.

Jak pokazuje **Wykres 50** zgodnie z deklaracjami badanych wychowawców, w kl. III gimnazjum w ciągu ostatnich 12 miesięcy najczęściej realizowane były **programy profilaktyczne dotyczące szkód związanych z paleniem papierosów oraz używaniem narkotyków przez młodzież**. Wskazało je $\frac{3}{4}$ badanych nauczycieli (odpowiednio: 74% i 76%). Minimalnie niższy odsetek badanych wymienił także programy dot. rozwiązywania problemów alkoholowych, agresji i przemocy rówieśniczej, a także agresji elektronicznej (odpowiednio: 72%, 71% i 69%).

W szkołach ponadgimnazjalnych – w opinii badanych wychowawców – działania profilaktyczne (tematycznie podobne, jak w gimnazjum) obejmowały wyraźnie mniejszą liczbę klas (szkół) - **wskazało je wyraźnie mniej nauczycieli niż w gimnazjach** (odpowiednio: 63%, 59%, 59% i 55%).

W porównaniu do wyników badań z 2011 r. warto zauważyć, iż w tegorocznym badaniu (2015) odnotowano wyraźnie wyższe odsetki wychowawców – zarówno w gimnazjach, jak i szkołach ponadgimnazjalnych - **którzy deklarowali, że w ich klasie, w ciągu ostatniego roku były realizowane programy profilaktyczne dot. różnych ryzykownych zachowań młodzieży**. W 2011 r. w gimnazjach taką opinię wyraziło średnio $\frac{2}{3}$ badanych wychowawców (63%-65%) a w 2015 r. ok. $\frac{3}{4}$ (72%-76%). W szkołach ponadgimnazjalnych wzrost ten był nieco niższy i dotyczył głównie profilaktyki używania narkotyków (z 54% do 63%) oraz przemocy i agresji rówieśniczej (z 46% do 58%)

5.1. Tematyka programów profilaktycznych realizowanych w klasie w ciągu ostatniego roku

Najbardziej – w opinii wychowawców - zwiększyła się ilość programów dot. przemocy i agresji elektronicznej. W 2011 r. jedynie co trzeci badany nauczyciel gimnazjum (36%) przyznał, iż w „jego” klasie był realizowany taki program. W szkołach ponadgimnazjalnych odsetek ten był jeszcze niższy i zaledwie 19%. Obecnie podobną opinię wyraziło 2-krotnie więcej wychowawców młodzieży gimnazjalnej (69%) i ponadgimnazjalnej (40%).

Analizując przedstawione wyniki warto zwrócić uwagę na istotne **deficyty w zakresie szkolnej profilaktyki**, zarówno w gimnazjach, jak i szkołach ponadgimnazjalnych. **Co czwarty badany nauczyciel z gimnazjum (24-28%) przyznał, iż w ciągu ostatniego roku w klasie, w której jest wychowawcą nie były realizowane programy profilaktyczne dotyczące ryzykownych zachowań młodzieży związanych z używaniem narkotyków, paleniem papierosów i piciem alkoholu. Niemal 30% nauczycieli stwierdziło także, iż nie były realizowane programy dot. przeciwdziałania przemocy i agresji rówieśniczej wśród młodzieży.** Jeszcze większe braki odnotowano w szkołach ponadgimnazjalnych. **Średnio czterech na dziesięciu badanych w tej grupie nauczycieli (37-45%) przyznało, że w ich klasie nie były prowadzone ww. zajęcia profilaktyczne.**

Tylko kilku nauczycieli pracujących w gimnazjum stwierdziło, iż w ramach zajęć profilaktycznych realizowanych w ich klasie poruszano także inne ważne tematy np. zagrożenia związane z **używaniem dopalaczy**.

Wśród nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych odsetek badanych, którzy zwrócili uwagę na inne działania profilaktyczne prowadzone w klasie był znacznie większy. Kilkunastu badanych wychowawców podkreśliło, że w ich klasie w ramach zajęć profilaktycznych poruszano również następujące tematy:

- zdrowy styl życia,
- zagrożenia związane z używaniem dopalaczy,
- zaburzenia związane z odżywianiem się,
- wpływ substancji psychoaktywnych na ciężę.
- uzależnienie od Internetu,

5.2. Osoby prowadzące programy profilaktyczne w klasie nt. picia napojów alkoholowych

Tabela 8: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat problemów związanych z piciem alkoholu przez młodzież, dane w liczbach bezwzględnych - WYCHOWAWCY KLAS

	gimnazja	szkoły ponadgimnazjalne
tak	27	19
nie	23	31
ogółem	50	50

Tabela 9: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat problemów związanych z piciem alkoholu przez młodzież, dane w liczbach bezwzględ. – INNE OSOBY PRACUJĄCE W SZKOLE

	gimnazja	szkoły ponadgimnazjalne
tak	11	10
nie	39	40
ogółem	50	50

Tabela 10: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat problemów związanych z piciem alkoholu przez młodzież, dane w liczbach bezwzględ. – OSOBY ZAPROSZONE SPOZA SZKOŁY

	gimnazja	szkoły ponadgimnazjalne
tak	12	10
nie	38	40
ogółem	50	50

W badaniu pytano również wychowawców, kto prowadził zajęcia profilaktyczne na temat problemów i konsekwencji związanych z piciem alkoholu przez młodzież, realizowanych w obu badanych grupach uczniów. **W przypadku ww. programów najczęściej badani deklarowali, że prowadzili je wychowawcy klas. Dotyczy to zarówno gimnazjów, jak i szkół ponadgimnazjalnych.** Rzadziej zajęcia były prowadzone przez inne osoby pracujące w szkole (nauczyciele, pedagodzy/psychologowie szkolni). W kilkunastu przypadkach odnotowano prowadzenie zajęć na temat picia alkoholu wśród uczniów przez osobę zaproszoną spoza szkoły (12 w gimnazjach oraz 10 w szkołach ponadgimnazjalnych). UWAGA: zajęcia dotyczące danego tematu mogły być prowadzone przez kilku prowadzących.

5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców

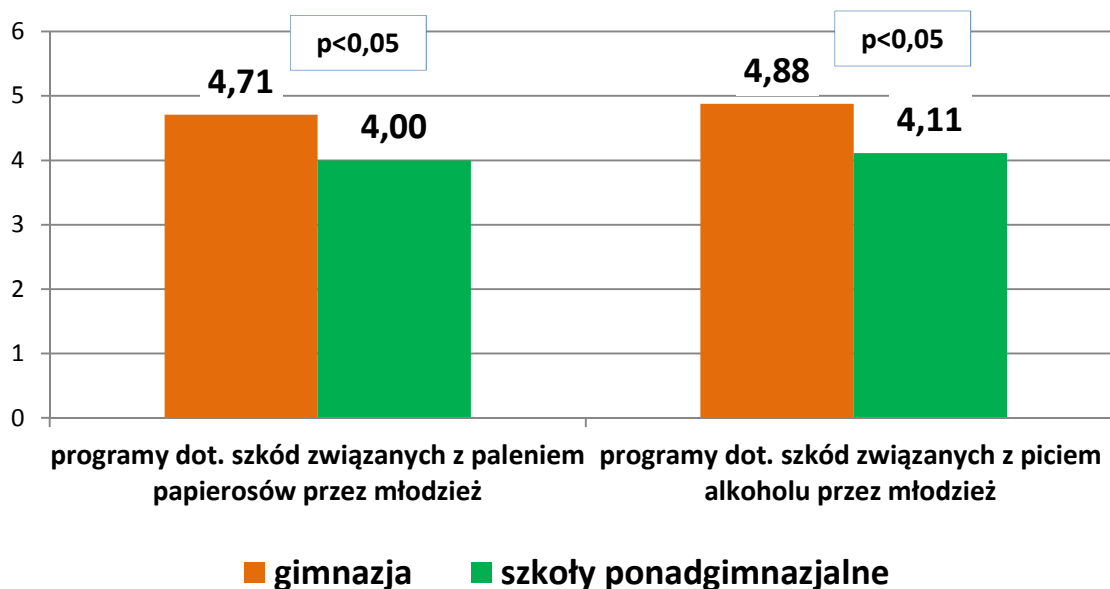
Analizy dotyczące osób prowadzących inne programy profilaktyczne (tj. programy poruszające inne tematy) wskazują, że:

- programy dot. szkód związanych z **paleniem papierosów przez uczniów najczęściej były prowadzone przez wychowawców (71% w gimnazjach i 66% w szkołach PG)**; co czwarty badany wychowawca gimnazjalistów (26%) i co trzeci nauczyciel ze szkoły ponadgimnazjalnej (34%) stwierdził, że w jego klasie działania te realizowała inna osoba pracująca w szkole (psycholog/pedagog). Z kolei co szósty nauczyciel pracujący w gimnazjum (16%) i 34% w szkołach PG jako realizatorów działań profilaktycznych w tym zakresie wskazywało na osoby spoza szkoły.
- **programy profilaktyczne na temat używania narkotyków przez młodzież w większości przypadków były prowadzone przez wychowawców klas (63% w gimnazjach i 48% w szkołach PG). Często były one również realizowane przez specjalistów spoza szkoły** – taką opinię wyraziło 39% nauczycieli z gimnazjów i 45% pedagogów pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych;
- **programy na temat agresji i przemocy wśród młodzieży najczęściej były prowadzone przez wychowawców (58% w gimnazjach i 59% w szkołach PG) oraz specjalistów spoza szkoły (39% w gimnazjach i 48% w szkołach PG);**
- **także programy na temat agresji elektronicznej wśród młodzieży najczęściej były realizowane przez wychowawców klas (51% w gimnazjach i 65% w szkołach PG);**

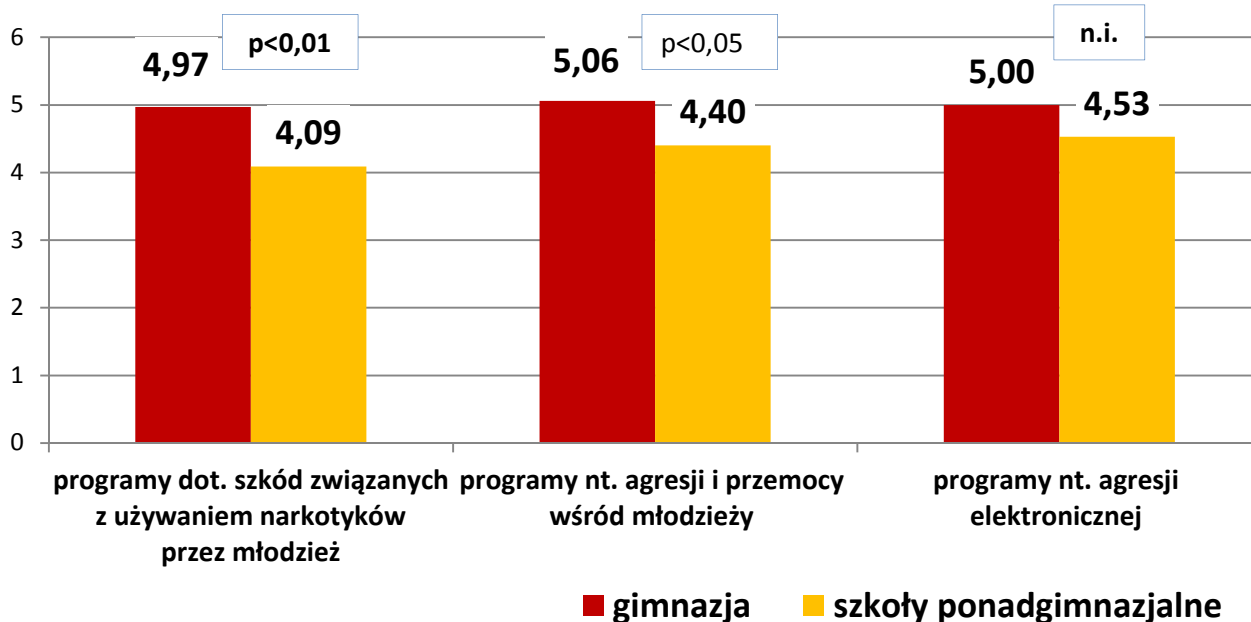
Badanych, którzy deklarowali, że w ich klasie były w danym roku szkolnym prowadzone zajęcia profilaktyczne poproszono, aby ocenili przydatność określonych typów zajęć dla uczniów. Wychowawcy oceniali ją mając do dyspozycji 6 stopniową skalę (gdzie 1 oznaczało ocenę najniższą, a 6 najwyższą). Jak pokazują wykresy 51 i 52, odnotowano istotną różnicę pomiędzy średnią oceną przydatności dla uczniów programów dot. palenia papierosów oraz picia alkoholu formułowaną przez badanych w gimnazjach oraz w szkół ponadgimnazjalnych. Wyraźnie wyżej badani wychowawcy ocenili przydatność ww. programów w gimnazjach niż w szkołach ponadgimnazjalnych.

Istotną różnicę odnotowano także w przypadku oceny przydatności programów profilaktycznych dotyczących używania narkotyków oraz przemocy rówieśniczej wśród młodzieży. Również w tym przypadku istotnie wyższej oceniono przydatność wspomnianych programów w gimnazjach, niż w liceach, technikach i szkołach zawodowych. Wyjątkiem okazały się programy dot. agresji elektronicznej. Wychowawcy III klas gimnazjum oraz II klas szkół ponadgimnazjalnych podobnie ocenili ich przydatność dla swoich uczniów – na bardzo wysokim poziomie .

5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców

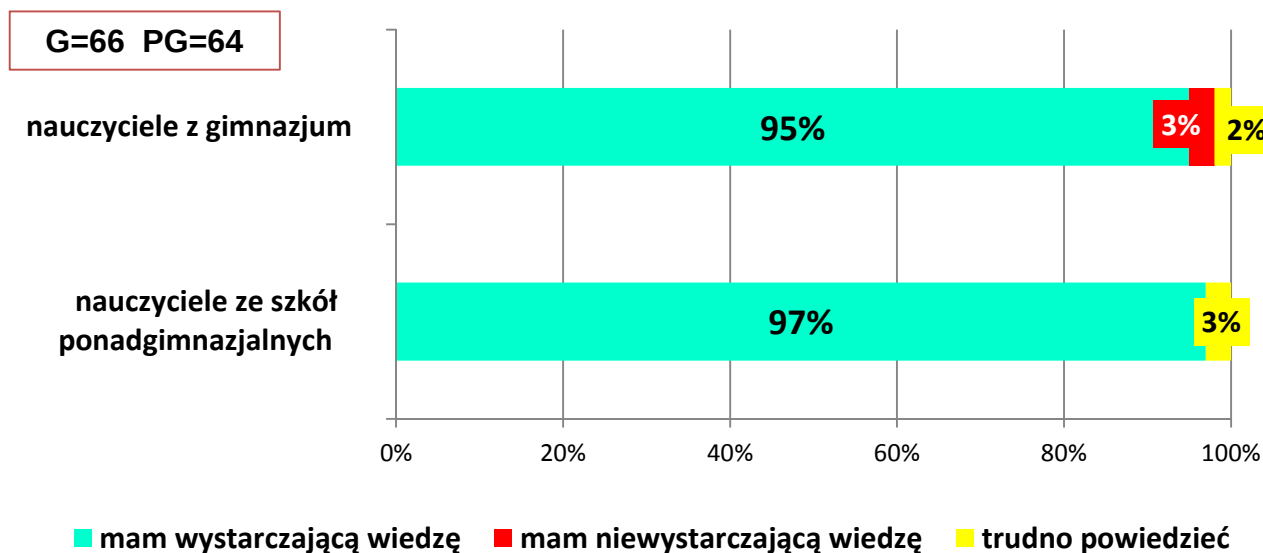

Wykres 51: Przydatności programów profilaktycznych dot. palenia papierosów i picia alkoholu dla uczniów w oczach wychowawców klas. G=35 PG=27

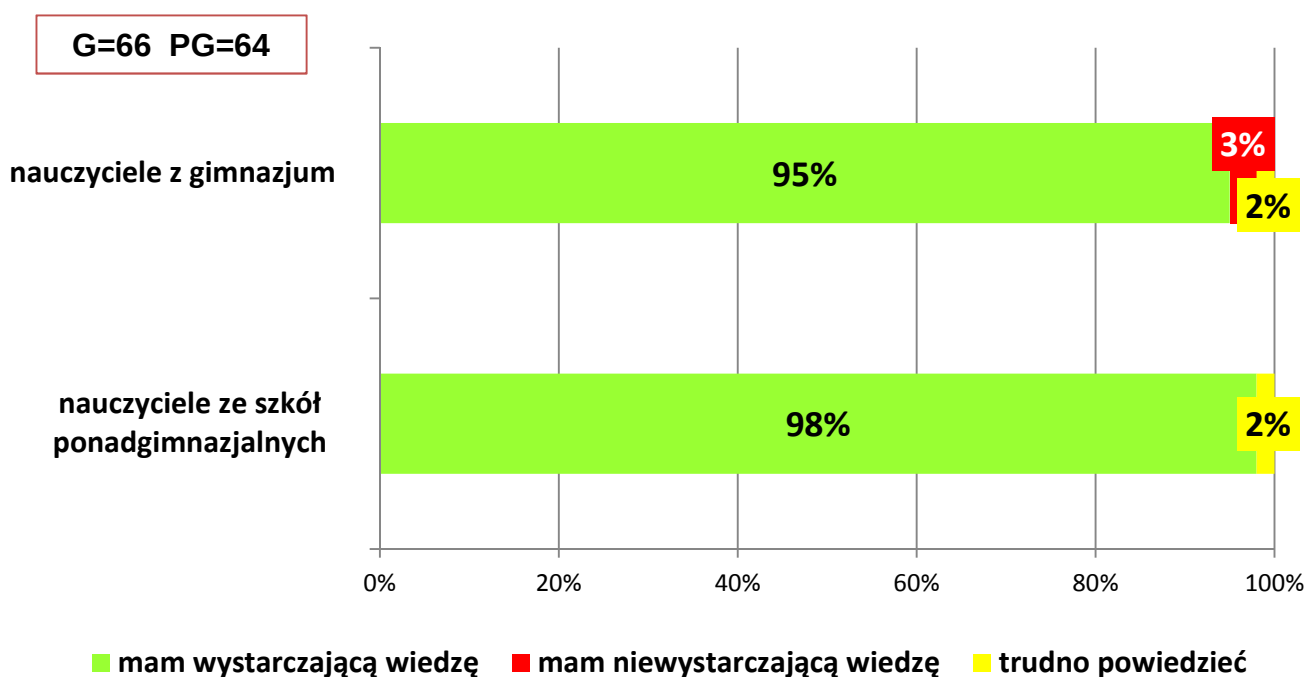

Wykres 52 : Przydatność dla uczniów programów profilaktycznych dot. używania narkotyków, agresji oraz przemocy wśród młodzieży oraz agresji elektronicznej w oczach ich wychowawców z gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych. G=34 PG=31

5.4. Ocena własnej wiedzy nt. wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie

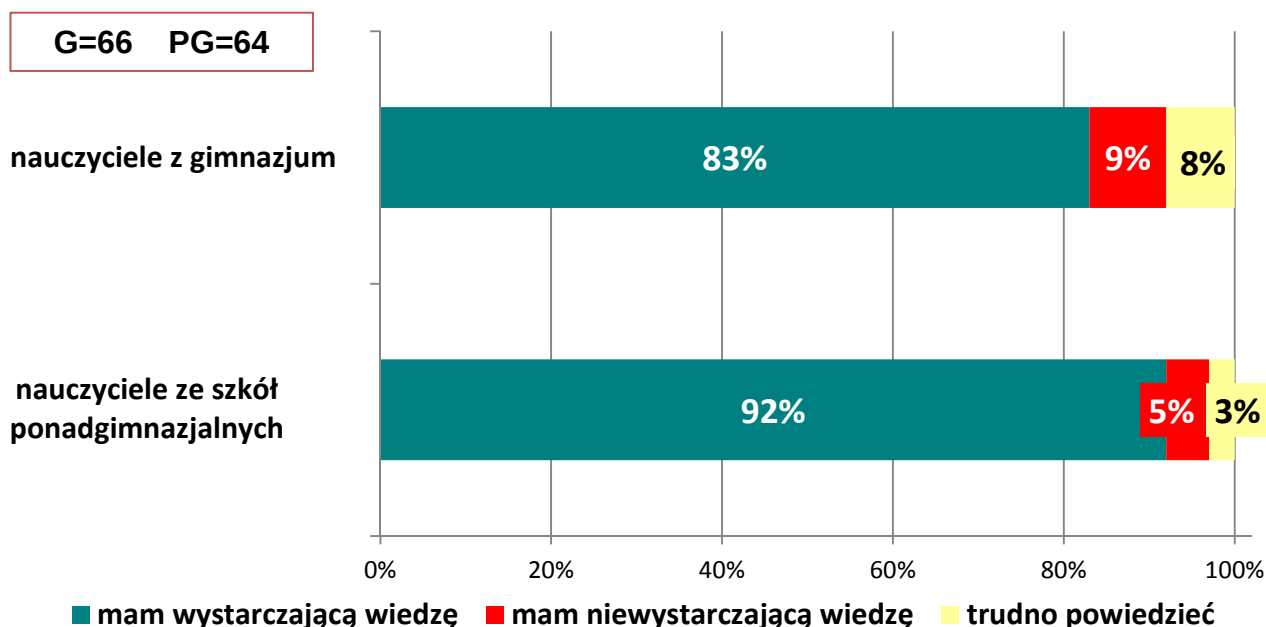

Wykres 53: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu picia alkoholu na zdrowie.

Wykres 54: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu palenia papierosów na zdrowie.

5.4. Ocena własnej wiedzy nt. wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie

Wykres 55: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu używania narkotyków na zdrowie.

Wychowawców III klas gimnazjum oraz II klas szkół ponadgimnazjalnych zapytano także, jak oceniają swoją wiedzę na temat wpływu picia alkoholu, palenia papierosów oraz używania narkotyków na zdrowie.

W przypadku picia alkoholu oraz palenia papierosów niemal wszyscy badani zadeklarowali, że ich wiedza na ten temat jest wystarczająca. Jedynie 3% wychowawców krakowskich gimnazjów uznało, iż nie ma w tym zakresie dostatecznej wiedzy.

W przypadku **oceny wiedzy na temat wpływu używania narkotyków na zdrowie** pojawiają się minimalne różnicowania w odpowiedziach respondentów.

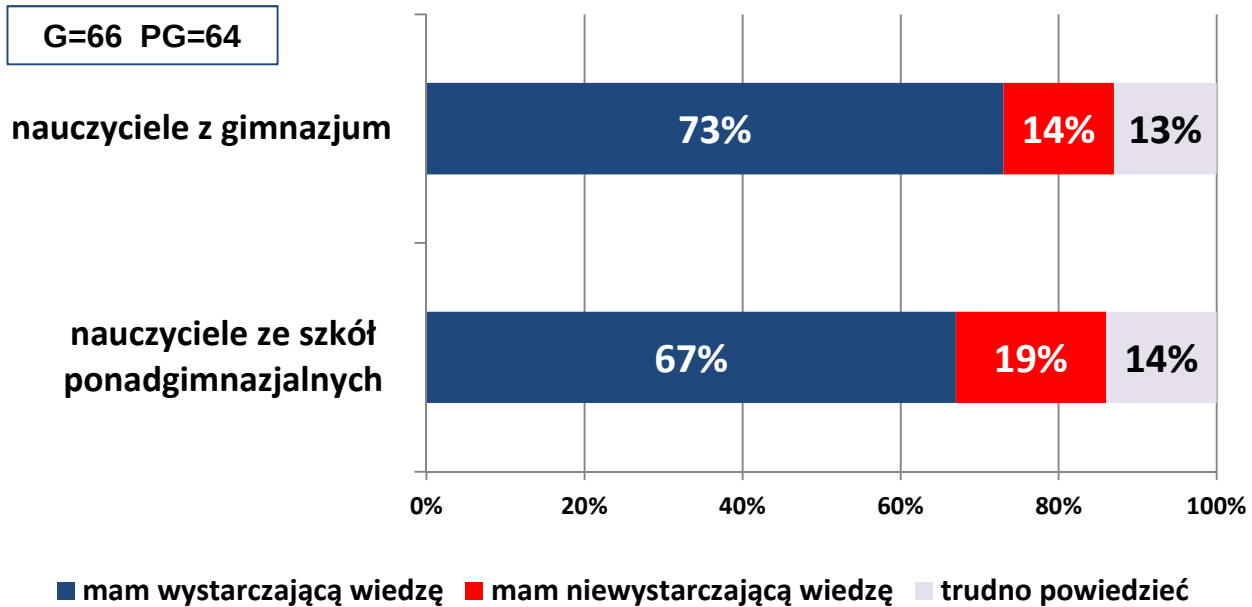
Wśród wychowawców szkół ponadgimnazjalnych 92% badanych pozytywnie oceniło swoją wiedzę na ten temat, 5% przyznało, iż nie ma w tym zakresie wystarczającej wiedzy, a 3% nie miało na ten temat jednoznacznej opinii.

Wśród wychowawców gimnazjum przekonanie o niewystarczającej wiedzy nt. wpływu narkotyków na zdrowie wyraziło 9% badanych a 8% miało w tym zakresie wątpliwości. Odsetki te były nieco wyższe do tych, jakie odnotowano w grupie nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych.

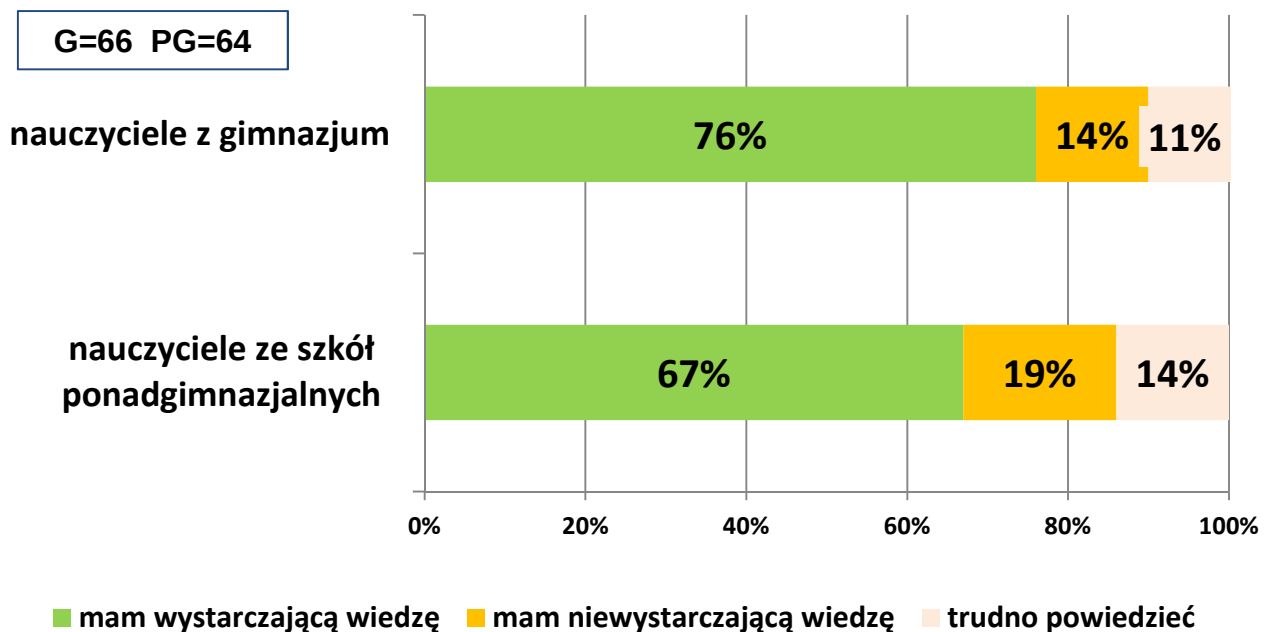
5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych

1/2

Wykres 56: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. picia alkoholu.

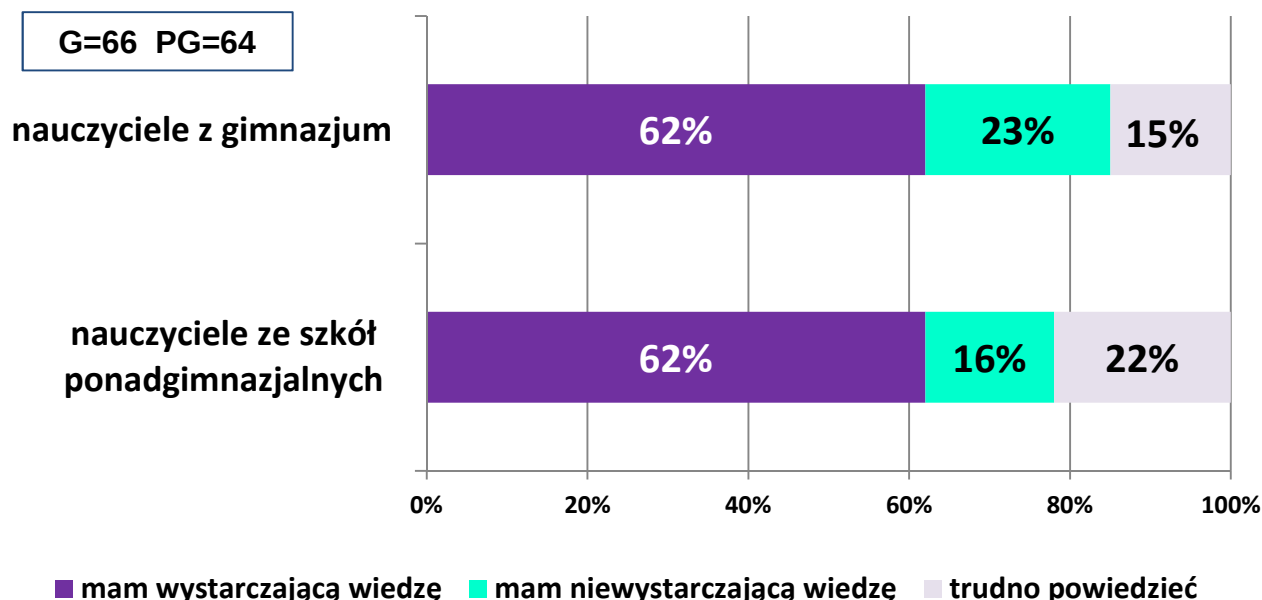

Wykres 57: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. palenia papierosów.

5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych

2/2

Wykres 58: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. używania narkotyków.

Obok pytania o ocenę wiedzy na temat wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie, badanym wychowawcom zadano także pytanie, **jak oceniają swoją wiedzę na temat programów profilaktycznych dla młodzieży szkolnej dotyczących używania różnych substancji psychoaktywnych.**

W grupie wychowawców gimnazjalistów ok. $\frac{3}{4}$ badanych wyraziło przekonanie, że ma wystarczającą wiedzę na temat programów profilaktycznych dot. picia alkoholu i palenia papierosów (odpowiednio: 73% i 76%). Co siódmy badany w gimnazjum (14%) i co piąty w szkole ponadgimnazjalnej (19%) stwierdził, że jego wiedza w tym zakresie jest niewystarczająca. W przypadku programów dot. problemów i szkód związanych z używaniem narkotyków odsetek ten był wyraźnie niższy. Co czwarty nauczyciel gimnazjum (23%) przyznał, iż jego wiedza w tym zakresie jest niewystarczająca. W grupie pedagogów i wychowawców ze szkół ponadgimnazjalnych odsetek badanych mających podobną opinię był nieco niższy (16%).

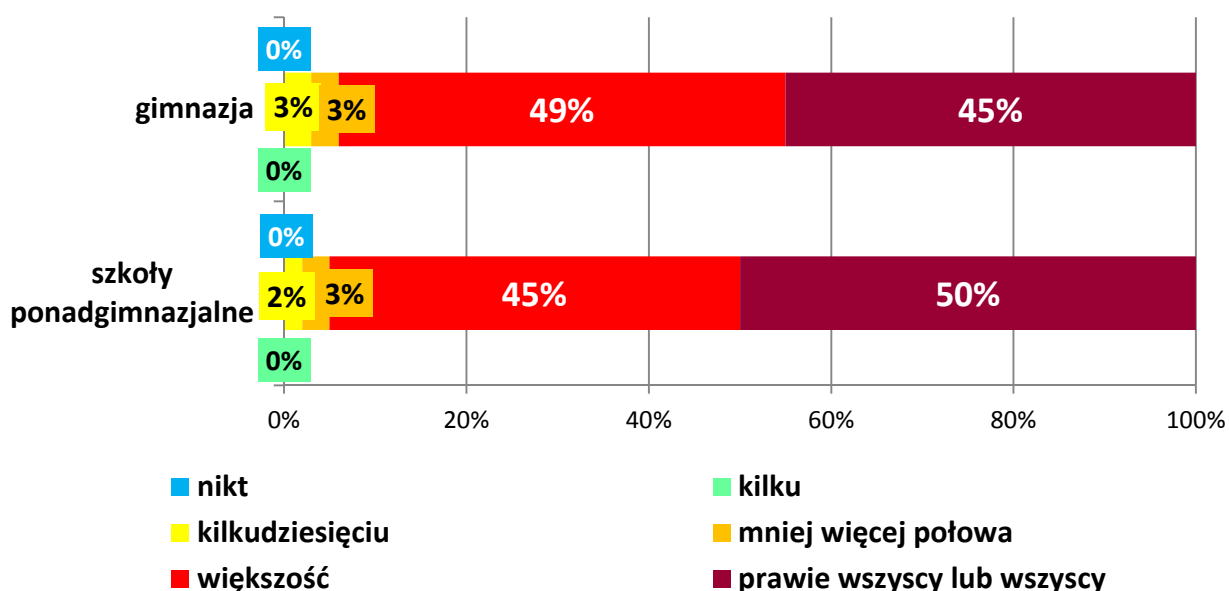
Tylko sześciu na dziesięciu badanych wychowawców pracujących w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych stwierdziło, że ma wystarczającą wiedzę na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. problemu używania narkotyków (62% w obu przypadkach).

6. Klimat społeczny szkoły w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych

6.1. Szacunek okazywany przez uczniów nauczycielom w szkole

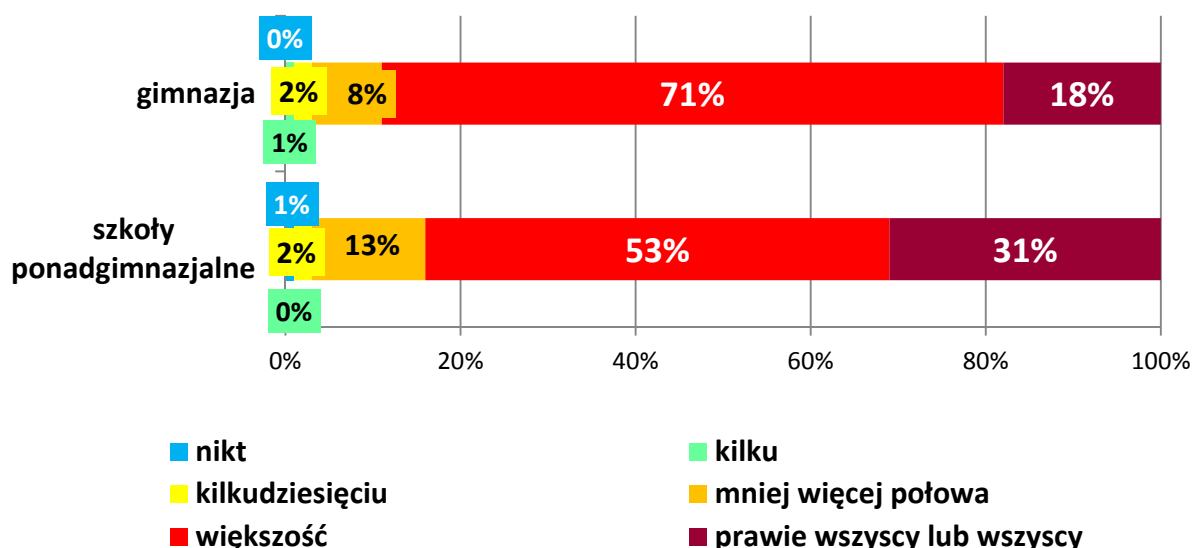
Wykres 59: Szacunek okazywany nauczycielom w szkole. G=66 PG=64

Jednym z ważnych obszarów badawczych było poznanie oceny klimatu społecznego szkoły. W projekcie uwzględniono m.in. taki jego element jak okazywanie szacunku nauczycielom przez uczniów. Jak pokazuje wykres 59, zdecydowana większość badanych uznała, że przeważająca liczba uczniów w taki właśnie sposób odnosi się do swoich nauczycieli. Zarówno w gimnazjach, jak i szkołach ponadgimnazjalnych takie przekonanie wyraziło ponad 90% respondentów (94% w gimnazjach i 95% w szkołach PG).

Jedynie 6% badanych w gimnazjach i 5% w szkołach ponadgimnazjalnych - uznało, że szacunek nauczycielom okazuje jedynie *kilkudziesięciu* lub *mniej więcej połowy uczniów w szkole*.

Nie odnotowano w tym zakresie istotnych różnic pomiędzy ocenami respondentów w obu typach szkół. Odnotowane wyniki są zbliżone do tych, jakie stwierdzono w poprzednim badaniu w 2011 r.

6.2. Szacunek okazywany przez uczniów innym pracownikom szkoły

Wykres 60 : Szacunek okazywany przez uczniów innym osobom pracującym w szkole. G=66 PG=64

Analizując deklaracje badanych nauczycieli dotyczące liczby uczniów, którzy okazują szacunek **innym pracownikom szkoły** można zauważyć **pewne zróżnicowania pomiędzy obydwoimi typami szkół.**

Jak pokazuje wykres 60, w **szkołach ponadgimnazjalnych** odnotowano **nieznacznie wyższy** odsetek badanych, którzy uważają, że przeważająca liczba uczniów z szacunkiem odnosi się do wspomnianych osób. W gimnazjach takie przekonanie wyraziło 89% respondentów, a w szkołach ponadgimnazjalnych 84%.

Średnio co dwunasty badany wychowawca w krakowskim gimnazjum (8%) i co ósmy w szkole ponadgimnazjalnej (13%) przyznał, że szacunek pracownikom szkoły okazuje **mniej więcej połowa uczniów**. Zaledwie 3% badanych w gimnazjach i tyle samo w szkołach ponadgimnazjalnych (3%) oceniło, że takie zachowania prezentuje mniejszość uczniów w szkole (kilkudziesięciu).

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Moi współpracownicy w szkole nie wspierają mnie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	15%	42%	15%	23%	2%	3%
szkoły ponadgimnazjalne	15%	45%	11%	21%	6%	2%

Czuję się przeciążona/-y liczbą obowiązków w pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	1%	14%	14%	38%	26%	8%
szkoły ponadgimnazjalne	5%	19%	8%	44%	14%	10%

Moi przełożeni w pracy nie wspierają mnie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	31%	23%	14%	16%	8%	8%
szkoły ponadgimnazjalne	31%	31%	21%	10%	5%	2%

Mam zbyt mały wpływ na to, co realizuję w szkole	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	6%	37%	23%	20%	12%	2%
szkoły ponadgimnazjalne	13%	21%	29%	30%	7%	0%

Moi współpracownicy rywalizują ze mną	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	31%	41%	12%	11%	5%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	40%	35%	10%	13%	2%	0%

Tabela 11: Odczucia nauczycieli związane z pracą w szkole. G=66, PG=64

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Mój przełożony krytykuje moją pracę nie dając wskazówek, jak poprawić błędy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	58%	20%	8%	9%	3%	2%
szkoły ponadgimnazjalne	67%	27%	3%	2%	1%	1%

Koleżanka/kolega z pracy podważa moje zdanie w sprawach, na których się znam	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	48%	32%	6%	14%	0%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	72%	19%	6%	3%	0%	0%

Jestem obiektem złośliwych uwag i dowcipów ze strony koleżanki/kolegi z pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	78%	12%	8%	2%	0%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	86%	12%	0%	2%	0%	0%

Mój przełożony stosuje wobec mnie wyjątkowo trudne wymagania, których nie stawia wobec innych	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	66%	20%	3%	6%	5%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	78%	19%	2%	1%	0%	0%

Czuję się osamotniony w pracy, zdany tylko na siebie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	48%	28%	9%	9%	6%	1%
szkoły ponadgimnazjalne	57%	29%	3%	9%	2%	0%

Tabela 12: Odczucia nauczycieli związane z pracą w szkole. G=66, PG=64

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

- 5% nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach deklaruje, że **często lub bardzo często nie otrzymuje wsparcia od swoich współpracowników w szkole**. Co czwarty badany w tej grupie (23%) przyznaje, że taka sytuacja zdarza się **czasami**. Wśród nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych średnio co dwunasty (8%) zwraca uwagę, iż **często lub bardzo często brakuje mu wsparcia ze strony współpracowników w szkole**. Co piąty badany w tej frakcji (21%) przyznaje, że taka sytuacja zdarza się **czasami**. Jedynie 15% respondentów w obu badanych grupach stwierdziło, że nigdy nie zabrakło im wsparcia ze strony innych nauczycieli w szkole.
- Prawie 99% badanych nauczycieli gimnazjalnych **czuje się przeciążona liczbą obowiązków w szkole**. Co trzeci z nich ma takie poczucie **często lub bardzo często** (34%), a 38% **czasami**. Problem ten w nieco mniejszym stopniu dotyczy nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych. Co czwarty z respondentów (24%) pracujących w liceum, technikum lub szkole zawodowej, **często lub bardzo często czuje się przeciążony obowiązkami, jakie ma w swojej pracy**, a czterech na dziesięciu (44%) przyznaje, że **czasami** ma takie poczucie.
- Siedmiu na dziesięciu badanych nauczycieli – zarówno z gimnazjów, jak i szkół ponadgimnazjalnych (69%) - uważa, że **przełożeni w pracy nie wspierają ich**. Problem ten w większym stopniu dotyczy nauczycieli pracujących w gimnazjach. **Czasami, często lub bardzo często** taką sytuację odnotował co trzeci nauczyciel uczący gimnazjalistów (32%) i co szósty zatrudniony w szkole ponadgimnazjalnej (17%). Bez takiego wsparcia trudno wyobrazić sobie prawidłowy rozwój zawodowy i poszukiwanie nowych, twórczych form pracy pedagogicznej z młodzieżą.
- Kolejną ważną kwestią poruszoną w badaniu była częstotliwość krytycznych ocen dotyczących pracy nauczycieli w szkole - wyrażanych przez przełożonych (dyrektorów szkół) - i jednocześnie brak wskazówek z ich strony, pokazujących jak poprawić błędów. Czterech na dziesięciu nauczycieli z gimnazjów (42%) i co trzeci ze szkoły ponadgimnazjalnej (33%) spotkał się z tego typu sytuacją. Większość z nich – w obu badanych grupach - podkreślała, iż miała takie odczucia **rzadko lub bardzo rzadko** (28% w gimnazjach i 30% w szkołach PG). Problem ten w większym stopniu dotyczy pedagogów uczących gimnazjalistów. Co siódmy z nich (14%) przyznał, że **czasami, często lub bardzo często** zdarzały mu się takie sytuacje. W grupie nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych podobne doświadczenia – z ww. częstotliwością - miało jedynie 4% badanych.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

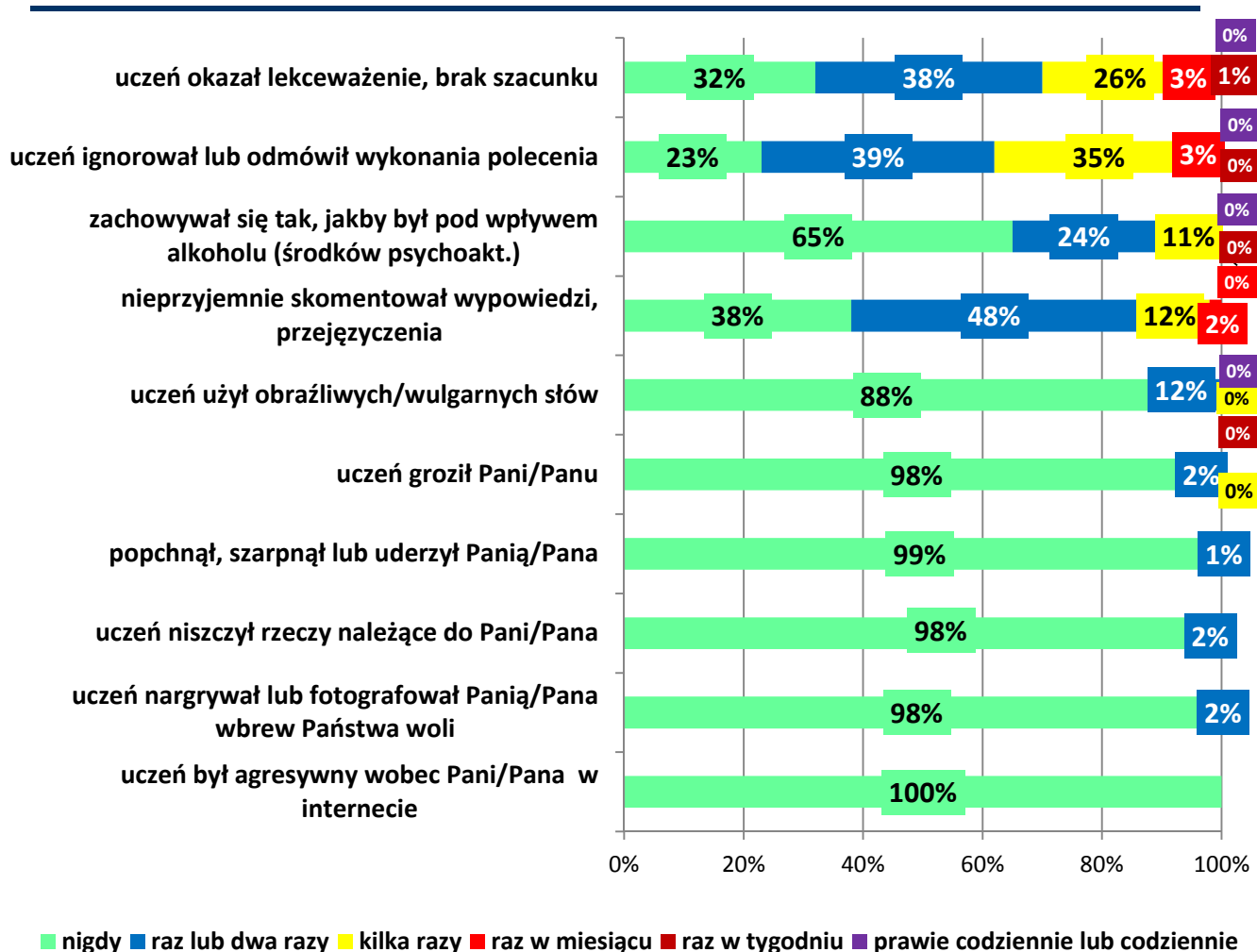
- Aż 94% nauczycieli pracujących w gimnazjach i 87% pedagogów i wychowawców ze szkół ponadgimnazjalnych ma poczucie, że **ich wpływ na to co realizują w szkole jest zbyt mały**. Konieczność wypełnienia tzw. podstawy programowej z jednej strony standaryzuje tematy i treści nauczania, z drugiej zaś istotnie ogranicza inwencję nauczycieli redukując do minimum czas, który mogliby przeznaczyć na rozwijanie oryginalnych pomysłów, także w zakresie profilaktyki i redukcji szkód. Co siódmy nauczyciel w gimnazjum (14%) **często** lub **bardzo często** ma poczucie **bardzo ograniczonego wpływu na kształt i zakres działań, które mógłby realizować w swojej szkole**. Co piąty dostrzega ten problem **czasami** (20%). W szkołach ponadgimnazjalnych 7% badanych pedagogów i wychowawców **często** lub **bardzo często** zauważa ww. problem, a **co trzeci** dostrzega go **czasami** (30%).
- Ponad 2/3 respondentów pracujących w gimnazjach (69%) oraz czterech na dziesięciu nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych (40%) przyznaje, iż **spotyka się w szkole z rywalizacją ze strony innych nauczycieli**. W niektórych momentach taka rywalizacja może negatywnie wpływać na relacje pomiędzy kadrą pedagogiczną w szkole a także podejmowane przez nauczycieli działania wychowawcze adresowane do uczniów. Co dziewiąty nauczyciel pracujący w gimnazjum (11%) stwierdził, iż takie sytuacje zdarzają mu się **czasami** a 5% uznała je za częste. W szkołach ponadgimnazjalnych rywalizacja w gronie pedagogicznym ma zbliżony poziom rozpowszechnienia, jak w gimnazjach. Co ósmy badany respondent w tej grupie (13%) przyznał, iż **czasami** doświadczał takiej sytuacji, a 2% stwierdziło, że zdarza się ona dość **często**.
- Ważnym elementem wpływającym na kondycję psychiczną nauczycieli są wzajemne relacje pomiędzy dyrektorem szkoły (przełożonym) i nauczycielami. Miarą tych relacji była odpowiedź na jedno z pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety. Nauczyciele mieli odnieść się do stwierdzenia, iż **przełożony stosuje wobec nich wyjątkowo trudne wymagania, których nie stawia innym pracownikom szkoły** i zaznaczyć, jak często mają podobne odczucia. **Średnio co trzeci badany nauczyciel z gimnazjum i co piąty ze szkoły ponadgimnazjalnej miał podobne doświadczenia ze swojej pracy** (odpowiednio: 34% i 22%). Większość badanych przyznaje, iż takie sytuacje zdarzają się sporadycznie (rzadko lub bardzo rzadko). **Problem ten zdecydowanie częściej występuje w gimnazjach**, gdzie wskazuje na niego **11% nauczycieli**, niż w **szkołach ponadgimnazjalnych**, gdzie zauważa go **tylko 1% badanych**.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

- Co piąty nauczyciel pracujący w gimnazjum i co siódmy zatrudniony w liceum, technikum lub szkole zawodowej (odpowiednio: 22% w gimnazjach i 14% w szkołach PG) stwierdził, iż **jest w szkole obiektem złośliwych uwag i dowcipów ze strony innych nauczycieli** (kolegów i koleżanek w pracy). Z reguły tego typu zdarzenia występują ***rzadko lub bardzo rzadko*** (20% w G i 12% w SPG), a tylko 2% respondentów – w obu typach szkół – zadeklarowało, iż spotyka się z nimi ***czasami***.
- Ponad połowa nauczycieli gimnazjalnych (52%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (28%) przyznał, iż **doświadczył w pracy przykrych sytuacji ze strony innych nauczycieli, którzy podważali ich opinie i kompetencje w sprawach, na których dobrze się znali. Problem ten w większym stopniu dotyka pedagogów uczących gimnazjalistów**. Prawie 40% spośród z nich stwierdziło, że wspomniane sytuacje zdarzały ***rzadko lub bardzo rzadko*** (38%) a co 14% przyznało, że dochodziło do nich ***czasami***. **W grupie nauczycieli za szkół ponadgimnazjalnych skala tego problemu była zdecydowanie mniejsza**. Co czwarty nauczyciel z tej frakcji (25%) stwierdził, iż miał tego typu doświadczenia, choć zdarzały się one ***rzadko lub bardzo rzadko***. Tylko 3% procent badanych respondentów spotkało się z tego typu zdarzeniami wiele razy, na co wskazuje zaznaczona przez nich odpowiedź – ***czasami***. Chociaż takie sytuacje zazwyczaj zdarzają się sporadycznie to z pewnością mają one wpływ na jakość relacji społecznych w szkole i otwartość w podejmowaniu różnych nowych wyzwań, przed którymi często stają nauczyciele.
- **Ponad połowa nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach (52%) i 43% ze szkół ponadgimnazjalnych czuje się osamotniona w pracy i zdana tylko na siebie**. Co szósty badany wychowawca i pedagog pracujący w gimnazjum (16%) zwraca uwagę, iż nie jest to sporadyczne doświadczenie ale przekonanie, które pojawia się ***czasami*** a nawet ***często lub bardzo często*** i co jakiś czas powraca. W grupie nauczycieli za szkół ponadgimnazjalnych podobne refleksje wyraziło 11% respondentów.

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli - w gimnazjach

Wykres 61: Agresywne zachowania uczniów wobec badanych wychowawców pedagogów i psychologów szkolnych w gimnazjach. N=66.

Innym ważnym elementem klimatu szkoły analizowanym w niniejszym badaniu są **agresywne zachowania uczniów w stosunku do nauczycieli**. Jednym z przejawów takich zachowań jest **lekceważenie i brak szacunku wobec nauczyciela** a także **ignorowanie lub odmowa wykonania jego poleceń**. Jak pokazuje wykres 61 w ciągu ostatnich 12 miesięcy z **lekceważeniem i brakiem szacunku ze strony uczniów** spotkało się **prawie ¾ badanych nauczycieli w gimnazjach (73%)**.

8% doświadcza takich sytuacji raz w tygodniu lub częściej (prawie codziennie).

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli

- w gimnazjach

Jeszcze wyższy odsetek respondentów wskazał na **ignorowanie nauczyciela i odmowę wykonania jego polecenie przez ucznia**. Takich zachowań w ostatnim roku doświadczyło **ponad 80% wychowawców i pedagogów/psychologów pracujących w krakowskich gimnazjach (82%)**. Co ósmy badany w tej grupie (13%) przyznaje, że zdarzały się one **co najmniej raz w tygodniu lub częściej**.

Niemal połowa nauczycieli pracujących w gimnazjach (49%) stwierdziła, iż **spotkała się z nieprzyjemnym komentarzem swoich wypowiedzi lub przejęzyczeń**. Co czwarty badany (23%) przyznał, że miał przynajmniej kilka takich sytuacji w ciągu ostatniego roku.

Średnio co piąty nauczyciel krakowskiego gimnazjum (22%) przyznał, iż w ciągu ostatniego roku **uczeń użył wobec niego wulgarnych lub obraźliwych słów**. Najczęściej były to pojedyncze wydarzenia (raz lub dwa razy), jednak 7% badanych w tej grupie stwierdziło, iż takich sytuacji było co najmniej kilka.

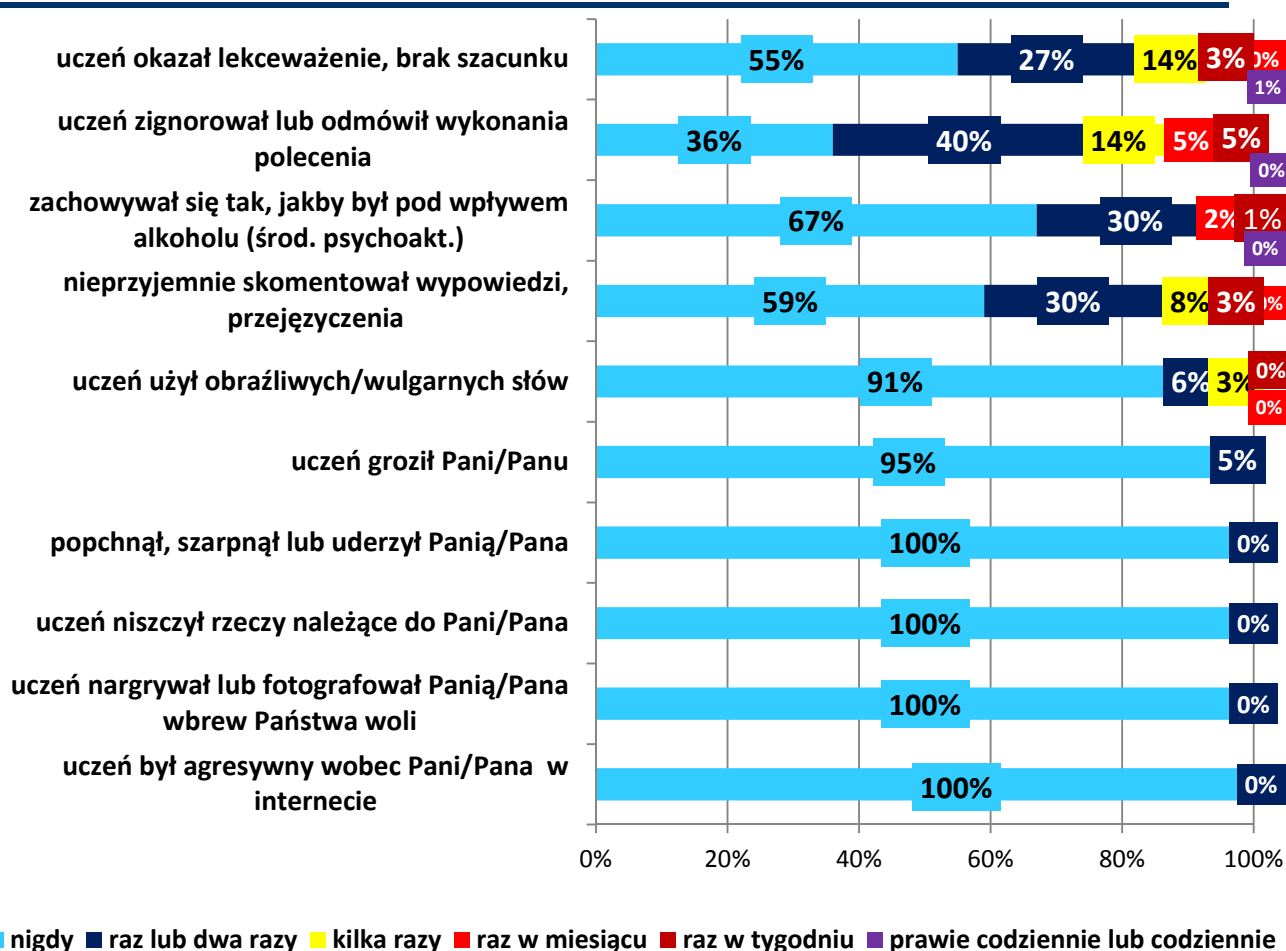
4% badanych nauczycieli gimnazjalnych przyznało, iż w ostatnim roku stali się **ofiarami fizycznej agresji ze strony uczniów** – szarpnięcia, popchnięcia lub uderzenia przez ucznia. Taki sam odsetek badanych potwierdził także inny rodzaj uczniowskiej agresji – **niszczenie rzeczy należących do nauczyciela**.

7% respondentów w tej grupie stwierdziło, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyły im się takie sytuacje, podczas których **uczniowie wypowiadali wobec nich groźby**. Ani jeden z badanych nauczycieli nie stwierdził, że uczniowie byli wobec niego agresywni w Internecie.

Szczególnie niepokojący wydaje się dość wysoki odsetek wychowawców i pedagogów pracujących w krakowskich gimnazjach, którzy stwierdzili, że **uczniowie zachowywali się wobec nich w taki sposób, jakby byli pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych**. Ponad 2/5 badanych nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach (41%) w ciągu ostatniego roku znalazło się w takiej sytuacji, a co ósmy z nich (12%) miał kilka tego typu doświadczeń.

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli

- w szkołach ponadgimnazjalnych

Wykres 62: Agresywne zachowania uczniów wobec badanych wychowawców, pedagogów i psychologów szkolnych w szkołach ponadgimnazjalnych, N=64.

Analizując rozpowszechnienie agresywnych zachowań uczniów w stosunku do nauczycieli należy zauważyć kilka wyraźnych różnic pomiędzy deklaracjami pedagogów i wychowawców z gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Badanie pokazuje zdecydowanie mniejsze rozpowszechnienie niektórych agresywnych zachowań uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych. **Lekceważenie i brak szacunku wobec nauczyciela** deklarowało niemal 2/3 badanych w szkołach ponadgimnazjalnych (65%). W gimnazjach odsetek ten był nieco wyższy i wynosił 73%, przy czym aż 30% respondentów podkreślało, iż takie sytuacje zdarzały się kilka razy lub częściej. W krakowskich liceach, technikach i szkołach zawodowych częstotliwość takich wydarzeń była prawie 2-krotnie mniejsza. 16% badanych stwierdziło, iż zdarzyły się kilka razy lub częściej.

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli

- w szkołach ponadgimnazjalnych

Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych zdecydowanie częściej niż ich koleżanki i koledzy pracujący w gimnazjach przyznają, iż w okresie ostatniego roku nie zdarzyło im się aby uczeń ***zignorował ich albo odmówił wykonania polecenia***. 30% badanych w tej kategorii respondentów stwierdziło, iż nie miało takich doświadczeń w ostatnim roku. W gimnazjach podobną opinię wyraził jedynie co piąty badany nauczyciel (18%). Warto także podkreślić znacznie mniejszą częstotliwość tego typu sytuacji w szkołach ponadgimnazjalnych. **Tylko 6% badanych przyznało, iż spotkało się z taką sytuacją raz w miesiącu lub częściej, w grupie nauczycieli gimnazjalnych podobną opinię wyraziło 17% respondentów.**

Odnotowano także nieco niższy niż w gimnazjach odsetek respondentów, którzy stwierdzili, że ***spotkali się z nieprzyjemnymi komentarzami swoich wypowiedzi lub przejęzyczeń*** (odpowiednio: 41% w szkołach PG i 49% w gimnazjach).

Podobną różnicę odnotowano również w zakresie rozpowszechnienia ***używania obraźliwych i wulgarnych słów ze strony uczniów wobec nauczycieli***. W szkołach ponadgimnazjalnych z taką sytuacją spotkał się co siódmy nauczyciel (14%) zaś w gimnazjach co piąty (22%).

Podobnie jak w gimnazjach 4% nauczycieli w tej grupie badanych przyznało, iż w ciągu ostatniego roku ***stało się ofiarami fizycznej agresji ze strony uczniów*** (popchnięcia, szarpnięcia lub uderzenia).

3% badanych nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych stwierdziło, iż uczniowie ***grozili im***, a 4% zadeklarowało, że byli ofiarami ***agresji ze strony uczniów w Internecie***.

W badaniu odnotowano także nieco niższy niż w grupie nauczycieli gimnazjalnych odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili, że uczniowie zachowywali się wobec nich tak, jakby byli pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych. W grupie nauczycieli gimnazjalnych odnotowano 41% takich respondentów, zaś w grupie nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych - 32% .

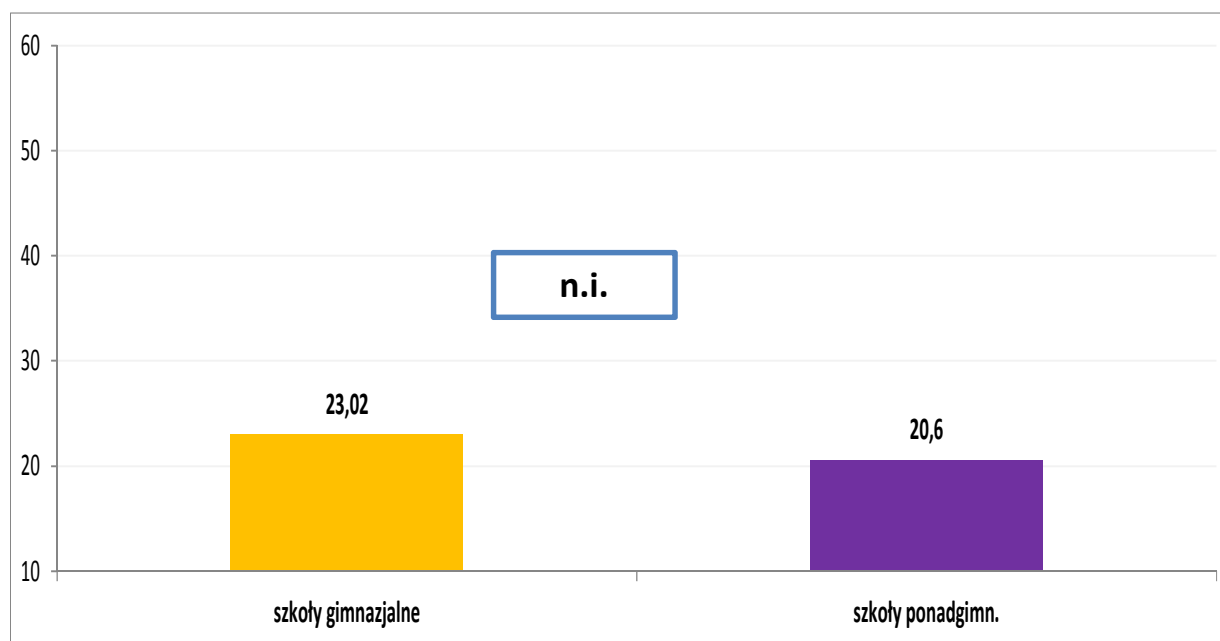

6.5. Poczucie braku wpływu i wsparcia w miejscu pracy

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 10 skal dotyczących poczucia braku wsparcia i wpływu w pracy stanowi dobrą, samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. **Poczucie braku wpływu i wsparcia w miejscu pracy**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytanie 26 A- J. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił 0,858. Zmienna może przyjmować wartości od 10-60.

Średnia wartość zmiennej wyniosła: w gimnazjach $M=23,02$, $SD=8,83$, a w szkołach ponadgimnazjalnych: $M=20,60$, $SD=5,39$. Jak pokazuje wykres, nie odnotowano istotnej statystycznie różnicy pomiędzy poczuciem braku wsparcia i wpływu w miejscu pracy odnotowanym wśród badanych uczących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych. Poczucie bezradności było podobnie nasilone wśród badanych w obu typach szkół.

Wykres 63: Poczucie braku wsparcia i wpływu w miejscu pracy- wartości średnich- gimnazja vs. szkoły ponadgimnazjalne.

6.6. Ocena jakości klimatu społecznego szkoły

Pozytywny klimat społeczny jest podstawowym warunkiem sprzyjającym bezpieczeństwu emocjonalnemu i wszechstronnemu rozwojowi wszystkich uczestników życia szkoły. Jest uznawany przez specjalistów w dziedzinie profilaktyki za jeden z najistotniejszych czynników decydujących o efektywności działań edukacyjnych. To także warunek powodzenia realizowanych w szkole programów i projektów.

W badaniu wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych uwzględniono kilka ważnych elementów składających się na klimat społeczny szkoły: relacje pomiędzy nauczycielami i uczniami, relacje pomiędzy uczniami, relacje pomiędzy nauczycielami i rodzicami oraz relacje w gronie pedagogicznym szkoły.

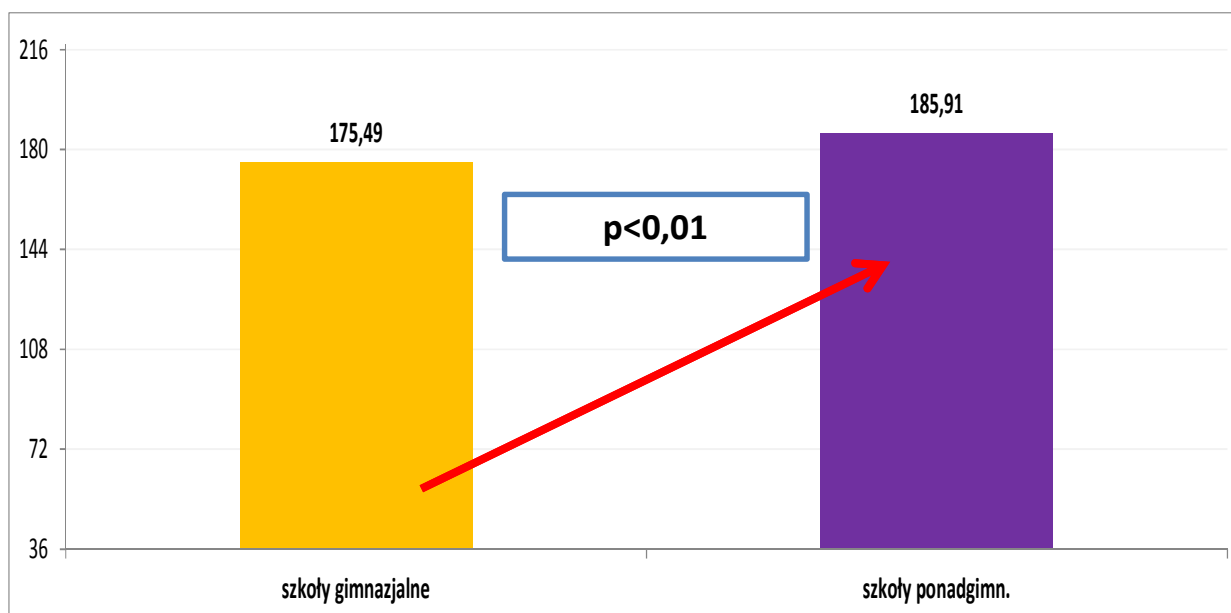
Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 36 skal dotyczących:

- częstotliwości stosowania przemocy przez uczniów w szkole (w ost. 12 mies.)
- częstotliwości zachowań agresywnych uczniów wobec wychowawców i pedagogów (w ost. 12 mies.)
- częstotliwości pozytywnych i negatywnych zachowań rodziców wobec wychowawców i pedagogów
- współpracy rodziców z badanymi oraz
- poczucia braku wsparcia badanych ze strony innych osób pracujących w szkole,

stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. **Jakość klimatu społecznego w szkole w ocenie wychowawców oraz pedagogów i psychologów**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczących wymienionych obszarów (po zrekodowaniu części skal).

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił w gimnazjach 0,889 a w szkołach ponadgimnazjalnych 0,889. Zmienna może przyjmować wartości od 36 - 215. Średnia wartość zmiennej wyniosła w przypadku nauczycieli z gimnazjów $M=175,49$ $SD=15,79$ w przypadku badanych ze szkół ponadgimnazjalnych $M=185,81$, $SD= 13,28$.

6.6. Jakość klimatu społecznego szkoły w ocenie badanych

Wykres 64: Klimat szkoły w ocenie wychowawców i pedagogów szkolnych - wartości średnich, porównanie - gimnazja vs. szkoły ponadgimnazjalne .

W badaniu odnotowano istotną różnicę w ocenach klimatu społecznego pomiędzy badanymi pracującymi w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych. Respondenci pracujący w szkołach ponadgimnazjalnych ocenili klimat społeczny szkoły lepiej niż nauczyciele/pedagodzy zatrudnieni w gimnazjach.

Jak pokazuje tabela 13 na kolejnej stronie raportu, w badaniu w obu typach szkół odnotowano silną istotną ujemną korelację pomiędzy oceną klimatu szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

6.7. Jakość klimatu społecznego szkoły a ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów

Tabela 13: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: Jakość klimatu społecznego szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

TYP SZKOŁY			Ocena klimatu społecznego szkoły	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
GIMNAZJUM	Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	-,379
		Istotność (dwustronna)		,006
		N	55	52
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	-,379	1
		Istotność (dwustronna)	,006	
		N	52	61
PONADGIMNAZJALNA	Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	-,329
		Istotność (dwustronna)		,026
		N	52	46
	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	-,329	1
		Istotność (dwustronna)	,026	
		N	46	52

Korelacja istotna statystycznie na poziomie $p < 0,01$

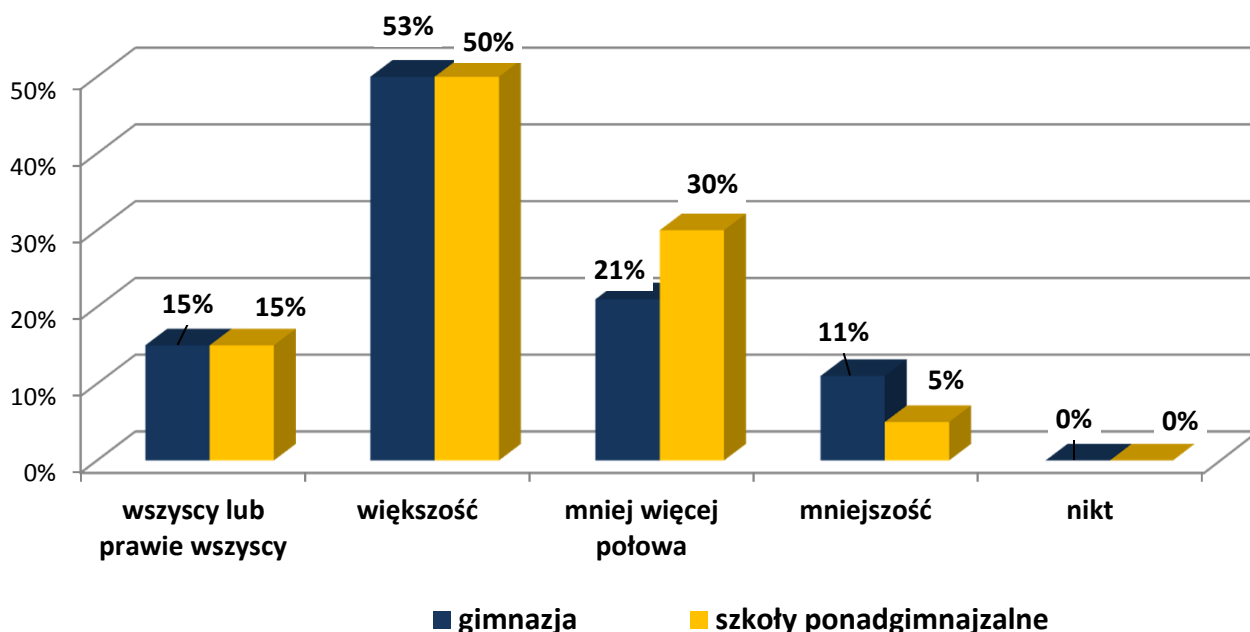
Odnotowana zależność oznacza, że im niższa ocena rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów tym wyższa ocena klimatu szkoły wśród badanych (i odwrotnie).

7. Ocena współpracy z rodzicami

7.1. Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami - wskaźnik ogólny

Wykres 65: Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów. G=66, PG=64

W pierwszej kolejności analizowano kwestię relacji wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych z rodzicami w oparciu o dane dotyczące odpowiedzi na pytanie o to, ilu rodziców nawiązuje z nauczycielami zadowalającą współpracę przy rozwiązywaniu problemów wychowawczych uczniów.

Jak pokazuje wykres 65, sześciu na dziesięciu nauczycieli pracujących w gimnazjach (68%) i 65% respondentów pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych jest przekonana, że taką współpracę nawiązuje **większość** lub **prawie wszyscy** rodzice.

Co piąty nauczyciel gimnazjalny (21%) i co trzeci pracujący w szkole PG (30%) stwierdził, że taki rodzaj współpracy nawiązuje z nim **mniej więcej połowa** rodziców.

Jedynie co dziesiąty badany pedagog i wychowawca z gimnazjum (11%) uznał, że w sposób zadowalający współpracuje z nim jedynie **mniejszość** rodziców. W grupie nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych podobną opinię wyraziło 2-krotnie mniej respondentów (5%).

7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami szkolnymi

Badanych pytano o różne aspekty ich codziennej współpracy z rodzicami, między innymi o to, jak często spotykali się z różnymi zachowaniami i reakcjami rodziców.

Jak pokazuje tabela 14 **co czwarty wychowawca i pedagog/psycholog z gimnazjum (24%) oraz czterech na dziesięciu nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych (38%) nigdy** nie miało poczucia, że są **lekceważeni przez rodziców** swoich uczniów. 57% badanych pracujących w gimnazjach i 44% respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych przyznała, że miała takie odczucia **bardzo rzadko** lub **rzadko**. Co szósty nauczyciel w obu badanych grupach (odpowiednio: 15% w G i 16% w SPG) stwierdził, iż **od czasu do czasu** spotykał się z takimi postawami rodziców, a jedynie kilka procent badanych doświadczało ich **często** lub **bardzo często** (4% w G i 1% w SPG).

Co dziesiąty nauczyciel pracujący w gimnazjum oraz szkole ponadgimnazjalnej (11% w G i 12% w SPG) przyznał, iż czasami spotykał się z krytyką swojej pracy wyrażaną przez rodziców uczniów. Prawie ¾ respondentów z krakowskich gimnazjów i co drugi pracujący w SPG stwierdził, iż tego typu reakcje rodziców zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko** (73% w G i 50% w SPG). Jednocześnie, co warto podkreślić, **co trzeci nauczycieli pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (35%) i co szósty pracujący w gimnazjum (16%) nigdy nie spotkał się z krytyczną oceną swojej pracy w szkole ze strony rodziców uczniów.**

Unikanie to zachowanie rodziców, z którym w swojej pracy często lub bardzo często stykał się średnio **co szósty nauczyciel gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej** (po 15% w obu typach szkół). Większość badanych przyznała, iż **czasami** spotykała się z **unikaniem ze strony rodziców swoich uczniów** (37% w G i 30% w SPG).

88% nauczycieli gimnazjalnych i 92% pracujących w szkołach PG przyznało, iż często lub bardzo często spotykało się z życzliwością ze strony rodziców swoich uczniów. Rzadko lub bardzo rzadko z takim stosunkiem rodziców do swojej osoby spotkało się jedynie 3% badanych ze szkół PG i ani jeden respondent pracujący w gimnazjum. Prawie **połowa nauczycieli gimnazjalistów (46%) i ponad połowa pedagogów ze szkół PG (55%)** przyznała, że **często lub bardzo często spotykała się z uznaniem dla swojej pracy wyrażonym przez rodziców uczniów.** Przeciwną opinię w tym zakresie wyraziło 13% respondentów pracujących w gimnazjach i 8% ze szkół PG, którzy stwierdzili, że nigdy, rzadko lub bardzo rzadko spotkali się z uznaniem rodziców.

Bardzo częstą lub częstą gotowość współpracy z rodzicami zadeklarowało 72% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 2/3 nauczycieli ze szkół PG (66%). Przeciwnego zdania było 5% wychowawców i pedagogów z gimnazjów i szkół PG. Zdecydowana większość nauczycieli w obu badanych grupach przyznaje, iż **często lub bardzo często spotyka się z szacunkiem** ze strony rodziców swoich uczniów. W obu grupach respondentów takie przekonanie wyraziło 88% badanych.

7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami klas i pedagogami oraz psychologami szkolnymi

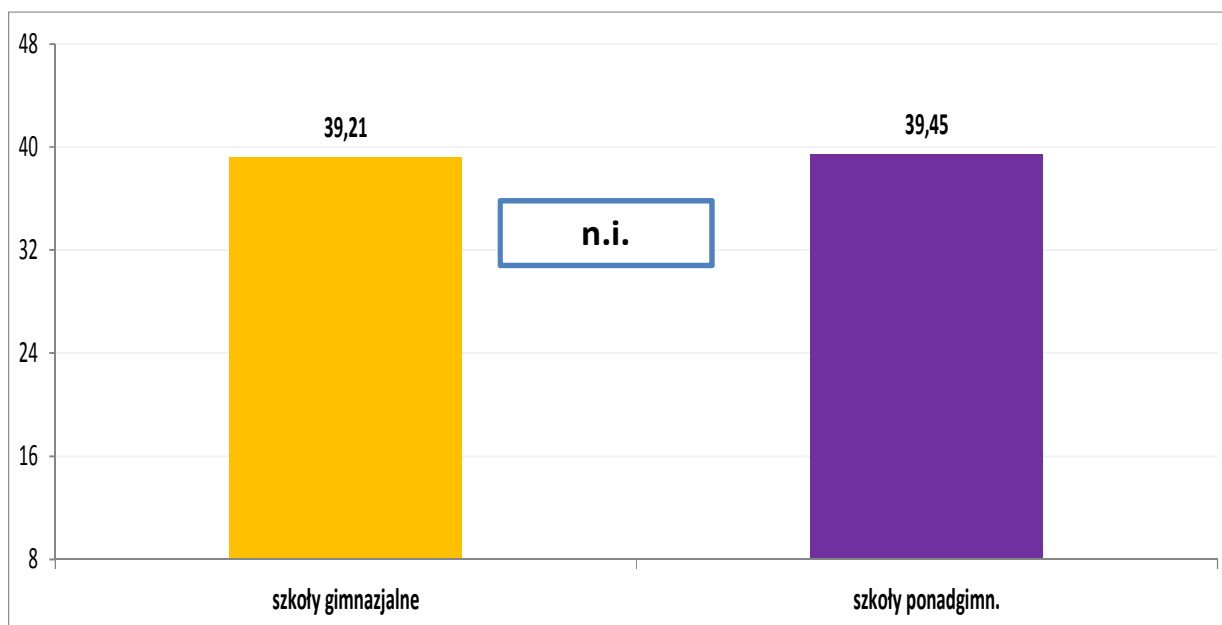

Lekceważenie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	24%	36%	21%	15%	2%	2%
szkoły ponadgimnazjalne	38%	27%	17%	16%	1%	0%
Życzliwość	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	0%	0%	0%	12%	47%	41%
szkoły ponadgimnazjalne	0%	1%	2%	6%	41%	51%
Gotowość współpracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	0%	0%	5%	23%	51%	21%
szkoły ponadgimnazjalne	1%	2%	3%	28%	50%	16%
Krytyka Pana/Pani pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	16%	53%	20%	11%	0%	0%
szkoły ponadgimnazjalne	35%	37%	13%	10%	2%	3%
Szacunek	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	0%	0%	1%	11%	56%	32%
szkoły ponadgimnazjalne	5%	1%	1%	5%	47%	41%
Unikanie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	11%	26%	11%	37%	9%	6%
szkoły ponadgimnazjalne	5%	26%	24%	30%	13%	2%
Uznanie dla Pani/Pana pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	2%	3%	8%	41%	31%	15%
szkoły ponadgimnazjalne	0%	2%	6%	37%	42%	13%
Obojętność	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
gimnazja	11%	23%	19%	35%	9%	3%
szkoły ponadgimnazjalne	16%	14%	22%	31%	12%	5%

Tabela 14: Postawy rodziców wobec wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych. G=66, PG=64

7.3. Jakość relacji z rodzicami w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

Wykres 66: Jakość relacji z rodzicami w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów – porównanie (wartości średnich).

W toku analiz utworzono zmienną pn. jakość współpracy z rodzicami sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące sposobu odnoszenia się rodziców do nauczycieli. W badaniu analizowano związek pomiędzy jakością relacji z rodzicami w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów a typem szkoły.

Zmienna może przyjmować wartości od 8 - 48. Średnia wartość zmiennej wyniosła w przypadku nauczycieli z gimnazjów $M=39,21$ $SD=4,90$ w przypadku badanych ze szkół ponadgimnazjalnych $M=39,45$; $SD= 4,86$. Okazało się, że wychowawcy i pedagodzy/psychologowie z gimnazjów oceniają jakość relacji z rodzicami tak samo jak respondenci z gimnazjów.

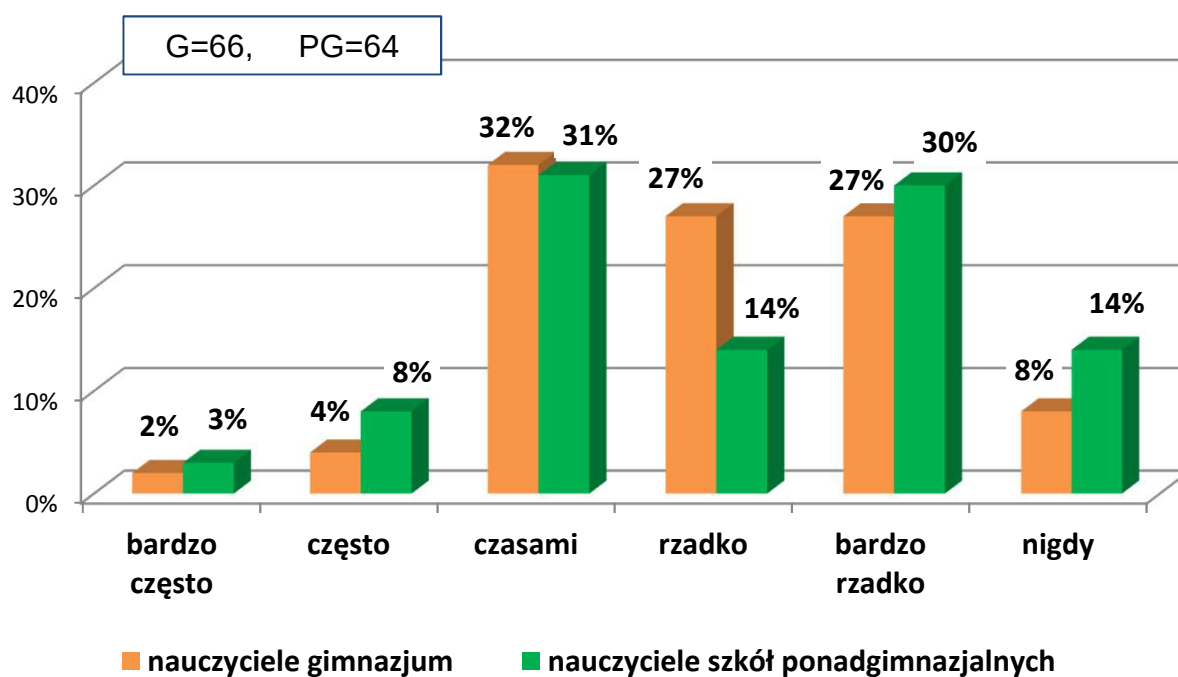

8. Kondycja zawodowa badanych

8.1. Rozpowszechnienie poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów

Wykres 68: Częstotliwość odczuwania bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole, wśród wychowawców i pedagogów szkolnych pracujących w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

Oceniając kondycję zawodową badanych zapytano ich m.in. o to jak często czują się bezradni w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole.

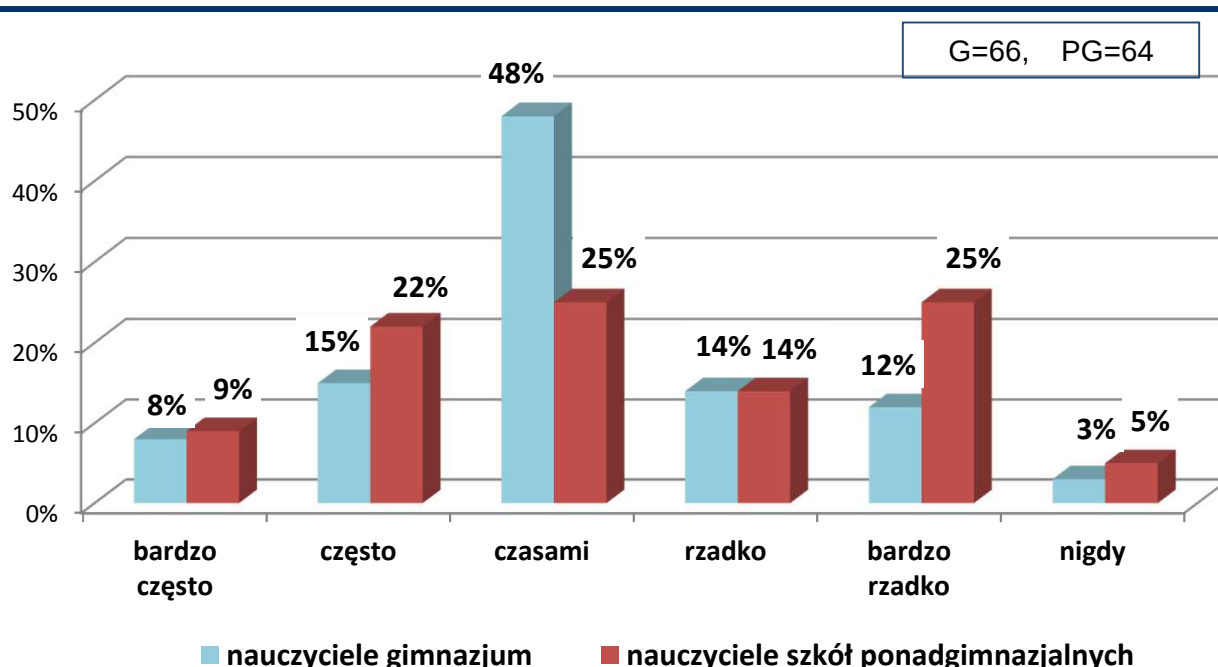
Często lub **bardzo często**, jak pokazuje wykres 68, takie uczucie przeżywa 6% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych i 11% pracujących w liceach, technikach i szkołach zawodowych.

Większą grupę wychowawców, którzy przyznają iż **czasami** towarzyszyło im poczucie bezradności związanej z problemowymi zachowaniami uczniów - odnotowano wśród nauczycieli gimnazjów. **Co trzeci spośród nich (32%) stwierdził, iż miał takie odczucia.** W grupie wychowawców i pedagogów pracujących w szkołach PG odsetek ten był niemal identyczny. **31% nauczycieli w tej frakcji badanych przyznało, iż czasami** towarzyszyły im w pracy takie emocje.

Ponad połowa nauczycieli i pedagogów pracujących w gimnazjach (54%) oraz czterech na dziesięciu ze szkół ponadgimnazjalnych (44%) stwierdziło, że **poczucie bezradności z związku problemowymi zachowaniami uczniów zdarzało im się rzadko lub bardzo rzadko.** 8% wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach i 14% ze szkół ponadgimnazjalnych stwierdziło, że **nigdy nie towarzyszyły im tego typu odczucia w pracy.**

8.2. Poczucie bezradności w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze

Wykres 69: Częstotliwość odczuwania bezradności w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

Analizując kondycję zawodową badanych nauczycieli zapytano ich o to, jak często czują się bezradni w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze w szkole. Współpraca z rodzicami jest jednym z kluczowych elementów mających istotny wpływ na całokształt podjętych oddziaływań pedagogicznych.

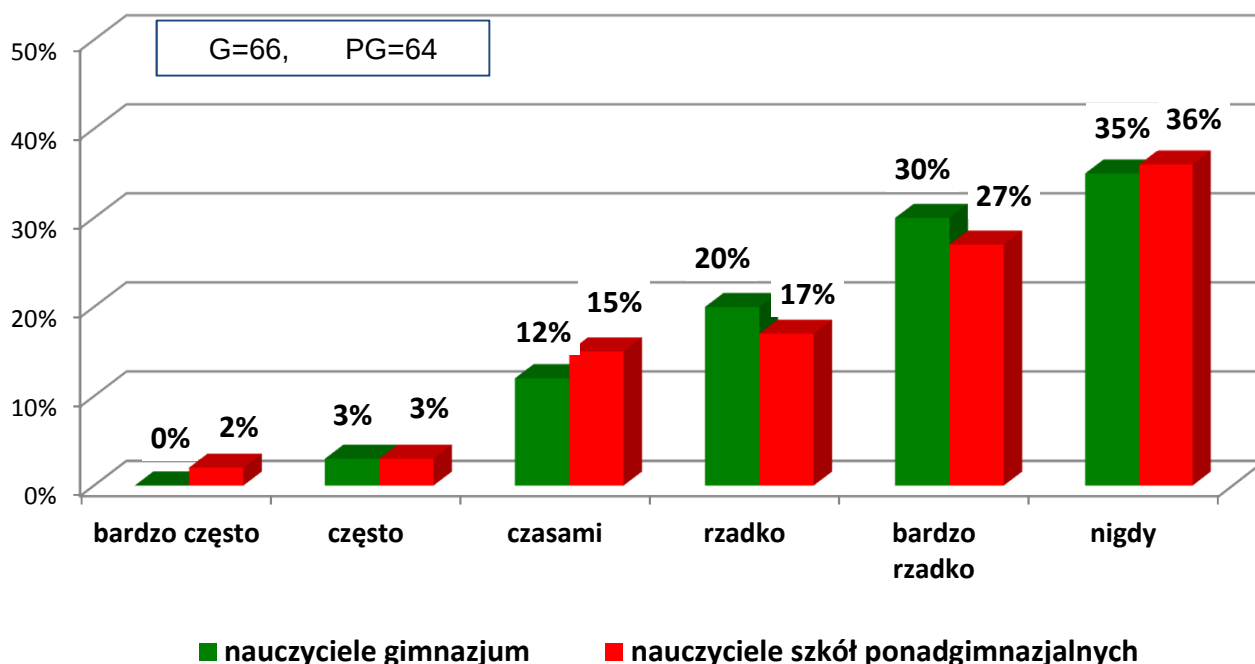
Jak pokazuje wykres 69 **częste** lub **bardzo częste poczucie bezradności w kontekście wspomnianych postaw i zachowań rodziców uczniów** odczuwa co czwarty wychowawca i pedagog w gimnazjum (23%) i co trzeci nauczyciel za szkoły ponadgimnazjalnej (31%).

Prawie połowa respondentów z gimnazjów (48%) i co czwarty wychowawca i pedagog pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (25%) przyznał, iż takie odczucia **czasami** pojawiały się w jego codziennej pracy.

Tylko co czwarty nauczyciel z gimnazjum (26%) i czterech na dziesięciu pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych (39%) przyznało, że **dość pewnie** czuje się w kontaktach z rodzicami uczniów sprawiających problemy wychowawcze i **rzadko** lub **bardzo rzadko** ma poczucie bezradności w takich sytuacjach.

8.3. Poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy

Wykres 70: Częstotliwość poczucia zwątpienia w znaczenie swojej pracy - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

Poczucie zwątpienia w sens swojej pracy jest jednym z istotnych elementów decydujących o kondycji zawodowej badanych nauczycieli.

Prawie 2/3 wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach oraz w szkołach ponadgimnazjalnych (odpowiednio: 65% i 64%) przyznaje, iż co jakiś czas ma poczucia zwątpienia w znaczenie swojej pracy.

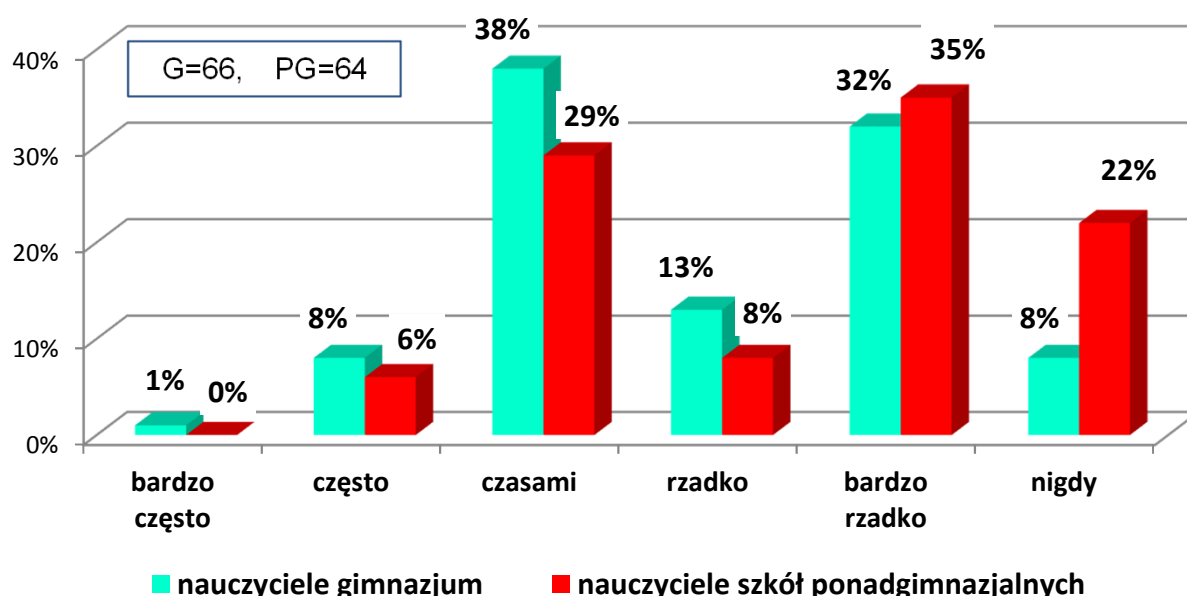
Często lub **bardzo często** wątpi w znaczenie swojej pracy ok. 3% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 5% respondentów pracujących w liceach, technikach i szkołach zawodowych. **Co ósmy** badany wychowawca i pedagog z krakowskiego gimnazjum (12%) i **co siódmy** nauczyciel ze szkoły ponadgimnazjalnej (15%) przyznaje, iż **czasami** towarzyszy mu poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy.

Połowa respondentów pracujących w gimnazjach i 44% ze szkół PG stwierdziło, iż **rzadko** lub **bardzo rzadko** miało tego typu przekonanie, a co trzeci badany nauczyciel, w obu badanych grupach – **nigdy** nie miał takiego poczucia (G - 35% i SPG - 36%).

8.4. Poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą

Wykres 71: Częstotliwość poczucia emocjonalnego wyczerpania pracą wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

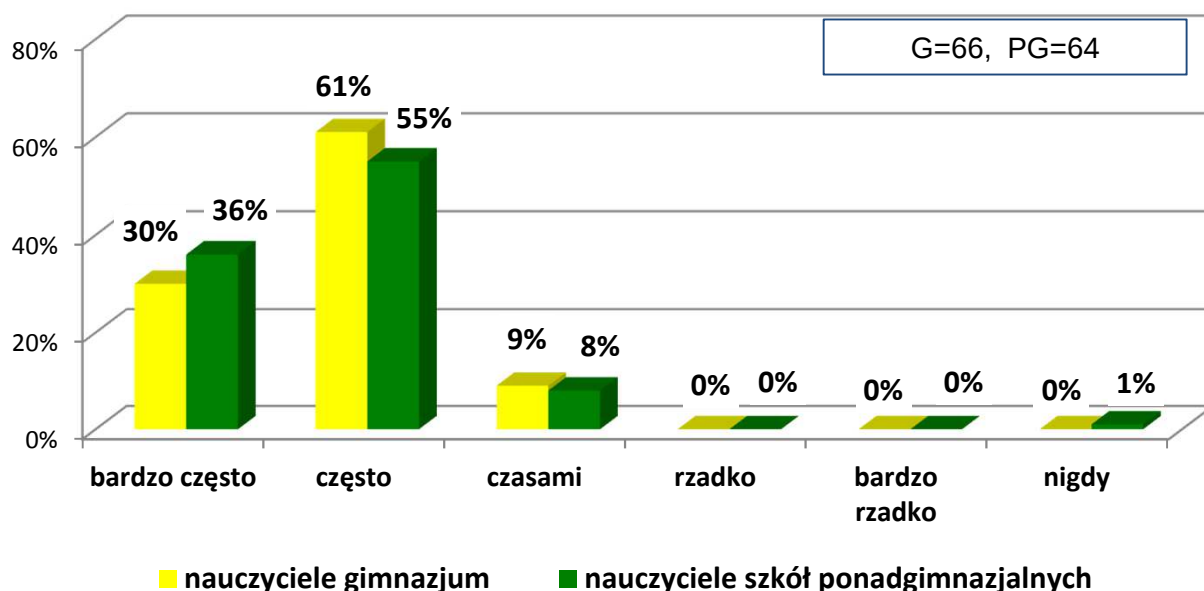
Badanych zapytano także, czy mają poczucie **emocjonalnego wyczerpania swoją pracą**. Większość nauczycieli miała już w swoim życiu takie trudne doświadczenie (92% w gimnazjach i 78% w szkołach ponadgimnazjalnych).

9% wychowawców pracujący w gimnazjach i 6% za szkół ponadgimnazjalnych przyznało, iż **często** lub **bardzo często** miało poczucie **emocjonalnego wyczerpania swoją pracą**. Nieco częściej takie trudne emocje przeżywali wychowawcy i pedagodzy pracujący w gimnazjach. Czterech na dziesięciu z nich (38%) przyznało, iż **czasami** miało takie przykre doświadczenia. W grupie nauczycieli z krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych podobną opinię wyraziło 29% badanych. Ponad 40% respondentów - w obu ww. frakcjach – stwierdziło, że **rzadko lub bardzo rzadko** miało poczucie wyczerpania swoją pracą w szkole (odpowiednio: 45% w gimnazjach i 43% w SPG). **Odsetek pedagogów, którzy wyrazili opinię, że jeszcze nigdy nie przeżywali takich trudnych emocji związanych ze swoją pracą w szkole był prawie 3-krotnie wyższy w grupie badanych ze szkół ponadgimnazjalnych, niż wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach** (odpowiednio: 22% w SPG i tylko 8% w G).

Analizując powyższe wyniki należy podkreślić, iż dla znacznej części nauczycieli, zwłaszcza tych ze szkół gimnazjalnych – coraz częściej pracuje w warunkach dużego napięcia wywołanego poczuciem wyczerpania emocjonalnego. W tym kontekście należy rozważyć przygotowanie i uruchomienie programu wsparcia psychologicznego (superwizji), który pozwalałaby im lepiej radzić sobie z trudnymi emocjami związanymi z codzienną pracą w szkole.

8.5. Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy

Wykres 72: Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

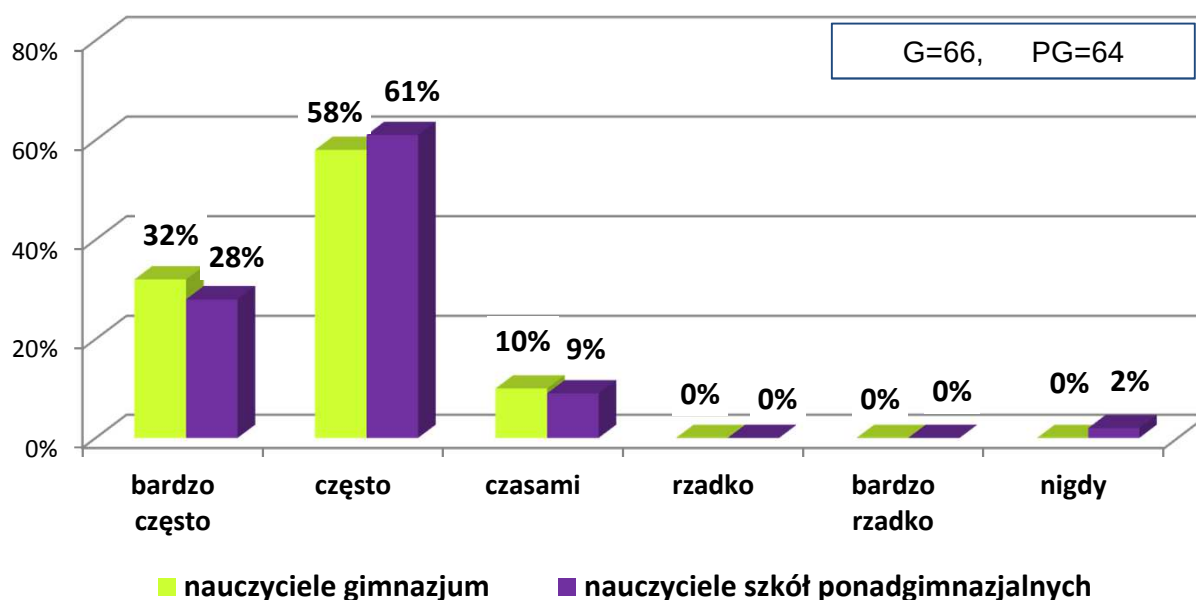
Badani odpowiadali także na pytanie dot. ich **osobistego przekonania nt. dobrego wykonywania swojej pracy**.

Zdecydowana większość badanych - w obydwu typach szkół – jest przekonana, iż **bardzo często** lub **często** dobrze wykonuje swoją pracę zawodową (po 91% w obu badanych grupach wychowawców i pedagogów). 9% nauczycieli w gimnazjach i co dwunasty pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (8%) ma w tej sprawie pewne wątpliwości i przyznaje, że **jedynie czasami** (nie za często) ma poczucie dobrego wykonywania swojej pracy.

Warto podkreślić, iż **żaden z badanych wychowawców nie stwierdził, że rzadko lub bardzo rzadko - dobrze wykonuje swoją pracę w szkole**. Tylko jedna osoba (spośród wszystkich badanych) miała w tej kwestii bardzo negatywny obraz swojej pracy uznając, że jeszcze nigdy nie czuła, że dobrze ją wykonuje.

8.6. Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych

Wykres 73: Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

Jedno z pytań zrealizowanego badania dotyczyło **poczucia skuteczności realizacji zadań zawodowych przez wychowawców i pedagogów szkolnych**.

Rozkład odpowiedzi na to pytanie jest bardzo podobny do rozkładu uzyskanego w pytaniu dotyczącym **poczucia dobrego wykonywania pracy zawodowej przez nauczycieli**. Dobrze wykonywana praca powinna przynosić określone efekty, powinna być także skutecznie pomagać w osiągnięciu stawianych sobie celów. Spójność jaka wyraźnie zaznacza się pomiędzy dwoma analizowanymi wykresami (72 i 73) świadczy o wysokiej samoocenie badanych.

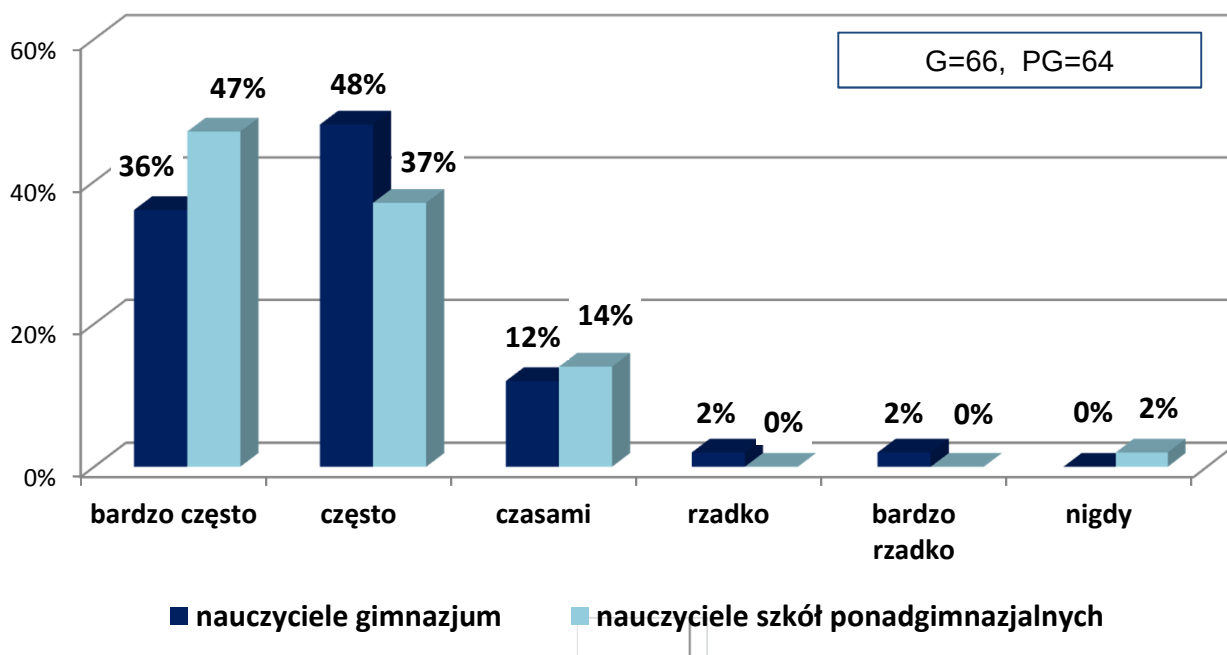
90% nauczycieli gimnazjalnych oraz 89% pracujących w krakowskich liceach, technikach i szkołach zawodowych wyraziło przekonanie, że **często** lub **bardzo często** skutecznie realizuje swoje zadania zawodowe. Jedynie co dziesiąty wychowawca i pedagog pracujący w gimnazjum (10%) i 9% respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych miało w tej kwestii wątpliwości (i wybrało odpowiedź „czasami”).

Ani jeden z badanych nauczycieli nie stwierdził, iż *rzadko* lub *bardzo rzadko* miał poczucie skuteczności w swojej pracy zawodowej. Jedna osoba (spośród wszystkich badanych) miała w tej kwestii bardzo negatywny obraz swojej pracy uznając, że jeszcze nigdy nie czuła, że skutecznie realizuje swoje zadania zawodowe. Z takim przekonaniem trudno jest rzetelnie wykonywać jakąkolwiek pracę, tym bardziej tak trudną i odpowiedzialną jaką jest zawód nauczyciela.

8.7. Poczucie sensu pracy

Wykres 74: Poczucie sensu wykonywanej pracy wśród wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

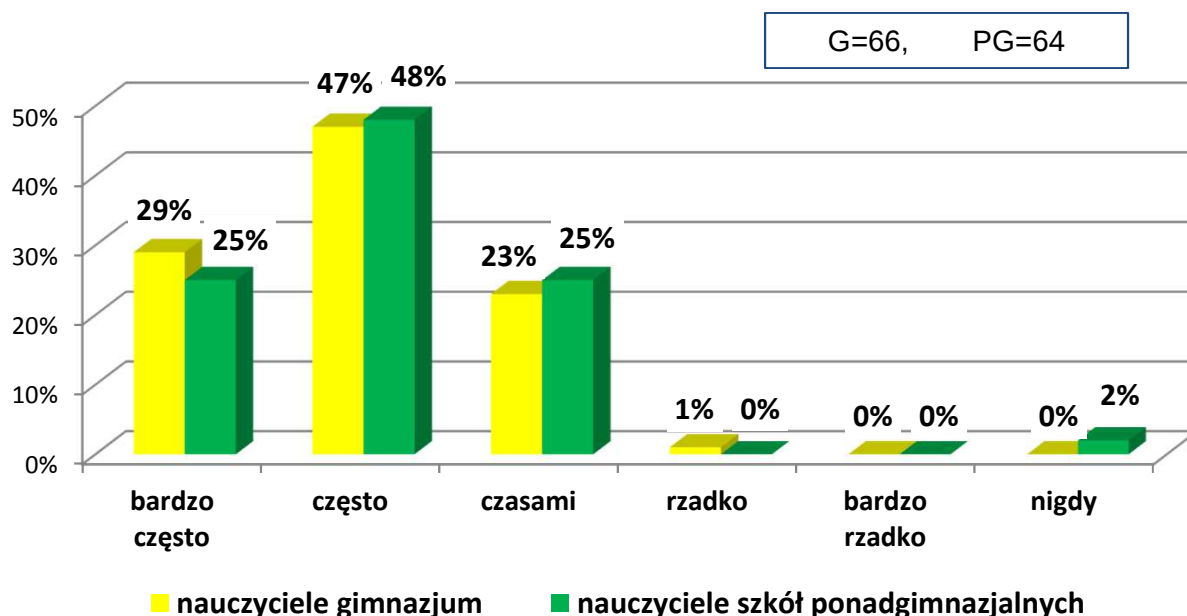
Badanych zapytano również, czy mają poczucie sensu swojej pracy. Jak pokazuje wykres 74 zdecydowana większość nauczycieli **często** lub **bardzo często** odczuwa, że ich praca zawodowa ma rzeczywisty sens. Taki pogląd wyraziło ośmiu na dziesięciu badanych nauczycieli (84%) w obu badanych grupach tj. zarówno wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach, jak i w szkołach ponadgimnazjalnych.

Średnio co ósmy nauczyciel gimnazjalny (12%) i co siódmy ze szkoły ponadgimnazjalnej przyznaje, iż tylko *czasami* ma przekonanie, że praca jaką wykonuje ma sens.

Kilku spośród badanych nauczycieli przyznało, iż *rzadko*, *bardzo rzadko* lub *nigdy* nie ma poczucia sensu wykonywanej przez siebie pracy zawodowej (4% w gimnazjach i 2% w szkołach ponadgimnazjalnych). Wynik ten może to być jeden z symptomów wypalenia zawodowego, o które bezpośrednio zapytaliśmy w dalszej części badania.

8.8. Poczucie dokonania wielu wartościowych rzeczy w pracy

Wykres 75: Poczucie dokonania wielu wartościowych rzeczy w pracy wśród wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

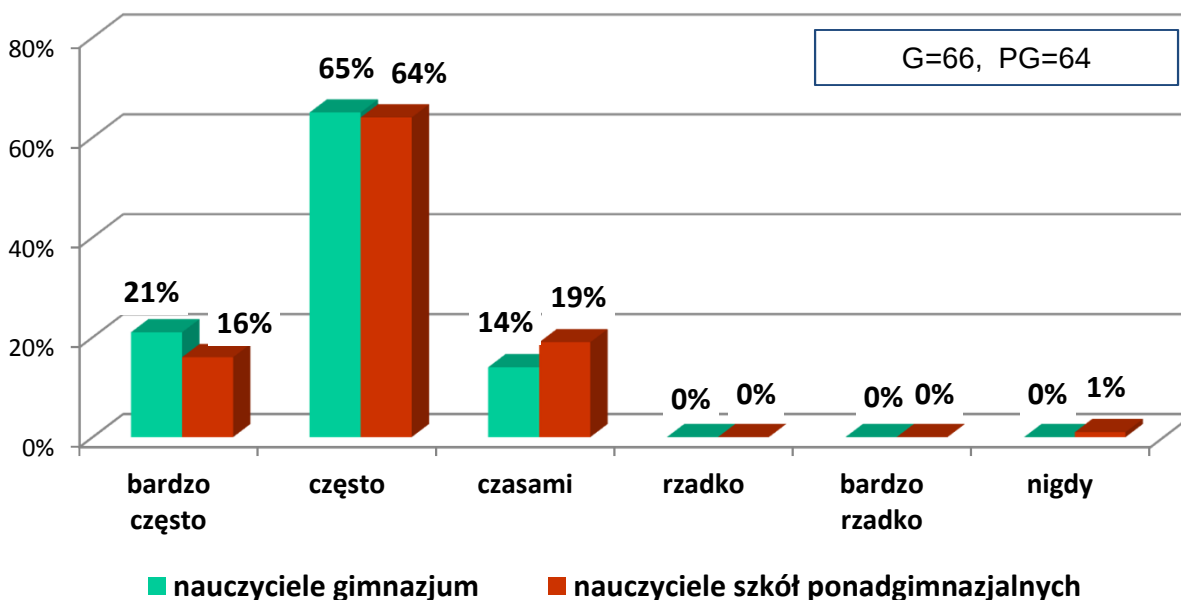
Badanych zapytano także, czy mają poczucie, iż dokonali w swojej pracy wielu wartościowych rzeczy.

Jak pokazuje wykres 75 zdecydowana większość nauczycieli **często** lub **bardzo często** ma poczucie, że dokonała w swojej pracy wielu wartościowych rzeczy. Taki pogląd wyraziło około ¾ badanych nauczycieli – odpowiednio: 76% w gimnazjach i 73% w szkołach ponadgimnazjalnych.

Niepokojąco wysoki wydaje się odsetek badanych, którzy przyznają, iż tylko **czasami** wydaje im się, że dokonali wielu wartościowych rzeczy w swojej pracy. Taki pogląd wyraził w badaniu co czwarty nauczyciel – w oby badanych grupach respondentów – odpowiednio: 23% w gimnazjach i 25% w szkołach ponadgimnazjalnych. To również może to być jeden z symptomów wypalenia zawodowego, o które bezpośrednio zapytaliśmy w dalszej części badania.

8.9. Przekonanie o umiejętności skutecznego rozwiązywania problemów w pracy

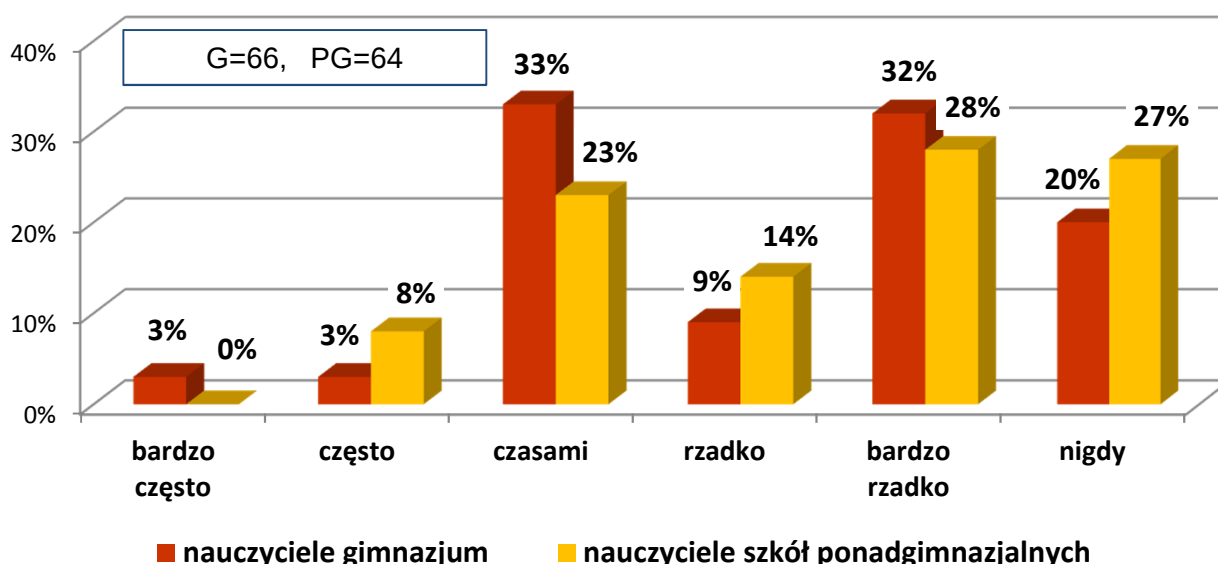
Wykres 76: Przekonanie o umiejętności rozwiązywania problemów w pracy wśród wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

Zdecydowana większość badanych w obydwu typach szkół jest przekonana o swoich umiejętnościach w zakresie rozwiązywania problemów w pracy. 86% nauczycieli pracujących w gimnazjach i 80% ze szkół ponadgimnazjalnych przyznało, że **często** lub **bardzo często** ma poczucie, że potrafi skutecznie rozwiązywać problemy w swojej pracy.

Warto jednak zwrócić uwagę, iż **co siódmy nauczyciel gimnazjalisty (14%) i co piąty ze szkoły ponadgimnazjalnej (19%) nie miał w tej kwestii jednoznacznej opinii.** Wybierając odpowiedź „**czasami**” pedagodzy ci wskazywali jednocześnie na to, iż w **różnych sytuacjach nie umieli satysfakcjonująco poradzić sobie z problemami w swojej pracy.** Tylko jedna osoba (spośród wszystkich badanych) miała w tej kwestii bardzo negatywny obraz swojej pracy uznając, że jeszcze nigdy nie miała poczucia, że potrafi skutecznie rozwiązywać swoje problemy w pracy.

8.10. Poczucie wypalenia zawodowego

Wykres 77: Poczucie wypalenia zawodowego wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

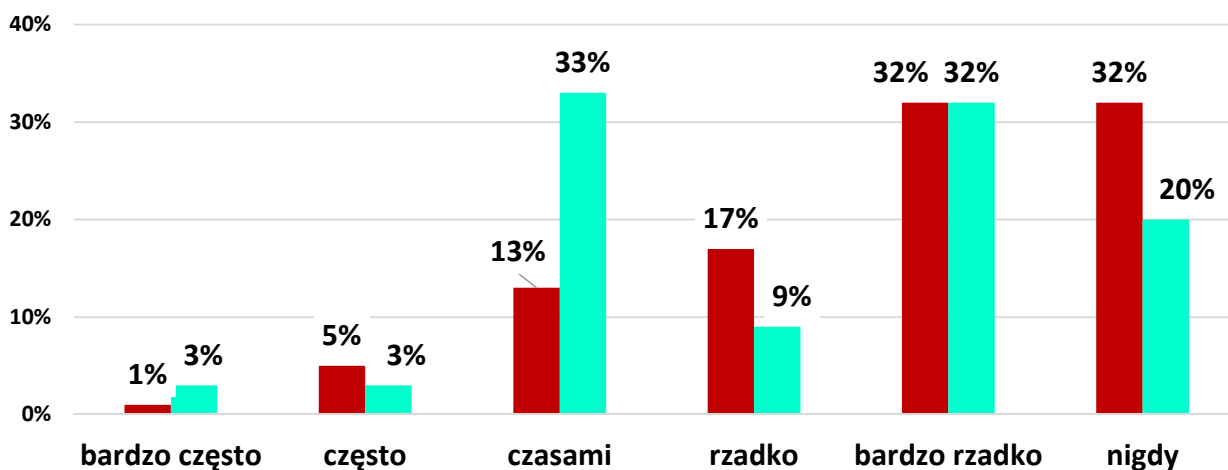
Tylko co piąty nauczyciel z gimnazjum i co czwarty badany wychowawca i pedagog pracujący w szkole ponadgimnazjalnej stwierdził, iż jeszcze nigdy nie czuł się wypalony swoją pracą zawodową (20% w gimnazjach i 27% w szkołach PG).

Zdecydowana większość badanych, od czasu do czasu, z różną częstotliwością odczuwa **wypalenie zawodowe**. Sytuacja ta jest szczególnie niepokojąca, kiedy taki stan pojawia się często lub jest długotrwały. Może wówczas mieć istotny wpływ zarówno na efektywność nauczania, jak i na działania wychowawcze podejmowane przez nauczycieli. 6% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 8% ze szkół ponadgimnazjalnych przyznaje, iż **często** lub **bardzo często** ma poczucie wypalenia zawodowego. Średnio czterech na dziesięciu badanych nauczycieli – w obu analizowanych grupach - stwierdziło, iż **rzadko** lub **bardzo rzadko** czuje się wypalona zawodowo (41% w gimnazjach i 42% w SPG).

Niepokojąco wysoki wydaje się odsetek nauczycieli krakowskich gimnazjów, którzy deklarują, że **czasami** czują się wypaleni zawodowo. Taką opinię wyraził co trzeci badany w tej grupie (33%). W szkołach ponadgimnazjalnych podobnych opinii było istotnie mniej (23%), choć i ten wynik badania może budzić poważny niepokój.

9.6. Poczucie wypalenia zawodowego - porównanie wyników z 2011 i 2015 r.

■ wychowawcy/pedagodzy w gimnazjum - 2011 ■ wychowawcy/pedagodzy w gimnazjum - 2015

Wykres 86: Poczucie wypalenia zawodowego wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach – porównanie wyników badań z 2011 i 2015 r..

Porównując wyniki badań z 2011 r. z rezultatami tegorocznych badań (2015) należy podkreślić, iż zdecydowanie **wzrosła populacja nauczycieli gimnazjalistów, którzy kiedykolwiek z życia mieli poczucie wypalenia zawodowego** – z 68% w 2011 r. do 80% w 2015. O ponad połowę zmniejszył się odsetek wychowawców, którzy zadeklarowali, iż **jeszcze *nigdy* nie mieli poczucia wypalenia zawodowego** – z 32% w 2011 r. do 20% w 2015 r.

Jednocześnie odnotowano **istotny wzrost respondentów, którzy stwierdzili, że czasami mieli poczucie wypalenia zawodowego** – z 13% w 2011 r. do 33% w 2015 r.

W populacji nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy wynikami badań z 2011 r. i 2015 r.

8.11. Ocena klimatu społecznego szkoły a kondycja zawodowa badanych

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 10 skal dotyczących zadowolenia i satysfakcji z wykonywanej pracy stanowi dobrą samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. Kondycja badanych, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytanie 21 A- J. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił 0,767 w gimnazjach, w szkołach ponadgimnazjalnych 0,814. Zmienna może przyjmować wartości od 10-60. Średnia wartość zmiennej wyniosła: w gimnazjach $M=45,77$ $SD=6,51$, a w szkołach ponadgimnazjalnych: $M=46,33$, $SD=6,91$. **W badaniu nie odnotowano istotnej statystycznie różnicy pomiędzy kondycją zawodową wśród badanych uczących w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych. Jak pokazuje tabela 15, odnotowano natomiast silną korelację dodatnią pomiędzy oceną klimatu społecznego szkoły a kondycją zawodową badanych. Kondycja ta była tym lepsza im wyższa była ocena klimatu społecznego szkoły formułowana przez badanych.**

Tabela 15: Kondycja zawodowa badanych - porównanie średnich - gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne.

TYP SZKOŁY			Ocena klimatu społecznego szkoły	Kondycja zawodowa badanych
GIMNAZJUM	Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	,666
		Istotność (dwustronna)		,000
		N	55	55
	Kondycja zawodowa badanych	Korelacja Pearsona	,666	1
		Istotność (dwustronna)	,000	
		N	55	66
PONADGIMNAZJALNA	Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	,485
		Istotność (dwustronna)		,000
		N	52	51
	Kondycja zawodowa badanych	Korelacja Pearsona	,485	1
		Istotność (dwustronna)	,000	
		N	51	63

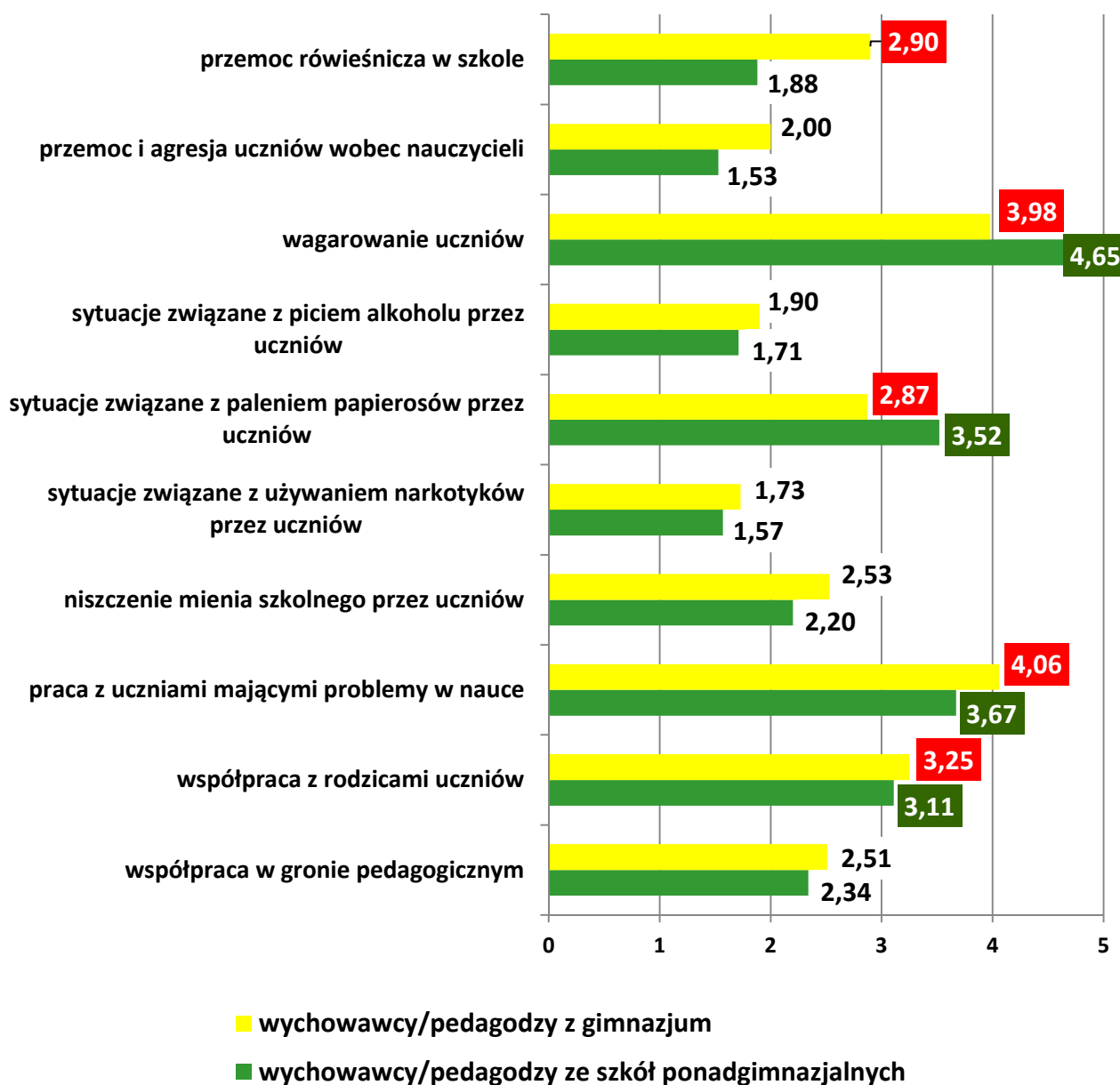
Korelacje istotne statystycznie na poziomie $p<0,01$.

8.12. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole

1/4

Wykres 78: Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole – porównanie wartości średnich. G=66 PG=64.

8.12. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole

2/4

W badaniu pytano również nauczycieli, w jakim stopniu określone problemy sprawiają im trudność w codziennej pracy w szkole. Odpowiadając mogli określić ten stopień korzystając z siedmiostopniowej skali od 1 (niski stopień trudności) do 7 (wysoki stopień trudności).

Jak pokazuje wykres 78, nauczycielom gimnazjalnym **najwięcej trudności sprawia praca z uczniami mającymi problemy w nauce** (średnia ocena: 4,06). W grupie wychowawców i pedagogów pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych największym problem jest **wagarowanie uczniów** (średnia ocena: 4,65). Te same problemy pojawiają się także na drugim miejscu – przy czym zmienia się tylko grupa wskazujących je respondentów. **Wśród nauczycieli gimnazjalistów drugim kluczowym problemem w szkole jest wagarowanie uczniów** (średnia ocena: 3,98), zaś w grupie wychowawców i pedagogów z liceów, techników i szkół zawodowych – **praca z uczniami mającymi problemy w nauce** (średnia ocena: 3,67).

Kolejnym największym wyzwaniem sprawiającym poważne trudności nauczycielom gimnazjalistów jest **współpraca z rodzicami uczniów** (ocena: 3,25). Wśród respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych na trzecim miejscu wśród najtrudniejszych sytuacji problemowych, z którymi badani spotykają się w swojej codziennej pracy znalazł się **problem palenia papierosów przez uczniów** (średnia ocena: 3,52).

Wysoką ocenę w tym rankingu – **wśród wychowawców gimnazjalistów** – uzyskały także trzy inne problemy: **przemoc rówieśnicza w szkole** (średnia ocena: 2,90), **palenia papierosów przez uczniów** (średnia ocena: 2,87) oraz **niszczenie mienia szkolnego** (średnia ocena: 2,53).

W grupie nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych, oprócz wymienionych powyżej problemów, **wysokie średnie oceny wskazujące na znaczny poziom trudności w radzeniu sobie tymi problemami otrzymały również – współpraca z rodzicami** (ocena 3,11) oraz **problem współpracy w gronie pedagogicznym** (średnia ocena: 2,51).

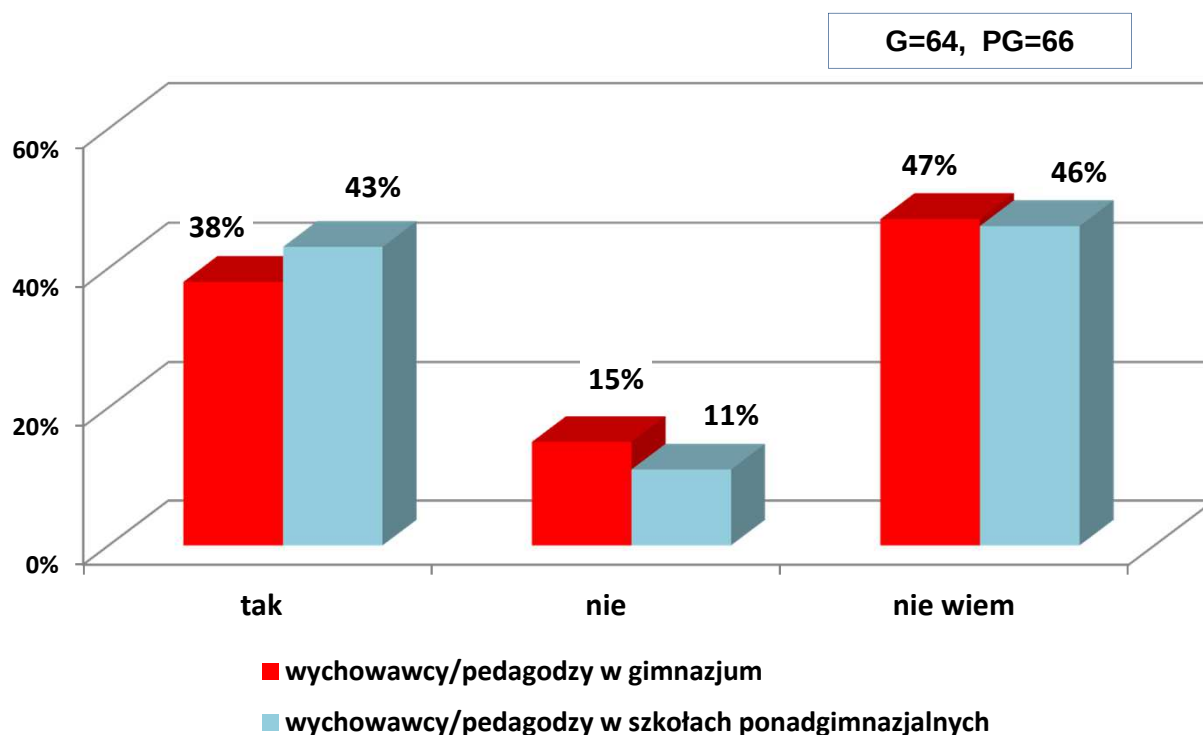
Rozważając możliwość uruchomienia jakiegoś lokalnego systemu pomocy i wsparcia dla nauczycieli należy przede wszystkim poszukiwać sposobów lepszego radzenia sobie z wymienionymi powyżej problemami.

9. Potrzeby szkoleniowe w zakresie wsparcia zawodowego i psychologicznego

9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym

Wykres 79: Wiedza badanych na temat funkcjonowania na terenie miasta, w którym pracują grup wsparcia dla nauczycieli i pedagogów;

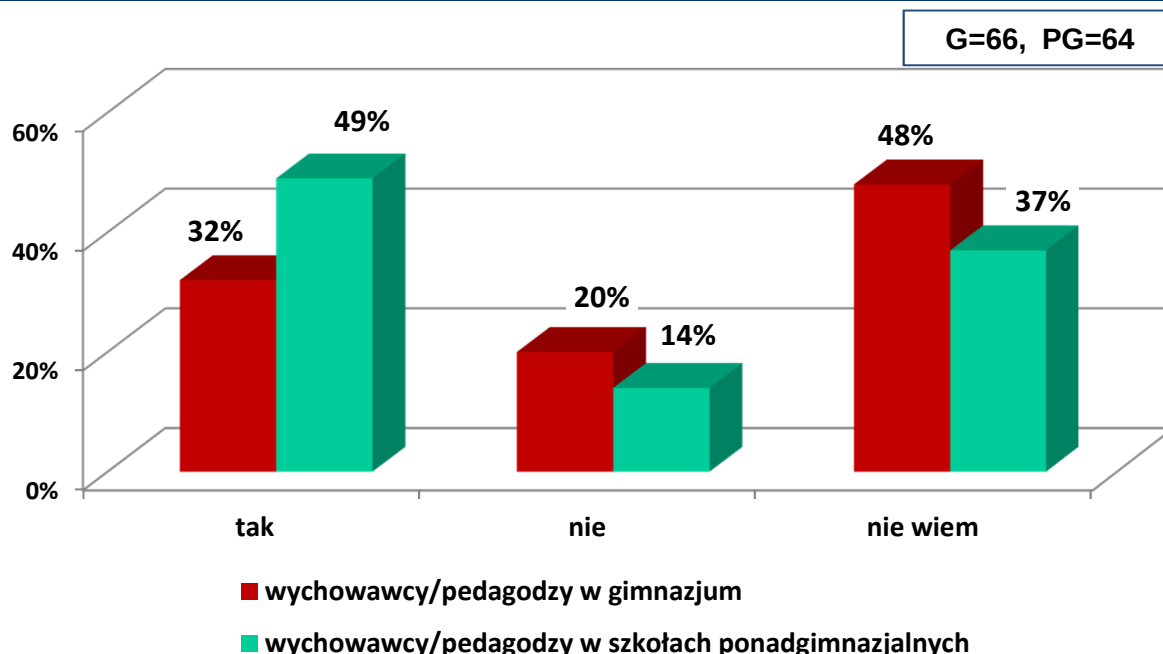
Badanych zapytano, czy w mieście, w którym pracują są organizowane jakieś grupy wsparcia dla nauczycieli/pedagogów szkolnych, podczas których można porozmawiać o trudnych sytuacjach związanych z pracą w szkole?

W grupie nauczycieli pracujących w gimnazjach co siódmy badany (15%) negatywnie odpowiedział na powyższe pytanie, a prawie połowa (47%) przyznało, iż nie ma w tym zakresie żadnej orientacji. Tylko 38% nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach przyznało, iż w ich środowisku funkcjonują tego typu grupy wsparcia. W szkołach ponadgimnazjalnych odsetek ten był nieco wyższy. Ponad dwie piąte badanych nauczycieli z liceów, techników i szkół zawodowych (43%) stwierdziło, że w Krakowie działają grupy wsparcia dla nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych.

Co dziewiąty był w tej sprawie odmiennego zdania (11%) a prawie połowa badanych (46%) przyznała, że nie ma w tej kwestii żadnej wiedzy.

9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym

Wykres 80: Wiedza badanych na temat dostępności stałego, specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli i pedagogów (psycholog, terapeuta, trener osobisty);

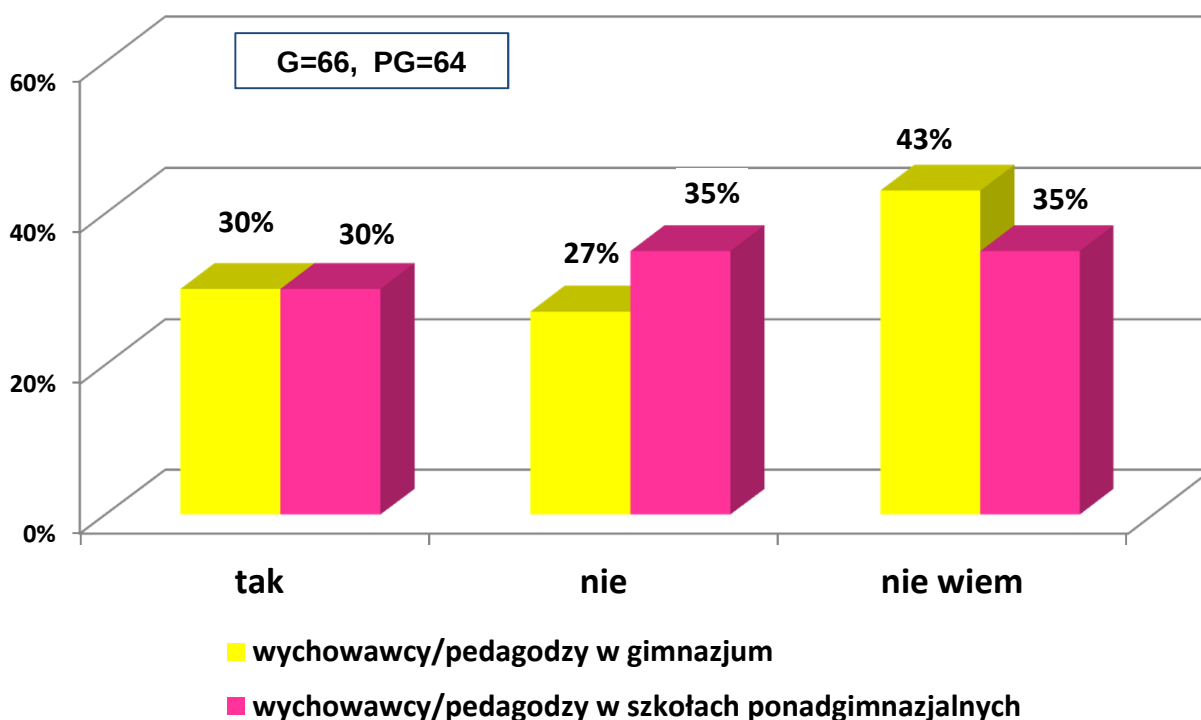
Jedną z analizowanych w badaniu kwestii była **dostępność stałych (mniej więcej raz w tygodniu) kontaktów ze specjalistą (doświadczonym psychologiem, terapeutą, trenerem osobistym), który pomaga/doradza, gdy pojawiają się trudności w codziennej pracy nauczyciela/pedagoga.**

Wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach średnio co trzeci (32%) pozytywnie odpowiedział na pytanie w sprawie dostępności do stałego, specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli. Co piąty badany był przeciwnego zdania (20%), a prawie połowa respondentów nie miała w tej sprawie żadnej orientacji (48%).

W szkołach ponadgimnazjalnych odnotowano o ponad 50% wyższy niż w gimnazjach odsetek nauczycieli, którzy przyznali, iż mają dostęp do specjalistycznego wsparcia psychologiczno-terapeutycznego (49% vs. 32%). Co siódmy badany w tej grupie (14%) był odmiennego zdania twierdząc, że nie ma takiego wsparcia na terenie Krakowa. Ponad 1/3 badanych w tej frakcji (37%) przyznało, iż nie ma w tej kwestii wystarczającej wiedzy.

9.2. Ocena osobistych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego

Wykres 81: Ocena własnych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego;

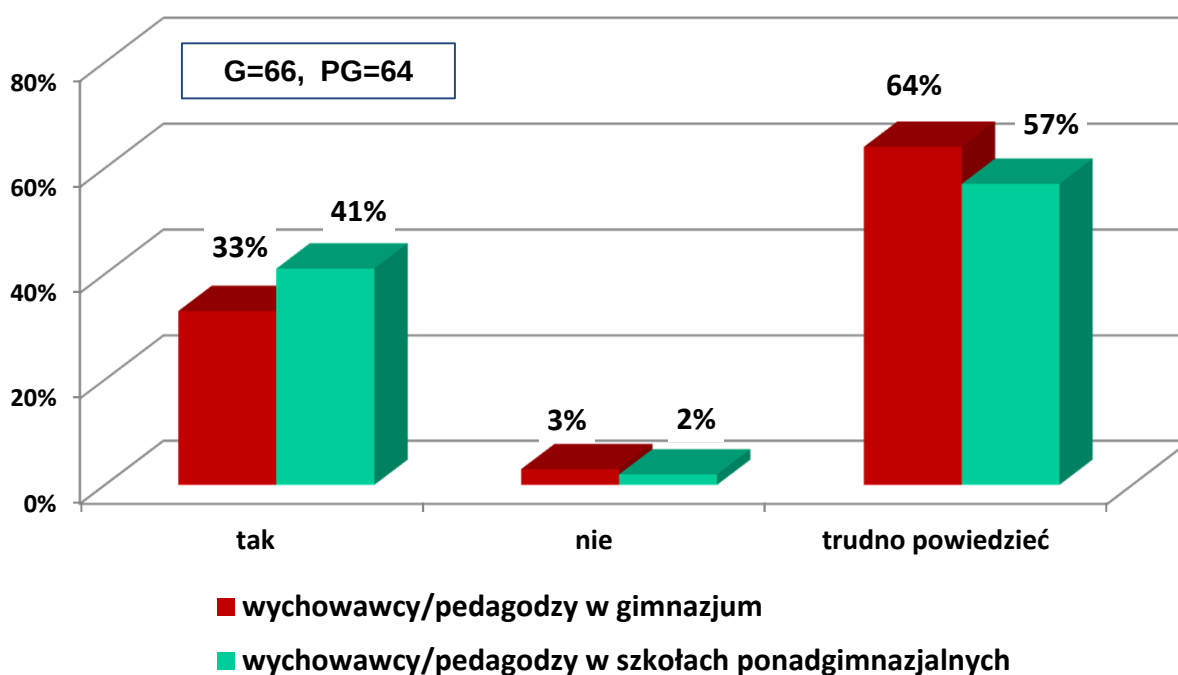
Badanych zapytano także, czy stałe wsparcie ze strony specjalisty byłoby potrzebne im samym. Tylko co czwarty nauczyciel gimnazjum (27%) i co trzeci pracujący w szkole ponadgimnazjalnej (35%) stwierdził, iż nie potrzebuje takie wsparcia.

Prawie co trzeci nauczyciel – w obu badanych grupach – przyznał, że taka pomoc byłaby mu potrzebna (po 30% w każdej z frakcji respondentów).

W badaniu odnotowano wysokie odsetki wychowawców i pedagogów, którzy nie mieli w tej kwestii wyrobionego zdania – aż 43% w gimnazjach i 35% w szkołach ponadgimnazjalnych. Wyniki te wydają się dość zaskakujące i warto byłoby dowiedzieć się, jakie są powody takiego stanu rzeczy. Można to zrobić np. w ramach dodatkowych badań jakościowych (IDI lub grup fokusowych).

9.3. Ocena potrzeb innych nauczycieli w zakresie wsparcia zawodowego

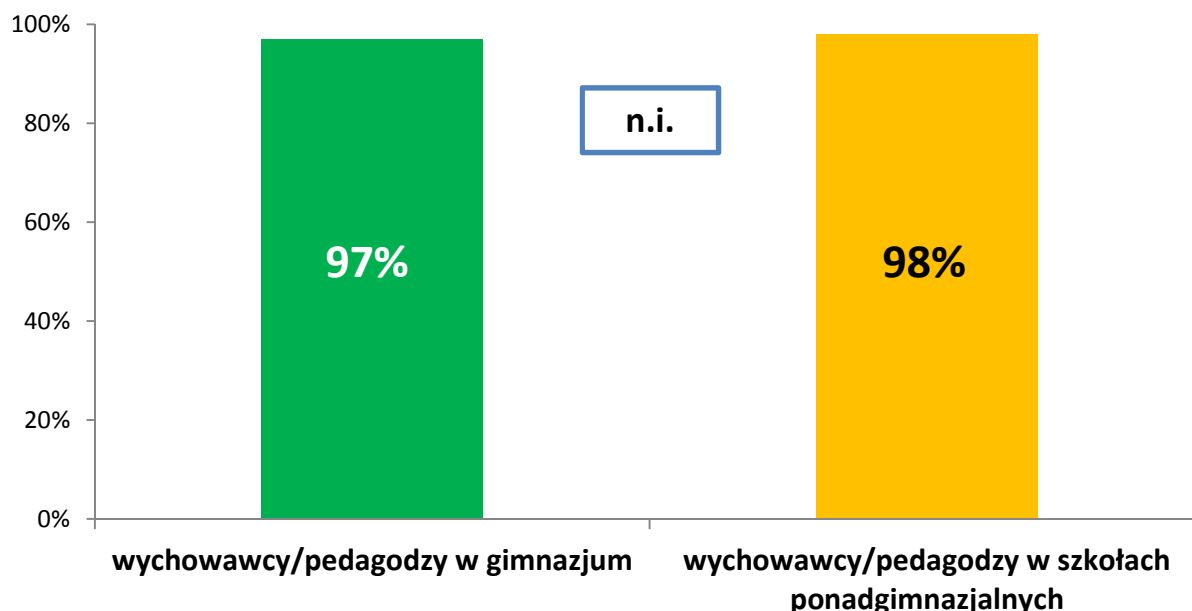

Wykres 82: Ocena potrzeb innych nauczycieli z grona pedagogicznego szkoły w zakresie specjalistycznego wsparcia zawodowego;

Na zakończenie zapytano także respondentów, czy ich zdaniem ze specjalistycznej pomocy/wsparcia chciałoby skorzystać inne osoby z grona pedagogicznego szkoły? **Co trzeci nauczyciel pracujący w gimnazjum (33%) i ponad 2/5 ze szkół ponadgimnazjalnych (41%) twierdząco odpowiedziało na to pytanie.** Tylko 2-3% nauczycieli z obydwu typów szkół było przeciwnego zdania.

Większość badanych nauczycieli nie umiała jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie – 64% w gimnazjach i 57% w szkołach PG.

9.4. Potrzeby szkoleniowe wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

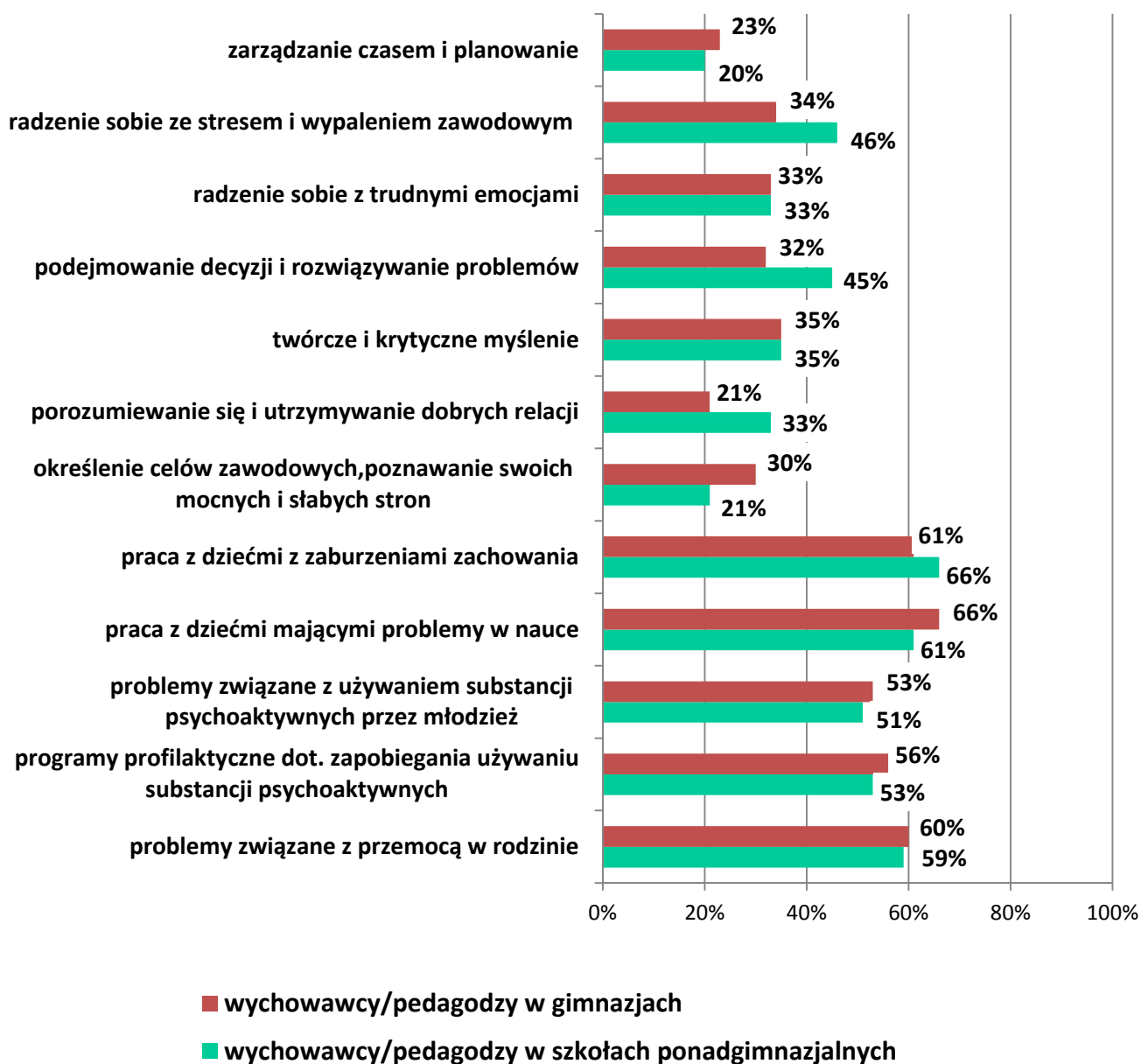

Wykres 83: Udział w szkoleniach podnoszących kompetencje osobiste i zawodowe w ciągu ostatnich 2 lat. G=62 PG=58

Jak pokazuje wykres 83, nie odnotowano istotnej różnicy pomiędzy odsetkami nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych badanych w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, którzy deklarowali, że w ostatnich 2 latach uczestniczyli w jakimkolwiek szkoleniu podnoszącym ich kompetencje zawodowe lub osobiste.

W pierwszym typie szkół takie szkolenia odbyło 97%, zaś w drugim 98%. Odsetki uczestników szkoleń w obu badanych grupach były więc bardzo zbliżone.

9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych

Wykres 84: Preferowana tematyka szkoleń, w których badani chcieliby uczestniczyć, G=66 PG=64.

9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych

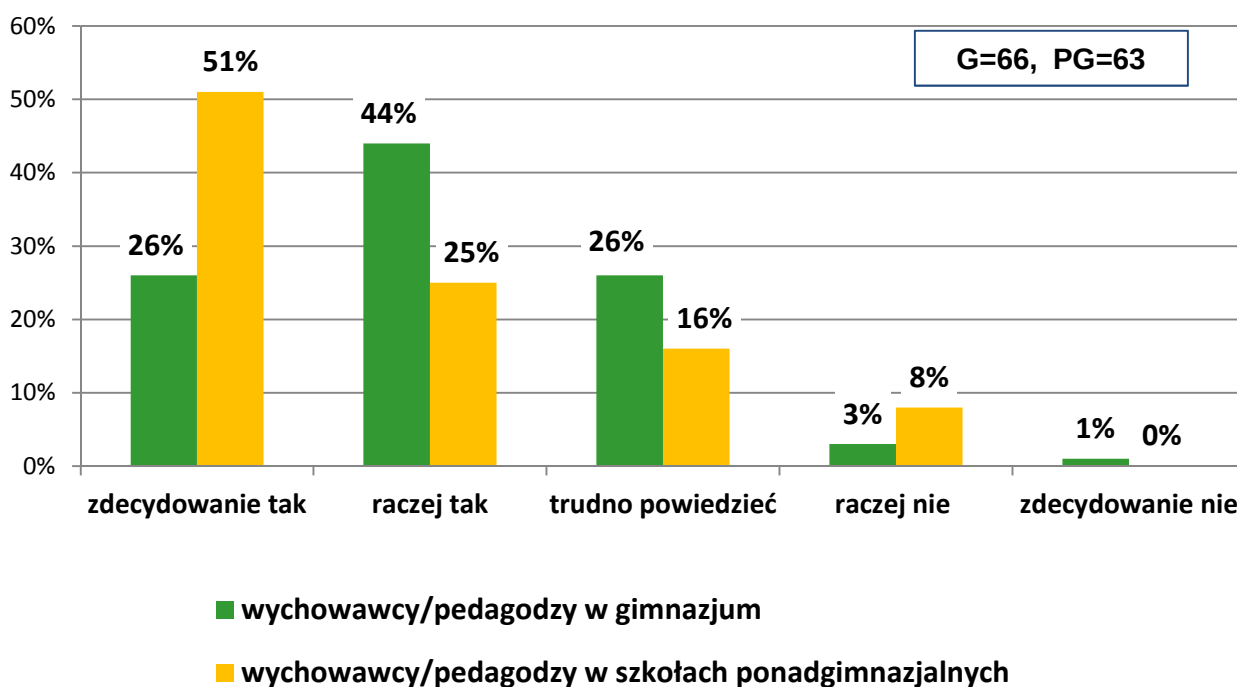
Badani zapytani, w jakich szkoleniach chcieliby wziąć udział wskazywali przede wszystkim takie tematy jak:

• praca z dziećmi z zaburzeniami zachowania;	G – 61%	PG – 66%
• praca z dziećmi mającymi problemy w nauce;	G - 66%	PG – 61%
• problemy związane z przemocą w rodzinie;	G – 60%	PG – 59%
• programy profilaktyczne dot. zapobiegania używaniu substancji psychoaktywnych przez młodzież;	G – 56%	PG - 53%
• problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież;	G – 53%	PG – 51%

Co trzeci nauczycieli w gimnazjum i niemal połowa w szkołach ponadgimnazjalnych wskazało także na potrzebę udziału w **szkoleniu dot. radzenia sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym** (34% w gimnazjach i 46% w szkołach PG). Wysoki odsetek badanych zwrócił także uwagę na potrzebę szkoleń **pogłębiających kompetencje w zakresie podejmowania decyzji i rozwiązywania problemów** (odpowiednio: 32% w gimnazjach i 45% w szkołach PG) oraz **szkoleń doskonalących umiejętności twórczego i krytycznego myślenia** (35% w obydwu badanych grupach).

Wysokie odsetki respondentów wskazujących poszczególne tematy szkoleń w praktyce oznaczają, że zapotrzebowanie na udział w takich formach podnoszenia kompetencji jest wśród nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych bardzo wysokie.

9.6. Czy dokonując raz jeszcze wyboru zawodu wybrałbyś ponownie zawód nauczyciela /pedagoga szkolnego ?

Wykres 85: Gotowość ponownego wyboru zawodu nauczyciela /pedagoga szkolnego.

Co czwarty badany nauczyciel krakowskiego gimnazjum stwierdził, iż mając raz jeszcze możliwość dokonania wyboru zawodu **zdecydowanie** wybrałaby profesję **nauczyciela** (26%). W szkołach ponadgimnazjalnych podobnego zdania było 2-krotnie więcej badanych wychowawców i pedagogów (51%).

44% respondentów pracujących w gimnazjach i 25% ze szkół PG ponownie wybrałby zawód nauczyciela – choć z nieco mniejszym przekonaniem, na co wskazuje wybór odpowiedzi „raczej tak”.

Co czwarty nauczyciel z gimnazjum (26%) i co szósty pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (16%) **nie umiał jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie**.

4% nauczycieli gimnazjalistów oraz 8% pedagogów ze szkół ponadgimnazjalnych mając jeszcze jedną szansę dokonania wyboru zawodu stwierdziło, iż **nie wybrałoby tej profesji**. Na uwagę zasługuje także grupa respondentów, którzy mają w tej kwestii istotne wątpliwości. Łącząc w jedną grupę obie wspomniane frakcje badanych uzyskujemy wynik, który musi budzić w nas poważny niepokój. **Prawie co trzeci nauczyciel pracujący w gimnazjum (29%) i co czwarty zatrudniony w liceum, technikum lub szkole zawodowej – raczej nie zostałby pedagogiem, gdyby mógł jeszcze raz dokonać wyboru swojego zawodu.**

IV. PODSUMOWANIE WYNIKÓW

Najważniejsze wyniki badania

1/13

1. Jako poważny problem W SKALI KLASY wychowawcy najczęściej wskazywali przemoc i agresję pomiędzy uczniami. Taką opinię wyraziła ponad połowa badanych nauczycieli (52% w gimnazjach (G) oraz 56% w szkołach ponadgimnazjalnych - SPG). Warto podkreślić, iż w badaniach z 2011 r. odsetek ten był wielokrotnie niższy (12% w G i jedynie 5% w szkołach SPG). Co spowodowało tak istotną zmianę opinii nauczycieli w tym zakresie? Co zmieniło się w okresie ostatnich 4 lat? Jakie są przejawy i konsekwencje tej agresji dla relacji rówieśniczych oraz klimatu społecznego panującego w szkole? Odpowiedzi na te pytania powinny dostarczyć badania jakościowe, które w kontekście odnotowanych zmian wydają się bardzo ważne i potrzebne.
2. Drugim w kolejności poważnym problemem w klasie, na który zwracają uwagę zarówno wychowawcy w gimnazjach (G), jak i w szkołach ponadgimnazjalnych (SPG) jest wagarowanie uczniów (odpowiednio: 34% w G oraz 52% w SPG). W tym zakresie nie odnotowano istotnych zmian w stosunku do wyników badań zrealizowanych w 2011 r. Odsetki nauczycieli dostrzegających ten problem w swojej klasie są zbliżone do tych, jakie uzyskano 4 lata temu (w 2011 r. – taki pogląd wyraziło 40% respondentów w G i 46% w SPG).
3. Trzecią pozycję na liście poważnych problemów w klasie - w opinii nauczycieli krakowskich gimnazjów zajmują - palenie papierosów przez uczniów (24%) oraz wulgarne zachowanie i braku kultury osobistej uczniów (24%). Warto zauważyć, iż odsetek badanych nauczycieli, którzy wskazali na ten problem – ciągu ostatnich 4 lat zwiększył się o ponad 1/3 (z 38% w 2011 do 52% w 2015). Kolejne dwa miejsca – na liście poważnych problemów w klasie wskazywanych przez nauczycieli z gimnazjów zajmują: niszczenie mienia szkolnego (12%) oraz agresywne zachowania przemocowe pomiędzy uczniami w tzw. cyberprzestrzeni (przy użyciu Internetu i telefonów komórkowych) – 10%. Problem palenia papierosów przez uczniów podkreślają także wychowawcy SPG, którzy również lokują go na trzecim miejscu wśród najpoważniejszych problemów w klasie. Taką opinię wyraziła ponad połowa respondentów w tej grupie (52%).
4. W szkołach ponadgimnazjalnych (SPG) wychowawcy klas stosunkowo często, jako poważny problem w klasie – wskazywali także: wulgarne zachowanie i braku kultury osobistej uczniów (14%), picie alkoholu przez uczniów (14%), zaburzenia odżywiania – bulimia, anoreksja (14%) oraz przemoc i agresja w stosunku do nauczycieli (10%).

Najważniejsze wyniki badania

2/13

5. Porównując wyniki badań wychowawców klas gimnazjalnych z wychowawcami nieco starszej młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych należy podkreślić, że:

- w obu typach szkół respondenci równie często (na pierwszym miejscu) wymieniali jako poważny problem wychowawczy w klasie **przemoc i agresję pomiędzy uczniami** – **ponad połowa badanych (52% w G i 56% w SPG)**, w grupie nauczycieli krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych odnotowano aż **10-krotny wzrost odsetka nauczycieli wyrażających tego typu opinię (w 2011 – 5% zaś w 2015 – 56%) !!!**
- **wagarowanie uczniów** – w opinii wychowawców – jest zdecydowanie **częściej wskazywane jako problem wśród młodzieży ponadgimnazjalnej (52%)**, niż w grupie gimnazjalistów (34%);
- **palenie papierosów** to kolejny istotny problem wskazywany przez nauczycieli z obu badanych frakcji; jest on **prawie 2-krotnie częściej wymieniany przez wychowawców i pedagogów ze SPG niż z gimnazjów** (odpowiednio: 52% nauczycieli młodzieży ponadgimnazjalnej i 24% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych);
- problem **picia alkoholu przez młodzież** jest **ponad 3-krotnie częściej wskazywany przez wychowawców szkół ponadgimnazjalnych (14%)**, niż przez respondentów pracujących w gimnazjach (4%);
- jedynie **4% wychowawców z krakowskich liceów, techników i szkół zawodowych** przyznało, iż poważnym problemem w ich klasie jest **używanie narkotyków przez uczniów**; w gimnazjach na problem ten nie zwraca uwagi ani jeden wychowawca;
- na **brak kultury osobistej i wulgarne zachowania młodzieży** – częściej wskazują wychowawcy gimnazjalistów niż nauczyciele pracujący w SPG (odpowiednio: 24% w grupie wychowawców gimnazjalistów i 14% w grupie nauczycieli SPG);
- **wandalizm czyli niszczenie mienia szkolnego** – na ten rodzaj zachowania wskazywał co ósmy badany pracujący w gimnazjum (13%) i **2-krotnie niższy odsetek respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych (6%)**;
- niewielką różnicę pomiędzy badanymi z obu typu szkół odnotowano w zakresie rozpowszechnienia **przemocy elektronicznej wśród młodzieży (realizowanej za pomocą Internetu lub telefonu komórkowego)** – zjawisko to wskazuje, jako poważny problem w klasie co dziesiąty wychowawca z gimnazjum (10%) i tylko 8% wychowawców pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych;
- **zaburzenia odżywiania (bulimia, anoreksja)** wskazuje jako problem w klasie **6% wychowawców ze szkół gimnazjalnych i ponad 2-krotnie więcej wychowawców starszej młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych (14%)**;
- w obu typach szkół odnotowano zbliżony odsetek badanych, którzy stwierdzili, iż **przemoc i agresja w stosunku do nauczycieli** jest poważnym problemem w ich klasie – odpowiednio: 6% w gimnazjach i 10% w szkołach PG;

Najważniejsze wyniki badania

3/13

6. Jako poważny problem W SKALI SZKOŁY badani wychowawcy oraz pedagodzy/psychologowie pracujący w gimnazjum najczęściej wymieniali przemoc i agresję pomiędzy uczniami. Taka opinię wyraziło prawie 2/3 badanych (64%). Warto podkreślić, iż w badaniu zrealizowanym w 2011 r. odsetek nauczycieli, którzy wyrazili podobną opinię był 2-krotnie niższy (32%) !!!

Drugim problemem najczęściej wskazywanym przez respondentów z krakowskich gimnazjów jest **wagarowanie**. Zwraca na to uwagę niemal połowa badanych nauczycieli w tej kategorii szkół (48%). Kolejnymi problemami najczęściej wymienianymi przez nauczycieli w gimnazjach są: **wulgarne zachowanie i brak kultury osobistej uczniów (42%)**, a także **palenie papierosów przez uczniów (39%)**. Ponad 2/3 nauczycieli z krakowskich liceów, techników oraz szkół zawodowych, jako poważny problem w swojej szkole wskazało **palenie papierosów przez uczniów (69%)**. Ten sam problem był także najczęściej wymieniany w badaniu przeprowadzonym w 2011 r. (71%). Kolejnymi istotnymi problemami, na które najczęściej zwracali uwagę nauczyciele ze szkół ponadgimnazjalnych były: **wagarowanie (66%)** oraz **przemoc i agresja pomiędzy uczniami (63%)**.

Co czwarty badany pedagog i wychowawca w tej grupie (25%) przyznał, iż poważnym problemem w jego szkole jest **picie alkoholu przez uczniów** a co dziesiąty (10%) zwrócił uwagę na problem **używania dopalaczy przez uczniów**. W tym kontekście warto także podkreślić, iż **ponad 40% respondentów nie miało w tej sprawie jednoznacznej opinii i wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”** (odpowiednio: 45% w kwestii **używania dopalaczy przez uczniów** oraz 44% w kwestii **używania narkotyków przez uczniów**). W szkołach gimnazjalnych odsetki badanych, którzy uważali, że **używanie dopalaczy lub narkotyków przez uczniów były wyraźnie niższe**. Jedynie 5% badanych nauczycieli przyznało, iż używanie dopalaczy przez uczniów to istotny problem w ich szkole, a sprawie narkotyków podobną opinię wyraził tylko 1% respondentów.

7. **Co szósty wychowawca trzecich klas gimnazjum (18%)** stwierdził, iż w jego klasie nie ma palących papierosy uczniów. Prawie ¾ badanych w tej kategorii (74%) przyznało, że w klasie pali papierosy **kilku uczniów** a 6% stwierdziło, iż sięga po nie **mniej więcej połowa klasy**. 2% badanych nauczycieli uznało, że papierosy pali większość uczniów w ich klasie. W porównaniu do wyników badań z 2011 r. dwukrotnie zwiększył się odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili, że w ich klasie żaden z uczniów nie pali papierosów (w 2011 – 9%). Nieco inaczej wygląda to w **szkołach ponadgimnazjalnych**. **Co czwarty badany nauczyciel (25%) uważa, iż pali mniej więcej połowa klasy**. Odsetek ten jest 4-krotnie wyższy niż w grupie wychowawców pracujących w gimnazjach (6%). 8% badanych uznało, że w klasie pali większość młodzieży.

Najważniejsze wyniki badania

4/13

8. W opinii **nauczycieli krakowskich gimnazjów** rozpowszechnienie palenia papierosów **przez uczniów w szkole jest nieco wyższe do tego**, jakie występuje w „ich klasie” (w której są wychowawcami). Jedynie 3% badanych nauczycieli stwierdziło, że w „ich szkole” żaden z uczniów nie pali papierosów. Co trzeci badany (32%) przyznał, iż papierosy pali jedynie **kilku uczniów w szkole**. Prawie 2/3 wychowawców i pedagogów z gimnazjów (62%) wyraziło przekonanie, że w ich szkole jest **kilkudziesięciu uczniów palących papierosy**. 2% badanych nauczycieli krakowskich gimnazjalistów uważa, że papierosy pali **mniej więcej połowa uczniów w szkole**, a 1% twierdzi, że robi to **większość** uczniów.

Drugim w kolejności **poważnym problemem w klasie**, na który zwracają uwagę zarówno wychowawcy w gimnazjach (G), jak i w szkołach ponadgimnazjalnych (SPG) jest **wagarowanie uczniów (odpowiednio: 34% w G oraz 52% w SPG)**. W tym zakresie nie odnotowano istotnych zmian w stosunku do badań z 2011 r. Odsetki nauczycieli dostrzegających ten problem w swojej klasie są zbliżone do tych, jakie uzyskano 4 lata temu (w 2011 r. – taki pogląd wyraziło 40% respondentów w G i 46% w SPG).

9. Niemal 1/3 wychowawców z gimnazjum (29%) stwierdziła, iż w „ich klasie” **żaden z uczniów nie pije napojów alkoholowych**. Prawie 2/3 respondentów w tej kategorii (63%) przyznało, że w klasie sięga po alkohol tylko kilku uczniów a 6%, że pije go **mniej więcej połowa klasy**. Jedynie 2% badanych było zdania, że alkoholu używa **większość** uczniów w klasie. Nieco inaczej wygląda to w **szkołach PG**. Co dziesiąty wychowawca drugich klas tego typu szkół (liceum, technikum, ZSZ) uważa, że w „jego klasie” żaden z uczniów nie pije alkoholu (11%). Podobnie jak w gimnazjach najliczniejsza jest grupa badanych, którzy są zdania, że w „ich klasie” pije jedynie **kilku** uczniów (49%). Średnio **co piąty badany** (22%) wyraził przekonanie, iż w klasie sięga **po alkohol połowa** uczniów, a co szósty (16%) stwierdził, że robi to **większość** młodzieży. 2% badanych przyznało, że po alkohol sięgają **wszyscy lub prawie wszyscy** uczniowie w klasie.

10. W ciągu ostatnich 12 miesięcy **rozmowy z rodzicami na temat palenia przez uczniów papierosów musiało przeprowadzić prawie ¾ nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach oraz 2/3 badanych ze szkół ponadgimnazjalnych (odpowiednio: 73% w gimnazjach i 67% w szkołach PG)**. Prawie 2/5 nauczycieli z gimnazjum (39%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (26%) podejmował takie rozmowy **raz lub dwa razy w roku**. Nieco częściej tj. **kilka razy w roku** rozmawiał na ten temat z rodzicami uczniów **co trzeci wychowawca i pedagog zarówno z gimnazjum (32%), jak i szkoły ponadgimnazjalnej (32%)**. **Co najmniej raz w miesiącu lub częściej** na temat palenie papierosów przez młodzież rozmawiało z rodzicami uczniów 2% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych oraz 9% z liceów, techników i szkół zawodowych.

Najważniejsze wyniki badania

5/13

11. Rozmowy z rodzicami uczniów z powodu **picia alkoholu przez młodzież** częściej prowadzili nauczyciele pracujący w gimnazjach niż w szkołach PG. **Prawie co trzeci nauczyciel gimnazjalny (29%) przyznaje, iż w ostatnim roku odbył 1-2 razy rozmowy z rodzicami uczniów w związku z piciem przez nich alkoholu.** W grupie respondentów pracujących w szkołach PG, **co piąty badany (19%) zadeklarował, iż jeden lub dwa razy przeprowadził podobne rozmowy z rodzicami.** Zaledwie kilku nauczycieli w obu badanych typach szkół stwierdziło, iż odbyło kilka takich rozmów w ciągu roku - 9% w gimnazjach i 3% w szkołach PG.
12. **Co szósty badany nauczyciel** – zarówno w gimnazjum, jak i w szkole ponadgimnazjalnej – przyznał, iż **w ostatnim roku zmuszony był przeprowadzić rozmowę z rodzicami ucznia (-ów) na temat używania przez niego narkotyków** (odpowiednio: 15% w gimnazjach i 16% w szkołach PG).
13. Niższe odsetki badanych odnotowano w kontekście rozmów nauczycieli z rodzicami w sprawie **używanie przez uczniów dopalaczy. Co dziesiąty nauczyciel z liceum, technikum lub szkoły zawodowej** stwierdził, iż w ciągu ostatniego roku raz lub dwa razy odbył tego typu **rozmowę z rodzicami uczniów (9%).** W gimnazjach odnotowano nieznacznie niższy odsetek respondentów, którzy stwierdzili, że rozmawiali z rodzicami uczniów sięgających po dopalacze (5%).
14. Analizując problem **upijania się nastolatków z perspektywy całej szkoły** możemy zauważyć istotne zmiany w stosunku do wyników badań przeprowadzonych w 2011r. Wyraźnie zmniejszył się odsetek pedagogów i wychowawców w szkołach gimnazjalnych, którzy wyrazili opinię, iż w „ich szkole” żaden z uczniów nie upija się. W 2011 r. takiego zdania było 23% badanych a w 2015 r. – 33%. **Wyraźnie zmniejszył się także odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili że w ich szkole upija się kilkudziesięciu uczniów (w 2011 r. – 13% zaś w 2015 r. – 5%).** Warto także zauważyć kilka istotnych różnic pomiędzy opiniami wychowawców pracujących w gimnazjach oraz ich starszych kolegów i koleżanek ze szkół ponadgimnazjalnych. **W krakowskich liceach, technikach i szkołach zawodowych (ZSZ) odnotowano ponad 5-krotnie wyższy odsetek nauczycieli niż w gimnazjach, którzy stwierdzili że „w ich szkole” upija się kilkudziesięciu uczniów** (odpowiednio: 26% w SPG i 5% w gimnazjach). **7% badanych nauczycieli przyznało, iż w ich szkole upija się mniej więcej połowa uczniów.**
15. **94% badanych wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach uznało, że dla 15-letniej młodzieży (trzecioklasistów) w Krakowie łatwo dostępne są papierosy.** Tylko 6% nauczycieli stwierdziło, że są one średnio dostępne. Żaden z badanych wychowawców nie uznał, iż krakowskim gimnazjalistom trudno jest zdobyć papierosy.

Najważniejsze wyniki badania

6/13

16. 83% respondentów stwierdziło również, że dla gimnazjalistów łatwo dostępne jest piwo. Ani jeden nauczyciel pracujących w gimnazjum nie był innego zdania. Co szósty badany nauczyciel (17%) określił poziom jego dostępności dla tej grupy młodzieży, jako średni.

Wino, jako łatwo dostępne dla gimnazjalistów uznało ponad 3/4 badanych wychowawców i pedagogów (77%). Przeciwną opinię w tej sprawie miało jedynie 5% respondentów.

Spośród legalnych substancji psychoaktywnych, w opinii badanych nauczycieli najtrudniej dostępna dla młodzieży gimnazjalnej jest wódka. Jednak i w tym przypadku odnotowano zaskakująco wysoki odsetek nauczycieli – aż 64% !!! - którzy przyznali, że dla uczniów krakowskich gimnazjów jest ona łatwo dostępna. Innego zdania był co dziesiąty badany nauczyciel (9%) a co czwarty uważał wódkę za średnio dostępną dla 15-letniej młodzieży (27%).

17. Około 90% badanych nauczycieli krakowskich szkół ponadgimnazjalnych uznało, iż dla 17-letniej młodzieży uczącej się w tych szkołach piwo, wino i wódka są „łatwo dostępne”. W przypadku papierosów wszyscy badani nauczyciele stwierdził, że są one łatwo dostępne dla ww. grupy nastolatków. Jedynie 2% wychowawców i pedagogów pracujących w tych szkołach była przeciwnego zdania uważając, że wszystkie napoje alkoholowe są „trudno dostępne” dla wspomnianej frakcji młodzieży. 5%-8% badanych stwierdziło, że poziom dostępności papierosów oraz piwa i wina jest „średnio trudny”. W przypadku wódki odnotowano nieco niższy odsetek nauczycieli, którzy uznali, że jest ona łatwo dostępna dla młodzieży, niż w przypadku piwa, czy wina. Opinię taką wyraziło 86% respondentów w tej grupie badanych, a co ósmy stwierdził, że wódka jest średnio dostępna (12%).

W porównaniu do wyników badań z 2011 r. istotnie zwiększyła się dostępność wódki. Odsetek badanych nauczycieli, którzy uznali, iż wódka jest „łatwo dostępna” dla ww. młodzieży wzrósł z 62% (w 2011) do 86% (w 2015 r.).

18. 5% nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach deklaruje, że *często lub bardzo często nie otrzymuje wsparcia od swoich współpracowników w szkole*. Co czwarty badany w tej grupie (23%) przyznaje, że taka sytuacja zdarza się *czasami*. Wśród nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych średnio co dwunasty (8%) zwraca uwagę, iż *często lub bardzo często brakuje mu wsparcia ze strony współpracowników w szkole*. Co piąty badany w tej frakcji (21%) przyznaje, że taka sytuacja zdarza się *czasami*. Jedynie 15% respondentów w obu badanych grupach stwierdziło, że nigdy nie zabrakło im wsparcia ze strony innych nauczycieli w szkole.

Najważniejsze wyniki badania

7/13

19. Prawie 99% badanych nauczycieli gimnazjalnych czuje się przeciążona liczbą obowiązków w szkole. Co trzeci z nich ma takie poczucie **często** lub **bardzo często** (34%), a **czasami**. Problem ten w nieco mniejszym stopniu dotyczy nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych. Co czwarty z respondentów (24%) pracujących w liceum, technikum lub szkole zawodowej, **często** lub **bardzo często** czuje się przeciążony obowiązkami, jakie ma w swojej pracy, a czterech na dziesięciu (44%) przyznaje, że **czasami** ma takie poczucie.
20. Siedmiu na dziesięciu badanych nauczycieli – zarówno z gimnazjów, jak i szkół ponadgimnazjalnych (69%) - uważa, że przełożeni w pracy nie wspierają ich. Problem ten w większym stopniu dotyczy nauczycieli pracujących w gimnazjach. **Czasami, często** lub **bardzo często** taką sytuację odnotował co trzeci nauczyciel uczący gimnazjalistów (32%) i co szósty zatrudniony w szkole ponadgimnazjalnej (17%). Bez takiego wsparcia trudno wyobrazić sobie prawidłowy rozwój zawodowy i poszukiwanie nowych, twórczych form pracy pedagogicznej z młodzieżą.
21. Kolejną ważną kwestią poruszoną w badaniu była częstotliwość krytycznych ocen dotyczących pracy nauczycieli w szkole - wyrażanych przez przełożonych (dyrektorów szkół) - i jednocześnie brak wskazówek z ich strony, pokazujących jak poprawić błędów. Czterech na dziesięciu nauczycieli z gimnazjów (42%) i co trzeci ze szkoły ponadgimnazjalnej (33%) spotkał się z tego typu sytuacją. Większość z nich – w obu badanych grupach - podkreślała, iż miała takie odczucia **rzadko** lub **bardzo rzadko** (28% w gimnazjach i 30% w szkołach PG). **Problem ten w większym stopniu dotyczy pedagogów uczących gimnazjalistów**. Co siódmy z nich (14%) przyznał, że **czasami, często** lub **bardzo często** zdarzały mu się takie sytuacje. W grupie nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych podobne doświadczenia – z ww. częstotliwością - miało jedynie 4% badanych.
22. Co piąty nauczyciel pracujący w gimnazjum i co siódmy zatrudniony w liceum, technikum lub szkole zawodowej (odpowiednio: 22% w gimnazjach i 14% w szkołach PG) stwierdził, iż **jest w szkole obiektem złośliwych uwag i dowcipów ze strony innych nauczycieli** (kolegów i koleżanek w pracy). Z reguły tego typu zdarzenia występują **rzadko lub bardzo rzadko** (20% w G i 12% w SPG), a tylko 2% respondentów – w obu typach szkół – zadeklarowało, iż spotyka się z nimi **czasami**.

Najważniejsze wyniki badania

8/13

23. Ponad połowa nauczycieli gimnazjalnych (52%) i co czwarty ze szkoły ponadgimnazjalnej (28%) przyznał, iż **doświadczył w pracy przykrych sytuacji ze strony innych nauczycieli, którzy podważali ich opinie i kompetencje w sprawach, na których dobrze się znali**. Problem ten w większym stopniu **dotyka pedagogów uczących gimnazjalistów**. Prawie 40% spośród z nich stwierdziło, że wspomniane sytuacje zdarzały **rzadko** lub **bardzo rzadko** (38%) a co 14% przyznało, że dochodziło do nich **czasami**. **W grupie nauczycieli za szkół ponadgimnazjalnych skala tego problemu była zdecydowanie mniejsza**. Co czwarty nauczyciel z tej frakcji (25%) stwierdził, iż miał tego typu doświadczenia, choć zdarzały się one **rzadko** lub **bardzo rzadko**. Tylko 3% procent badanych respondentów spotkało się z tego typu zdarzeniami wiele razy, na co wskazuje zaznaczona przez nich odpowiedź – **czasami**. Chociaż takie sytuacje zazwyczaj zdarzają się sporadycznie to z pewnością mają one wpływ na jakość relacji społecznych w szkole i otwartość w podejmowaniu różnych nowych wyzwań, przed którymi często stają nauczyciele.
24. Ponad połowa nauczycieli pracujący w krakowskich gimnazjach (52%) i 43% ze szkół ponadgimnazjalnych **czuje się osamotniona w pracy i zdana tylko na siebie**. Co szósty badany wychowawca i pedagog pracujący w gimnazjum (16%) zwraca uwagę, iż nie jest to sporadyczne doświadczenie ale przekonanie, które pojawia się **czasami** a nawet **często** lub **bardzo często** i co jakiś czas powraca. W grupie nauczycieli za szkół ponadgimnazjalnych podobne refleksje wyraziło 11% respondentów.
25. Ważnym **elementem klimatu szkoły** analizowanym w niniejszym badaniu są **agresywne zachowania uczniów w stosunku do nauczycieli**. Jednym z przejawów takich zachowań jest **lekceważenie i brak szacunku wobec nauczyciela** a także **ignorowanie lub odmowa wykonania jego poleceń**. W ciągu ostatnich 12 miesięcy z **lekceważeniem i brakiem szacunku ze strony uczniów** spotkało się **prawie ¾ badanych nauczycieli w gimnazjach (73%)**. **8% doświadcza takich sytuacji raz w tygodniu lub częściej (prawie codziennie)**.
26. Jeszcze wyższy odsetek respondentów wskazał na **ignorowanie nauczyciela i odmowę wykonania jego polecenie przez ucznia**. Takich zachowań w ostatnim roku doświadczyło **ponad 80% wychowawców oraz pedagogów i psychologów pracujących w krakowskich gimnazjach (82%)**. Co ósmy badany w tej grupie (13%) przyznaje, że zdarzały się one **co najmniej raz w tygodniu lub częściej**.

Najważniejsze wyniki badania

9/13

27. Niemal połowa nauczycieli pracujących w gimnazjach (49%) stwierdziła, iż **spotkała się z nieprzyjemnym komentarzem swoich wypowiedzi lub przejęzyczeń**. Co czwarty badany (23%) przyznał, że miał przynajmniej kilka takich sytuacji w ciągu ostatniego roku.
28. Średnio co piąty nauczyciel krakowskiego gimnazjum (22%) przyznał, iż w ciągu ostatniego roku **uczeń użył wobec niego wulgarnych lub obraźliwych słów**. Najczęściej były to pojedyncze wydarzenia (raz lub dwa razy), jednak 7% badanych w tej grupie stwierdziło, iż takich sytuacji było co najmniej kilka.
29. **4% badanych nauczycieli gimnazjalnych** przyznało, iż w ostatnim roku stali się ofiarami fizycznej agresji ze strony uczniów – szarpnięcia, popchnięcia lub uderzenia przez ucznia. Taki sam odsetek badanych potwierdził także inny rodzaj uczniowskiej agresji – **niszczenie rzeczy należących do nauczyciela**.
30. **7% respondentów w tej grupie** stwierdziło, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyły im się takie sytuacje, podczas których **uczniowie wypowiadali wobec nich groźby**. Ani jeden z badanych nauczycieli nie stwierdził, że uczniowie byli wobec niego agresywni w Internecie.
31. Szczególnie niepokojący wydaje się dość wysoki odsetek wychowawców i pedagogów pracujących w krakowskich gimnazjach, którzy stwierdzili, że **uczniowie zachowywali się wobec nich w taki sposób, jakby byli pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych**. Ponad 2/5 badanych nauczycieli pracujących w krakowskich gimnazjach (41%) w ciągu ostatniego roku znalazło się w takiej sytuacji, a co ósmy z nich (12%) miał kilka tego typu doświadczeń.
32. Analizując rozpowszechnienie agresywnych zachowań uczniów w stosunku do nauczycieli należy zauważyć kilka wyraźnych różnic pomiędzy deklaracjami pedagogów i wychowawców z gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Badanie pokazuje zdecydowanie mniejsze rozpowszechnienie niektórych agresywnych zachowań uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych. **Lekceważenie i brak szacunku wobec nauczyciela** deklarowało niemal 2/3 badanych w szkołach ponadgimnazjalnych (65%). W gimnazjach odsetek ten był nieco wyższy i wynosił 73%, przy czym aż 30% respondentów podkreślało, iż takie sytuacje zdarzały się kilka razy lub częściej. W krakowskich liceach, technikach i szkołach zawodowych częstotliwość takich wydarzeń była prawie 2-krotnie mniejsza. 16% badanych stwierdziło, iż zdarzyły się kilka razy lub częściej.

33. Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych zdecydowanie częściej niż ich koleżanki i koledzy pracujący w gimnazjach przyznają, iż w okresie ostatniego roku **nie zdarzyło im się aby uczeń *zignorował ich albo odmówił wykonania polecenia***. 30% badanych w tej kategorii respondentów stwierdziło, iż nie miało takich doświadczeń w ostatnim roku. W gimnazjach podobną opinię wyraził jedynie co piąty badany nauczyciel (18%). Warto także podkreślić znacznie mniejszą częstotliwość tego typu sytuacji w szkołach ponadgimnazjalnych. **Tylko 6% badanych przyznało, iż spotkało się z taką sytuacją raz w miesiącu lub częściej, w grupie nauczycieli gimnazjalnych podobną opinię wyraziło 17% respondentów.**
34. Odnotowano także nieco niższy niż w gimnazjach odsetek respondentów, którzy stwierdzili, że ***spotkali się z nieprzyjemnymi komentarzami swoich wypowiedzi lub przejęzyczeń*** (odpowiednio: 41% w SPG i 49% w gimnazjach).
35. Podobną różnicę odnotowano również w zakresie rozpowszechnienia ***używania obraźliwych i wulgarnych słów ze strony uczniów wobec nauczycieli***. W szkołach PG z taką sytuacją spotkał się **co siódmy nauczyciel (14%)** zaś w gimnazjach co piąty (22%).
35. Podobnie jak w gimnazjach 4% nauczycieli w tej grupie badanych przyznało, iż w ciągu ostatniego roku ***stało się ofiarami fizycznej agresji ze strony uczniów*** (popchnięcia, szarpnięcia lub uderzenia).
36. 3% badanych nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych stwierdziło, iż uczniowie ***grozili im***, a 4% zadeklarowało, że byli ofiarami ***agresji ze strony uczniów w Internecie***.
37. W badaniu odnotowano także **nieco niższy niż w grupie nauczycieli gimnazjalnych odsetek nauczycieli, którzy stwierdzili, że uczniowie zachowywali się wobec nich tak, jakby byli pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych**. W grupie nauczycieli gimnazjalnych odnotowano 41% takich respondentów, zaś w grupie nauczycieli szkół PG - 32% .

Najważniejsze wyniki badania

11/13

38. Co czwarty wychowawca i pedagog/psycholog z gimnazjum (24%) oraz czterech na dziesięciu nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych (38%) **nigdy** nie miało poczucia, że są **lekceważeni przez rodziców** swoich uczniów. 57% badanych pracujących w gimnazjach i 44% respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych przyznała, że miała takie odczucia **bardzo rzadko** lub **rzadko**. Co szósty nauczyciel w obu badanych grupach (odpowiednio: 15% w G i 16% w SPG) stwierdził, iż **od czasu do czasu** spotykał się z takimi postawami rodziców, a jedynie kilka procent badanych doświadczało ich **często** lub **bardzo często** (4% w G i 1% w SPG).
39. Co dziesiąty nauczyciel pracujący w gimnazjum oraz szkole PG (11% w G i 12% w SPG) przyznał, iż **czasami** spotykał się z **krytyką swojej pracy wyrażaną przez rodziców uczniów**. Prawie $\frac{3}{4}$ respondentów z krakowskich gimnazjów i co drugi pracujący w SPG stwierdził, iż tego typu reakcje rodziców zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko** (73% w G i 50% w SPG). Jednocześnie, co warto podkreślić, **co trzeci nauczycieli pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (35%) i co szósty pracujący w gimnazjum (16%) nigdy nie spotkał się z krytyczną oceną swojej pracy w szkole ze strony rodziców uczniów**.
40. Unikanie to zachowanie rodziców, z którym w swojej pracy **często** lub **bardzo często** stykał się średnio **co szósty nauczyciel gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej** (po 15% w obu typach szkół). Większość badanych przyznała, iż **czasami** spotykała się z **unikaniem ze strony rodziców swoich uczniów** (37% w G i 30% w SPG).
41. 88% nauczycieli gimnazjalnych i 92% pracujących w szkołach PG przyznało, iż **często** lub **bardzo często** **spotykało się z życzliwością ze strony rodziców swoich uczniów**. **Rzadko** lub **bardzo rzadko** z takim stosunkiem rodziców do swojej osoby spotkało się jedynie 3% badanych ze szkół PG i ani jeden respondent pracujący w gimnazjum. Prawie **połowa nauczycieli gimnazjalistów (46%) i ponad połowa pedagogów ze szkół PG (55%)** przyznała, że **często** lub **bardzo często** **spotykała się z uznaniem dla swojej pracy wyrażonym przez rodziców uczniów**. Przeciwną opinię w tym zakresie wyraziło 13% respondentów pracujących w gimnazjach i 8% ze szkół PG, którzy stwierdzili, że nigdy, rzadko lub bardzo rzadko spotkali się z uznaniem rodziców.
42. **Bardzo częstą lub częstą gotowość współpracy z rodzicami** zadeklarowało 72% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 2/3 nauczycieli ze szkół PG (66%). Przeciwnego zdania było 5% wychowawców i pedagogów z gimnazjów i szkół PG. Zdecydowana większość nauczycieli w obu badanych grupach przyznaje, iż **często** lub **bardzo często spotyka się z szacunkiem** ze strony rodziców swoich uczniów. W obu grupach respondentów takie przekonanie wyraziło 88% badanych.

43. Oceniając kondycję zawodową badanych zapytano ich m.in. o to jak często czują się bezradni w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole. **Często** lub **bardzo często** takie uczucie przeżywa 6% nauczycieli ze szkół gimnazjalnych i 11% pracujących w liceach, technikach i szkołach zawodowych. **Więszą grupę wychowawców, którzy przyznają iż czasami** towarzyszyło im poczucie bezradności związanej z problemowymi zachowaniami uczniów - odnotowano wśród nauczycieli gimnazjów. **Co trzeci spośród nich (32%) stwierdził, iż miał takie odczucia.** W grupie wychowawców i pedagogów pracujących w szkołach PG odsetek ten był niemal identyczny. **31% nauczycieli w tej frakcji badanych przyznało, iż czasami** towarzyszyły im w pracy takie emocje. **Ponad połowa nauczycieli i pedagogów pracujących w gimnazjach (54%) oraz czterech na dziesięciu ze szkół ponadgimnazjalnych (44%)** stwierdziło, że poczucie bezradności z związku problemowymi zachowaniami uczniów zdarzało im się **rzadko lub bardzo rzadko**. 8% wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach i 14% ze szkół ponadgimnazjalnych stwierdziło, że **nigdy nie** towarzyszyły im tego typu odczucia w pracy.
44. Analizując kondycję zawodową badanych nauczycieli zapytano ich o to, jak często czują się bezradni w związku z postawami rodziców uczniów **sprawiających problemy wychowawcze w szkole**. Współpraca z rodzicami jest jednym z kluczowych elementów mających istotny wpływ na całokształt podjętych oddziaływań pedagogicznych. **Częste lub bardzo częste poczucie bezradności w kontekście wspomnianych postaw i zachowań rodziców uczniów** odczuwa **co czwarty wychowawca i pedagog w gimnazjum (23%) i co trzeci nauczyciel za szkoły ponadgimnazjalnej (31%).** Prawie połowa respondentów z gimnazjów (48%) i co czwarty wychowawca i pedagog pracujący w liceum, technikum lub szkole zawodowej (25%) przyznał, iż takie odczucia *czasami* pojawiały się w jego codziennej pracy. Tylko **co czwarty nauczyciel z gimnazjum (26%) i czterech na dziesięciu pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych (39%)** przyznało, że **dość pewnie** czuje się w kontaktach z rodzicami uczniów **sprawiających problemy wychowawcze** i **rzadko** lub **bardzo rzadko** ma poczucie bezradności w takich sytuacjach.
45. Badanych zapytano również, czy mają poczucie sensu swojej pracy. Zdecydowana większość nauczycieli **często** lub **bardzo często** odczuwa, że ich praca zawodowa ma rzeczywisty sens. Taki pogląd wyraziło **ośmiu na dziesięciu badanych nauczycieli (84%)** w obu badanych grupach tj. zarówno wśród nauczycieli pracujących w gimnazjach, jak i w szkołach ponadgimnazjalnych. Średnio **co ósmy nauczyciel gimnazjalny (12%) i co siódmy ze szkoły ponadgimnazjalnej** przyznaje, iż tylko *czasami* ma przekonanie, że praca jaką wykonuje ma sens.

Najważniejsze wyniki badania

13/13

46. Poczucie zwątpienia w sens swojej pracy jest jednym z istotnych elementów decydujących o kondycji zawodowej badanych nauczycieli. Prawie 2/3 wychowawców i pedagogów pracujących w gimnazjach oraz w szkołach ponadgimnazjalnych (odpowiednio: 65% i 64%) przyznaje, iż co jakiś czas ma poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy. Często lub *bardzo często* wątpi w znaczenie swojej pracy ok. 3% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 5% respondentów pracujących w liceach, technikach i szkołach zawodowych. Co ósmy badany wychowawca i pedagog z krakowskiego gimnazjum (12%) i co siódmy nauczyciel ze szkoły ponadgimnazjalnej (15%) przyznaje, iż *czasami* towarzyszy mu poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy. Połowa respondentów pracujących w gimnazjach i 44% ze szkół PG stwierdziło, iż *rzadko* lub *bardzo rzadko* miało tego typu przekonanie, a co trzeci badany nauczyciel, w obu badanych grupach – nigdy nie miał takiego poczucia (G - 35% i SPG - 36%).
47. Tylko co piąty nauczyciel z gimnazjum i co czwarty badany wychowawca i pedagog pracujący w szkole ponadgimnazjalnej stwierdził, iż *jeszcze nigdy nie czuł się wypalony* swoją pracą zawodową (20% w gimnazjach i 27% w szkołach PG). Zdecydowana większość badanych, od czasu do czasu, z różną częstotliwością odczuwa *wypalenie zawodowe*. Sytuacja ta jest szczególnie niepokojąca, kiedy taki stan pojawia się często lub jest długotrwały. Może wówczas mieć istotny wpływ zarówno na efektywność nauczania, jak i na działania wychowawcze podejmowane przez nauczycieli. 6% nauczycieli pracujących w gimnazjach oraz 8% ze szkół ponadgimnazjalnych przyznaje, iż *często* lub *bardzo często* ma poczucie wypalenia zawodowego. Średnio czterech na dziesięciu badanych nauczycieli – w obu analizowanych grupach - stwierdziło, iż *rzadko* lub *bardzo rzadko* czuje się wypalona zawodowo (41% w gimnazjach i 42% w SPG). Niepokojąco wysoki wydaje się odsetek nauczycieli krakowskich gimnazjów, którzy deklarują, że *czasami* czują się wypaleni zawodowo. Taką opinię wyraził co trzeci badany w tej grupie (33%). W szkołach ponadgimnazjalnych podobnych opinii było istotnie mniej (23%), choć i ten wynik badania może budzić poważny niepokój.
48. Porównując wyniki badań z 2011 r. z rezultatami tegorocznych badań (2015) należy podkreślić, iż zdecydowanie *wzrosła populacja nauczycieli gimnazjalistów, którzy kiedykolwiek z życia mieli poczucie wypalenia zawodowego* – z 68% w 2011 r. do 80% w 2015. O ponad połowę zmniejszył się odsetek wychowawców, którzy zadeklarowali, iż *jeszcze nigdy nie mieli poczucia wypalenia zawodowego* – z 32% w 2011 r. do 20% w 2015 r. Jednocześnie odnotowano istotny wzrost respondentów, którzy stwierdzili, że *czasami* mieli poczucie wypalenia zawodowego – z 13% w 2011 r. do 33% w 2015 r. W populacji nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy wynikami badań z 2011 r. i 2015 r.

Wnioski i rekomendacje

oprac. dr hab. Jacek Pyżalski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wnioski i rekomendacje

Rekomendacje na podstawie wyników badania nauczycieli dot. percepcji ryzykownych zachowań uczniów oraz własnych doświadczeń związanych z pracą w szkole - Kraków 2015

Badanie nauczycieli oraz pedagogów/psychologów szkolnych pozwoliło z jednej strony na zestawienie wyników percepcji sytuacji zachowań ryzykownych prezentowanych przez profesjonalistów i uczniów z drugiej zaś uzyskać szczegółowe dane pozwalające na zaplanowanie działań wspierających te grupy profesjonalistów zatrudnionych w krakowskich szkołach.

Należy zauważyć, iż zasadniczo chociaż w diagnozie mamy do czynienia z dwoma odmiennymi perspektywami to uzyskane wyniki są bardzo spójne – wystarczy tu choćby spojrzeć na analizę rozpowszechniania raportowanych przez uczniów zachowań ryzykownych oraz postrzeganie przez nauczycieli poszczególnych problemów wychowawczych.

Z punktu widzenia praktycznego rekomendacje z badania uczniów i nauczycieli/pedagogów należy traktować jako całość – przykładowo rozwiązania dotyczące realizacji profilaktyki tytoniowej, które zostały omówione w rekomendacjach z badania uczniów nie są już powtarzane w rekomendacjach z badania nauczycieli, którzy postrzegają palenie papierosów jako poważny problem wychowawczy, który dodatkowo w przypadku nauczycieli krakowskich szkół ponadgimnazjalnych jest postrzegany jako rosnący (porównania pomiędzy rokiem 2011 i 2015).

Wyniki badań nauczycieli oraz psychologów/pedagogów pozwalają na sformułowanie następujących głównych rekomendacji

Warto budować i wzmacniać już istniejącą sieć wsparcia nauczycieli oraz poszukiwać nowych rozwiązań w tym zakresie

Wiele nowych problemów wychowawczych (np. dysfunkcyjne zachowania w cyberprzestrzeni), z którymi mają do czynienia nauczyciele oraz sposób i skala manifestowania się problemów tradycyjnych sprawiają, iż wiele osób nie potrafi sobie z nimi skutecznie radzić.

Wnioski i rekomendacje

Niestety sporo krakowskich nauczycieli takiego wsparcia nie otrzymuje nawet na poziomie własnej placówki. W wielu przypadkach problem ten jest bardzo nasilony – często lub bardzo często nie otrzymuje wsparcia ze strony współpracowników co dwudziesty nauczyciel gimnazjum i co dwunasty szkoły ponadgimnazjalnej w Krakowie. Powszechny jest też brak wsparcia ze strony dyrektorów placówek – dotyczy on, chociaż nie zawsze w wielkim stopniu siedmiu na dziesięciu nauczycieli obu typów szkół. Sensowne rozwiązania w celu zmiany tej sytuacji powinny dotyczyć promowania nowoczesnych form przywództwa edukacyjnego, w których dyrektor szkoły nie pełni roli administratora lecz prawdziwego lidera społeczności szkolnej.

Dodatkowo warto dokonać audytu instytucji i osób, które mogą dostarczyć wsparcia w konkretnych obszarach i zadbać o to, by informacje takie były dostępne dla dyrektorów szkół i nauczycieli. Diagnoza wskazuje, że najbardziej istotne okaże się tutaj wsparcie w obszarze radzenia sobie z przemocą rówieśniczą (rozpowszechnienie problemu jest spore a dodatkowo występuje tu niekorzystna dynamika – porównanie wyników aktualnych badań z rokiem 2011 wskazuje na bardzo silny wzrost odsetka nauczycieli postrzegających to zjawisko jako poważny problem wychowawczy). Inne problemy to radzenie sobie z takimi problemami jak palenie papierosów oraz wulgarne zachowania.

Rekomendowanym rozwiązaniem stosowanym już w niektórych miastach jest organizacja i finansowanie interdyscyplinarnych zespołów problemowych w sytuacjach, gdy jakościowe i ilościowe nasilenie trudności wychowawczych w danej szkole (np. poważny przypadek cyberprzemocy, używanie substancji psychoaktywnych) przekracza kompetencje personelu szkoły. Niestety jak wskazują badania sposób kształcenia nauczycieli nie zapewnia powszechnie kompetencji w tym zakresie.

Kluczową dla skuteczności rekomendowanego rozwiązania kwestią jest ustalenie składu omówionych wyżej zespołów – mogą one powstawać we współpracy z uczelniami pedagogicznymi oraz specjalistycznymi placówkami zajmującymi się problemami określonego typu (np. ośrodkami leczenia uzależnień, zaburzeń odżywiania, itp.)

Wnioski i rekomendacje

Jednak kluczowe dla realizacji takiego rozwiązania jest budowanie klimatu, gdzie poszukiwanie profesjonalnego wsparcia jest postrzegane jako działanie naturalne a nie przejaw niekompetencji i powód do wstydu. Bez takiego klimatu szkoły nawet w przypadku bardzo poważnych problemów będą je ukrywać, próbując radzić sobie samodzielnie nawet wtedy, gdy kadra nie będzie potrafiła sobie z nimi poradzić. Niestety w takich sytuacjach rozwiązania często nie tylko okazują się nieskuteczne ale także w wielu sytuacjach są szkodliwe.

Warto szkolić nauczycieli w sposób dostosowany do ich potrzeb. Diagnoza ujawniła szczegółowe informacje o potrzebach nauczycieli i pedagogów oraz ich zróżnicowanie w tym zakresie. Przykładowo wagarowanie jako problem przedstawiają znacznie częściej nauczyciele krakowskich szkół ponadgimnazjalnych, podobnie zresztą jak picie alkoholu (ponad pięciokrotnie częściej w tej grupie nauczycieli). Z kolei odwrotna tendencja dotyczy braku kultury osobistej oraz wandalizmu i niszczenia mienia społecznego – problemy te są jako poważniejsze i częstsze postrzegane przez nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych. Tego typu dane warto wykorzystać planując różne formy szkoleniowe przeznaczone dla odmiennych grup nauczycieli.

Nie należy w strategii szkoleniowej pomijać problematyki tych zagrożeń, które są postrzegane przez krakowskich nauczycieli jako występujące rzadziej. Ich rzadsze występowanie może bowiem sprawić, iż w momencie kiedy wystąpią trudno będzie sobie z nimi na poziomie szkoły poradzić. Do takich problemów należy w świetle diagnozy używanie narkotyków, cyberprzemoc, przemoc i agresja w stosunku do nauczycieli czy zaburzenia odżywiania. Alternatywnie postrzeganie tych problemów jako rzadkich może być związane z deficytem umiejętności diagnostycznych personelu szkół. Warto prowadzić działania na rzecz promocji zdrowia (psychicznego i fizycznego) oraz przeciwdziałania stresowi i wypaleniu zawodowemu nauczycieli. Często lub bardzo często poczucia wyczerpania pracą doświadczało 9% wychowawców krakowskich gimnazjów i 6% tych ze szkół ponadgimnazjalnych.

Wnioski i rekomendacje

Ten odsetek osób można uznać jako poważnie zagrożony wystąpieniem wypalenia zawodowego. Problem potęguje fakt, iż zaobserwowano niekorzystną dynamikę wzrostową tego typu problemu wśród nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych (porównanie lat 2011 i 2015). Rozwiązywanie tego problemu najlepiej podejmować za pomocą spójnych programów promocji zdrowia psychicznego dla nauczycieli obejmujących dobrze zaplanowane fazy diagnostyczną, planowania, implementacji i ewaluacyjną.

Programy takie muszą wykraczać poza poziom indywidualny (np. szkolenia nauczycieli). Powinny one wiązać się z przebudową społecznego systemu w szkole tak, by oddziaływał on pozytywnie na nauczycieli.

Planując programy tego typu należy zadbać o podstawowe założenia dobrej praktyki wypracowane na podstawie doświadczeń wdrażania takich programów w środowisku pracy.. Po pierwsze, dobry plan programu to połowa sukcesu, a brak planu prawie zawsze wiąże się z niepowodzeniem.

Działania powinny być realizowane zgodnie z zasadą „dla ludzi – ale z ludźmi”. **Uczestnicy muszą mieć wpływ na ostateczny kształt programu, zwłaszcza wybór jego celów. Powinni być także angażowani w realizację działań wszędzie tam, gdzie jest to możliwe.** Bardzo istotna jest możliwość nieskrępowanego wyrażania opinii (w tym krytycznych wobec programu).

Należy także, aby tak dobrać i opracować cele programu, by z jednej strony najlepiej zaspokajały potrzeby nauczycieli, a z drugiej były odpowiedzią na potrzeby szkoły oraz organu prowadzącego.

W przypadku celów związanych z kreowaniem umiejętności radzenia sobie ze stresem i innymi problemami konieczne należy zadbać, by towarzyszył im zestaw celów szczegółowych dotyczących: wiedzy, motywacji, umiejętności, a także odnoszących się do tworzenia warunków niezbędnych do wywołania utrwalenia konstruktywnych zachowań tego rodzaju (bądź ograniczenia czy eliminacji szkodliwych).

Wnioski i rekomendacje

Należy unikać obligowania oraz nakazów i zakazów w toku realizacji programu, bo mogą one paradoksalnie zwiększyć poziom stresu. Ostatecznym celem jest wykreowanie odpowiedzialności za zdrowie, aktywnej postawy wobec nadmiernego stresu (czy w niektórych przypadkach wypalenia zawodowego) , a nie jedynie branie udziału w zaplanowanych przez innych działaniach. Kluczowym elementem w tym obszarze jest świadomość kadry zarządzającej dotycząca problemów generujących stres w pracy oraz organizacyjnych sposobów przeciwdziałaniu mu. Warto przykładowo rozpowszechnić wśród kadry zarządzającej placówkami edukacyjnymi informacje o bezpłatnym dostępie do podręcznika wskazującego obszary i metodologię wsparcia dla nauczycieli. Dostępny on jest pod następującym adresem internetowym:

http://www.imp.lodz.pl/upload/pyzalski_ksiazka/psychospoleczne.pdf (Pyżalski, J., Merecz, D. (red.) (2010). *Psychospołeczne warunki pracy polskich nauczycieli. Pomiędzy wypaleniem zawodowym a zaangażowaniem*. Kraków: Impuls.)

Opracowanie: dr hab. Jacek Pyżalski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

